

Hallituksen esitys eduskunnalle isyyslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan uudistettavaksi isyyden määräytymistä koskeva lainsäädäntö. Nykyinen isyyslaki ja isyyslain voimaantulosta annettu laki ehdotetaan kumottavaksi ja korvattavaksi uudella isyyslailla. Lisäksi ehdotetaan muutoksia oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettuun lakiin, nimilakiin, lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin ja lapsen elatuksesta annettuun lakiin.

Ehdotetussa isyyslaissa lapsen äidin avioliittoon perustuva isyysosoittama säilytetään lähes nykyisellään. Säännökseen ehdotetaan tehtäväksi pieni korjaus, jos lapsi syntyy aviomiehen kuoleman jälkeen.

Kun isyys ei määräydy äidin avioliiton perusteella, esityksessä ehdotetaan isyyden tunnustamisen menettelyn ajanmukaistamista siten, että isyys on mahdollista tunnustaa ennen lapsen syntymää. Epäselvissä tilanteissa isyyden selvittäminen ja tunnustaminen toimitetaan lapsen syntymän jälkeen kuten nykyisin.

Esityksen mukaan äidin oikeudesta vastustaa isyyden selvittämistä tai isyyden vahvistamista tuomioistuimessa luovutaan. Samalla ehdotetaan laajennettavaksi isyyden selvittämisen käyttöalaa koskemaan myös 15–17-vuotiaita alaikäisiä sekä aviolapsia, jos aviopuolisot yhdessä pyytävät isyyden selvittämistä kuuden kuukauden kuluessa lapsen syntymästä. Lisäksi ehdotetaan, että isyyden tunnustaminen on rajatuissa tapauksissa mahdollista myös lapsen kuoleman jälkeen.

Ehdotetulla isyyslailla laajennetaan isänä itseään pitävän miehen kanneoikeutta sekä isyyden vahvistamista että kumoamista koskevissa asioissa. Ehdotuksen mukaan mies

voi nostaa isyyden vahvistamista koskevan kanteen myös tunnustamatta isyyttään, jos isyystutkimuksia ei ole voitu tehdä. Isänä itseään pitävälle miehelle ehdotetaan lisäksi rajatuissa tilanteissa kanneoikeutta äidin aviomiehen isyyden kumoamiseksi.

Esityksen mukaan lapsille, jotka ovat syntyneet avioliiton ulkopuolella ennen nykyisen isyyslain voimaantuloa, annetaan kanneoikeus isyyden vahvistamiseksi isyyslain voimaantulossa asetetusta siirtymäajasta riippumatta. Kanneoikeuden perusteella vahvistettuun perhesuhteeseen liittyvää perintöoikeutta ei ole, jos perittävä oli kuollut ennen kuin isyyden vahvistamiseen johtanut kanne tuli vireille.

Oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettuun lakiin ehdotetun muutoksen myötä siirrytään käytäntöön, jolla tutkimusta varten tarvittava näyte voidaan tutkittavan suostumuksella ottaa lastenvalvojan luona, eikä näytteenotto edellytä erillistä asiointia terveydenhuollon toimintayksikössä. Tuomioistuimen määräämään oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen tarvittavan näytteen ottaa ehdotuksen mukaan kuitenkin pääsääntöisesti terveydenhuollon ammattihenkilö.

Esitys liittyy valtion vuoden 2015 talousarvioesitykseen.

Lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan aikaisintaan vuoden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu. Säännökset, jotka koskevat ennen nykyisen isyyslain voimaantuloa avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten kanneoikeutta ja perintöoikeutta ovat kuitenkin tarkoitettut tulemaan voimaan mahdollisimman pian.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT.....	4
1 JOHDANTO.....	4
2 NYKYTILA.....	4
2.1 Lapsiperheet tilastojen valossa.....	4
2.2 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	5
Isyyslain tavoitteet ja toteutetut muutokset.....	5
Isyyssolettama.....	5
Isyyden selvittäminen.....	6
Isyyden vahvistaminen tunnustamisella.....	7
Isyyden vahvistaminen tuomioistuimen päätöksellä.....	8
Isyyden riitauttaminen.....	8
Isyyslain voimaanpanolain siirtymäsäännökset.....	10
2.3 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö.....	10
2.4 Nykytilan arviointi.....	10
Isyyssolettama.....	10
Isyyden selvittäminen.....	11
Isyyden tunnustaminen.....	12
Isyyden vahvistaminen tuomioistuimessa.....	13
Isyyden kumoaminen.....	14
Isyyslain voimaanpanolain siirtymäsäännös.....	15
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET.....	17
Yleistä.....	17
Isyyssolettaman laajentaminen.....	17
Mahdollisuus tunnustaa isyys ennen lapsen syntymää.....	17
Mahdollisuus tunnustaa isyys lapsen kuoleman jälkeen.....	19
Isyyden selvittämisen käyttöalan laajentaminen.....	19
Siirtyminen sivelynäytteisiin verinäytteiden sijaan.....	19
Äidin vastustusoikeuden poistaminen.....	20
Isyyden vahvistaminen miehen oikeudenomistajien suostumuksella.....	20
Isyyden vahvistaminen kanteella.....	20
Aviomiehen isyyden kumoaminen.....	21
Avioliiton ulkopuolella ennen isyyslain voimaantuloa syntyneiden lasten asema.....	21
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	22
4.1 Yhteiskunnalliset vaikutukset.....	22
Vaikutukset lapsiin.....	22
Vaikutukset sukupuolten väliseen tasa-arvoon.....	22
4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	23
Vaikutukset lastenvalvojien toimintaan.....	23
Vaikutukset terveydenhuollon toiminnalle, erityisesti neuvolatoimintaan.....	24
Vaikutukset maistraattien toimintaan.....	25
Vaikutukset tuomioistuinlaitoksen toimintaan.....	25
4.3 Taloudelliset vaikutukset.....	25
Vaikutukset kunnallistalouteen.....	25

	Vaikutukset valtion talouteen	27
	Vaikutukset kotitalouksien asemaan	27
5	ASIAN VALMISTELU	27
5.1	Valmisteluvaiheet ja -aineisto	27
5.2	Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen	28
6	RIIPPUVUUS MUISTA ESITYKSIKSIÄ	29
	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	30
1	LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT	30
1.1	Isyyslaki	30
	1 luku Yleiset säännökset	30
	2 luku Isyyden selvittäminen	31
	3 luku Isyyden tunnustaminen	38
	4 luku Miehen oikeudenomistajien suostumus isyyden vahvistamiseen	44
	5 luku Isyyden vahvistaminen maistraatissa	45
	6 luku Isyyden vahvistamista koskeva oikeudenkäynti	47
	7 luku Isyyden kumoaminen	53
	8 luku Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset	59
	9 luku Erinäiset säännökset	59
	10 luku Voimaantulo	61
1.2	Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta	65
1.3	Nimilaki	66
1.4	Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta	66
1.5	Laki lapsen elatuksesta	67
2	TARKEMMAT SÄÄNNÖKSET	67
3	VOIMAANTULO	68
4	SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS	68
	LAKIEHDOTUKSET	72
	1. Isyyslaki	72
	2. Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain muuttamisesta	86
	3. Laki nimilain 4 §:n muuttamisesta	87
	4. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta	88
	5. Laki lapsen elatuksesta annetun lain muuttamisesta	88
	LIITE	90
	RINNAKKAISTEKSTIT	90
	2. Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain muuttamisesta	90
	3. Laki nimilain 4 §:n muuttamisesta	92
	4. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta	93
	5. Laki lapsen elatuksesta annetun lain muuttamisesta	94

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Isyyslaki (700/1975) tuli voimaan 1 päivänä lokakuuta 1976.

Isyyslain ajanmukaistaminen on tarpeen, koska lain säätämisen jälkeen yhteiskunnassa ja lainsäädäntöympäristössä on tapahtunut monia muutoksia, jotka vaikuttavat lain soveltamiseen. Näitä ovat erityisesti avioliittojen yleistyminen, avioliiton ulkopuolisen syntyvyyden lisääntyminen, isyystutkimusmenetelmien kehittyminen ja muutokset oikeudenkäyntiä koskevissa säännöksissä. Myös Suomen sitoutuminen Euroopan ihmisoikeussopimukseen (SopS 19/1990) ja lapsen oikeuksia koskevaan yleissopimukseen (SopS 60/1991) ovat merkittäviä lainsäädäntöympäristön muutoksia.

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen hallitusohjelmaan kirjattiin vuonna 2011 yhdeksi hallituksen tavoitteista uudistaa isyyslaki ja ajanmukaistaa avioliitossa syntyvien lasten isyyden tunnustamista koskeva sääntely. Vuonna 2012 julkaistiin hallituksen tasa-arvo-ohjelma, jossa korostettiin lisäksi, että isyyslain kokonaisuudistuksen yhteydessä

kiinnitetään huomiota sukupuolten tasa-arvon edistämiseen.

2 Nykytila**2.1 Lapsiperheet tilastojen valossa**

Suomessa syntyy vuosittain noin 60 000 lasta. Isyyslain säätämisen aikaan vuonna 1975 lähes 90 prosenttia lapsista syntyi vanhempien ollessa avioliitossa, jolloin lapsen isäksi todetaan niin sanotun isyysoletaman perusteella lapsen äidin aviopuoliso. Avioliiton ulkopuolella syntyi näin ollen vain noin 10 prosenttia lapsista. Vuonna 2013 syntyneistä lapsista enää vain noin 60 prosenttia syntyi vanhempien ollessa avioliitossa ja avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten osuus oli runsaat 40 prosenttia.

Avioliiton ulkopuolella syntyneistä lapsista noin 76 prosenttia syntyy nykyisin perheeseen, jossa hänen vanhempansa ovat avioliitossa keskenään, kun 1970-luvulla avioliiton ulkopuolella syntynyt lapsi syntyi tyypillisesti perheeseen, jossa lapsesta huolehti äiti yksin.

Taulukko: Avioliitossa ja avioliiton ulkopuolella syntyneet lapset vuosina 1975—2013 (Tilastokeskus: Syntyneet)

	Avioliitossa	Avioliiton ulkopuolella	Yhteensä
1975	59 049 (89,9 %)	6 670 (10,1 %)	65 719 (100 %)
1985	52 504 (83,6 %)	10 292 (16,4 %)	62 796 (100 %)
1995	42 181 (66,9 %)	20 886 (33,1 %)	63 067 (100 %)
2005	34 426 (59,6 %)	23 319 (40,4 %)	57 745 (100 %)
2013	33 646 (57,9 %)	24 488 (42,1 %)	58 134 (100 %)

Jos isyyttä ei ole todettu äidin avioliiton perusteella, isyys voidaan vahvistaa nykyisin miehen tunnustamisen perusteella tai tuomioistuimen päätöksellä. Vuonna 2013 isyyksiä vahvistettiin isän tunnustamisen perusteella 23 450 tapauksessa. Luku vastaa 40,3 pro-

senttia kaikista tuona vuonna syntyneistä ja 95,8 prosenttia avioliiton ulkopuolella syntyneistä lapsista. Keskeytettyjä isyyden selvityksiä oli saman vuoden aikana yhteensä 983, joista äidin kirjallisella ilmoituksella keskeytettyjä oli 721 kappaletta. Jälkimmäi-

nen luku vastaa 1,2 prosenttia kaikista vuonna 2013 syntyneistä ja 2,9 prosenttia avioliiton ulkopuolella syntyneistä lapsista. Tilastokeskuksen oikeustilastojen perusteella isyyden vahvistamiskanteita oli hyväksytty kärjäoikeuksissa 119 kappaletta vuonna 2013 (135 vuonna 2012).

Vuosina 2004—2013 isyyden kumoamiskanteita on hyväksytty Suomen kärjäoikeuksissa vuosittain 44—73 kappaletta, kun saman ajanjakson kuluessa isyys on vuosittain todettu avioliiton perusteella 33 646—35 914 tapauksessa. Suhteutettuna äidin avioliiton perusteella todettuihin isyyksiin, virheellisesti todettujen isyyksien lukumäärä on näin ollen vaihdellut 0,1 prosentin ja 0,2 prosentin välillä vuosittain. Todellisten virheellisesti todettujen isyyksien lukumäärä on tosin oletettavasti hieman suurempi, koska kaikissa tapauksissa asia ei etene tuomioistuinkäsittelyyn. Kattavan suomalaisen väestöaineistoon perustuvan tutkimuksen puuttuessa virheellisesti todettujen isyyksien todellista osuutta ei voida luotettavasti arvioida. Kansainvälisten isyysasioihin valikoitumattomien väestöaineistojen perusteella voidaan esittää arvio, jonka perusteella mediaani väärille isyyksille on noin 3,7 prosenttia.

2.2 Lainsäädäntö ja käytäntö

Isyyslain tavoitteet ja toteutetut muutokset

Voimassaolevan isyyslain tavoitteena oli edistää lasten yhdenvertaisuutta poistamalla lainsäädännöstä sellaiset säännökset, jotka asettivat lapset syntyperän perusteella eriarvoiseen asemaan. Tämä tarkoitti erityisesti avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten oikeudellisen aseman muuttumista. Aikaisemman lain mukaan isyys avioliiton ulkopuolella syntyneeseen lapseen nähden voitiin vahvistaa vain, jos mies halusi tunnustaa lapsen. Isyyslain mukaan isyys on aina vahvistettavissa, jos polveutumuksesta voidaan esittää riittävä näyttö.

Lääketieteellinen näyttö lapsen ja miehen välisestä sukulaisuussuhteesta hankittiin isyyslain säätämisen aikaan lähinnä veriryhmien periytyviä ominaisuuksia koskevilla tutkimuksilla. Niiden ohella olivat jossakin määrin käytössä ns. oikeusantropologiset tut-

kimukset, jotka perustuivat miehen, lapsen ja äidin ulkoisten ominaisuuksien vertailuun. Näiden menetelmien poissuljentateho oli melko alhainen, mikä tarkoitti sitä, että iso joukko miehistä, jotka eivät tulleet kysymykseen lapsen isänä, ei saanut tutkimuksessa poissuljentaa. Periytymistä koskevan näytön epävarmuutta jouduttiin vähentämään prosessuaalisin keinoin, esimerkiksi säätämällä näyttövarmuus kaksipuolaiseksi siten, että periytymistä koskevan näytön ohella vaadittiin myös näyttö makaamisesta, ja edellyttämällä, että kaikki miehet, jotka olivat sopivaan aikaan maanneet äidin, oli haastettava vastajiksi isyyden vahvistamista koskevaan oikeudenkäyntiin.

Kun DNA-tutkimukset tulivat käyttöön 1990-luvulla, mahdollisuudet saada näyttöä periytymisestä paranivat huomattavasti. Tutkimusten poissuljentateho on nykyisin huomattavan korkea, jolloin niin kutsuttu väärä mies saa lähes aina poissuljennan.

Isyyslakiin on sen voimassaolon aikana tehty eräitä merkittäviä muutoksia. Vuonna 1980 annetulla lailla (351/1980) rajoitettiin isyyden toteamista suoraan avioliiton perusteella (isyysolettama) siten, että puolisoiden avioeron jälkeen syntynyt lapsi ei enää kuulunut isyysolettaman piiriin. Samassa yhteydessä tehtiin mahdolliseksi aviomiehen isyyden kumoaminen kannetta nostamatta tapauksissa, joissa toinen mies aviopuolisoiden suostumuksella tunnusti lapsen. Vuonna 2002 isyyden tunnustamisen hyväksyminen siirrettiin kärjäoikeuksilta maistraateille (L 927/2002). Vuonna 2006 annetulla lailla säänneltiin isyyden määräytyminen tilanteessa, jossa lapsen äidille on annettu hedelmöityshoitolaissa (1237/2006) tarkoitettua hedelmöityshoitoa. Vuonna 2009 isyyslakiin lisättiin uusi 7 luku (1016/2009), joka sisältää isyyttä koskevat kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset. Näistä muutoksista huolimatta useimmat isyyslainsäännökset ovat yhä alkuperäisessä muodossaan.

Isyysolettama

Isyyslain 2 §:n nojalla aviomies on lapsen isä, kun lapsi on syntynyt avioliiton aikana,

toisin sanoen vihkimisen jälkeen ja ennen kuin avioliitto on purkautunut. Jos avioliitto purkautuu miehen kuoleman vuoksi, isyysolettaman ala on edellä mainittua laajempi. Aviomies on tuolloin lapsen isä myös sellaisissa tapauksissa, joissa lapsi on syntynyt sellaiseen aikaan avioliiton purkautumisen jälkeen, että lapsi on voinut tulla siitetyksi avioliiton aikana.

Väestötietoviranomaisten käytännössä lapsen on katsottu voineen tulla siitetyksi avioliiton aikana, jos miehen kuolemasta lapsen syntyessä ei ole kulunut enempää kuin 10 kuukautta. Toisaalta isyyttä ei ole todettu avioliiton perusteella, vaikka avioliitto olisi päättynyt miehen kuolemaan vähemmän kuin 10 kuukautta ennen lapsen syntymää, jos avioliitto oli niin lyhytaikainen, että se ei ollut voimassa vielä 10 kuukautta ennen lapsen syntymää. Tämä tulkinta perustuu ajatuksen, että lasta ei ole tällöin voitu siittää avioliiton aikana. Äidin on kuitenkin sallittu esittävän näyttöä siitä, että raskaus on kestänyt tätä lyhyemmän ajan ja että lapsi on siten voitu siittää avioliiton aikana.

Isyyslain 2 §:ssä on säännös myös sen tilanteen varalle, että lapsi on voinut tulla siitetyksi avioliiton aikana, mutta äiti on miehenä kuoltua mennyt ennen lapsen syntymää uuteen avioliittoon. Näissä tapauksissa jälkimmäinen aviomies on lapsen isä.

Isyysolettama supistettiin nykyiseen laajuuteensa vuonna 1980. Sitä aikaisemmin aviomies todettiin lapsen isäksi, vaikka lapsi oli syntynyt puolisoiden avioeron jälkeen, jos lapsi oli syntynyt sellaiseen aikaan, että hänet oli voitu siittää avioliiton aikana.

Isyyden selvittäminen

Isyyden selvittämisen tarkoituksena on hankkia sellainen näyttö isyydestä, jonka nojalla avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen osalta isyys voidaan vahvistaa joko tunnus-tamisen perusteella tai tuomioistuimen päätöksellä. Isyyden selvittää yleensä äidin kotikunnan lastenvalvoja, mutta myös muun kunnan lastenvalvoja voi joissakin tapauksissa olla toimivaltainen. Isyyden selvittäminen käynnistyy viran puolesta sen jälkeen, kun lastenvalvoja on väestötietojärjestelmästä

saanut tiedon avioliiton ulkopuolella syntyneestä lapsesta.

Isyyslain mukaan lastenvalvojan on ensiksi kutsuttava äiti nk. alkuneuvotteluun, jossa äidille selostetaan mm. isyyden vahvistamisen vaikutuksia ja merkitystä. Neuvottelun päätteeksi lastenvalvojan on tiedusteltava äidiltä, haluaako hän, että lastenvalvoja huolehtii isyyden selvittämisestä. Jos äiti kirjallisesti ilmoittaa lastenvalvojalle vastustavansa isyyden selvittämistä ja lapsi on äitinsä huollossa tai hoidettavana, lastenvalvoja ei saa aloittaa tai jatkaa isyyden selvittämistä. Isyyden selvittäminen on kuitenkin toimitettava, jos mies, joka katsoo olevansa lapsen isä, on tunnustanut isyytensä.

Isyyttä selvittäessään lastenvalvojan on hankittava isyyden vahvistamista varten tarvittavat tiedot äidiltä ja muilta henkilöiltä, jotka voivat antaa asiassa merkittäviä tietoja. Äiti, joka haluaa lastenvalvojan huolehtivan isyyden selvittämisestä, on velvollinen antamaan totuudenmukaiset tiedot lastenvalvojalle kaikista seikoista, jotka ovat tarpeen isyyden selvittämiseksi. Äidin tulee erityisesti ilmoittaa ne miehet, joiden kanssa hän on ollut sukupuoliyhteydessä lapsen siittämisajankäynnä. Lastenvalvoja voi selvitystä toimittaessaan hankkia myös lääketieteellistä selvitystä, esimerkiksi tilata oikeusgeneettisen isyystutkimuksen lapsesta, äidistä ja miehestä. Tällainen tutkimus voidaan isyyden selvittämisen yhteydessä tehdä vain sen suostumuksella, josta näyte on tarkoitettu ottaa. Pakko-keinojen käyttö näytteen saamiseksi on mahdollista vasta, kun isyyden vahvistamisasia on vireillä tuomioistuimessa.

Isyyden selvittämisestä on lastenvalvojan laadittava pöytäkirja, johon on merkittävä kaikki ne tiedot, joilla on merkitystä isyyden vahvistamisen kannalta. Se muodostaa pohjan isyyden vahvistamista koskeville toimenpiteille. Jos lastenvalvoja katsoo, että miehen isyys on tullut näytetyksi toteen, hänen tulee varata miehelle tilaisuus tunnustaa isyytensä. Jos tunnustamista ei saada, asia etenee isyyden vahvistamista koskevaan oikeudenkäyntiin, jossa isyyden selvittämisestä huolehtinut lastenvalvoja käyttää puhevaltaa.

Joskus voi osoittautua, ettei isyyden vahvistamista varten ole saatavissa riittäviä tietoja. Sosiaalilautakunta voi silloin lastenvalvo-

jan esityksestä päättää, että isyyden selvittäminen keskeytetään. Myöhemmin voidaan päättää selvityksen jatkamisesta, jos tilanne on muuttunut niin, että isyyden vahvistamiseksi on mahdollista saada riittävästi tietoa.

Millaiseksi isyyden selvittäminen käytännössä muodostuu, riippuu paljolti siitä, millaisessa perhetilanteessa lapsi ja hänen äitinsä elävät. Jos lapsen äiti elää avoliitossa miehen kanssa, joka on halukas tunnustamaan lapsen, pääsääntöisesti yksi käynti lastenvalvojalla riittää isyyden selvittämiseksi ja isyyden tunnustamiseksi.

Isyyden vahvistaminen tunnustamisella

Isyys voidaan vahvistaa miehen tunnustamislauseman perusteella, jos lapsi on syntynyt avioliiton ulkopuolella. Jos lapsi on syntynyt avioliitossa, isyys voidaan vahvistaa ja aviomiehen isyys kumota toisen miehen tunnustamislauseman perusteella, jos äiti ja aviomies hyväksyvät tunnustamisen. Äidin hyväksyminen ei muissa tapauksissa ole tarpeen, mutta äidille on varattava tilaisuus tulla kuulluksi tunnustamisen johdosta. Lapsen hyväksyminen tunnustamiselle tarvitaan kaikissa niissä tapauksissa, joissa lapsi on täysivaltainen tai joissa alaikäinen lapsi voi itse käyttää puhevaltaansa henkilöään koskevissa asioissa oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan. Lapsen antama hyväksyminen on siten käytännössä tarpeen aina, kun lapsi on täyttänyt 15 vuotta.

Isyyden tunnustaminen on niin kutsuttu korostetusti henkilökohtainen oikeustoimi. Miehen lakimääräinen edustaja tai miehen valtuuttama henkilö ei voi pätevästi antaa tunnustamislausemaa tämän puolesta. Tunnustamislausemaa annettaessa noudatetaan välittömyysperiaatetta. Isyytensä tunnustavan miehen on henkilökohtaisesti annettava tunnustamislausema tunnustamisen vastaanottajalle, joita ovat lastenvalvoja, henkikirjoittaja tai julkinen notaari. Tunnustamislausemaa ei voida antaa esimerkiksi toimittamalla lauseman sisältävä asiakirja vastaanottajalle postitse tai lähetin välityksellä.

Isyyttä ei voida tunnustaa ennen lapsen syntymää. Hallituksen esityksessä (HE 90/1974 vp., s. 21) tätä ratkaisua on perustel-

tu sillä, että miehellä tulee olla tunnustamislauseman antaessaan mahdollisuus saada tietoonsa ne seikat, joiden perusteella isyyskysymystä voidaan arvioida. Saman lainkohdan mukaan isyyttä ei myöskään voida tunnustaa lapsen kuoleman jälkeen. Tätä on perusteltu sillä, että tunnustaminen on tarkoitettu ensi sijassa lapsen etujen ja oikeuksien suojaamiseksi. Jos tunnustaminen olisi mahdollista kuoleman jälkeenkin, tunnustamista voitaisiin käyttää hyväksi esimerkiksi perintöoikeuteen perustuvien taloudellisten etujen saavuttamiseksi.

Ennen kuin tunnustaminen saavuttaa oikeusvaikutuksensa, viranomaisen on tutkittava, että tunnustaminen vastaa biologista totuutta. Viranomaisen tutkimisvelvollisuus perustuu osaltaan siihen, ettei ihmisillä ole valtaa sopia sukulaisuussuhteiden purkamisesta tai perustamisesta tosiasiallisesti vallitsevien sukulaisuussuhteiden vastaisesti. Valvomalla tunnustamisen oikeellisuutta pyritään myös suojaamaan lasten etuja ja estämään tunnustamisen käyttö hylättäviin tarkoituksiin, kuten perintöoikeudellisten tai adoptiota koskevien säännösten kiertämiseksi. Virheiden välttämistä valvonnan avulla on pidetty tärkeänä myös sen vuoksi, että virheellisesti vahvistetun oikeustilan ilmitulo myöhemmin ja vallinneen oikeustilan kumoaminen tulee aiheuttamaan osapuolille huomattavaa haittaa, taloudellisia menetyksiä ja kärsimystä.

Laissa säädetään näistä syistä erityisestä menettelystä tunnustamisen voimaansaattamiseksi. Kun mies on tunnustanut isyytensä, lastenvalvojan tulee lähettää tunnustamisasiakirjat ja isyyden selvittämisestä laadittu pöytäkirja toimivaltaiselle maistraatille, joka ratkaisee tunnustamisen hyväksymistä koskevan asian. Maistraatin tutkimisvelvollisuus rajoittuu edellä mainittuun asiakirjaselvitykseen. Ellei siitä ilmenevien tietojen valossa ole aiheellista olettaa, että tunnustaminen ei vastaa biologista totuutta, tunnustaminen on hyväksyttävä, jos se on tapahtunut laissa edellytetyin muodoin ja muuten virheettömästi. Jos asiakirjat ovat puutteelliset, maistraatin tulee kehottaa lastenvalvojaa huolehtimaan puutteiden ja virheiden korjaamisesta.

Isyys on tunnustamisella vahvistettu, kun maistraatti on hyväksynyt tunnustamisen.

Isyyden vahvistaminen tuomioistuimen päätöksellä

Jos isyyttä ei ole todettu avioliiton perusteella eikä vahvistettu tunnustamisella, isyys voidaan vahvistaa tuomioistuimen päätöksellä. Kannetta isyyden vahvistamiseksi voi ajaa lapsi, jolloin lapsen puhevaltaa käyttää yleensä isyyden selvittämisestä huolehtinut lastenvalvoja. Myös mies voi ajaa isyyden vahvistamiskannetta, mutta ainoastaan siinä tapauksessa, että maistraatti ei ole vahvistanut isyyden tunnustamista, koska on ollut aihetta epäillä, ettei mies ole lapsen isä. Miehen on nostettava kanne vuoden kuluessa saatuaan tietää maistraatin päätöksestä.

Jos kantajana on lapsi, vastaajana on mies. Jos isänä kysymykseen tulevia miehiä on useampia, heidät on haastettava vastaajaksi samaan oikeudenkäyntiin. Jos mies tai joku miehistä on kuollut, hänen oikeudenomistajansa on haastettava vastaajaksi. Jos kantajana on mies, vastaajana on lapsi. Lapsen puhevaltaa voi tällöinkin käyttää lastenvalvoja.

Kanteen hyväksymisen edellytykset ovat erilaiset siitä riippuen, onko kysymys avustamattomasta vai avusteisesta lisääntymisestä. Ensiksi mainitussa tapauksessa tuomioistuimen on vahvistettava miehen olevan lapsen isä, jos on selvitetty, että mies on ollut äidin kanssa sukupuoliyhteydessä lapsen siittämisaikana ja voidaan pitää todistettuna, että mies on siittänyt lapsen. Isyys voidaan vahvistaa myös, jos osoitetaan että miehen siittiöitä on muutoin, esimerkiksi niin kutsutun koti-inseminaation keinoin käytetty naisen hedelmöittämiseen ja että lapsi on tästä syntynyt. Näyttövaatimus on siten kaksiosainen: tarvitaan näyttö sekä sukupuoliyhdyntästä tai siittiöiden viemisestä naiseen muutoin että biologisesta polveutumisesta.

Isyydestä hedelmöityshoidon tuloksena syntyneeseen lapsen nähden säädetään isyyslain 3 a §:ssä. Sen mukaan, jos äidille on annettu hedelmöityshoitoa ja voidaan pitää todistettuna, että lapsi on syntynyt hoidon tuloksena, lapsen isäksi on vahvistettava mies, joka yhteisymmärryksessä äidin kanssa antoi suostumuksensa hoitoon. Jos hoitoa on annettu naiselle yksin, isäksi on vahvistettava mies, jonka siittiöitä on käytetty hoidossa, jos hän on antanut hedelmöityshoitolaian 16 §:n

2 momentissa tarkoitetun suostumuksen isyyden vahvistamiseen. Ensiksi mainitussa tapauksessa isyys perustuu siten miehen antamaan hoitosuostumukseen, jälkimmäisessä puolestaan biologiseen polveutumiseen ja miehen suostumiseen siihen, että isyys vahvistetaan. Mainittuja säännöksiä sovelletaan kuitenkin vain, jos isyyttä ei isyyslain 2 §:n mukaisesti todeta äidin avioliiton perusteella.

Isyyslaissa on lukuisia säännöksiä isyyden vahvistamisasian käsittelystä tuomioistuimessa. Erityissäännöksinä ne syrjäyttävät oikeudenkäymiskaaren yleiset säännökset tai pyrkivät täydentämään niitä. Näitä säännöksiä on mm. vastaajaksi haastamisesta, isyyden selvittämisestä laaditun pöytäkirjan tiedoksiannosta, kanteen peruuttamisesta yhden vastaajan osalta, näytön hankkimisesta, isyyttä koskevan tuomion lainvoimaiseksi tulosta, oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta ja muutoksenhaun käsittelystä.

Isyyden riitauttaminen

Isyys voidaan isyyslaissa säädetyin tavoin kumota, jos isyys on todettu äidin avioliiton perusteella tai se on vahvistettu isyyden tunnustamisella. Aviomiehen isyys voidaan kumota joko tuomioistuimen päätöksellä tai niin, että toinen mies tunnustaa lapsen (isyyden kumoava tunnustaminen). Jos isyys on vahvistettu tunnustamisella, isyys voidaan kumota vain kanteella tuomioistuimessa.

Mahdollisuus aviomiehen isyyden kumoavaan tunnustamiseen otettiin isyyslakiin vuonna 1980. Jotta isyys voitaisiin vahvistaa tällaisen tunnustamisen perusteella, sekä äidin että aviomiehen on hyväksyttävä tunnustaminen. Myös lapsen on hyväksyttävä tunnustaminen, jos hän on täyttänyt 15 vuotta. Toinen mies ei siten voi rikkoa avioliittoon perustuvaa aviomiehen isyysolettamaa muuttoa kuin kaikkien osapuolten suostumuksella. Jos tunnustamiselle saadaan tarvittavat suostumukset ja maistraatti hyväksyy tunnustamisen, aviomiehen isyys kumoutuu samalla.

Tunnustamisen hyväksyminen on niin kutsuttu korostetusti henkilökohtainen oikeustoimi. Jos äiti tai aviomies on kuollut tai ei tilansa vuoksi kykene ymmärtämään hyväksymisen merkitystä, aviomiehen isyys voi-

daan kumota ainoastaan tuomioistuimen päätöksellä. Isyytensä tunnustaneella ei ole oikeutta nostaa isyyden kumoamiskannetta, joten hänen mahdollisuutensa saada isyytensä vahvistetuksi riippuvat tällöin siitä, kumotaanko aviomiehen isyys jonkun kanneoikeutetun kanteesta.

Isyyden kumoamiskanteen voivat nostaa lapsi, aviomies tai äiti. Aviomies voi kuitenkin lapsen syntymän jälkeen luopua kanneoikeudestaan selittämällä lapsen isyyslain 35 §:n 4 momentissa tarkoitettulla tavalla omakseen. Kanne nostetaan muita kanneoikeutettuja vastaan. Aviomiehen ja äidin on pantava kanne vireille kahden vuoden kuluessa lapsen syntymästä. Jos aviomiehellä tai äidillä on ollut laillinen este tai hän osoittaa muun erittäin painavan syyn, minkä vuoksi kannetta ei ole aikaisemmin nostettu, hän voi panna kanteen vireille määräjän kuluttuakin. Erittäin painavana syynä on oikeuskäytännössä pidetty erityisesti sitä, että aihe epäillä isyyden paikkansapitävyyttä on syntynyt vasta kanneajan umpeuduttua. Oikeuskäytännön mukaan kanne on tällöin tullut nostaa ripeästi sen jälkeen, kun epäily on syntynyt (KKO 1978 II 48 ja KKO 1983 II 63).

Lapsi voi itse käyttää kanneoikeuttaan vasta täytettyään 15 vuotta. Tämä on synnyttänyt kysymyksen, voidaanko tätä nuoremmalle lapselle määrätä edunvalvoja kanteen ajamista varten. Korkein oikeus on ratkaisussa KKO 2002:13 katsonut, että edunvalvoja voidaan määrätä lapsen edun sitä edellyttäessä. Korkeimman oikeuden mukaan yleensä lapsen olisi kuitenkin saatava harkita asia itse sen jälkeen, kun hän voi käyttää itse asiassa puhevaltaansa.

Kuolleen aviomiehen puolison ja perillisten kanneoikeudesta on säädetty erikseen. Lähtökohtana on, että puolisollla ja perillisillä on kanneoikeus vain, jos miehellä oli kuollessaan oikeus kanteen nostamiseen. Puolison tai perillisen on nostettava kanne vuoden kuluessa miehen kuolemasta, tai jos miehellä oli kuollessaan käytettävissä pitempi kanneaika, tuon ajan kuluessa. Tapauksissa, joissa mies ei ole asunut pysyvästi lapsen kanssa, miehen puoliso ja perilliset eivät kuitenkaan ole menettäneet kanneoikeuttaan ennen kuin vuoden kuluttua siitä, kun häneen on kohdis-

tettu vaatimus, joka perustuu siihen, että aviomies on lapsen isä.

Isyyden kumoamiskanteen nostamista on rajoitettu kuoleman perusteella. Isyyslain 37 §:n mukaan isyyden kumoamista koskevaa oikeudenkäyntiä ei voida panna vireille, jos lapsi on kuollut eikä myöskään jos sekä äiti että aviomies ovat kuolleet. Säännöksen tarkoituksena on ollut estää isyyden kumoamista koskevan kanteen nostaminen sellaisissa tapauksissa, joissa luotettavien todisteiden hankkiminen voi olla erittäin vaikeaa ja jolloin kanteen pääasiallisena perusteena ovat taloudelliset edut.

Isyyden kumoamiskanteen hyväksymisen edellytyksistä säädetään lain 34 §:ssä. Pääsäännön mukaan kantajan on esitettävä näyttö yhtäältä siitä, että äiti on ollut sukupuoliyhdyntässä toisen miehen kanssa ja toisaalta siitä, että lapsi on tuolloin siitetty. Sukupuoliyhdyntään rinnastetaan toisen miehen siittiöiden vieminen naiseen muulla tavoin. Makaanäyttöä tai siihen rinnastuvaa näyttöä ei kuitenkaan vaadita, jos lapsen periytyvien ominaisuuksien tai muun seikan perusteella voidaan pitää todistettuna, ettei mies ole lapsen isä.

Kantajan todistamisvelvollisuus on edellä sanottua vähäisempi tilanteissa, joissa lapsi on siitetty ennen avioliittoa tai puolisoiden asuessa erillään väliin rikkoutumisen vuoksi. Isyys on tällöin kumottava, jollei saateta todennäköiseksi, että puoliset ovat olleet keskenään sukupuoliyhdyntässä tai että miehen siittiöitä on viety naiseen lapsen siittämisajankana. Jos vastaaja voi näyttää tämän, palataan lain 34 §:n 1 momentissa säädettyihin edellytyksiin.

Edellä mainittuja kanteen hyväksymisen edellytyksiä ei sellaisenaan sovelleta, jos äidille on annettu hedelmöityshoitoa. Niiden täyttymisestä huolimatta isyyttä ei voida kumota, jos lapsi on syntynyt hedelmöityshoidon tuloksena ja mies oli antanut suostumuksensa hedelmöityshoitoon. Isyyden kumoaminen edellyttää näissä tapauksissa joko näyttöä siitä, ettei mies ollut antanut suostumustaan tai siitä, ettei lapsi ollut syntynyt hedelmöityshoidon tuloksena.

Edellä selostettuja isyyden kumoamista koskevia säännöksiä ei sovelleta, jos isyys on vahvistettu tuomioistuimen päätöksellä. Sitä

vastoin on mahdollista vaatia virheellisen tuomion purkamista oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 7 §:n nojalla erityisesti sillä perusteella, että on löytynyt uusi todiste, johon ei aikaisemmassa oikeudenkäynnissä ole voitu vedota ja jonka esittäminen olisi johtanut todennäköisesti toiseen lopputulokseen. Hakemus tuomion purkamisesta on tehtävä vuoden kuluessa siitä päivästä, jona hakija sai tiedon hakemuksen perusteena olevasta seikasta (oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 10 §:n 1 momentti). Tuomion purkamista ei voida hakea sen jälkeen, kun viisi vuotta on kulunut siitä, kun tuomio sai lainvoiman, ellei hakemuksen tueksi esitetä erittäin painavia syitä.

Isyyslain voimaanpanolain siirtymäsäännökset

Isyyslain voimaantuloon liittyneistä siirtymäsäännöksistä säädetään isyyslain voimaanpanosta annetussa laissa (701/1975). Siinä isyyslaki ulotettiin vähäisin poikkeuksin koskemaan myös lapsia, jotka olivat syntyneet ennen isyyslain voimaantuloa. Laista tehtiin toisin sanoen taannehtiva. Tämä merkitsi mm. sitä, että isyyden vahvistaminen miehen tahdosta riippumatta kävi mahdolliseksi ennen isyyslain voimaantuloa syntyneiden lasten osalta. Aikaisemman lain mukaan isyys voitiin vahvistaa vain miehen tunnistamisen perusteella.

Kun lapsi oli syntynyt ennen isyyslain voimaantuloa, kanteen nostamiselle asetettiin kuitenkin määräaika. Lain 7 §:n 2 momentin mukaan isyyden vahvistamista koskeva kante oli näissä tapauksissa pantava vireille viiden vuoden kuluessa lain voimaantulosta. Kannetta ei lisäksi voitu nostaa, jos mies oli kuollut. Kanneajan tarkoituksena oli pakottaa lapsi tai hänen edustajansa tekemään päätöksensä kanteen nostamisesta lyhyehkössä ajassa lain voimaantulosta. Näin tasapainotettiin lain taannehtivuutta.

2.3 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö

Isyyden määräytymistä koskevaa kansainvälistä sääntelyä Yhdistyneiden kansakunti-

en, Euroopan neuvoston, Euroopan unionin sekä pohjoismaisen lainsäädäntöyhteistyön puitteissa on käsitelty isyyslain uudistamista koskevassa työryhmämietinnössä (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 56/2013, s. 45—47). Työryhmämietinnössä on kuvattu myös muiden Pohjoismaiden sekä Viron ja Venäjän isyyden määräytymistä koskevan kansallisen lainsäädännön keskeinen sisältö (s. 47—56). Oikeusministeriö on lisäksi julkaissut selvityksen, joka on kooste 15 eri Euroopan maan isyyden määräytymistä koskevista säännöksistä (oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 5/2013). Kansainvälisen sääntelyn sisältöä käsitellään tässä esityksessä tarkemmin niiden asiakohtien yhteydessä, joissa sillä on merkitystä valittujen kansallisten ratkaisujen sisällön kannalta.

2.4 Nykytilan arviointi

Isyysoloittama

Voimassa olevan lain mukainen äidin avioliittoon lapsen syntymähetkellä perustuva isyysoloittama toimii käytännössä varsin hyvin. Jos lapsi syntyy puolisoiden avioeron jälkeen, yleisen elämäkokemuksen perusteella on syytä olettaa, ettei entinen aviomies tavallisesti ole lapsen isä, joten oletama vastaa todellisuutta paremmin kuin päinvastainen vaihtoehto. Myös niissä tapauksissa, joissa avioeroasia on vireillä lapsen syntyessä tai joissa puoliset ovat avioeroa hakematta lopettaneet yhteiselämänsä ja muuttaneet erilleen, miehen isyys saattaa olla epäilyksenalainen. Toisaalta lapsia syntyy myös puolisoitten sovintoyritysten tuloksena, eivätkä edellä mainitut seikat näy väestötietojärjestelmästä, joten niiden käyttäminen isyysoloittaman rajaamisessa tekisi säännöksestä hyvin vaikeasti sovellettavan. Käytännössä äitiä ja miestä olisi kuultava, jolloin kysymys ei enää olisi isyyden toteamisesta suoraan lain nojalla. Myöskään käräjäoikeuksissa kumottujen isyyksien lukumäärä suhteutettuna kaikkiin äidin avioliiton perusteella todettuihin isyyksiin (0,1—0,2 % vuosittain) ei tue vaihtoehtoa, että nykyinen isyysoloittama olisi liian laaja.

Yksittäisissä tapauksissa voimassa olevaan lakiin perustuvaa isyysolettamaa voidaan sen sijaan pitää liian suppeana. Voimassaolevan lain mukaan jos avioliitto purkautuu miehen kuoleman johdosta ennen lapsen syntymää, on aviomies lapsen isä vain, jos lapsi on syntynyt sellaiseen aikaan miehen kuoleman jälkeen, että lapsi on voinut tulla siitetyksi avioliiton aikana. Käytännössä lapsen vanhemmat ovat voineet avioitua juuri siksi, että he ovat halunneet turvata raskaana olevan kumppanin ja lapsen aseman. Jos mies kuolee ennen lapsen syntymää ja havaitaan, että lapsi ei ole voinut tulla siitetyksi puolisoitten avioliiton aikana, miestä ei voimassa olevan lain mukaan voida todeta lapsen isäksi, vaan leski joutuu nostamaan kanteen aviomiehensä muita oikeudenomistajia vastaan isyyden vahvistamiseksi.

Yhteiselämä avioliittoa solmimatta eli avoliitto on nykyisin tavanomainen yhteiselämän muoto. Julkisuudessa on ajoittain esitetty kysymys, eikö isyysolettama voisi koskea avoliitossakin syntyneitä lapsia. Ajatuksen toteuttaminen ei kuitenkaan vaikuta mahdolliselta. Avoliiton alkamisen ja päättymisen ajankohdat eivät ole sillä tavoin yksiselitteisiä kuin ne ovat avioliitossa, vaan perustuvat tosiasiallisiin tapahtumiin. Avoliitto ei ole myöskään samalla tavoin julkinen suhde kuin avioliitto, josta puoliset saavat todistuksen ja joka merkitään väestötietojärjestelmään. Jos avoliitto ja isyys oletettaisiin pelkästään sillä perusteella, että tietyn ikäiset mies ja nainen asuvat väestötietojärjestelmän tietojen mukaan samassa osoitteessa, tapahtuisi virheitä, joita jouduttaisiin myöhemmin korjaamaan. Isyyden toteaminen tällä perusteella ei siten vaikuta mahdolliselta.

Isyyden selvittäminen

Jos lapsen äiti ei ole avioliitossa eikä isyysolettamaa sovelleta, toimitetaan isyyden selvittäminen. Äidin asuinkunnan lastenvalvoja käynnistää isyyden selvittämisen saatuaan väestötietoviranomaisilta eli maistraatilta tiedon syntyneestä lapsesta, jolle ei ole todettu isää isyysolettaman nojalla. Isyyden selvittämisen peruseriaatteen ovat edelleen ajankäytökäytännöt. On tärkeää, että isyyden selvittäminen käynnistyy viranomaisaloitteisesti,

elleivät vanhemmat itse ole aktiivisia asiassa. Kuntien sosiaalitoimiin on nykyisen isyyslain soveltamisaikana kertynyt huomattavaa asiantuntemusta isyyden selvittämisessä, millä perusteella on luontevaa, että etenkin epäselvissä tapauksissa isyyden selvittämisestä huolehditaan nimenomaan sosiaalitoimessa. Niissä tapauksissa, joissa yksimieliset vanhemmat ovat itse aktiivisia isyyden vahvistamisessa, voidaan sosiaalitoimen toimenpiteitä keventää ja suunnata vapautuvat resurssit niihin tapauksiin, joissa isyydestä on epäselvyyttä tai erimielisyyttä. Selvien tapausten käsittelyä arvioidaan tarkemmin seuraavassa isyyden tunnustamista koskevassa jaksossa.

Isyyden selvittämisen on arvioitu kaipaavan tehostamista erityisesti kolmella eri alueella. Näistä kaksi koskee isyyden selvittämisen käyttöalan laajentamista. Isyyden selvittämisen käyttöala on nykyisin rajattu lapsen iän perusteella. Lastenvalvoja selvittää isyyden isyyslain mukaan yleensä vain silloin, kun lapsi ei ole täyttänyt 15 vuotta. Tästä poiketaan vain, jos mies haluaa tunnustaa isyytensä, jolloin isyys selvitetään lapsen iästä riippumatta. Laissa omaksuttua ratkaisua perusteltiin hallituksen esityksessä sillä, että lastenvalvojan palvelut oli tarpeen keskittää sille ryhmälle, jonka on erityisesti katsottava olevan sen neuvonnan ja tuen tarpeessa, jota isyyden selvittämisen yhteydessä voidaan antaa. Ei kuitenkaan ole johdonmukaista, että mies, joka haluaa tunnustaa lapsen, on oikeutettu lastenvalvojan apuun ja tukeen isyyden selvittämisessä, mutta 15 vuotta täyttänyt alaikäinen lapsi ei saa vastaavaa palvelua.

Vaikka isyys on todettu äidin avioliiton perusteella ja lapsen isäksi on todettu äidin aviomies, nousee ajoittain tilanteita, joissa aviopuolisot haluaisivat yksimielisesti selvittää, vastaako isyysolettama biologista totuutta. Voimassa olevan lain mukaan kunnan lastenvalvoja ei voi avustaa asiassa, ellei toinen mies tunnusta lasta. Jos aviopari haluaa selvittää asiaa keskenään ennen mahdollisen isyyden kumoamiskanteen nostamista, heidän on maksettava oikeusgeneettisistä isyys-tutkimuksista koituvat kulut itse. Oikeustila on ristiriidassa sen kanssa, että lapsen edun mukaista olisi selvittää isyyteen liittyvät epäselvyydet mahdollisimman pian lapsen syntymän jälkeen.

Lastenvalvojan on nykyisin luovuttava isyyden selvittämisestä, jos äiti, jonka huollossa tai hoidossa lapsi on, vastustaa kirjallisesti isyyden selvittämistä. Äidillä on siten määräysvaltaa sen osalta, voidaanko isyys vahvistaa, jos ei ilmaannu miestä, joka haluaa tunnustaa isyytensä. Syitä isyyden vahvistamatta jättämiselle voi olla useita. Lapsen isä on saattanut olla vastahakoinen isyyden vahvistamiselle, jolloin isyyttä ei voida vahvistaa ilman oikeudenkäyntiä eikä äiti ole halunnut viedä asiaa eteenpäin tuomioistuinteitse. Kulttuurierot tai miehen oleskelu ulkomailla voi olla yksi syy, miksi isyyden selvittäminen jää toimittamatta. Äiti on myös saattanut vastustaa isyyden selvittämistä henkilökohtaisista syistä tai ajatellen toimivansa lapsen parhaaksi. Lapsen kannalta pidetään kuitenkin tärkeänä, että lapsi saa isän. Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 7 artiklan mukaan lapsella on, jos mahdollista, oikeus tietää vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan. Isyyden arvostus on myös isyyslain säätämisen ajoista kasvanut ja monet pitävät äidin määräysvaltaa isyyden selvittämisessä liiallisena ja epäoikeudenmukaisena suhteessa tavoitteeseen tasa-arvoisesta vanhemmuudesta sukupuolten välillä.

Isyyden selvittämisen yhteydessä on tilattava oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain (378/2005) 1 §:ssä tarkoitettu oikeusgeneettinen isyystutkimus lapsesta, äidistä ja miehestä, joka saattaa olla lapsen isä, jos mies pyytää tutkimusta tai jos lastenvalvoja muuten katsoo sen tarpeelliseksi. Oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 13 §:n mukaan tutkimusta varten otetaan lähtökohtaisesti verinäyte. Jos verinäytteen ottamisesta voi aiheutua tutkittavalle terveydellistä haittaa tai vaaraa taikka jos on joku muu painava syy, näyte voidaan ottaa suun limakalvolta. Näytteen ottaa laillistettu tai luvan saanut lääkäri taikka hänen välittömässä valvonnassaan muu terveydenhuollon ammattihenkilö. Näytteenotto edellyttää aina käyntiä terveydenhuollon toimintayksikössä. Suurissa kaupungeissa vastaanottoaikoja lääkärin valvomaan näytteenottoon on usein vaikea saada, koska kyse ei ole kiireellisestä terveydenhuollon toimenpiteestä. Isyyden selvittäminen saattaa tästä syystä viivästyä usealla viikolla.

Isyyden tunnustaminen

Avioliiton ulkopuolella syntyvistä lapsista noin 76 % syntyy avoliittoperheeseen. Avoliittojen voimakkaasta yleistymisestä johtuu, että avioliiton ulkopuolella syntyvä lapsi syntyy useimmiten perheeseen, jossa äidin kumppani on lapsen biologinen isä ja halukas tunnustamaan isyytensä. Voimassa olevan isyyslain säätämisaikaan tilanne oli toinen. Avioliiton ulkopuolella lapsen saaneet naiset olivat tavallisesti niin kutsuttuja yksinäisiä äitejä, eikä mies ollut aina halukas selvittämään asiaa.

Voimassa olevaa lakia ja sen pohjalta muotuneita käytäntöjä on ajoittain arvosteltu siitä, että isyyden selvittämisen yhteydessä lapsen äidiltä ja hänen kumppaniltaan kysytään heidän seksuaalielämäänsä koskevia kysymyksiä, joiden koetaan puuttuvan voimakkaasti henkilöiden yksityiselämää. Voimassa olevan isyyslain säännökset koetaan tällöin puutteellisiksi siltä osin, kun ne eivät esimerkiksi erottele yhtäältä sellaisia tilanteita, joissa lapsen isäksi halutaan yksimielisesti vahvistaa mies, joka elää vakiintuneessa avoliitossa lapsen äidin kanssa, ja toisaalta sellaisia tilanteita, joissa isyys on epäselvä tai lapsen biologinen isä ei halua edistää asian selvittämistä.

Tunnustamislausumaa ei nykyisin voida antaa ennen lapsen syntymää. Tähän ei ole katsottu olevan tarvetta, sillä on katsottu tarpeelliseksi, että miehellä tulee olla tunnustamislausuman antaessaan mahdollisuus saada tietoonsa ne seikat (esimerkiksi siittämisajankohta tai lapsen ulkoiset piirteet), joiden perusteella isyyskysymystä voidaan arvioida. Jos kyseessä kuitenkin on tilanne, jossa isyydestä ei ole epäselvyyttä ja mies ja lapsen äiti ovat yksimielisiä isyydestä, ei tunnustamislausuman antamisen rajaamiselle lapsen syntymän jälkeiseen aikaan ole enää riittäviä perusteita erityisesti ottaen huomioon edellä viitattu yhteiskunnallinen kehitys ja perherakenteiden muutos. Tunnustamisen henkilökohtaisuus, välittömyysperiaate ja ajatus siitä, että viranomaisen tulee valvoa tunnustamisen oikeellisuutta, ovat kuitenkin edelleen säilyttäneet ajanmukaisuutensa.

Isyyttä ei nykyisin voida tunnustaa myöskään lapsen kuoleman jälkeen. Tätä ratkaisua

on perusteltu sillä, että tunnustaminen lapsen kuoleman jälkeen ei ole enää lapsen etua palveleva toimenpide ja että tunnustamisen salliminen mahdollistaisi tunnustamisen käytön sille vieraisiin tavoitteisiin, kuten perintöoikeudellisten etujen saavuttamiseen. Perustelu on edelleen asianmukainen. Nykyinen säännös on kuitenkin koettu kohtuuttoman ankaraksi tilanteessa, jossa kysymys on pienestä lapsesta ja jossa mies ei ole ehtinyt tunnustaa isyyttään ennen lapsen ehkä yllättävää kuolemaa. Tällaisissa tilanteissa äiti ja hänen avopuolisonsa pitävät usein tärkeänä sitä, että lasta pidettäisiin virallisesti heidän yhteisenä lapsenaan ja että lapselle voitaisiin antaa miehen sukunimi avopuolisoiden niin toivoessa.

Isyyden vahvistaminen tuomioistuimessa

Miehen mahdollisuus vaatia isyytensä vahvistamista tuomioistuimessa on nykyisin hyvin rajoitettu. Hän voi panna kanteen vireille ainoastaan, jos hän on tunnustanut lapsen ja tunnustaminen on jätetty vahvistamatta, koska on nähty olevan aihetta olettaa, ettei mies ole lapsen isä. Kanne on nostettava vuoden kuluessa siitä, kun mies on saanut tiedon vahvistamatta jättämisestä koskevasta päätöksestä. Kanneoikeuden rajoittamisella on ilmeisesti hahdattu siihen, että isyyden tunnustaminen säilyisi ensisijaisena isyyden vahvistamisen keinona tilanteissa, joissa mies haluaa saada isyytensä vahvistetuksi. Kanneajan rajoittamisella on puolestaan tavoiteltu sitä, että mies ei voisi pitkään pitää äitiä ja lasta epävarmuudessa siitä, tullaanko kanne nostamaan.

Nämä näkökohdat ovat edelleen merkittäviä. Toisaalta miehen kanneoikeuden rajoittaminen aiheuttaa ongelmia tilanteessa, jossa mies on halukas tunnustamaan lapsen, mutta haluaisi ennen lapsen tunnustamista varmistua siitä, että kysymys on todella hänen lapsestaan. DNA-tutkimus voidaan tässä vaiheessa tehdä vain kaikkien osapuolten suostumuksella, joten miehellä ei ole keinoa päästä eteenpäin, jos äiti vastustaa tutkimusta eikä salli näytteen ottamista lapsesta. Näistä syistä on tarpeen varmistaa DNA-tutkimuksen tekeminen.

Jos mies on kuollut ennen lapsen syntymää, isyys joudutaan nykyisin vahvistamaan nostamalla kanne miehen oikeudenomistajia vastaan. Näin joudutaan menettelemään siitä riippumatta, miten miehen oikeudenomistajat suhtautuvat asiaan. Nykyisin, kun näyte voidaan oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta säädetyn lain mukaisesti ottaa vainajasta, isyydestä saadaan usein niin vahva näyttö, ettei asia sen jälkeen ole riitainen. Kanteen nostaminen tuomioistuimessa on tällöin tarpeettoman monimutkainen toimenpide isyyden vahvistamiseksi. Oikeudenkäynti tulisi olla tarpeen vain, jos oikeudenomistajien suostumusta ei ole saatu tai jos joku oikeudenomistajista ei kykene sitä antamaan.

Tapauksissa, joissa lapsi on saanut alkunsa muutoin kuin äidille annetun hedelmöityshoidon seurauksena, isyyden vahvistamiseksi vaaditaan näyttöä kahdesta eri seikasta, nimittäin äidin ja miehen sopivaan aikaan tapahtuneesta sukupuoliyhdyntästä tai miehen siittiöiden viemisestä naiseen muulla tavoin ja siitä, että lapsi on biologisesti miehen lapsi. Ensiksi mainittu niin sanottu makaamisnäyttö oli tärkeä aikana, jolloin isyystutkimusmenetelmät olivat nykyisiin verrattuna kehittymättömät ja menetelmien poissuljetateho oli huono. Miesten oikeusturvan kannalta oli tuolloin välttämätöntä, että isyystutkimuksilla saatua näyttöä täydennettiin makaamista koskevalla näytöllä ja että kaikki isänä kysymykseen tulevat miehet haastettiin samaan oikeudenkäyntiin. Nykyisin käytettyjen oikeusgeneettisten isyystutkimusmenetelmien valossa makaamista koskeva näyttö tai kaikkien miesten haastaminen samaan oikeudenkäyntiin ei useinkaan ole enää tarpeen. Toisaalta on otettava huomioon se, että DNA-tutkimusta ei aina ole käytettävissä. Näin voi käydä esimerkiksi silloin, kun mies asuu sellaisessa vieraassa valtiossa, joka ei osallistu kansainväliseen yhteistyöhön todisteiden hankkimiseksi tai jonka lain mukaan vaadittavaa näyttöä ei isyysasiassa voida ottaa ilman tutkittavan suostumusta. Isyysasia on tällöin voitava ratkaista vapaata näyttö-harkintaa soveltaen. Tapauksissa, joissa DNA-tutkimusta ei ole käytettävissä, voi myös todennäköisyysvertailu isänä kysymykseen tulevien miesten välillä olla tarpeen.

Isyyslaissa on myös monia muita sellaisia oikeudenkäyntiä koskevia säännöksiä, jotka on myöhemmin otettu asiallisesti samansisältöisinä oikeudenkäymiskaareen. Näitä ovat esimerkiksi säännökset isyyttä koskevan tuomion lainvoimaisuudesta ja oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Päällekkäinen sääntely on syytä poistaa tarpeettomana.

Isyyden kumoaminen

Isyyden kumoamista koskevien säännösten avulla pyritään turvaamaan se, että avioliittoon perustuvan isyyden toteamisen tai isyyden tunnustamisen tuottamat virheelliset lopputulokset voitaisiin jälkepäin korjata. Korjaamisen tapahduttua isyys voidaan vahvistaa uudelleen siten, että isyys vastaa biologista polveutumista. Isyyden kumoamis-säännöksillä on myös toinen tavoite: vakiintuneiden isyysuhteiden suojaaminen ja isyyskysymykseen liittyvien epävarmuustekijöiden hälventäminen. Jälkimmäistä tavoitetta ilmentävät äidille, aviomiehelle ja isyytensä tunnustaneelle miehelle asetetut lyhyet, tosin eivät aivan ehdottomat, kanneajat ja aviomiehelle annettu mahdollisuus luopua oikeudesta isyyden kumoamiseen selittämällä lapsi omakseen. Sosiaalisen isyysuhteen suojaamisen tavoitetta ilmentää myös se, että isyyden kumoamista voivat vaatia vain lapsi, äiti ja isä. Esimerkiksi mies, joka katsoo olevansa lapsen oikea isä, ei voi ilman lapsen oikeudellisten vanhempien suostumusta saada muutosta aikaan isyysuhteessa. Myös lapsen suostumus vaaditaan, jos lapsi on täytännyt 15 vuotta.

Kumpikin edellä mainituista tavoitteista, sekä virheellisten isyysuhteiden korjaamistavoite että perhe-elämän suojaamistavoite, ovat säilyttäneet ajanmukaisuutensa. Toisaalta tavoitteet ovat keskenään ristiriitaisia, joten toinen estää toisen täysimääräistä toteuttamista. Arvioitaessa nykyisiä säännöksiä kysymys on siitä, onko tavoitteiden osalta löydetty oikeudenmukaisena pidettävä tasapaino. Äidin, aviomiehen ja isyytensä tunnustaneen miehen ja äidin kanneajojen sääntely vaikuttaa edelleen asianmukaiselta. Se mahdollistaa virheiden korjaamisen, ja kanneaika on joustava tavalla, jota Euroopan

ihmisoikeustuomioistuin on eräissä ratkaisuissaan edellyttänyt. Varsinaisen kanneajan umpeuduttua on oikeuskäytännön mukaan kuitenkin toimittava nopeasti sen jälkeen, kun aihe epäillä isyyttä on syntynyt. Tämä on perusteltua, koska muutos on lapsen kannalta yleensä sitä dramaattisempi ja vahingollisempi, mitä vakiintuneemmasta isyysuhteesta on kysymys. Samoin on perusteltua, että aviomies voi edelleen hälventää epävarmuuden siten, että hän tietoisena asiaan vaikuttavista seikoista selittää lapsen omakseen.

Isänä itseään pitävä mies ei nykyisin voi saada aviomiehen isyyttä kumotuksi, jos äiti ja aviomies eivät tähän suostu. Asia on näin siitä riippumatta, miten varmana toisen miehen isyyttä voidaan pitää. Sääntelyssä on siten korostettu sosiaalisen perheen ja sosiaalisen isyyden suojaamista biologisen isyyden asemesta.

Lapsen perhetilanne ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa ole samanlainen. Nykyisen sääntelyn konkreettinen vaikutus lapseen riippuu tilanteesta, jossa lapsi elää. Jos lapsi, äiti ja aviomies elävät perheenä ja lapsi pitää miestä isänään, toisen miehen kanneoikeus olisi omiaan rikkomaan perhe-elämää. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan nojalla jokaisella on oikeus nauttia perhe-elämäänsä koskevaa kunnioitusta. Toisen miehen kanneoikeus voisi olla ongelmallinen mainitun artiklan kannalta. Myös sen tosiasialliset seuraukset olisivat arveluttavat. Pahimmillaan se rikkoisi lapselle tärkeän tosiasiallisen isäsuhteen ja koko perheen tuomatta mitään sen tilalle. Näin voisi käydä esimerkiksi silloin, kun toinen mies ei aviomiehen isyyden kumoamisesta huolimatta halua perhe-elämää lapsen kanssa.

Isäksi itseään väittävän miehen kanneoikeus voisi johtaa myös siihen, että kanne nostetaan kiusamielisesti esimerkiksi tarkoituksessa vahingoittaa äidin ja aviomiehen suhdetta tai jotta äidin menneisyydestä saataisiin esille äidille kiusallisia seikkoja. Yhtenä vaihtoehtona asian ratkaisemiseksi on esitetty, että kanneoikeus olisi toisen miehen asemesta lastenvalvojalla, joka päättäisi kanteen nostamisesta arvioituaan tapaukseen liittyviä olosuhteita. Kiusamielisten kanteiden riskiä voitaisiin tällä tavoin vähentää. Toisaalta lastenvalvoja joutuisi erittäin vaikeaan harkinta-

tilanteeseen, kun olisi ratkaistava, onko sosiaalisen isyyden kumoamiseen syytä ryhtyä. Etukäteen ei voida varmuudella arvioida, onko itseään isänä pitävä mies todella isä, joten virheitä sattuisi. Olisi myös hyvin vaikea arvioida, onko isyyden kumoamiskanteen nostaminen lapsen edun mukaista. Se voisi olla sitä joskus, jos lapsen ja äidin aviomiehen välille ei ole muodostunut perhesidettä. Sitä vastoin toimivan isyyssuhteen katkaiseminen vastoin isän tahtoa ja oikeudellisen isyyssuhteen vahvistaminen mieheen, johon lapsella ei ole sosiaalista sidettä, olisi päätös, jonka vain erittäin harvoin, jos koskaan, voidaan etukäteen arvioida olevan lapsen edun mukainen.

Tilanne voi olla toinen silloin, jos äidin ja aviomiehen välit ovat rikkoutuneet, aviomies ei asu eikä lapsen syntymän jälkeen ole asunut yhdessä lapsen kanssa eikä vanhemman ja lapsen suhdetta ole muutoinkaan muodostunut aviomiehen ja lapsen välille. Tällöin ei ole olemassa sellaista perhe-elämää, jonka suojaamiseksi kanteen nostamista olisi rajoitettava. Lapsen edun mukaista voisi tällöin olla, että epävarmuus isyydestä hälvennetään selvittämällä, kuka on lapsen biologinen isä. Toisaalta puolisoitten välisen rikkoutuminen ja siitä aiheutuva erillään asuminen on sivulliselle vaikeasti selvitettävä tosiseikka, jota voi olla mahdoton näyttää toteen, jos äiti ja aviomies sen kiistävät. Ei ole perusteltua, että isänä itseään pitävä mies voisi saadakseen muutoksen isyyssuhteen vedota tällaiseen tosiseikkaan, jos hänellä ei itsellään ole ollut lapsen kanssa perhe-elämää, jolle hän hakee suojaa. Lapsen isänä itseään pitävän miehen kanneoikeutta voidaan perustella tilanteissa, joissa hänen ja lapsen välille on muodostunut perhe-elämää heti lapsen syntymän jälkeen. Näin saattaa olla, jos äiti ei ole elänyt yhdessä aviomiehensä kanssa lapsen syntyessä vaan hän on ollut sellaisessa suhteessa lapsen isänä itseään pitävään mieheen, että tämän ja lapsen välille on syntynyt perheyhteys.

Isyyden kumoamiskannetta ei nykyisin voida nostaa, jos lapsi on kuollut tai jos sekä äiti että aviomies ovat kuolleet. Näitä rajoituksia sovelletaan soveltuvin osin myös tunnustamisella vahvistetun isyyden kumoamiseen. Rajoitusta on perusteltu sillä, että luo-

tettavien todisteiden hankkiminen olisi näissä tapauksissa erittäin vaikeaa. Nykyisin näin ei kaikissa tapauksissa ole asia, sillä oikeusgeneettinen isyystudkimus voidaan tehdä ottamalla kudospnäyte vainajasta tai käyttämällä tutkittavasta henkilöstä aiemmin otettua sellaista kudospnäytettä, joka on tallella häntä hoitaneessa sairaalassa. Vaikuttaa perusteetomalta, että vanhempien kuolema estää lasta ajamasta isyyden kumoamiskannetta. Näin on varsinkin tilanteissa, joissa lapsi isyyden kumoamisen jälkeen voisi saada isän siten, että toinen mies on halukas tunnustamaan lapsen ja oikeusgeneettinen isyystudkimus osoittaa hänen olevan lapsen isä. Kannerajotus olisi siten syytä poistaa.

Nykyisen isyyslain säännös isyyden kumoamisen perusteista heijastaa sääätämiskansa tilannetta. Kun isyystudkimusten poisuljentateho oli huono, katsottiin asianmukaiseksi turvautua todistustaakkasääntöihin. Isyys voidaan kumota jo sillä perusteella, että lapsi on siitetty ennen avioliittoa tai puolisoitten asuessa erillään välisen rikkoutumisen vuoksi, jollei saateta todennäköiseksi, että puolisoit ovat olleet sukupuolilyhdyntäessä lapsen siittämisen aikana. Nykyään todistustaakkasäännön soveltamista ei voida perustella, jos osapuolista voidaan tehdä oikeusgeneettiset isyystudkimukset. Sen vuoksi on tarpeen säännellä asia toisin. Isyyden kumoaminen tulisi kuitenkin vastaisuudessaakin olla mahdollista kokonaisarvion perusteella, sillä erityisesti kansainvälisissä tilanteissa DNA-tutkimusta ei voida aina suorittaa.

Oikeudenkäyntimenettelyyn isyyden kumoamista koskevassa asiassa sovelletaan pääosin samoja säännöksiä, joita sovelletaan isyyden vahvistamisasiassa. Kuten edellä on todettu, nämä säännökset on tarpeen uudistaa muun muassa sen vuoksi, että isyystudkimusmenetelmät ovat parantuneet.

Isyyslain voimaanpanolain siirtymäsäännös

Kun isyyslaki tuli voimaan 1 päivänä loka-kuuta 1976, myös ennen sitä syntyneille lapsille avattiin mahdollisuus vaatia isyyden vahvistamista. Tämä oli uutuus, sillä avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen osalta isyys voitiin ennen isyyslain voimaantuloa

vahvistaa vain, jos mies halusi tunnustaa lapsen. Tästä oli muutamia poikkeuksia, erityisesti niin kutsutut kihlalapset. Takautuvan lainsäädännön synnyttämää oikeudellista epävarmuutta haluttiin toisaalta lieventää asettamalla kanteille näissä tapauksissa viiden vuoden määräaika. Isyyden vahvistamista koskeva kanne ennen isyyslain voimaantuloa avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten osalta oli toisin sanoen nostettava ennen 1 päivää lokakuuta 1981. Sen jälkeen ei vanhojen tapahtumien perusteella enää voitu esittää vaatimuksia.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on vuosina 2010 ja 2013 antanut neljä Suomea koskevaa ratkaisua isyyslain voimaanpanolain siirtymäsäännösten soveltamisesta. Tapaukset *Grönmark*, *Backlund*, *Laakso* ja *Röman* koskivat sitä, oliko perhe- ja yksityiselämän suojaa koskevaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaa loukattu, kun isyyden vahvistamista koskeva kanne oli hylätty voimaanpanolain viiden vuoden määräaikäsäännön nojalla liian myöhään nostettuna. Kaikissa tapauksissa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin päätyi Suomelle langettavaan tuomioon. Kahden ensimmäisen ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisun jälkeen korkein oikeus antoi vuonna 2012 päätöksen (KKO 2012:11), jossa se jätti perustuslain (731/1999) 106 §:n nojalla soveltamatta isyyslain voimaanpanosta annetun lain kanneaikaa koskevan säännöksen, koska se oli ilmeisessä ristiriidassa yksityiselämän suojaa koskevan perustuslain 10 §:n kanssa. Soveltamatta jättämisen seurauksena kanne hyväksyttiin ja isyys vahvistettiin. Korkein oikeus on sittemmin antanut kaksi uutta ratkaisua isyyslain voimaanpanosta annetun lain kanneaikäsäännöksen sovellettavuudesta, joista ensimmäisessä (KKO 2014:13) korkein oikeus jätti kanneaikäsäännöksen perustuslain 106 §:n nojalla soveltamatta ja vahvisti isyyden, mutta toisessa (KKO 2014:14) se päätyi tapauskohtaisen punninnan perusteella siihen, että määräaikäsääntely ei ollut ilmeisessä ristiriidassa sen enempää yksityiselämän suojaa koskevan perustuslain 10 §:n kanssa kuin lain yhdenvertaisuutta koskevan 6 §:n kanssa ja katsoi määräaikäsääntelyn olevan edelleen sovellettavissa.

Tuomioistuinten ratkaisuista voidaan päätellä, että ehdoton kanneaika, joka estää isyyden vahvistamista koskevan kanteen nostamisen yksittäistapauksen piirteistä riippumatta, voi johtaa tilanteisiin, joissa yksityiselämän suojaa loukataan. Lapsen oikeus tietää vanhempansa on katsottu kuuluvaksi yksityiselämän suojan piiriin. Voimaanpanolaissa asetetulla määräajalla on tavoiteltu tuomioistuinten mukaan oikeusvarmuutta, mikä on sinällään hyväksyttävä tarkoitus. Tuomioistuinten tulkinnan mukaan määräajan ehdoton luonne ja sen lähes poikkeukseton soveltamistapa eivät kuitenkaan ole olleet kaikissa käsitellyissä tapauksissa yhteensopivia Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja perustuslain kanssa. Tämän vuoksi on tarpeen, että kanneaajasta säädetään myös ennen 1 päivää lokakuuta 1976 syntyneiden osalta siten, että sääntely täyttää ne vaatimukset, jotka yksityiselämän suojaa koskevasta säännöksistä ja määräyksistä voidaan korkeimman oikeuden ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan johtaa.

Ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuissa ei oteta kantaa muuhun kuin lapsen kanneoikeuteen isyysasiassa, eikä tuomioistuin lausu erikseen siitä, mitä oikeusvaikutuksia vahvistettavalla oikeussuhteella tulisi olla esimerkiksi lapsen perintöoikeuden suhteen. Sen sijaan korkeimman oikeuden päätöksessä KKO 2012:11 on erityisesti otettu kantaa myös isyysuhteen oikeusvaikutusten rajoittamiseen. Sekä korkeimman oikeuden enemmistön että kahden eri mieltä olevan jäsenen mukaan kysymys kanteen hyväksymisen oikeusvaikutuksista tai niiden rajoituksista tulisi ratkaista tarvittaessa erikseen. Enemmistön perusteluissa todetaan kuitenkin, että rajoitusten asettamiselle ei ratkaistavassa tapauksessa ollut perusteita huomioon ottaen perustuslain 6 §, jonka mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä ja ketään ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa eri asemaan alkuperän tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Arvioitaessa isyyslain voimaanpanolain siirtymäsäännöstä on siten tarpeen ottaa selkeästi kantaa siihen, mitä oikeusvaikutuksia mahdollisesti syntyvällä isyysuhteella on. Tämä on tarpeen paitsi lapsen kannalta myös niiden miesten ja heidän perheittensä kannalta, jotka ovat luottaneet voimas-

sa olevan lainsäädännön sisältöön ja sen muuttumattomuuteen.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Yleistä

Esityksessä ehdotetaan uudistettavaksi isyyttä koskeva lainsäädäntö kokonaisuudessaan. Esityksessä ehdotetaan, että nykyinen isyyslaki ja isyyslain voimaanpanosta annettu laki kumotaan ja korvataan uudella isyyslailla. Lisäksi ehdotetaan muutettavaksi oikeusgeneettisistä isyystutkimuksista annettua lakia, nimilakia (694/1985), lakia lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) ja lapsen elatuksesta annettua lakia (704/1975).

Uudistuksen yleisenä ja ensisijaisena tavoitteena on edistää lapsen edun toteutumista isyysasioissa. Uudistuksen lähtökohtana on pidetty lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 7 artiklassa vahvistettua periaatetta, että lapsella on, mikäli mahdollista, syntymästään lähtien oikeus tuntea molemmat vanhempansa riippumatta siitä, millaisiin perheolosuhteisiin hän syntyy. Erityisesti tavoitteena on ollut ajanmukaistaa isyyden tunnustamista koskevaa menettelyä niissä tilanteissa, joissa isyydestä ei ole epäselvyyttä. Näitä ovat tyypillisesti tilanteet, joissa lapsi syntyy vakiintuneessa avoliitossa elävälle parille. Tavoitteena on lisäksi, että isyyttä koskevat erimielisyydet pyritään ratkaisemaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Riittävän kypsyysasteen saavuttaneen lapsen itsemääräämisoikeutta tulee kunnioittaa kuten lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 12 artiklassa ja lapsen oikeuksien käyttöä koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen (SopS 13/2011) 3 artiklassa todetaan. Toisaalta viranomaisten tulee avustaa lasta isyyden selvittämisessä ja vahvistamisessa, kunnes lapsi saavuttaa täysi-ikäisyyden.

Lapsen edun toteutumisen lisäksi esityksen tavoitteena on löytää asianmukainen tasapaino lapsen biologisten, oikeudellisten ja sosiaalisten vanhempien edun välillä ja turvata osapuolten oikeutta perhe-elämään tarkoituksemukaisella tavalla. Lisäksi on kiinnitetty huomiota sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseen.

Isyysolettaman laajentaminen

Esityksessä ehdotetaan lapsen äidin avioliittoon perustuva isyysolettama säilytettäväksi lähes nykyisellään. Säännökseen esitetään tehtäväksi pieni korjaus koskemaan tilanteita, joissa lapsi syntyy miehen kuoltua. Jos lapsi on voinut tulla siitetyksi ennen aviomiehen kuolemaa, aviomies todettaisiin suoraan lain nojalla lapsen isäksi siitä huolimatta, että mies ja lapsen äiti eivät olleet avioliitossa lapsen siittämisen aikaan. Voimassa olevan lainsäädännön perusteella lapsen tulee nostaa kante isyyden vahvistamiseksi miehen oikeudenomistajia vastaan, jos lasta ei ole siitetty avioliiton aikana. Tilanteissa, joissa miehen kuolema on ollut odotettavissa, vanhemmat ovat voineet avioitua juuri siitä syystä, että he ovat halunneet turvata äidin ja syntymättömän lapsen aseman. Tämä tavoite jää toteutumatta, ellei säännöstä korjata ehdotetulla tavalla. Jos miehen puoliso ja perilliset haluavat riitauttaa isyyden, he voivat nostaa tätä koskevan kanteen käräjäoikeudessa.

Esitystä valmisteltaessa on pohdittu sitä, tulisiko nykyistä isyysolettamaa laajentaa ehdotettua voimakkaammin. Asiaa on pohdittu erityisesti suhteessa avoliitossa eläviin vanhempiin. Isyysolettaman laajentamisesta koskemaan myös avoliittoja kuitenkin luovuttiin, koska tosiasiallisiin olosuhteisiin perustuvan avoliiton alku- ja päättymisaika eivät ole tarkasti määritettävissä. Jos avoliitto ja isyys oletettaisiin pelkästään sillä perusteella, että tiettyyn ikäryhmään kuuluvat mies ja nainen asuvat väestötietojärjestelmän tietojen mukaan samassa osoitteessa, tapahtuisi virheitä, joita jouduttaisiin myöhemmin korjaamaan. Isyyden toteaminen tällä perusteella äitiä ja miestä kuulematta ei siten vaikuta mahdolliselta. Jos kuuleminen ja sen pohjalta tehty päätös ovat tarpeen isyyden toteamiseksi, on siirrytty pois isyysolettaman piiristä ja menetetty ne edut, joita isyysolettaman käyttö tuo mukanaan.

Mahdollisuus tunnustaa isyys ennen lapsen syntymää

Isyyden vahvistamisen menettelyn ajanmukaistaminen erityisesti avoliitossa syntyvien

lasten osalta on kirjattu hallitusohjelmaan yhtenä hallituksen tärkeimmistä perheoikeudellisista tavoitteista. Edellä käsitellyn isyys-olettaman laajentamisen lisäksi ehdotusta valmisteltaessa on pohdittu eri vaihtoehtoja ongelman ratkaisemiseksi.

Yhtenä vaihtoehtona on pohdittu tunnustamislausuman antamista synnytyssairaalassa. Tämä vaihtoehto kuitenkin hylättiin, koska äiti ja lapsi viettävät hyvin lyhyen aikaa sairaalassa (keskimäärin 2–3 päivää), minä aikana heidän tulisi voida keskittyä äidin ja lapsen hyvinvointiin eikä oikeudellisten kysymysten selvittämiseen. Lisäksi ongelmina pidettiin synnytyssairaaloiden nykyisten henkilöresurssien ja isyyden selvittämistä koskevan asiantuntemuksen vähäisyyttä.

Toisena vaihtoehtona on pohdittu tunnustamislausuman antamista kirjallisesti nimenantolomakkeen yhteydessä. Tämäkin vaihtoehto hylättiin, koska henkilökohtaisen neuvonnan ja henkilöllisyyden varmistamisen puuttuminen jättää mahdollisuuden väärinymmärryksille ja väärinkäytöksille. Jos vaihtoehto rajattaisiin vain väestötietojärjestelmän mukaan yhdessä asuviin henkilöihin väärinkäytösriskien pienentämiseksi, vaihtoehdon toteuttaminen edellyttäisi huomattavia henkilöresursseja tai tietoteknisiä ratkaisuja, jotka nekään eivät voisi kokonaan poistaa sitä mahdollisuutta, että avopuolisoille tarkoitettuja tunnustamis- ja nimenantolomakkeita lähetettäisiin erehdyksessä henkilöille, jotka asuvat samassa osoitteessa vailla perheyhteyttä.

Pohdituista vaihtoehdoista parhaaksi osoitautui mahdollisuus tunnustaa isyys ennen lapsen syntymää äitiysneuvolakäyntien yhteydessä niissä tapauksissa, joissa isyyden selvittämiseen ei liity epäselvyyksiä. Äiti käy raskauden aikana äitiysneuvolassa tavallisesti 8–9 kertaa ja tulevilla isällä on mahdollisuus olla mukana. Raskauden loppupuolella perhe tunnetaan äitiysneuvolassa yleensä jo melko hyvin. Tämä luo edellytykset sille, että isyyden tunnustaminen voidaan liittää luontevaksi osaksi raskaudenaikaisia neuvolapalveluita. Esityksessä ehdotetaan, että tämä mahdollisuus olisi käytettävissä lähtökohtaisesti aina, kun tulevat vanhemmat eivät ole avioliitossa. Neuvolassa ei kuitenkaan voida ryhtyä tutkimaan tapauksia, jotka ovat oikeu-

dellisesti epäselviä tai joissa tarvittaisiin selaista näyttöä, jota ei neuvolapalveluiden yhteydessä kerry. Tunnustaminen ennen lapsen syntymää olisi siten mahdollista vain ongelmattomissa tapauksissa.

Joissain tilanteissa esimerkiksi kielivaikeuksista johtuvat epäselvyydet on mahdollista hälventää ohjaamalla tulevat vanhemmat lastenvalvojan luo. Tästä syystä ehdotetaan, että tunnustamislausuman ennen lapsen syntymää voi toissijaisesti antaa myös lastenvalvojan luona. Muissa tapauksissa isyys vahvistettaisiin lapsen syntymän jälkeen joko tunnustamisen tai kanteen perusteella, kun isyyden selvittäminen on ensiksi toimitettu. Mahdollisuus tunnustaa lapsi vasta lapsen syntymän jälkeen on muutoinkin aina käytettävissä, jos vanhemmat niin haluavat.

Jos isyys tunnustetaan äitiysneuvolassa, vanhempien ei lapsen syntymän jälkeen tarvitse tehdä mitään isyyden vahvistamiseksi, vaan asia etenee viranomaistoimenpitein. Miehellä ehdotetaan kuitenkin annettavaksi mahdollisuus peruuttaa äitiysneuvolassa annettu tunnustaminen lapsen syntymän jälkeen viimeistään 30. päivänä lapsen syntymästä. Myös lapsen äiti tai mies, joka katsoo olevansa lapsen isä, voi 30 päivän kuluessa ilmoittaa lastenvalvojalle käsityksensä siitä, että lapsen tunnustanut mies ei ole lapsen isä. Jos tunnustaminen tällä tavoin peruutetaan tai kiistetään, tunnustaminen on vaikutukseton ja lastenvalvoja aloittaa isyyden selvittämisen samalla tavoin kuin niissä tapauksissa, joissa isyyttä ei ole etukäteen tunnustettu.

Isyyden tunnustamisen lisäksi avoliitossa elävien vanhempien on nykyisin asioitava kunnan sosiaalitoimessa lapsen syntymän jälkeen myös tehdäkseen sopimuksen lapsen huollosta. Jos vain isyyden tunnustaminen voitaisiin tehdä äitiysneuvolassa ja vanhempien olisi silti asioitava kunnan sosiaaliviranomaisten luona lapsen huoltoa koskevan sopimuksen osalta lapsen syntymän jälkeen, uudistus ei toisi tavoiteltua etua asioinnin yksinkertaistumisesta lapsen vanhemmille. Tästä syystä isyyslain uudistamisen lisäksi ehdotetaan muutosta lapsen huollosta ja tapamisoikeudesta annettuun lakiin, jonka myötä isyytensä tunnustanut mies ja syntyvän lapsen äiti voivat tehdä samassa yhteydessä sopimuksen siitä, että lapsen huolto uskotaan

molemmille vanhemmille yhteisesti. Jos vanhemmat haluavat tehdä tästä poikkeavan sopimuksen tai sopia lisäksi lapsen tapausoikeudesta ja elatuksesta, vanhemmat tulee ohjata ottamaan yhteyttä kunnan sosiaali-toimeen lapsen syntymän jälkeen.

Mahdollisuus tunnustaa isyys lapsen kuoleman jälkeen

Esityksessä ehdotetaan mahdollisuutta tunnustaa isyys lapsen kuoleman jälkeen niissä tilanteissa, joissa lapsi on kuollut niin pian syntymänsä jälkeen, että tunnustamislausumaa ei ole olosuhteet huomioon ottaen voitu antaa lapsen eläessä. Nykyisin tämä ei ole mahdollista. Esimerkiksi tilanteissa, joissa lapsi syntyy vakavasti sairaana, isyyden tunnustamisen kiirehtiminen vie vanhemmilta voimavaroja tilanteessa, jossa he toivoisivat voivansa viettää aikaa sairaan lapsen luona. Samalla tavoin isyyden tunnustamismahdollisuuden rajaaminen saattaa muodostua kohtuuttomaksi, jos lapsi kuolee äkillisesti ennen kuin tunnustamista on ehditty toimittaa. Ehdotuksen mukaan tunnustamislausuma on kuitenkin annettava ennen kuin yksi vuosi on kulunut lapsen kuolemasta.

Tunnustamismahdollisuuden laajentamiseen liittyy myös ehdotus nimilain muuttamiseksi siten, että jos mies on tunnustanut lapsen tämän kuoleman jälkeen ja maistraatti on vahvistanut miehen isyyden, myös lapsen sukunimi voidaan tällöin muuttaa isän sukunimeksi lapsen kuoleman jälkeen. Sama mahdollisuus koskee myös niitä tilanteita, joissa pian syntymänsä jälkeen kuollut lapsi on tunnustettu ennen tämän syntymää.

Isyyden selvittämisen käyttöalan laajentaminen

Niissä tapauksissa, joissa lasta ei ole tunnustettu ennakoita, isyyden selvittämisen käyttöalaa ehdotetaan laajennettavaksi. Kun nykyisin lastenvalvojien velvollisuus selvittää isyys päättyy lapsen täytettyä 15 vuotta, ehdotuksen mukaan tämä velvollisuus laajennettaisiin koskemaan kaikkia alle 18-vuotiaita. Vaikka 15 vuotta täyttäneellä nuorella on oikeus kieltää isyyden selvittäminen eikä kannetta isyyden vahvistamiseksi voi ajaa

vastoin 15-vuotiaan tahtoa, tulee 15 vuotta täyttäneellä nuorella olla mahdollisuus saada tukea isyytensä selvittämiseen lastenvalvojalta täysi-ikäiseksi tuloonsa asti.

Isyyden selvittämisen käyttöalaa ehdotetaan laajennettavaksi myös siten, että aviopuolisoilla, joiden lapsen osalta isyys on todettu äidin avioliiton kautta, olisi mahdollisuus yhdessä pyytää lastenvalvojalta isyyden selvittämistä, jos he tekevät tätä koskevan pyynnön ennen kuin kuusi kuukautta on kulunut lapsen syntymästä. Nykyisin lastenvalvojalta ei ole toimivaltaa toimia avioliiton aikana syntyneiden lasten osalta muutoin kuin niissä tapauksissa, joissa toinen mies tunnustaa lapsen ja aviopuolisot yhdessä hyväksyvät tunnustamisen. Tavoitteena on ohjata aviopuolisot selvittämään asiaa mahdollisimman nopeasti lapsen syntymän jälkeen, jotta isyyttä koskevat epäselvyydet voidaan ratkaista mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Siitä, että isyyden selvittämistä ei määrääjässä pyydetä, ei kuitenkaan seuraa, että oikeus isyyden kumoamiskanteen nostamiseen on menetetty. Määrääjasta isyyden kumoamiskanteen nostamiseksi säädetään erikseen. Sillä, että isyyden selvittämistä ei pyydetä kuuden kuukauden määrääjässä, on siten vain se vaikutus, että osapuolet nostaessaan isyyden kumoamiskanteen joutuvat itse huolehtimaan tarvittavan näytön hankkimisesta. Isyys voidaan aviolapsen osalta selvittää myös silloin, jos lapsen äiti ja aviomies hyväksyvät toisen miehen aikomuksen tunnustaa lapsi.

Siirtyminen sivelynäytteisiin verinäytteiden sijaan

Isyyden selvittämisen nopeuttamiseksi ehdotetaan, että oikeusgeneettisissä isyystutkimuksissa ryhdyttäisiin pääsääntöisesti käyttämään suun limakalvolta otettavia solunäytteitä verinäytteiden sijasta. Sivelynäytteen ottaa henkilö itse lastenvalvojan ohjeistamana kontaminaatoriskin minimoimiseksi. Pienen lapsen näytteen ottamisessa avustaa hänen huoltajansa. Saadun asiantuntija-arvion mukaan tutkimuksen luotettavuus on verrattavissa verinäytteeseen. Yksilöllisiä eroja siinä, saadaanko suun limakalvolta riittävä näyte, voi luonnollisesti esiintyä. Tästä syystä ehdo-

tetaan jätettäväksi mahdollisuus myös verinäytteen ottoon. Koska sivelynäytteen ottaminen ei edellytä erillistä asiointia terveydenhuollon toimintayksikössä vaan näyte voidaan lähettää lastenvalvojalta suoraan laboratorioon analysoitavaksi, aika tutkimuslähetteen kirjoittamisesta siihen, että tutkimuksen tulokset ovat lastenvalvojalla käytettävissä isyyden selvittämistä varten, voi vähentyä jopa usealla viikolla. Näytteenottoon hakeutuminen ei myöskään jää asiakkaan oman aktiivisuuden varaan.

Tuomioistuimen määräämät näytteet otetaan ehdotuksen mukaan edelleen pääsääntöisesti terveydenhuollon toimintayksikössä. Tällöinkään ei kuitenkaan edellytetä, että lääkäri valvoo näytteenottoa. Näytteen voi ottaa siihen tarvittavan koulutuksen saanut laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö. Kansainvälisissä tilanteissa tuomioistuimen määräämä näyte voidaan ottaa myös Suomen edustustossa tai edustuston virkailijan valvonnassa.

Äidin vastustusoikeuden poistaminen

Esityksessä ehdotetaan, että äidin oikeus vastustaa isyyden selvittämistä poistetaan. Äidillä nykyisin oleva vastustusoikeus voidaan nähdä ongelmallisena sukupuolten välisen tasa-arvon kannalta ja suhteessa siihen, että lapsella tulisi lähtökohtaisesti olla oikeus kahteen vanhempaan. Voimassa olevan lain perusteluissa äidin vastustusoikeutta on perusteltu sillä, että jos lapsen huoltajana oleva äiti vastustaa isyyden vahvistamista eikä mies, joka on lapsen isä, vapaaehtoisesti tunnusta isyyttään, ei isyyden vahvistamisen voida yleensä katsoa olevan myöskään lapsen edun mukaista. Mies ei kuitenkaan välttämättä edes tiedä olevansa isä, ellei äiti ole kertonut hänelle asiasta. Syitä äidin kertomatta jättämiselle voi olla monia. Hän voi pyrkiä suojaamaan itseään ja lastaan esimerkiksi väkivaltaisesti käyttäytyvältä mieheltä, mutta hän voi myös arvioida asiaa vain omalta kannaltaan. Tämän vuoksi on katsottu perustelluksi, että äidin vastustusoikeudesta luovutaan. Lastenvalvoja voi sitä vastoin tehdä päätöksen isyyden selvittämisen keskeyttämisestä, jos laissa säädetyt edellytykset täyttyvät. Äidillä ei myöskään ehdotuksen

mukaan ole mahdollisuutta estää isyyden vahvistamiskanteen ajamista lapsen puolesta.

Isyyden vahvistaminen miehen oikeudenomistajien suostumuksella

Esityksessä ehdotetaan, että tilanteissa, joissa mies on kuollut ennen lapsen syntymää, isyys voidaan nykyisestä poiketen vahvistaa maistraatin päätöksellä, jos miehen oikeudenomistajat tähän suostuvat. Tämä olisi mahdollista, jos isyyden selvitys ja oikeusgeneettinen isyystutkimus osoittavat miehen olevan lapsen isä. Ehdotuksella pyritään välttämään sellaisten selvien asioiden eteneminen tuomioistuimeen, joissa ei ole erimielisyyttä osapuolten kesken.

Isyyden vahvistaminen kanteella

Esityksessä ehdotetaan isänä itseään pitävän miehen kanneoikeuden laajentamista isyyden vahvistamista koskevassa asiassa. Mies voi nostaa isyyden vahvistamista koskevan kanteen, jos lastenvalvoja on keskeyttänyt isyyden selvittämisen, koska lapsesta tai lapsen äidistä ei ole saatu näyttöä, josta oikeusgeneettiset isyystutkimukset olisi voitu tehdä. Toinen miehen kanneoikeuden laukaiseva tilanne on, jos maistraatti ei ole vahvistanut isyyttä miehen tunnustamisen perusteella jonkun muun synn vuoksi kuin siksi, että laissa edellytettyä hyväksymistä tunnustamiselle ei ole saatu. Laissa edellytetyllä hyväksymisellä viitataan esimerkiksi tilanteeseen, jossa tunnustamista ei vahvisteta siksi, että lapsen äidin aviomies ei ole hyväksynyt avioliiton aikana syntyneen lapsen tunnustamista, tai 15 vuotta täyttänyt lapsi itse ei ole hyväksynyt tunnustamista. Näissä tilanteissa miehen kanneoikeus ei aktualisoidu. Sen sijaan mies saa kanneoikeuden muissa tilanteissa: esimerkiksi silloin, jos maistraatti ei vahvista isyyttä siksi, että äiti on ilmoittanut lapsen syntymän jälkeen lastenvalvojalle käsityksensä siitä, että lapsen tunnustanut mies ei ole lapsen isä, tai siksi, että maistraatin tulkinnan mukaan edellytykset isyyden vahvistamiselle äidin tai miehen henkilöllisyyttä osoittavien puutteellisten asiakirjojen perusteella eivät täyty.

Voimassa olevan lain mukaan isänä itseään pitävällä miehellä on oikeus ajaa isyyden vahvistamista koskevaa kannetta vain, jos maistraatti ei ole hyväksynyt miehen tunnustamista siitä syystä, että sillä on ollut aihetta olettaa, että isyytensä tunnustanut mies ei ole lapsen isä. Jos äiti on kieltäytynyt isyyden selvittämisestä eikä ole suostunut oikeusgeeneettiseen isyystutkimukseen omasta tai lapsensa puolesta, miehen on kanneoikeuden saamiseksi edellytetty tunnustavan lapsen ennen kuin hänellä on varmuus isyydestään. Miehen kanneoikeuden laajentaminen ehdotetulla tavalla pyrkii korjaamaan tämän epäkohdan.

Aviomiehen isyyden kumoaminen

Esityksessä ehdotetaan, että isänä itseään pitävä mies voi tietyin edellytyksin vaatia kanteella aviomiehen isyyden kumoamista. Kanneoikeuden saaminen edellyttää yhtäältä, että äiti ja aviomies ovat asuneet erillään lapsen syntymän aikaan, ja toisaalta, että isänä itseään pitävä mies on asunut yhdessä lapsen äidin kanssa lapsen syntymän aikaan ja osallistunut lapsen hoitoon tai miehen ja lapsen välille on muutoin muodostunut perheyhteyteen rinnastettava suhde. Lisäksi edellytetään, että tuomioistuin arvioi kanteen olevan lapsen edun mukainen. Ehdotetun kanneoikeuden laajentamisen tavoitteena on suojata muodostunutta perheyhteyttä lapsen ja isänä itseään pitävän miehen välillä. Voimassa olevan lain mukaan aviomiehen isyyden kumoamiskanteen voi nostaa vain lapsi, äiti tai aviomies itse.

Avioliiton ulkopuolella ennen isyyslain voimaantuloa syntyneiden lasten asema

Kanneoikeus

Esityksessä ehdotetaan, että avioliiton ulkopuolella ennen 1 päivänä lokakuuta 1976 syntyneille lapsille annetaan kanneoikeus isyyden vahvistamiseksi. Kanneoikeudelle ei aseteta ehtoja eikä rajoituksia, joten ennen isyyslain voimaantuloa syntyneet tulevat samaan asemaan myöhemmin syntyneiden kanssa. Ehdotus merkitsee sitä, että kan-

neoikeus, joka nykyisen lainsäädännön mukaan vanhentui 1 lokakuuta 1981, palautetaan takautuvalla lainsäädännöllä.

Nykyisen sääntelyn muuttaminen on tarpeen, koska Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on useassa ratkaisussaan katsonut joustamattoman kanneajan rajoituksen loukkaavan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaa ja koska korkein oikeus on tapauksessa KKO 2012:11 mainittuihin ratkaisuihin liittyen jättänyt kannerajoituksen soveltamatta perustuslain 106 §:n nojalla.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut eivät edellytä sitä, että kanneoikeuden tulisi olla olemassa ilman ehtoja. Ihmisten yhdenvertaisuuden, lainsäädännön selkeyden ja riitojen hillitsemistavoitteen kannalta ehdoton kanneoikeus on kuitenkin parempi ratkaisu kuin kanneoikeuden kytkeminen vaikeita punnintatilanteita aiheuttaviin ehtoihin. Se turvaa myös parhaiten ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa tarkoitetun yksityiselämän suojan toteutumisen.

Kanneajan takautuva palauttaminen ei ole ongelmaton ratkaisu oikeusvarmuuden kannalta. Se voi myös loukata niitä odotuksia, joita miehellä, jonka isyyden vahvistamisesta on kysymys ja hänen omaisillaan on perustellusti voinut olla. Ehdotettu sääntely edellyttää sen vuoksi, että sen vaikutuksia tasapainotetaan rajoittamalla näissä tapauksissa isyyden vahvistamisen perintöoikeudellisia vaikutuksia.

Perintöoikeuden rajoittaminen, kun isyys vahvistetaan kanteella

Jos perittävä on kuollut, kun isyyden vahvistamiskanne saatetaan vireille, ne, jotka kuolinhetkellä olivat vainajan perillisiä tai testamentinsaajia, ovat jo tuolloin saaneet perillisasemansa mukaisen oikeuden vainajan jäämistöön. Niille, jotka ovat takautuvan lainsäädännön kautta saaneet kanneoikeuden, ei voida tällaisissa tilanteissa antaa perintöoikeutta loukkaamatta perittävän kuolinhetken mukaan määräytyneen perillispiirin omaisuuden suoja. Esityksessä ehdotetaan sen vuoksi, että isyyden vahvistaminen kanteella ei tuota perintöoikeutta sellaisen perittävän jälkeen, joka oli kuollut ennen

kuin isyyden vahvistamiseen johtanut kanne tuli vireille.

Jos perittävä on elossa, kun kanne nostetaan, on perintöoikeuden laajuutta harkittaessa otettava huomioon, että perittävä on aikaisemmin saattanut antaa ennakkoperintöjä, tehdä muita lahjoituksia tai muutoin järjestellä omaisuutensa siirtymistä seuraavalle sukupolvelle. Sen, joka takautuvan lainsäädännön avulla on saanut isyyden vahvistetuksi, ei tule voida rikkoa näitä järjestelyjä. Sen vuoksi, jos säädetään, että isyyden vahvistuttaminen tuottaa näissä tapauksissa perintöoikeuden, perintöoikeutta on rajoitettava siten, ettei se sisällä oikeutta vaatia mainitunkaltaisten luovutusten lisäämistä jäämistöön.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Vaikutukset lapsiin

Esityksen keskeisimmät vaikutukset kohdistuvat lapsiin. Ehdotuksella pyritään turvaamaan lapsen oikeutta molempiin vanhempiin ja suojaamaan lapsen etua ja yhdenvertaisuutta eri perherakenteissa. Erityisesti avoliittoperheiden yleistymisen vuoksi ehdotuksella on pyritty yksinkertaistamaan niitä menettelyitä, joilla isyys voidaan vahvistaa avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen osalta. Tässä tarkoituksessa ehdotetaan, että isyys voidaan tunnustaa jo ennen lapsen syntymää äitiysneuvolakäyntien yhteydessä.

Lapsen oikeutta molempiin vanhempiin turvataan myös sillä, että isyyden selvittämisen käyttöalaa on laajennettu siten, että lastenvalvojilla on velvollisuus avustaa lasta ja lapsen äitiä isyyden selvittämisessä, kunnes lapsi täyttää 18 vuotta. Aiemmin lastenvalvojen toimintavelvollisuus on päätynyt lapsen täytettyä 15 vuotta. Lisäksi lapsen äiti ei ehdotuksen mukaan voi enää vastustaa isyyden selvittämistä ja isyyden vahvistamiskanteen nostamista.

Ehdotuksella on vaikutuksia paitsi alaikäisille lapsille, myös niille lapsille, jotka ovat jo ehtineet aikuisikään. Erityisenä vaikutuksena tulee mainita ennen 1 päivää lokakuuta 1976 avioliiton ulkopuolella syntyneiden las-

ten kanneoikeuden palauttaminen isyyden vahvistamista koskevissa asioissa. Näiden lasten kanneoikeus vanheni isyyslain voimaanpanolain 7 §:n 2 momentissa asetetun viiden vuoden määräajan vuoksi 1 päivänä lokakuuta 1981. Esityksessä ehdotetaan, että isyyden vahvistamista koskeva kanne voidaan nostaa mainitusta määräajasta ja isän kuolemasta riippumatta sekä riippumatta siitä, onko tuomioistuimien jo aikaisemmin jättänyt kanteen tutkittavaksi ottamatta tai tutkinut kanteen, mutta hylännyt sen isyyslain voimaanpanolain 7 §:n 2 momentissa tarkoitetulla perusteella. Tapausten lukumäärää on mahdotonta arvioida tarkasti. Karkeasti arvioiden voidaan olettaa, että kyse on ainakin muutamasta kymmenestä tapauksesta. Näin vahvistetusta oikeudellisesta isyysuhteesta seuraisi kuitenkin omaisuuden suojaan ja yleiseen oikeusvarmuuteen liittyvistä syistä rajoituksia perintöoikeuteen isään ja isänpuoliseen sukuun nähden.

Vaikutukset sukupuolten väliseen tasa-arvoon

Mahdollisuuden tunnustaa isyys ennakolta äitiysneuvolassa toivotaan rohkaisevan miehiä osallistumaan entistä enemmän neuvolakäynnteihin lapsen äidin ohella. Tämä valmistaa myös miestä tulevaan vanhemmuuteen ja tasapainottaa naisen ja miehen asemaa lapsen vanhempina.

Miehelle ehdotetaan kanneoikeutta tilanteessa, jossa äiti ei ole suostunut oikeusgeneettisiin isyystutkimuksiin isyyden varmistamiseksi. Äidin oikeudesta vastustaa isyyden selvittämistä ja isyyden vahvistuskanteen nostamista tilanteessa, jossa mies ei ole tunnustanut lasta, ehdotetaan luovuttavaksi. Ehdotukset parantavat miehen asemaa isyyden vahvistamista koskevassa asiassa.

Mies, joka katsoo olevansa aviomiehen asemesta lapsen isä, voisi nykyisestä poiketen vaatia aviomiehen isyyden kumoamista kanteella tietyin perhe-elämän suojaan liittyvin edellytyksin. Myös tämä ehdotus parantaa lapsen biologisen isän asemaa nykyiseen verrattuna.

4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Vaikutukset lastenvalvojien toimintaan

Esityksellä on vaikutuksia kunnan sosiaali-toimeen kuuluvien virkamiesten ja erityisesti lastenvalvojien toimintaan. Merkittävin vaikutus johtuu isyyden tunnistamismahdollisuudesta äitiysneuvolassa ennen lapsen syntymää, minkä ennakoidaan vähentävän tuntuvasti kansalaisten henkilökohtaista asiointia lastenvalvojan luona. Vuonna 2013 isyyksiä vahvistettiin isän tunnistamisen perusteella 23 450 tapauksessa. Vaikka neuvoloihin siirtyvät ainoastaan selvät tunnistamistapaukset, voidaan arvioida, että noin 70–80 % kaikista avioliiton ulkopuolella syntyneistä lapsista voidaan tunnistaa ennalta äitiysneuvoloissa. Tämä tarkoittaisi valtakunnallisesti vuositasolla noin 16 400–18 700 asiakaskäyntiä vähemmän kuin nykyisin.

Vaikka valtaosa isyyden tunnistamiseen liittyvistä asiakaskäynneistä siirtyy ehdotuksen mukaan neuvoloihin, tunnistamislausemien jatkokäsittely säilyy lastenvalvojilla. Jatkokäsittelyyn normaalisti kuuluviin toimiin sisältyvät muun muassa äidin siviilisäädyn tarkistaminen väestötietojärjestelmästä syntymäilmoituksen saapumisen jälkeen, ehdotetun yksinkertaistetun isyyden selvittämispöytäkirjan laatiminen sekä tarvittavien asiakirjojen lähettäminen maistraatille isyyden vahvistamista varten 30 päivän kuluttua lapsen syntymästä. Lastenvalvoja toimittaisi lisäksi vanhempien tekemän yhteishuoltosopimuksen sosiaalilautakunnan vahvistettavaksi sen jälkeen, kun miehen isyys on vahvistettu. Harvemmin toteutettavia jatkotoimia ovat ehdotuksen mukaan ennalta annetun tunnistamisen peruuttamiseen tai muiden tunnistamiseen liittyvien ilmoitusten vastaanotto viimeistään 30. päivän kuluessa lapsen syntymästä sekä tunnistamiseen liittyvien kuulemisten toimittaminen 20 §:ssä lueteluissa erityistilanteissa.

Edellä kerrotuista jatkotoimista johtuu, että vaikka valtaosa tunnistamiseen liittyvistä asiakaskäynneistä siirtyy ehdotuksen mukaan neuvoloihin, lastenvalvojilla on edelleen keskeinen asema isyyden tunnistamista ja

lapsen huoltoa koskevissa asioissa. Jatkokäsittelyn keskittäminen lastenvalvojille tarkoittaa myös sitä, että vain arviolta puolet niin kutsuttuihin selviin tunnistamistapauksiin käytetystä työajasta voidaan kohdentaa uudelleen. Lisäksi ehdotukseen sisältyy lapsen tai isän kuolemaan liittyviä säännöksiä, jotka vähäisessä määrin lisäävät lastenvalvojien tehtäviä. Kokonaisuutena arvioiden näistä aiheutuvat työmäärämuutokset ovat kuitenkin merkityksettömiä.

Siirtymällä verinäytteistä suun sisäpinnan sivelynäytteisiin nopeutetaan niin kutsutun epäselvän isyyden selvittämisen käsittelyä lastenvalvojan luona. Näytteen ottamisesta huolehtiminen ei myöskään jää asiakkaan oman aktiivisuuden varaan, jos näyte otetaan lastenvalvojan luona käynnin yhteydessä. Sivelynäytteen ottoon ja näytteen lähettämiseen kuluvan ajan arvioidaan vastaavan nykyisin tutkimusläheteen kirjoittamiseen ja asiakaiden ohjeistamiseen tarvittavaa aikaa, joten näytteenoton ei katsota edellyttävän lisäaikaa lastenvalvojan luona.

Ehdotuksella on myös lastenvalvojien työmäärää lisääviä vaikutuksia. Isyyden selvittämisen käyttöalan laajentaminen alle 15-vuotiaista lapsista kaikkiin alle 18-vuotiaisiin lapsiin tarkoittaa joidenkin uusien tapausten käsittelyä vuosittain. Näitä tapauksia voidaan karkeasti arvioida olevan noin 50 tapausta vuodessa. Niiden selvittely ajan kulumisesta johtuen voi viedä normaalitapausta enemmän aikaa. Lisäksi esityksessä ehdotetaan isyyden selvittämisen käyttöalan laajentamista myös niihin lapsiin, jotka ovat syntyneet avioliiton aikana, mutta joiden vanhemmat haluavat selvittää isyyden. Koska tämä mahdollisuus on rajattu tilanteisiin, joissa ei ole vielä kulu- nut kuutta kuukautta lapsen syntymästä tai joissa toinen mies on jo tunnustanut tai ai- keissa tunnustaa lapsen, tapausten lukumäärän ei arvioida olevan suuri. Näitä tapauksia voidaan karkeasti arvioida tulevan käsiteltäväksi noin 200 tapausta vuodessa. Asian käsittelyä helpottaa myös se, että avioparin tulee näissä tilanteissa pyytää isyyden selvittämistä yhdessä tai yhdessä toisen miehen kanssa, joten lastenvalvojan aikaa ei kulu vastentahtoisen osapuolen tavoitteluun.

Lastenvalvojan työmäärää tulevat lisäämään myös ne tapaukset, joissa lapsen äiti

saattoi ennen estää tai keskeyttää isyyden selvittämisen. Näitä tapauksia oli Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämän tilaston mukaan vuonna 2013 yhteensä 721 kappaletta. Monissa tapauksissa isyyden selvittäminen voidaan ehdotuksen perusteella keskeyttää myös siksi, että lapsi on syntynyt hedelmöityshoitojen avulla eikä siittiöiden luovuttaja ole suostunut siihen, että hänet voidaan vahvistaa lapsen isäksi. Näitä tilanteita arvioidaan olevan vuosittain ainakin 350 kappaletta. Muissa tapauksissa lastenvalvoja ei kuitenkaan voi edetä, ellei isyyden vahvistamiseksi tarvittavia tietoja otaksutun isän henkilöllisyydestä tai olinpaikasta saada. Isyyden selvittämisen keskeyttäminen lapsen edun vastaisena vaatii lastenvalvojan harkintaa vain niissä tapauksissa, kun lapsen otaksutun biologisen isän henkilöllisyys on tiedossa. Lastenvalvojan harkintaan vuosittain tulevien tapausten lukumäärä riippuu äidin yhteistyöhalukkuudesta, mutta tapausten lukumäärän arvioidaan sijoittuvan 50 ja 100 tapauksen välille. Isyyden selvittämisen keskeyttämisspäätösten tekeminen ja niihin liitetty muutoksenhakumahdollisuus tulevat joltain osin lisäämään lastenvalvojen hallinnollista työmäärää. Toisaalta lastenvalvojat ovat nykyisinkin joutuneet valmistelemaan keskeyttämisspäätöksiä sosiaalilautakunnan ratkaistavaksi voimassa olevan isyyslain nojalla.

Lisäksi lastenvalvojen työmäärää tulevat lisäämään isyyden selvittämispöytäkirjoihin liittyvät tietopyynnöt ja isyyden selvittämisen ja isyyden tunnustamisen yhteydessä kuultavien henkilöiden määrän lisääntyminen. Viimeksi mainittua tehtävää tosin helpottaa se, että ehdotettu laki sallii heidän kuulemisensa myös kirjallisesti. Ehdotus lisää myös tilanteita, joissa lastenvalvojan velvollisuuksiin kuuluu ajaa kannetta isyyden vahvistamiseksi, koska lapsen äiti ei voi enää itsenäisesti estää kanteen ajamista, jos miehen henkilöllisyys on tiedossa. Toisaalta osa nykyisin tuomioistuimen menettelyä edellyttävistä asioista voidaan ehdotuksen mukaan hoitaa yksinkertaisemmin menettelyin, kuten tilanteissa, jossa mies kuolee ennen lapsen syntymää, mutta oikeusgeneettiset isyystutkimukset osoittavat hänen olevan lapsen isä ja

isyys voidaan vahvistaa miehen oikeudenomistajien suostumuksella maistraatissa.

Edellä mainittujen työtehtävien muutokset edellyttävät huomattavasti koulutusta ja tietotusta sekä yhteistyön kehittämistä paitsi suhteessa maistraatteihin myös kunnan sosiaali- ja terveystoimen välillä. Etenkin alkuvaiheessa on odotettavissa, että neuvoloista otetaan usein yhteyttä pulmallisissa tilanteissa ja odotetaan lastenvalvojilta toimintaohjeita.

Vaikutukset terveydenhuollon toiminnalle, erityisesti neuvolatoimintaan

Merkittävin vaikutus terveydenhuollon toimintaan liittyy mahdollisuuteen tunnustaa isyys ennen lapsen syntymää neuvolakäyntien yhteydessä. Tämä tuo neuvoloissa työskenteleville terveydenhoitajille ja kättilöille uuden tehtävän, joka edellyttää henkilökunnan kouluttamista ja ohjeistamista. Tunnustamisen, äidin hyväksymisen sekä mahdollisen yhteishuoltosopimuksen vastaanottaminen ja näihin liittyvien oikeusvaikutusten selvittäminen osapuolille lisää neuvolahenkilökunnan työmäärää ja edellyttää neuvoloiden lisäresursointia. Ehdotus perustuu siihen, että erillistä neuvolakäyntiä tunnustamista varten ei kuitenkaan tarvita, vaan tunnustamiseen voidaan varata keskimäärin 30 minuutin lisäaika muun määräaikaistarkastuksen yhteyteen. Tunnustamislausuman, äidin hyväksymisen ja mahdollisen yhteishuoltosopimuksen allekirjoittamisen jälkeen neuvolahenkilökunta postittaa asiakirjat äidin kotikunnan lastenvalvojalle jatkokäsitteltäväksi.

Ehdotuksella on myös terveydenhuollon toimijoiden työskentelyä helpottavia vaikutuksia. Ehdotuksen mukaan oikeusgeneettisiä isyystutkimuksia varten tarvittava solunäyte otetaan ensisijaisesti sivelynäytteenä suun limakalvolta (niin kutsuttu poskitikkunäyte), jolloin näyte voidaan ottaa lastenvalvojakäynnin yhteydessä eikä erillistä käyntiä terveydenhuollon toimintayksikössä tarvita. Vaikka poikkeuksellisesti erityisestä syystä tutkimuksia varten tarvittaisiin verinäyte, ehdotuksen mukaan näytteen ottamista varten ei enää tarvittaisi laillistetun lääkärin osallistumista, vaan verinäytteen voisi ottaa siihen tarvittavan koulutuksen saanut laillistettu ter-

veydenhuollon ammattihenkilö, esimerkiksi laboratorionhoitaja.

Vaikutukset maistraattien toimintaan

Ehdotuksella luodaan maistraateille kolme uutta tehtävää, jotka eivät kuitenkaan merkittävästi lisää maistraattien työmäärää. Maistraatti voi ehdotuksen mukaan vahvistaa isyyden kahdessa uudessa tilanteessa: kun isyys vahvistetaan miehen kuoleman jälkeen miehen ennakkollisen tunnustamisen tai oikeudenomistajien suostumuksen perusteella taikka kun isyys vahvistetaan lapsen kuoleman jälkeen. Jos miehen isyys vahvistetaan lapsen kuoleman jälkeen, samassa yhteydessä voidaan myös muuttaa lapsen sukunimi isän sukunimeksi.

Tapaukset, joissa isyys vahvistetaan miehen tai lapsen kuoleman jälkeen, jäävät lukumäärältään niin vähäisiksi, että lisäresursseja näiden käsittelemiseksi ei tarvita. Lisäksi isyys voidaan vahvistaa ennakkollisen tunnustamisen perusteella. Näitä vastaavat tapaukset käsitellään maistraatissa nykyisinkin lapsen syntymän jälkeen annetun tunnustamislausuman perusteella.

Maistraatin päätöksellä voidaan ehdotuksen mukaan myös kumota isyys tilanteessa, jossa lapsen äiti ja hänen aviomiehensä ovat yhdessä pyytäneet isyyden selvittämistä ja oikeusgeneettisten isyystutkimusten perusteella voidaan todeta, että aviomies ei voi olla lapsen isä. Näidenkään tapausten käsittely ei merkittävästi vaikuta maistraattien työmäärään, etenkin, kun oikeusgeneettisten isyystutkimusten perusteella asia on selvä ja osapuolten tulee näissä tilanteissa olla yksimielisiä tavoiteltavasta lopputuloksesta.

Lapsen kuolemaa ja tähän liittyvää nimenmuutostilannetta lukuun ottamatta edellä mainitut menettelyt korvaavat nykyisin näissä tilanteissa edellytetyn tuomioistuimenmenettelyn.

Vaikutukset tuomioistuinlaitoksen toimintaan

Edellä käsitellyt, maistraattien ratkaistavaksi siirrettävät isyysasiat vähentävät riidattomien asioiden käsittelytarvetta käräjäoikeuksissa, mikä aiheuttaa vähäistä voimavaro-

jen säästöä tuomioistuimissa. Toisaalta isänä itseään pitävän miehen mahdollisuutta nostaa isyyden vahvistamista koskeva kanne laajennetaan ja ehdotuksella luodaan isänä itseään pitävälle miehelle rajoitettu kanneoikeus myös isyyden kumoamista koskevassa asiassa, vaikka lapsi olisi syntynyt äidin avioliiton aikana. Uusien kannemahdollisuuksien aiheuttama kanteiden lukumäärän lisääntyminen vuositasolla arvioidaan vähäiseksi. Lisäksi ehdotus selkeyttää ja yksinkertaistaa oikeudenkäyntimenettelyä tilanteissa, joissa isyyden vahvistamista koskevissa oikeudenkäynnissä on useita vastaajia tai joissa joku isyyden kumoamisasian osapuolista on kuollut.

Tuomioistuinten työmäärää lisää kuitenkin se, että ehdotus sallii ennen 1 lokakuuta 1976 avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten kanteet isyyden vahvistamiseksi isyyslain voimaanpanolain 7 §:n 2 momentista riippumatta. Tämä mahdollisuus tulee näiden säännösten voimaantulon jälkeisinä vuosina väliaikaisesti lisäämään tuomioistuimissa käsiteltäviä vanhoja isyysasioita. Tarkkaa arviota käsiteltävien kanteiden lukumäärästä ei ole mahdollista tehdä, mutta jo tuomioistuinikäsitellyssä olevien tapausten ja oikeusministeriön tulevien tiedusteluiden perusteella voidaan arvioida, että kyse on ainakin muutamasta kymmenestä tapauksesta.

4.3 Taloudelliset vaikutukset

Vaikutukset kunnallistalouteen

Edellä esitetystä vaikutusarvioinnista viranomaistoimintaan voidaan todeta, että laajimmat vaikutukset esitetyillä ehdotuksilla tulee olemaan kunnallisten toimijoiden tehtäviin. Ehdotukset perustuvat pääosin siihen, että kunnilla jo nykyisin olevia tehtäviä järjestellään ja kohdennetaan uudelleen. Kokonaisuutena arvioiden ehdotuksen vaikutukset kunnallistaloudelle ovat kuitenkin kustannuksia säästäviä.

Isyyden selvittämisen käyttöalan laajentamisesta arvioidaan aiheutuvan lastenvalvojille lisätyötä noin 300 työtuntia ja äidin vastustuksen poistamisesta noin 500 lisätyötuntia vuosittain. Merkittävimmin lastenvalvojan työtä säästävä ehdotus kuitenkin on ennakkol-

lisen tunnustamisen mahdollistaminen neuvoloissa, minkä arvioidaan tuovan lähes 9000 työtunnin säästöt. Karkeasti arvioiden noin 200 työtunnin lisäsäästö aiheutuu nykyisin suullisen kuulemisen korvaamisesta kirjallisella kuulemismenettelyllä. Kokonaisuutena arvioiden ehdotus vapauttaisi näin ollen lähes 8400 lastenvalvojan työtuntia kohdennettaviksi muihin vaativampiin sosiaalihuollon tehtäviin. Kuntasektorin palkkatilastojen perusteella sosiaalityön asiantuntija-tehtävissä toimivien henkilöiden palkkakustannuksissa tämä vastaa noin 270 000 euroa, kun laskennallinen keskimääräinen tuntipalkka on 32,13 euroa.

Nykyisin lastenvalvojen käsittelemien niin kutsuttujen selvien isyyden tunnustamisasioiden asiakaskäynnit siirtyvät ehdotuksen mukaan pääosin neuvoloihin toteutettaviksi ennen lapsen syntymää. Tämä tuo neuvoloihin uuden tehtävän, joka edellyttää henkilökunnan kouluttamista ja ohjeistamista. Asiakaskäynnit toteutettaisiin käytännössä erikseen sovittavina lisäaikoina muun raskauden aikaisen määräaikaisten terveystarkastuksen yhteydessä ylimääräisten asiakaskäyntien välttämiseksi. Tunnustamiseen liittyvien oikeusvaikutusten selvittäminen, miehen tunnustamislauseman, äidin hyväksymisen sekä mahdollisen yhteishuoltosopimuksen vastaanottaminen ja mainittujen asiakirjojen postitus äidin kotikunnan lastenvalvojalle lisää neuvolahenkilökunnan työmäärää. Edellä mainittuihin toimenpiteisiin arvioidaan kuluvan keskimäärin 30 minuuttia syntyvää lasta kohden, kun tunnustamista ja isyyden vahvistamista koskeva informaatio on jaettu kirjallisena etukäteen. Jos arviolta 17 500 paria käyttää hyväkseen mahdollisuutta tunnustaa lapsi neuvolassa ennen lapsen syntymää vuosittain, tämä tarkoittaa vuositasolla neuvolahenkilöstölle noin 9000 lisätyötuntia. Kuntasektorin palkkatilastojen perusteella terveydenhuollon hoitohenkilöstön vaativissa hoitoalan ammattitehtävissä toimivien henkilöiden palkkakustannuksissa tämä vastaa noin 240 000 euron lisäkustannusta kuntien neuvolatoiminnalle vuosittain, kun laskennallinen keskimääräinen tuntipalkka on 26,18 euroa.

Ehdotuksella on myös terveydenhuollon kustannuksia merkittävästi vähentäviä vaiku-

tuksia. Ehdotuksen mukaan oikeusgeneettisissä isyystutkimuksissa tarvittavat vapaaehtoiset näytteet voidaan jatkossa ottaa lastenvalvojan luona, eikä erillistä terveyskeskuskäyntiä näytteen ottamiseksi lääkärin valvonnassa enää tarvita. Vuonna 2013 lastenvalvojen kirjoittamien tutkimusmääräysten perusteella arvioituna ehdotus vapauttaisi yli 1150 terveyskeskuskäyntiä vuosittain. Jos äiti, lapsi ja mies antavat näytteet esimerkiksi kahdella eri käyntikerralla, mikä on käytännössä todennäköisin vaihtoehto, vapautuvien terveyskeskuskäyntien lukumäärä kaksinkertaistuu. Jos yhden terveyskeskuskäynnin hinnaksi arvioidaan Suomen Kuntaliitolta saatujen tietojen mukaan noin 100 euroa, ehdotuksesta koituu yli 230 000 euron suuruinen säästö.

Ehdotuksen mukaan terveyskeskuksissa tai muissa terveydenhuollon toimintayksiköissä toteutettaviksi jäisivät edelleen tuomioistuimen määräämien vastentahtoisten näytteiden ottaminen ja aiemmin tutkittavasta otettujen näytteiden luovuttaminen oikeusgeneettisiä isyystutkimuksia varten. Näissäkään tapauksissa ei kuitenkaan ehdotuksen mukaan vaadita, että lääkäri valvoo näytteenottoa, vaan tuomioistuimen määräämän näytteen voi ehdotuksen mukaan vastaanottaa siveley- tai verinäytteenä tähän koulutuksen saanut muu laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö. Myös tältä osin ehdotus vapauttaa käytettävissä olevia julkisia lääkäripalveluita muihin tarkoituksiin.

Ehdotuksista aiheutuu edellä kuvatusti kunnille yhtäältä noin 500 000 euron säästö ja toisaalta 240 000 euron lisäkustannus. Nettomääräinen laskennallinen säästö on siten noin 260 000 euroa. Lastenvalvojiin ja terveyskeskuskäynteihin kohdistuvat säästöt eivät tosin kaikissa tilanteissa ole suoraan realisoitavissa, mutta ne voivat olla toteutettavissa esimerkiksi vapautuvan työvoiman kohdennuksina vaativampiin tehtäviin nykyisin aliresursoiduilla sektoreilla. Mahdollisten työvoimakustannusten siirron sosiaali- ja terveystoimen välillä arvioidaan helpottuvan sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistuksen toteutumisen myötä. Kokonaisuutena kunnille ei arvioida aiheutuvan ehdotuksista nettomääräisiä lisäkustannuksia.

Vaikutukset valtion talouteen

Merkittävimmät vaikutukset valtion taloudelle koituvat oikeusgeneettisten isyystutkimusten lukumäärän lisäyksestä, joista aiheutuu oikeusministeriön hallinnonalalle karkeasti arvioiden noin 39 000 euron kertaluonteiset lisämenot vuonna 2015 ja noin 195 000 euron vuotuiset lisämenot vuodesta 2016 lukien ja väestötietojärjestelmään tehtävistä tietoteknisistä muutoksista, joista aiheutuu valtiovarainministeriön hallinnonalalle Väestörekisterikeskuksen esittämän karkean arvion mukaan noin 100 000 euron kertaluonteiset lisämenot vuonna 2015. Oikeusministeriön hallinnonalalle aiheutuvat lisämenot rahoitetaan oikeusministeriön hallinnonalan kehityksen puitteissa. Valtiovarainministeriön hallinnonalalle aiheutuvista 100 000 euron kertaluonteisista lisämenoista 64 000 euroa rahoitetaan valtionvarainministeriön hallinnonalan kehityksen puitteissa ja 36 000 euroa edellyttää lisärahoitusta. Isyyden vahvistamiskanteiden lukumäärän lisääntyminen nostaa väliaikaisesti myös käsiteltävien asioiden lukumäärää tuomioistuimissa. Ehdotettujen muutosten ei kuitenkaan ole todettu aiheuttavan lisähenkilöstön tarvetta tuomioistuimissa tai maistraateissa. Lainsäädäntömuutoksista aiheutuvat tiedotuskustannukset tulisivat myös korvattaviksi valtion varoista.

Vaikutukset kotitalouksien asemaan

Isyyden tunnustamiseen lastenvalvojan luona nykyisin käytettävän ajan voidaan arvioida aiheuttavan Tilastokeskuksen palkkatilaston perusteella laskettuna vuosittain noin 2,5 miljoonan euron kustannukset kotitalouksille menetettynä työaikana, kun laskelman perustana käytetään miesten keskipalkkaa 3530 euroa kuukaudessa ja tunnustamiskäyntiin arvioidaan kuluvan työaikaa keskimäärin noin 3 tuntia. Terveystietojen ja hyvinvoinnin laitokselta saadun tiedon mukaan vähintään puolet miehistä osallistuu raskaudenaikaiseen niin sanottuun laajaan terveystarkastukseen äidin mukana. Jos erillisistä tunnustamiseen käytetyistä käynneistä 75 % voidaan jatkossa

hoitaa neuvolakäyntien yhteydessä, ehdotuksesta koituu kotitalouksille vuosittain noin miljoonan euron laskennalliset säästöt. Lukuun tulee lisätä myös isyystutkimusten näytteenottokäynteihin käytetty työaika, mikä vastaa työssäkäyvien miesten osalta noin 135 000 euron laskennallisia säästöjä. Yhteensä ehdotukset säästävät kotitalouksien ansiotyöhön käytettävissä olevaa aikaa noin 1,1 miljoonan euron arvosta.

Vahvistettujen isyyksien lukumäärän kasvu nostaa samassa suhteessa elatusvelvollisten vanhempien lukumäärää, mikä tilastojen valossa nostaa etenkin naisten toimeentuloa, koska lapsen elatuksesta aiheutuvat kustannukset voidaan tällöin jakaa kahden vanhemman kesken.

Ehdotuksella on mahdollisia taloudellisia vaikutuksia myös niille aikuisille lapsille, jotka ovat syntyneet ennen 1 päivää lokakuuta 1976 avioliiton ulkopuolella ja joiden osalta isyyttä ei ole vahvistettu tunnustamisen perusteella ennen lain voimaantuloa. Nämä lapset saavat perintöoikeuden isänsä ja isänpuoleisten sukulaistensa jälkeen, jos tuomioistuimien vahvistaa isyyden kanteen perusteella ja jos isänpuoleinen perittävä on elossa kanteen vireillepanohetkellä. Perintöoikeuden saavien lasten lukumäärä on mainitusta rajoituksesta johtuen vähäisempi kuin kanneoikeutettujen, joten arviolta kyse on paristakymmenestä tapauksesta.

5 Asian valmistelu

5.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen hallitusohjelmaan kirjattiin vuonna 2011 yhdeksi hallituksen tavoitteista uudistaa isyyslaki ja ajanmukaistaa avoliitossa syntyvien lasten isyyden tunnustamista koskeva sääntely. Vuonna 2012 julkaistiin hallituksen tasa-arvo-ohjelma, jossa korostettiin lisäksi, että isyyslain kokonaisuudistuksen yhteydessä kiinnitetään huomiota sukupuolten tasa-arvon edistämiseen.

Oikeusministeriössä laadittiin kesällä 2011 isyyslain uudistamistarpeita koskeva arviomuistio (oikeusministeriön selvityksiä

ja ohjeita 37/2011). Muistiosta saatu lausuntopalaute julkaistiin lausuntotiivistelmänä helmikuussa 2012 (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 6/2012). Oikeusministeriö asetti huhtikuussa 2012 työryhmän valmistelemaan ehdotuksen isyyslain uudistamiseksi. Lisäksi työryhmän tuli valmistella ehdotus äitiyden määräytymistä koskevista perussäännöksistä. Työryhmän työn lähtökohtana oli edellä mainittu arviomuistio ja siitä saatu lausuntopalaute. Työryhmän puheenjohtajaksi kutsuttiin professori Markku Helin Turun yliopistosta. Oikeusministeriön lisäksi työryhmässä olivat edustettuina Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, Hämeen maistraatin Lahden yksikkö ja Vantaan käräjäoikeus.

Oikeusministeriö asetti toukokuussa 2012 seurantaryhmän seuraamaan ja arvioimaan työryhmän työtä. Seurantaryhmän puheenjohtajana toimi lainsäädäntöjohtaja Antti T. Leinonen oikeusministeriöstä. Seurantaryhmässä olivat lisäksi edustettuina sosiaali- ja terveysministeriö, valtiovarainministeriö, ulkoasiainministeriö, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Maahanmuuttovirasto, lapsiasiavaltuutetun toimisto, Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkkohallitus, Lounais-Suomen maistraatti, maistraattien ohjaus- ja kehittämisyksikkö, Helsingin oikeusaputoimisto, Espoon kaupunki, Järvenpään kaupunki, Porvoon kaupunki, Lastensuojelun Keskusliitto, Elatusvelvollisten Liitto ry, Lasten oikeuksien tuki ry, Mannerheimin lastensuojeluliitto, Miesten tasa-arvo ry, Sateenkaariperheet ry, Suomen Asianajajaliitto ja Suomen Kuntaliitto.

Valmistelun aikana oikeusministeriö julkaisi selvityksen isyyden määräytymistä koskevista säännöksistä 15 eri Euroopan valtiossa (oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 5/2013). Työryhmä järjesti elokuussa 2013 kuulemistilaisuuden, jossa kuultiin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen oikeusgeneettisten isyystutkimusten yksikön, Turun kaupungin lastenvalvojien, Lounais-Suomen maistraatin Porin yksikön sekä Sateenkaariperheet ry:n edustajia. Työryhmän mietintö luovutettiin oikeusministeriölle 12 marraskuuta 2013 (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 56/2013).

5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen

Oikeusministeriö pyysi työryhmämietinnöstä lausuntoja 68 viranomaiselta ja yhteisöltä. Lisäksi yksityishenkilöille ja lausunto-kerroksen ulkopuolisille järjestöille järjestettiin mahdollisuus vastata avoimeen sähköiseen kyselyyn. Lausuntoja vastaanotettiin yhteensä 55 taholta ja sähköiseen kyselyyn saatiin 203 vastausta. Lausunnoista ja vastauksista on laadittu tiivistelmä (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 7/2014). Jatkovalmisteluaineistoon kuuluu lisäksi oikeusministeriön pyytämä asiantuntijalausunto professori Olli Mäenpäältä ennen voimassaolevan isyyslain voimaantuloa avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten oikeudellisen aseman järjestämisestä sekä Etävanhempien liitto ry:n ja Turun seudun elatusvelvolliset ry:n yhteinen kannanotto. Lausuntopalautteen saavuttua oikeusministeriö kuuli vielä Väestörekisterikeskuksen, Suomen Kuntaliiton, Suomen Terveystieteiden tutkimuskeskuksen, Suomen Kuntaliiton, Suomen Terveystieteiden tutkimuskeskuksen, Suomen Kättilöliiton sekä Lastenvalvojat ry:n edustajia.

Lausunnonantajat ja vastaajat pitivät uudistusta yleisesti ajankohtaisena ja tarpeellisena. Huomattava osa lausunnonantajista kannatti isyysolojen laajentamista koskemaan myös tilanteita, joissa aviomies on kuollut ennen lapsen syntymää, mutta sellaiseen aikaan, että lapsi on voinut tulla siitetyksi ennen aviomiehen kuolemaa. Isyysolojen laajentamista koskemaan avopareja ei pidetty perusteltuna.

Niin ikään laajaa kannatusta sai isyyden selvittämisen käyttöalan laajentaminen koskemaan 15–17 -vuotiaita sekä aviolapsia, kun molemmat aviopuolisot pyytävät yhdessä isyyden selvittämistä. Suuri osa lausunnonantajista kannatti myös mahdollisuutta tunnustaa isyys ja tehdä yhteishuoltosopimus ennen lapsen syntymää. Lisäksi ehdotus, jolla laajennetaan isänä itseään pitävän miehen kanneoikeutta isyyden vahvistamiseksi, sai kannatusta. Monet kannattivat myös isänä itseään pitävän miehen rajoitettua kanneoikeutta äidin aviomiehen isyyden kumoamiseksi. Kannatusta sai myös isyyden vahvistamismahdollisuus maistraatin päätöksellä tilanteissa, joissa oikeusgeneettinen isyystut-

kimus osoittaa kuolleen miehen olevan avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen isä ja miehen oikeudenomistajat suostuvat isyyden vahvistamiseen. Suuri osa lausunnonantajista puolsi myös ehdotusta, jonka mukaan lapsille, jotka ovat syntyneet ennen voimassa olevan isyylain voimaantuloa, annetaan kanne-oikeus isyyden vahvistamiseksi isyylain voimaanpanosta annetussa laissa asetetusta siirtymäajasta riippumatta.

Jotkut ehdotuksista jakoivat melko tasaisesti lausunnonantajien mielipiteitä. Äidin vastustusoikeudesta luopumista tilanteessa, jossa mies ei ole tunnustanut lasta, pidettiin yhtäältä lapsen edun mukaisena ja toisaalta äidin oikeuksia vaarantavana ehdotuksena. Kaikki lausunnonantajat eivät myöskään pitäneet äitiysneuvolaa parhaana mahdollisena tahona ottamaan vastaan miehen tunnustamislauseuman ja tulevan äidin ja isän yhteishuoltosopimuksen ennen lapsen syntymää. Myös työryhmän ehdottamiin rajauksiin ennen nykyisen isyylain voimaantuloa avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen perintöoikeuteen suhtauduttiin ristiriitaisesti. Lausunnonantajat suhtautuivat ristiriitaisesti myös äitiyttä koskevien säännösten lisäämiseen.

Hallituksen esitys vastaa pääosin työryhmän ehdotusta. Hallituksen esitykseen ei ole sisällytetty ehdotusta äitiyttä koskeviksi sääntelyksi. Lausuntopalautteen perusteella tehdyt asiallisesti merkittävimmät muutokset koskevat tunnustamislauseuman antamista en-

nen lapsen syntymää ja ennen nykyisen isyylain voimaantuloa avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen perintöoikeutta. Neuvolahenkilökunnan lisäksi myös lastenvalvoja voi esityksen mukaan ottaa vastaan tunnustamislauseuman ja yhteishuoltosopimuksen ennen lapsen syntymää. Ennen nykyisen isyylain voimaantuloa avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen perintöoikeutta on laajennettu.

Esityksen jatkovalmistelu on tehty oikeusministeriössä. Asia on käsitelty kuntalain (365/1995) 8 §:n edellyttämällä tavalla kunnallistalouden ja -hallinnon neuvottelukunnassa.

6 Riippuvuus muista esityksistä

Isyyslakia koskevan ehdotuksen 37 §:ään ei ole otettu mukaan säännöstä nykyisessä isyyslaissa olevasta kiellosta kuulla asianosaisia tai heidän edustajiaan totuusvakuutuksen nojalla. Tämä johtuu siitä, että totuusvakuutuksen käyttämisestä on ehdotettu yleisesti luovuttavaksi eduskunnan käsiteltävänä olevassa oikeudenkäymiskaaren 17 lukua koskevassa hallituksen esityksessä (HE 46/2014 vp, s. 29—30). Jos lakiesitys hyväksytään, erityissäännöksen ottaminen uuteen isyyslakiin käy tarpeettomaksi.

Esitys liittyy valtion vuoden 2015 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Isyyslaki

1 luku Yleiset säännökset

1 §. Lain soveltamisala. Pykälässä säädetään lain soveltamisalasta. Lakia sovelletaan isyyden toteamiseen ja vahvistamiseen sekä isyyden kumoamiseen. Säännös vastaa kielellisiä muutoksia lukuun ottamatta voimassa olevan isyyslain soveltamisalaa koskevaa säännöstä.

2 §. Isyys avioliiton perusteella. Pykälässä säädetään isyyden toteamisesta äidin avioliiton perusteella eli ns. isyysolettamasta.

Pykälän 1 momentin mukaan äidin aviomies on lapsen isä, kun lapsi on syntynyt avioliiton aikana. Säännös vastaa nykytilaa.

Pykälän 2 momentissa säädetään isyyden määräytymisestä tilanteessa, jossa äidin aviomies on kuollut ennen lapsen syntymää. Säännöksen mukaan aviomies on lapsen isä, jos lapsi on voinut tulla siitetyksi ennen aviomiehen kuolemaa. Säännös eroaa voimassa olevasta laista siten, että enää ei edellytetä, että lapsi on myös siitetty avioliiton aikana. Nykyisin isyysolettamaa ei sovelleta, jos aviomies kuolee ennen lapsen syntymää, jollei lasta ole siitetty avioliiton aikana. Tätä on pidettävä epäkohtana. Lapsen äiti ja mies ovat voineet avioitua lapsen siittämisen jälkeen varmistaakseen sen, että lapsi syntyy aviosuhteeseen. Monille tieto raskaudesta on yksi peruste solmia avioliitto. Muutoksen seurauksena isyysolettamien käyttöala näin ollen hieman laajentuu.

Suomessa tavanomaisesti käytetty ohjearvo lapsen siittämisaikankohdan ja aviomiehen kuoleman välisestä enimmäisajasta on 10 kuukautta. Yksittäistapauksissa ohjearvoa voidaan poiketa esitetyn asiantuntija-arvion perusteella.

Pykälän 2 momentin toisen lauseen mukaan, jos äiti on ennen lapsen syntymää solminut uuden avioliiton, on uusi aviomies kuitenkin lapsen isä lapsen siittämisaikankohdasta huolimatta. Säännös vastaa nykytilaa pientä kielellistä muutosta lukuun ottamatta.

3 §. Isyys muissa tapauksissa. Pykälässä säädetään isyyden määräytymisestä silloin, kun isyyttä ei todeta avioliiton perusteella. Pykälän 1 momentin mukaan isyys vahvistetaan tällöin maistraatin tai tuomioistuimen päätöksellä. Maistraatti voi ehdotetun lain 26 §:n mukaan vahvistaa isyyden miehen tunnustamisen perusteella tai kuolleen miehen oikeudenomistajien annettua suostumuksensa isyyden vahvistamiseen ilman oikeudenkäyntiä. Muissa tapauksissa asia on ratkaistava tuomioistuimessa. Isyyden tunnustamisesta säädetään 3 luvussa, kuolleen miehen oikeudenomistajien suostumuksesta 4 luvussa ja isyyden vahvistamista koskevas- ta oikeudenkäynnistä 6 luvussa.

Pykälän 2 momentissa osoitetaan ne seikat, joihin isyys puheena olevissa tapauksissa perustuu. Sen 1 kohdan mukaan lapsen isä on se, joka on siittänyt lapsen. Jos äiti on hedelmöitetty muulla tavoin kuin siittämällä, esimerkiksi niin sanotun koti-inseminaation avulla, isä on 2 kohdan mukaan se, jonka siittiötä on käytetty äidin hedelmöittämiseen. Mainittua 2 kohtaa ei kuitenkaan sovelleta tapauksiin, joissa äidille on annettu hedelmöityshoitoa ja lapsi on syntynyt hoidon tuloksena.

Pykälän 3 momentissa säädetään tapauksista, joissa lapsi on saanut alkunsa hedelmöityshoidon avulla. Näissä tapauksissa lapsen isä on mies, joka yhteisymmärryksessä äidin kanssa antoi suostumuksensa hoitoon. Hedelmöityshoidolla tarkoitetaan hedelmöityshoidoista annetun lain (1237/2006) 1 §:ssä tarkoitettua hoitoa. Sillä ei ole merkitystä, onko hoito annettu Suomessa vai ulkomailla. Suostumuksen antaja vahvistetaan isäksi, jos voidaan pitää todistettuna, että lapsi on syntynyt annetun hoidon tuloksena. Se seikka, että isyys perustuu näissä tapauksissa hoitoon annettuun suostumukseen, merkitsee sitä, että parille annettavassa hoidossa isyys luovutettuja siittiötä käytettäessä irtautuu biologisesta polveutumisesta. Hedelmöityshoidoista annetun lain mukaan suostumus tulee antaa kirjallisesti. Isyyden vahvistamisen edellytyksenä ei kuitenkaan ole se, että suostumus on näin annettu, koska voi tulla tilanteita,

joissa kirjallista suostumusasiakirjaa ei ole laadittu. Hedelmöityshoitoa on esimerkiksi voitu antaa valtiossa, jossa siellä voimassa olevan lain mukaan ei edellytetä kirjallisen asiakirjan laatimista miehen suostumuksesta tai palvelujen tuottaja on laiminlyönyt vaatia nimenomaista suostumusta. On asianmukaista, että isyys voidaan vahvistaa myös tällaisessa tapauksessa.

Jos hedelmöityshoitoa on annettu äidille yksin, siittiöiden luovuttaja voi hedelmöityshoidoista annetun lain 16 §:n 2 momentin mukaan suostua siihen, että hänet voidaan vahvistaa hoidon tuloksena syntyneen lapsen isäksi. Jos tällainen suostumus on annettu ennen hoidon antamista, isyys voidaan 3 momentin mukaan perustaa siihen. Jos suostumus on sitä vastoin annettu vasta hoidon antamisen jälkeen, isyys voidaan perustaa siihen ainoastaan, jos suostumus on annettu yhteisymmärryksessä äidin kanssa. Äidin on toisin sanoen annettava hyväksymisensä suostumukselle, jotta isyys voitaisiin sen perusteella vahvistaa. On huomattava, että säännöstä sovelletaan vain silloin, jos lapsi on syntynyt avioliiton ulkopuolella. Jos lapsi on syntynyt äidin avioliiton aikana, aviomies on lapsen isä siitä huolimatta, että toinen mies on antanut suostumuksensa hoitoon.

Jos miehen oikeudellinen sukupuoli 2 momentissa tarkoitetun tapahtuman tai 3 momentissa tarkoitetun suostumuksen antamisen jälkeen mutta ennen lapsen syntymää vahvistetaan naiseksi, tämä seikka ei estä isyyden vahvistamista, jos hän 2 momentissa tarkoitetun tapahtuman tai 3 momentissa tarkoitetun suostumuksen antamisen aikaan on ollut oikeudellisesti mies. Lukuun ottamatta 3 momentin toista virkettä, jolla on pyritty poistamaan isyyksiläisiä nykyisin oleva tulkinvaraisuus tapauksissa, joissa hedelmöityshoitoa on annettu äidille yksin, ehdotukset vastaavat asiallisesti nykytilaa.

2 luku Isyyden selvittäminen

4 §. *Isyyden selvittämisen tarkoitus ja käytöala.* Pykälän 1 momentissa on säännös isyyden selvittämisen tarkoituksesta. Isyyden selvittämisen tarkoituksena on hankkia sellaisia tietoja, joiden nojalla isyys voidaan vahvistaa tai todentaa. Säännös vastaa pää-

asiallisesti voimassa olevaa sääntelyä. Isyyden todentamista koskeva lisäys on tarpeen, koska 2 momentin 3 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa lapsella on jo isä isyysolettaman perusteella, jolloin isyyden selvittämisen tarkoituksena ei ole isyyden vahvistaminen vaan todentaminen.

Pykälän 2 momentissa luetellaan tilanteet, joissa lastenvalvojalla on velvollisuus selvittää, kuka on lapsen isä. Momentin 1 kohdan mukaan isyys selvitetään, jos lastenvalvoja saa tiedon sellaisesta 18 vuotta nuoremmasta lapsesta, jonka osalta isyys ei ole määräytynyt äidin avioliiton perusteella. Käytännössä lastenvalvojat saavat säännönmukaisesti tiedon avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen syntymästä väestötietojärjestelmän rekisterinpitäjiltä eli maistraateilta, mutta tieto voi tulla lastenvalvojalle myös muuta kautta, esimerkiksi lapsen äidiltä tai jo varttuneemalta lapselta itseltään. Velvollisuus isyyden selvittämiseen alaikäisen lapsen osalta ei riipu lapsen iästä. Esimerkiksi tapauksissa, joissa lapsi jää isyyden kumoamisen vuoksi isättömäksi, lapsi saattaa olla useita vuosia vanha selvittämisvelvollisuuden alkaessa. Lastenvalvojan toimintavelvollisuus kuitenkin päättyy, kun lapsi täyttää 18 vuotta, jollei mies tunnusta isyyttään. Ehdotettu säännös vastaa nykyistä lakia sillä poikkeuksella, että isyyden selvittämistä koskeva ikäraja on nostettu 15 vuodesta 18 vuoteen.

Momentin 2 kohdan mukaan lastenvalvojalla on velvollisuus selvittää isyys niissä tapauksissa, joissa mies haluaa tunnustaa isyytensä, eikä isyys ole määräytynyt lapsen äidin avioliiton perusteella. Isyys selvitetään näissä tapauksissa riippumatta lapsen iästä. Säännös vastaa voimassa olevaa lainsäädäntöä. Nykyisestä poiketen säännöksessä ei kuitenkaan edellytetä, että mies on jo tunnustanut isyyden, jotta selvittäminen käynnistyisi.

Momentin 3 kohdan mukaan lastenvalvojalla olisi lisäksi velvollisuus selvittää isyys niissä tapauksissa, joissa isyys on määräytynyt äidin avioliiton perusteella, mutta lapsen vanhemmat yhdessä pyytävät lastenvalvojalta isyyden selvittämistä. Säännös laajentaa lastenvalvojen toimintavelvollisuutta nykyisestä. Voimassa olevan isyyslain mukaan lastenvalvojalla ei ole toimivaltaa sellaisten lasten osalta, joihin sovelletaan isyysolettamaa.

Säännös ehdotetaan otettavaksi lakiin, koska on lapsen edun mukaista, että lapsen alkupe-
rää koskevat epäselvyydet selvitetään mah-
dollisimman varhaisessa vaiheessa. Tämän
turvaamiseksi ehdotetaan, että vanhempien
tulee pyytää isyyden selvittämistä ennen kuin
lapsen syntymästä on kulunut kuusi kuukaut-
ta.

Momentin 4 kohta liittyy tilanteisiin, joissa
toinen mies on tunnustanut tai ilmoittanut ai-
kovansa tunnustaa lapsen, jonka osalta isyys
on todettu avioliiton perusteella. Tällainen
tunnustaminen voi sekä nykyisen lain että
tämän lakiehdotuksen mukaan johtaa siihen,
että aviomiehen isyys kumotaan ja tunnusta-
jan isyys vahvistetaan. Edellytyksenä kuiten-
kin on, että sekä äiti että aviomies hyväksy-
vät tunnustamisen. Jotta hyväksyminen pe-
rustuisi tosiasioihin, on asianmukaista, että
isyys selvitetään ennen tunnustamisen hy-
väksymistä. Puheena oleva 4 kohta koskee
isyiden selvittämistä näissä tapauksissa. Sen
mukaan isyys selvitetään toisen miehen tun-
nustettua tai ilmoitettua aikovansa tunnustaa
lapsen, jos äiti ja aviomies hyväksyvät selvit-
tämisen. On huomattava, että annettu hyväk-
syntä ei käsitä tunnustamisen hyväksymistä,
vaan tarkoittaa ainoastaan lupaa siihen, että
isyys selvitetään. Kysymys tunnustamisen
hyväksymisestä ajankohtaistuu vasta sen jäl-
keen, kun isyys on selvitetty.

Lastenvalvojan toimintavelvollisuus on raj-
attu niihin tilanteisiin, joissa äiti ja aviomies
ovat molemmat hyväksyneet, että isyys selvi-
tetään. Näin ollen toimintavelvollisuus yksi-
mielisyyden saavuttamiseksi on asianosaisil-
la itsellään, eikä lastenvalvojalla ole velvolli-
suutta aktiivisesti hakea lapsen äidin ja
aviomiehen hyväksyntää isyyden selvittämi-
selle.

Pääsääntöisesti isyys selvitetään vasta lap-
sen synnyttyä. Pykälän 3 momenttiin on kui-
tenkin kirjattu mahdollisuus aloittaa isyyden
selvittäminen jo ennen lapsen syntymää, jos
näytön saaminen isyydestä muutoin vaaran-
tuksi tai siihen on muu erityinen syy. Tällai-
sesta tilanteesta voi olla kyse esimerkiksi sil-
loin, kun lapsen isäksi otaksuttu mies on ai-
keissa lähteä pysyvästi tai pitkäksi aikaa ul-
komaille tai hän on vakavasti sairas. Tuolloin
oikeusgeneettisen isyystutkimuksen tekemi-
seksi tarvittava näyte voidaan ottaa hänestä

etukäteen. Lapsesta otettava näyte voidaan
kuitenkin ottaa vasta hänen syntymänsä jäl-
keen, koska näytteen ottoon sikiöstä liittyy
riski raskauden keskenmenosta.

Pykälän 4 momentin mukaan isyyden sel-
vittämisen käsittely raukeaa, jos lapsi on syn-
tynyt elävänä, mutta kuolee selvittämisen ai-
kana. Jos lapsi on syntynyt kuolleena, isyy-
den selvittämiseen ei ryhdytä. Säännös vastaa
nykyistä käytäntöä.

Nykytilasta poiketen ehdotetaan kuitenkin,
että mies voisi 15 §:n 3 momentissa sääde-
tyin perustein tunnustaa lapsen, joka on kuol-
lut niin pian syntymänsä jälkeen, ettei tun-
nustamista sitä ennen ehditty toimittaa. Jos
mies haluaa tunnustaa lapsen ja tunnustamis-
lausuma voidaan vielä antaa, isyyden selvit-
täminen olisi 4 momentin mukaan aloitettava
uudestaan.

5 §. Isyyden selvittämisen toimeenpanija.
Pykälässä säädetään siitä, minkä kunnan las-
tenvalvoja on toimivaltainen selvittämään
isyiden. Pykälän 1 momentin mukaan isyy-
den selvittää lähtökohtaisesti lapsen äidin ko-
tikunnan lastenvalvoja. Säännös on yhden-
mukainen voimassa olevan isyyslain kanssa.
Jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta, lapsen äiti on
kuollut tai äidillä ei ole Suomessa kotikuntaa,
isyiden selvittää kuitenkin lapsen kotikunnan
lastenvalvoja tai, jos lapsella ei ole täällä ko-
tikuntaa, sen kunnan lastenvalvoja, jossa lapi-
si oleskelee. Jos äiti vaihtaa kotikuntaa lap-
sen syntymän jälkeen, toimivalta siirtyy äidin
uuden kotikunnan lastenvalvojalle. Toimival-
ta siirtyy myös niissä tapauksissa, joissa lapsi
täyttää selvittämisen kuluessa 15 vuotta, ja
lapsi ja äiti asuvat eri kunnissa. Toimivalta-
säännös tilanteista, joissa lapsi on täyttänyt
15 vuotta, on uusi. Muilta osin säännös vas-
taa voimassa olevaa lainsäädäntöä.

Pykälän 2 momentissa säädetään tilanteis-
ta, joissa isyyden selvittämiseen toimivaltai-
nen lastenvalvoja ei määräydy lapsen tai äi-
din kotikunnan mukaan. Tilanne ajankohtaistuu
käytännössä sellaisissa tapauksissa, joissa
mies haluaa Suomessa tunnustaa lapsen, joka
asuu äitinsä kanssa ulkomaille. Säännös vas-
taa voimassa olevaa lainsäädäntöä.

Pykälän 3 momentissa säädetään tilanteis-
ta, joissa isyyden selvittämiseen toimivaltai-
nen lastenvalvoja ei määräydy 1 tai 2 mo-
mentin perusteella. Tällainen käytännössä

harvinainen tilanne voi syntyä silloin, kun Suomen viranomaisten kansainvälinen toimivalta perustuu ehdotetun lain 49 §:n 1 momentin 5 kohtaan tai 2 momenttiin. Isyyden selvittämisestä huolehtisi tällöin Helsingin kaupungin lastenvalvoja. Säännös vastaa voimassaolevaa lainsäädäntöä.

6 §. Neuvottelu isyyden selvittämiseksi. Pykälässä säädetään isyyden selvittämisen alussa pidettävästä neuvottelusta. Pykälän 1 momentissa säädetään lastenvalvojan velvollisuudesta neuvotella isyyden selvittämisen kannalta tarpeellisten henkilöiden kanssa. Neuvotteluun kutsuttavat henkilöt määräytyvät tilanteen mukaan. Neuvottelutilanteita voidaan myös järjestää useampia kuin yksi. Jos isyyden selvittäminen on aloitettu esimerkiksi siksi, että lastenvalvoja on saanut maistraatista tiedon sellaisen lapsen syntymästä, jonka osalta isyyttä ei ole todettu 2 §:n perusteella, lastenvalvoja kutsuu alkuneuvotteluun lähtökohtaisesti lapsen äidin. Kuten nykyisinkin, neuvotteluun voi osallistua myös mies, joka saattaa olla lapsen isä. Tätä koskeva käytäntö kirjataan nyt myös neuvottelua koskeviin säännöksiin.

Jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta, neuvotteluun kutsutaan äidin lisäksi lapsi. Tilanne on ajankohtainen esimerkiksi silloin, kun aloitteen isyyden selvittämiseksi on tehnyt lapsi itse tai kun lastenvalvoja on muutoin saanut tietää lapsen jääneen esimerkiksi isyyden kumoamis päätöksen seurauksena isättömäksi. Pykälän 1 momentin säännösten tarkoituksena ei ole ollut rajata täsmällisesti neuvotteluun osallistuvien henkilöiden piiriä, vaan yksittäisissä tapauksissa neuvotteluun voi lastenvalvojan harkinnan mukaan osallistua muitakin henkilöitä. Tilanteessa, jossa lapsi ei ole vielä täyttänyt 15 vuotta, mutta on lähestymässä 15 vuoden ikää, on usein tarpeen selvittää myös alle 15-vuotiaan alkikäisen mielipide, koska isyyttä ei voida vahvistaa ilman lapsen suostumusta enää sen jälkeen, kun lapsi on täyttänyt 15 vuotta.

Jos isyys selvitetään tilanteessa, jossa lapsella on jo äidin avioliiton perusteella todettu isä, tulee neuvotteluun kutsua myös äidin aviomies.

Neuvottelua ei 2 momentin mukaan tavallisesti toimiteta, jos isyys on 16 §:n mukaisesti tunnustettu ennen lapsen syntymää. Näissä ti-

lanteissa, joissa mies on tunnustanut lapsen raskaudenaikaisten neuvolapalveluiden yhteydessä ja tuleva äiti on hyväksynyt tunnustamisen, ei yleensä ole sellaista tietojen hankkimisen tarvetta, jonka vuoksi neuvottelu olisi järjestettävä. Neuvottelun jättäminen pois vähentää asiointia viranomaisen luona selkeissä ja riidattomissa isyysasioissa ja antaa vanhemmille mahdollisuuden järjestää isyyskysymys kokonaisuudessaan ennen lapsen syntymää.

Ehdotetun lain 17 §:n 1 momentin mukaan mies, joka on tunnustanut lapsen etukäteen, voi kuitenkin lapsen synnyttyä viimeistään 30. päivänä lapsen syntymästä peruuttaa tunnustamisensa. Tällöin isyyden selvittäminen käynnistyy normaaliin tapaan, ja myös pykälän 1 momentissa tarkoitettu neuvottelu tulee toimitettavaksi. Neuvottelu toimitetaan myös, jos toinen kuin lapsen tunnustanut mies ilmoittaa vastaavassa määräajassa lastenvalvojalle olevansa lapsen isä tai jos lapsen äiti ilmoittaa lastenvalvojalle kiistävänsä isyyden tunnustaneen miehen isyyden.

Ehdotettu 2 momentti johtaa siihen, että miehen tunnustettua lapsen etukäteen lapsen syntymästä alkaa yhden kuukauden pituinen aika, jolloin etukäteen annettu tunnustaminen voidaan riitauttaa. Tunnustamista koskevat asiakirjat toimitetaan isyyden vahvistavalle maistraatille vasta tämän jälkeen. Tämä ei käytännössä viivästyttä isyyden vahvistamista nykyiseen nähden, sillä isyyden selvittäminen saadaan vain harvoin päätökseen ennen kuin kuukausi on kulunut lapsen syntymästä. Jos vanhemmilla on pakottava syy saada isyys vahvistetuksi tätä nopeammin, he voivat tiedustella lastenvalvojalta, voidaanko asia järjestää niin, että mies tunnustaa isyyden uudelleen lapsen synnyttyä ja isyys selvitetään normaalia menettelyä noudattaen pikaisesti sen jälkeen. Pakottavia syitä kiirehtiä menettelyä voi esiintyä vain erittäin poikkeuksellisesti. Tällainen syy voi olla olemassa esimerkiksi silloin, jos lapsi on välttämättä vietävä ulkomaille sairauden hoitoon ja lapselle on sitä ennen saatava passiin sama nimi kuin hänen isällään on.

7 §. Neuvottelun toimittaminen ja velvollisuus pysyä totuudessa. Pykälässä säädetään neuvottelun tavoitteista ja toteuttamisesta. Neuvottelun tavoitteena on kerätä asian osa-

puoililta ne tiedot, joiden avulla lastenvalvoja voi selvittää isyyden. Neuvottelun osapuolille tulee tätä ennen selostaa isyyden selvittämiseen liittyvät toimenpiteet sekä isyyden vahvistamisen merkitys ja sen oikeusvaikutukset. Neuvottelun osapuolille lähetettävän kutsun yhteydessä voi olla tarpeen lähettää etukäteen asiaa koskevaa kirjallista materiaalia, johon äiti ja mahdolliset muut osallistujat voivat rauhassa tutustua. Jos neuvotteluun osallistuu alaikäisiä henkilöitä, tulee kiinnittää erityistä huomiota tiedon antamiseen ymmärrettävässä muodossa lapsen iän ja kehitystason mukaan mukautettuna.

Pykälän 2 momentissa säädetään äidin ja miehen velvollisuudesta pysyä totuudessa tietoja antaessaan. Tämä tarkoittaa, että miehellä tai äidillä ei ole velvollisuutta antaa tietoja tai vastata kysymyksiin, mutta jos hän näin tekee, hänen on pysyttävä totuudessa. Sama velvollisuus koskee niitä tietoja, joita äiti ja mies antavat tunnustamislausemaa antaessaan, hyväksyessään tunnustamisen tai lausuaan tunnustamisen johdosta toimitetun kuulemisen yhteydessä.

8 §. Lastenvalvojan oikeus saada tietoja. Pykälässä säädetään lastenvalvojan oikeudesta saada tietoja isyyden selvittämiseksi. Lastenvalvojan oikeuksiin ja velvollisuuksiin sovelletaan lakia sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000). Lastenvalvojalla on nykyisinkin tuon lain 20 ja 21 §:n mukainen oikeus saada salassa pidettäviä tietoja säännöksessä mainituilta yhteisöiltä. Ehdotus lastenvalvojan tiedonsaanti-oikeuden laajentamisesta äidin ilmoittaman miehen työnantajaan sekä majoitustoiminnan harjoittajaan isyyden selvittämistä varten on sitä vastoin uusi. Säännös on tarpeen isyyden selvittämiseksi tapauksissa, joissa lapsen äiti ei kykene antamaan lapsen isäksi otaksumastaan miehestä muita tietoja kuin esimerkiksi hänen etunimensä ja työnantajansa tai hänen käyttämänsä hotellihuoneen numeron ja päivämäärän, jolloin hän on käyttänyt kyseisen majoitusliikkeen palveluita. Majoitustoiminnan harjoittajalla tarkoitetaan sellaisen elinkeinotoiminnan harjoittajaa, mitä majoitus- ja ravitsemistoiminnasta annetussa laissa (308/2006) tarkoitetaan. Käytännössä majoitustoimintaa voidaan harjoittaa erilaisissa toiminnan laatua kuvaavissa muodoissa, ku-

ten hotelli, motelli, matkustajakoti, retkeilymaja, täysihoidola tai lomakeskus (ks. HE 138/2004 vp, s. 17). Sen sijaan lain soveltamisalasta on sen 2 §:ssä rajattu kuljetukseen liittyvä majoitus kulkuvälineessä, mukaan lukien laivaristeilyt.

9 §. Geneettisen ja lääketieteellisen selvityksen hankkiminen. Pykälässä säädetään siitä geneettisestä ja lääketieteellisestä selvityksestä, joka lastenvalvojan on hankittava isyyden selvittämisen yhteydessä. Pykälä vastaa lähtökohdiltaan voimassa olevaa isyytlakia, mutta säännösten järjestystä on muutettu ja niiden asiasisältöä on tarkistettu.

Pykälän 1 momentin mukaan lastenvalvojan on tilattava isyyden selvittämisen yhteydessä oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 1 §:ssä tarkoitettu isyystutkimus lapsesta, äidistä ja miehestä, joka saattaa olla lapsen isä, jos mies pyytää tutkimusta tai jos lastenvalvoja muuten katsoo sen tarpeelliseksi. Esimerkkinä jälkimmäisestä on tilanne, jossa lastenvalvoja epäilee asianosaisten kertomusten todenperäisyyttä tai pitää muusta syystä miehen isyyttä sillä tavoin epävarmana, että asia on DNA-tutkimuksin aiheellista varmistaa. Jos tutkimus voidaan mainitun lain mukaan määrätä tehtäväksi muusta henkilöstä, lastenvalvoja voi harkintansa mukaan tilata tutkimuksen. Muilla henkilöillä tarkoitetaan tässä esimerkiksi kuolleen miehen vanhempia. Säännös vastaa voimassa olevaa lakia.

Pykälän 2 momentissa säädetään tutkimuksen tekemisen edellytyksistä. Lastenvalvojan tilaama oikeusgeneettinen isyystutkimus voidaan tehdä vain sen suostumuksella, josta näyte on tarkoitus ottaa. Jos tutkimus aiotaan tehdä vainajasta tai hänestä aiemmin otetusta näytteestä eikä vainaja ole eläessään antanut suostumusta tutkimukseen, siihen on saatava vainajan oikeudenomistajien suostumus. Säännös vastaa pääosin nykyistä lakia. Sitä on kuitenkin täsmennetty niin, että suostumusta koskeva vaatimus on nimenomaisesti ulotettu myös tilanteisiin, joissa tutkimusta ei tehdä vainajasta, vaan hänestä aikaisemmin, esimerkiksi hänen elinaikanaan otetusta näytteestä. Nykyinen laki on tältä osin tulkinnanvarainen. Lisäksi kysymys, keiden tulee näissä tapauksissa antaa suostumus tutkimukseen, on harkittu uudelleen. Ehdotuksen mu-

kaan edellytetään vainajan kaikkien oikeudenomistajien suostumusta toisin kuin nykyisessä laissa, jonka mukaan lesken ja perillisten suostumus riittää.

Miehen oikeudenomistajat määräytyvät perintökaaren (40/1965) 18 luvun 1 §:n perusteella, jonka mukaan kuolinpesän osakkaita ovat lähtökohtaisesti perilliset ja yleistamentin saajat sekä eloonjäänyt puoliso. Jos kuolinpesän osakkaita ei ole, viime kädessä Valtiokonttorin edustaja voi antaa suostumuksen tutkimuksen tekemiseen. Muutoksen tavoitteena on ollut yhtäältä rajata suostumuksen antajatahoa vastaamaan niitä henkilöitä, joita vastaan mahdollinen kanne nostetaan, jos asian käsittely etenisi tuomioistuin-käsittelyyn saakka ja toisaalta varmistaa se, että on olemassa jokin taho, joka suostumuksen voi antaa.

Pykälän 3 momentissa säädetään suostumuksen antamisesta niissä tilanteissa, joissa tutkimus tehdään miehen tai äidin asemesta jommankumman tai molempien vanhemmista tai muusta sukulaisesta. Tuolloin sovelletaan, mitä oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 6, 7 ja 9 §:ssä sekä 11 §:n 1 momentissa säädetään tuomioistuimen määräämistä tutkimuksesta. Säännöksen sanamuotoa on tarkennettu, mutta sisällöltään säännös vastaa nykyistä lakia. Säännöksen mukaan lastenvalvojan on muun muassa pyydettävä oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 11 §:n 1 momentissa tarkoitettu lausunto tutkimuksen tekijältä siitä, edistääkö tutkimus asian selvittämistä sekä siitä, voiko tutkimuksessa tulla ilmi tutkittavan omaa tai hänen lapsensa syntyperää koskevia seikkoja. Lausunnon hankkiminen on tarpeen erityisesti niissä tilanteissa, joissa tutkittavan sukuyhteys äitiin tai isäksi oletettuun mieheen on kaukaisempi kuin suoraan etenevässä tai takenevassa polvessa. Lastenvalvojalta ei kuitenkaan edellytetä genetiikan asiantuntemusta, joten lausunnon tilaaminen on katsottu tarpeelliseksi kaikissa tilanteissa, joissa tutkimus tilataan muusta henkilöstä kuin lapsesta, lapsen äidistä tai isäksi oletetusta miehestä.

Pykälän 4 momentissa säädetään lapsen siirtämisajankohtaa koskevasta asiantuntijalausunnosta. Säännös vastaa voimassaolevaa isyyslakia sillä erotuksella, että siirtämisajankohta

lausunto ehdotetaan hankittavaksi vain niissä tapauksissa, joissa sen hankkimista voidaan pitää tarpeellisena muut selvitykset huomioidaan ottaen. Lapsen siirtämisajankohdan arvioinnissa voidaan käyttää muun muassa neuvolassa raskauden aikana tehdyn ultraäänitutkimuksen tuloksia. Käytännössä siirtämisajankohtaa koskevia asiantuntijalausuntoja ei juurikaan enää käytetä, mutta on perusteltua säilyttää mahdollisuus sen hankkimiseen tarvittaessa.

10 §. *Tutkittavalle annettavat tiedot ja ilmoitukset.* Pykälässä säädetään oikeusgeneettisten isyystutkimusten yhteydessä tutkittavalle annettavista tiedoista ja ilmoituksista, joista säädetään nykyisin asetustasolla. Koska sääntely koskee tutkittavan oikeuksia, on katsottu tarkoituksenmukaisemmaksi säätää asiasta laissa. Pykälän sisältö vastaa voimassa olevaa sääntelyä.

Pykälän 1 momentin mukaan ennen oikeusgeneettisessä isyystutkimuksessa tarvittavan näytteen ottamista ja tutkimuksen tilaamista lastenvalvojan tulee selostaa tutkittavalle tutkimukseen liittyvät toimenpiteet, tutkimuksen merkitys sekä edellytykset tutkimuksen tekemiselle. Oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen liittyvistä toimenpiteistä säädetään laissa oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja sen nojalla annetussa asetuksessa oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta (755/2005). Tutkimuksen edellytyksistä säädetään edellä 9 §:n 1—3 momentissa.

Pykälän 2 momentin mukaan oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen perustuvan lausunnon saatuaan lastenvalvojan on viipymättä ilmoitettava sen sisällöstä tutkittavalle.

11 §. *Isyyden selvittämisen keskeyttäminen.* Pykälässä säädetään isyyden selvittämisen keskeyttämisestä ja sen edellytyksistä.

Pykälän 1 momentin mukaan isyyden selvittäminen on keskeytettävä, jos 15 vuotta täyttänyt lapsi sitä vaatii. Isyyttä ei voida vahvistaa ilman 15 vuotta täyttäneen alaikäisen hyväksymistä. Alaikäisellä on myös itsenäinen kanneoikeus isyyttä koskevassa asiassa. On johdonmukaista, että 15 vuotta täyttäneellä alaikäisellä on niin halutessaan mahdollisuus keskeyttää myös isyyden selvittäminen. Ehdotus vastaa nykytilaa.

Pykälän 2 momentin 1 kohdan mukaan lastenvalvoja voi päättää, että isyyden selvittä-

minen keskeytetään, koska isyyden vahvistamiseksi ei ole saatavissa riittävästi tietoja. Tällainen tilanne saattaa olla käsillä esimerkiksi silloin, kun äiti ei pysty yksilöimään lapsen isää sillä tarkkuudella, että lastenvalvojan on mahdollista ottaa häneen yhteyttä, tai äidin lapsen isäksi nimeämän miehen isyys on oikeusgeneettisen isyystutkimuksen avulla suljettu pois eikä muiden isäkandidaattien henkilöllisyyttä ole kyetty selvittämään.

Momentin 2 kohdan mukaan isyyden selvittäminen voidaan lisäksi keskeyttää silloin, kun lapsi on syntynyt hedelmöityshoidon tuloksena naiselle, joka on saanut hoitoa yksin, ja on selvitetty, että siittiöiden luovuttaja ei ole suostunut hoidon tuloksena syntyvän lapsen isäksi hedelmöityshoitolaian 16 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla. Keskeyttämisperuste on tarpeen lapsen oikeudellisten vanhempien selkeyttämiseksi. Jos hoitoa on saanut nainen yksin, eikä siittiöiden luovuttaja ole suostunut lapsen isäksi, ei isyyden selvittämistä ole syytä jatkaa, sillä selvitys ei näissä tapauksissa voisi johtaa isyyden vahvistamiseen.

Momentin 3 kohdan mukaan lastenvalvoja voi keskeyttää isyyden selvittämisen myös silloin, kun on erityinen syy olettaa, että isyyden selvittäminen ei olisi lapsen edun mukaista. Säännöksen tarkoituksena on ottaa huomioon tilanteet, joissa pyrkimyksen isyyden selvittämiseksi tulee väistyä tätä painavampien inhimillisten syiden vuoksi. Tällaisia voivat olla esimerkiksi tilanteet, joissa lapsi on saanut alkunsa raiskauksen tai inestien seurauksena tai joissa lapsen ja äidin terveys ja turvallisuus ovat uhattuina. Lapsen etu voi näissä tilanteissa vaarantua myös välillisesti, jos äiti pakotetaan läpikäymään hänelle mahdollisesti hyvinkin traumaattisia kokemuksia, mikä vaikuttaisi äidin terveyteen ja mahdollisuuteen huolehtia lapsesta. Äidin terveyteen liittyvät syyt kuitenkin väistyvät, jos 15 vuotta täyttänyt lapsi vaatii isyyden selvittämisen jatkamista. On perusteltua katsoa, että 15 vuotta täyttänyt lapsi pystyy itse arvioimaan parhaiten oman etunsa asiassa. Tätä nuoremmankin alaikäisen mielipiteellä on hänen kehityksensä huomioon ottaen merkitystä harkittaessa keskeyttämispäätöstä sillä perusteella, että isyy-

den selvittäminen ei olisi lapsen edun mukaista.

Pykälän 3 momentissa luetellaan tilanteet, joissa kerran keskeytetty isyyden selvittäminen on aloitettava uudestaan. Momentin 1 kohdan mukaan isyyden selvittäminen on aloitettava uudestaan äidin, 15 vuotta täyttäneen lapsen tai isän itseään pitävän miehen pyynnöstä. Isyyden selvittäminen on voitu keskeyttää, koska miehen henkilöllisyyttä ei ole voitu selvittää. On mahdollista, että lapsen äiti saa tietoonsa uusia seikkoja, jotka auttavat isän henkilöllisyyden selvittämisessä, tai lapsen oletettu isä myöhemmin ilmaantuu ja haluaa, että hänen isyytensä selvitetään. Tämän tulisi olla mahdollista. Säännös poikkeaa hieman voimassa olevasta isyyslaista, jonka mukaan lastenvalvojan on jatkettava isyyden selvittämistä, jos mies, joka katsoo olevansa lapsen isä, haluaa tunnustaa lapsen. Myös lapsen äidillä on voimassa olevan lain mukaan mahdollisuus saattaa isyyden selvittäminen uudelleen vireille. Isyyden selvittäminen voidaan aloittaa uudelleen 1 kohdan mukaan myös niissä tapauksissa, joissa selvittäminen on keskeytetty puuttuvan hedelmöityshoitosuostumuksen perusteella.

Jos isyyden selvittämisen keskeyttäminen on tehty perusteella, jonka mukaan isyyden selvittäminen ei olisi lapsen edun mukaista, pyynnön isyyden selvittämisen aloittamiseksi uudelleen voi momentin 2 kohdan mukaan tehdä vain äiti, 15 vuotta täyttänyt lapsi ja isyytensä tunnustanut mies.

Isyyden selvittämisen uudelleenaloittamista koskevan pyynnön saatuaan lastenvalvoja arvioi tilanteen ja tekee päätöksen isyyden selvittämisen aloittamisesta uudelleen tai vaihtoehtoisesti päätöksen siitä, että edellytyksiä isyyden selvittämisen uudestaan aloittamiselle ei ole.

Voimassa olevan isyyslain mukaan lastenvalvoja ei saa aloittaa tai jatkaa isyyden selvittämistä vastoin äidin tahtoa, jos lapsen äiti on kirjallisesti ilmoittanut lastenvalvojalle vastustavansa isyyden selvittämistä ja lapsi on äitinsä huollossa tai hoidettavana. Ehdotettu säännös poistaisi äidin yksipuolisen mahdollisuuden kieltää isyyden selvittäminen. Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 7 artiklan

mukaan lapsella on, mikäli mahdollista, oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoitettavanaan. Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tapauskäytäntö turvaa lapsen oikeuden tuntea alkuperänsä ja edellyttää intressivertailua niissä tapauksissa, joissa äidin ja lapsen etu kilpailevat keskenään. Tästä syystä on katsottu, että äidin yksipuolinen vastustusmahdollisuus on syytä poistaa ja korvata se lastenvalvojan arviolla lapsen edusta.

Toinen muutos voimassaolevaan sääntelyyn on, että ehdotuksen mukaan lastenvalvoja tekee keskeyttämissäätönsä itsenäisesti sosiaalilautakunnan sijasta. Asian käsitteleminen sosiaalilautakunnassa on osoittautunut käytännössä hankalaksi ja viivästyttänyt asian käsittelyä. Korvaavien oikeusturvatekijöiden turvaamiseksi ehdotukseen sisältyy erillinen muutoksenhakua koskeva säännös 14 §:ssä.

12 §. *Isyyden selvittämisestä laadittava pöytäkirja.* Pykälän 1 momentin mukaan lastenvalvojan on laadittava isyyden selvittämisestä pöytäkirja, johon tulee merkitä kaikki ne tiedot, joilla on merkitystä isyyttä vahvistettaessa. Momentti vastaa nykytilaa. Lain toimeenpanovaiheessa tulisi pöytäkirjasta laatia lomakepohja, jonka avulla turvataan pöytäkirjojen rakenteen yhdenmukaisuus ja helpotetaan siten sekä lastenvalvojen että maistraatin työtä.

Pykälän 2 momentissa säädetään yksinkertaistetun pöytäkirjan laatimisesta tilanteissa, joissa lapsi on 16 §:n mukaisesti tunnustettu ennen syntymäänsä. Jos tunnustamista ei ole 17 §:n mukaisesti peruutettu eikä lapsen äiti tai toinen mies ole ilmoittanut käsitystään siitä, että lapsen tunnustanut mies ei ole lapsen isä, neuvottelua isyyden selvittämiseksi ei järjestetä. Tällöin pöytäkirjan tulee sisältää tieto siitä, että kukaan 6 §:n 2 momentissa mainituista henkilöistä, eli äiti, tunnustaja tai mies, joka katsoo olevansa lapsen isä, ei ole viimeistään 30. päivänä lapsen syntymästä ilmoittanut käsitystään siitä, että isyyden tunnustanut mies ei ole lapsen isä. Lisäksi pöytäkirjan tulee sisältää lastenvalvojan lausuma siitä, että hänen tiedossaan olevien seikkojen nojalla ei ole aihetta epäillä sitä, että joku muu kuin tunnustaja olisi lapsen isä.

Myös yksinkertaistetusta pöytäkirjasta tulisi lakia toimeenpantaessa laatia lomakepohja.

Pykälän 3 momentissa säädetään pöytäkirjan sisältöä koskevasta tiedonsaantioikeudesta. Säännöksen mukaan äidillä, 15 vuotta täyttäneellä lapsella ja miehellä, jolla on 29 §:n 2 momentin mukainen kanneoikeus, on pyynnöstä oikeus saada tieto isyyden selvittämisestä koskevasta pöytäkirjasta kokonaisuudessaan siitä riippumatta, mitä viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 11 §:n 2 momentin 1 kohdassa säädetään.

Viimeksi mainitun lain 11 §:n mukaan äidillä, 15 vuotta täyttäneellä lapsella ja isyysasian selvittämiseen osallistuneella miehellä on asianosaisena oikeus saada tieto muunkin kuin viranomaisen julkisen asiakirjan sisällöstä. Kyseisen säännöksen mukaan asianosaisen tiedonsaantioikeus on kuitenkin rajoitettu. Lain 11 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan asianosaisella, hänen edustajallaan ja avustajallaan ei ole tiedonsaantioikeutta mm. asiakirjaan, josta tiedon antaminen olisi vastoin lapsen etua tai muuta erittäin tärkeää yksityistä etua. Ehdotetun 3 momentin mukaan tätä rajoitusta ei sovellettaisi isyyden selvittämissä pöytäkirjaa koskevaa tietopyyntöä arvioidessa. Asianosainen voisi siten saada tiedon pöytäkirjasta myös siltä osin kuin se sisältää toista asianosaista koskevia hyvin arkaluonteisia tietoja. Poikkeussäännös on tarpeen, jotta asianosainen voisi valmistautua oikeudenkäyntiin kaiken isyyskysymyksestä kootun selvityksen pohjalta.

Isyysasian selvittämiseen osallistuneen miehen kanneoikeus on rajattu 29 §:n 2 momentissa tilanteisiin, joissa isyyden selvittäminen on keskeytetty sen vuoksi, että lapselta tai lapsen äidistä ei ole saatu näytettä, josta oikeusgeneettiset isyytustkimukset olisi voitu tehdä tai maistraatti ei ole vahvistanut isyyttä muun syyn vuoksi kuin siksi, että 19 §:ssä tarkoitettua hyväksymistä ei ole saatu. Ehdotuksessa miehen tiedonsaantioikeus on rajattu vastaaviin tilanteisiin.

On huomattava, että ehdotettu asianosaisen tiedonsaantioikeuden laajentaminen koskee vain viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 momentin 1 kohdassa määriteltyjä tilanteita. Momentin 2—8 kohdissa luetellut salassapitoperusteet soveltuvat

edelleen myös isyysasian asianosaisiin. Lisäksi mainitun lain 23 §:n 2 momentin mukaan asianosainen tai hänen edustajansa ei saa ilmaista sivullisille asianosaisaseman perusteella saatuja salassa pidettäviä tietoja, jotka koskevat muita kuin asianosaista itseään. Jos asianosainen rikkoo kieltoa, sovellettavaksi saattavat tulla muun muassa rikoslain 38 luvun salassapitorikosta (1 §) tai salassapitorikkomusta (2 §) koskevat säännökset.

13 §. Tunnustamistilaisuuden varaaminen ja kanteen nostaminen. Pykälän 1 momentissa säädetään lastenvalvojan velvollisuudesta antaa miehelle mahdollisuus tunnustaa isyytensä, jos oikeusgeneettisen isyystutkimuksen tai muun selvityksen valossa voidaan pitää todistettuna, että mies on lapsen isä. Säännöksen tarkoituksena on vähentää selvi- en asioiden etenemistä tuomioistuinkäsittelyyn. Vastaava säännös on voimassa olevassa isyyslaissa.

Pykälän 2 momentissa säädetään lastenvalvojan velvollisuudesta ajaa kannetta isyyden vahvistamiseksi lapsen puolesta, jos voidaan pitää todistettuna, että mies on lapsen isä, mutta mies ei tunnusta isyyttään. Säännös koskee tapauksia, joissa lapsi ei ole täyttänyt 18 vuotta. Jos lapsi on tätä vanhempi, lastenvalvoja ei voi käyttää hänen puhevaltaansa eikä muutoinkaan ole velvollinen edustamaan lasta oikeudenkäynnissä.

14 §. Muutoksenhaku. Pykälässä säädetään isyyden selvittämisen keskeyttämiseen liittyvistä oikeusturvatakeista.

Pykälän 1 momentissa on säännös muutoksenhakumahdollisuudesta hallintotuomioistuimissa. Muutoksenhakumahdollisuus koskee sekä keskeyttämispäätöstä että päätöstä keskeytetyn isyyden selvittämisen uudelleen aloittamisesta. Äiti, 15 vuotta täyttänyt lapsi ja mies, joka katsoo olevansa lapsen isä, saavat hakea muutosta keskeyttämispäätökseen valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään. Edellä mainitut tahot ja lastenvalvoja saavat hakea muutosta hallinto-oikeuden päätökseen, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan. Muutoksenhakua koskeva säännös on tarpeen, koska ehdotuksen mukaan lastenvalvoja tekee keskeyttämispäätöksen itsenäisesti eikä alista keskeyttämispäätöstä sosi-

aalilautakunnalle kuten nykyisin. Säännöksen perusteella asia voidaan saattaa arvioitavaksi toiselle viranomaiselle.

Pykälän 2 momentissa on säännös lastenvalvojan keskeyttämispäätökseen liitettävistä tiedoista. Ehdotetun lain 29 §:n mukaan miehellä, joka katsoo olevansa lapsen isä, on oikeus nostaa isyyden vahvistamista koskeva kanne muun muassa tilanteessa, jossa lastenvalvoja on keskeyttänyt isyyden selvittämisen, koska lapsesta tai lapsen äidistä ei ole saatu näytettä, josta oikeusgeneettiset isyystutkimukset olisi voitu tehdä. Lain 30 §:n mukaan miehen on pantava kanne vireille vuoden kuluessa siitä, kun hän on saanut tiedon päätöksestä. Sen varmistamiseksi, että mies saa tiedon kanneoikeudestaan ja tähän liittyvästä määräajasta, lastenvalvojan keskeyttämispäätökseen on liitettävä tätä koskevat tiedot.

3 luku Isyyden tunnustaminen

15 §. Tunnustamisen käyttöala. Pykälässä on säännökset siitä, missä tilanteissa lapsi voidaan tunnustaa. Tunnustamisen perustarkoitus on mahdollistaa isän vahvistaminen lapselle tapauksissa, joissa isyyttä ei ole todettu avioliiton perusteella eikä isyyttä ole aiemmin vahvistettu. Tunnustamisen käyttöala rajautuu tämän tarkoituksen mukaisesti.

Pykälän 1 momentin mukaan tunnustaminen ei ole mahdollista, jos lapsella on jo isä. Tunnustaa ei voida myöskään lasta, joka on adoptoitu. Säännös vastaa sitä, minkä on katsottu nykyäänkin olevan voimassa. Kuten 1 momentin sanamuoto osoittaa, adoptoidun lapsen tunnustaminen ei ole mahdollista silloinkaan, kun adoptiolapsella ei ole isää naisen adoptoitua lapsen yksin. Tämä on perusteltua, koska ei olisi asianmukaista järkyttää sitä sukuasemaa, jonka lapsi on saanut adoption kautta ja joka adoptiosta päätettäessä on katsottu lapsen etua vastaavaksi. Adoptiolain (22/2012) 12 §:n avulla on pyritty huolehtimaan siitä, että adoptiota ei voida käyttää keinona estää isyyden vahvistaminen. Sen mukaan adoptio voidaan vain erittäin poikkeuksellisista syistä vahvistaa, jos isyyden vahvistamisasia on vireillä tai jos on aihetta olettaa, että isyys saatettaisiin myöhemmin vahvistaa.

Pykälän 2 momentissa säädetään poikkeuksesta, jonka mukaan tunnustaminen voi olla tietyin edellytyksin mahdollinen myös silloin, kun isyys on jo määräytynyt äidin avioliiton perusteella. Säännöksen mukaan tunnustaa voidaan lapsi, jolla 2 §:n mukaan on isä, jos kaikki ne, joiden hyväksyminen 19 §:n mukaan tarvitaan, hyväksyvät kyseisen tunnustamisen. Kysymys on toisin sanoen tilanteista, joissa äidin aviomies ei tosiasiasa ole lapsen biologinen isä ja kaikki osapuolet haluavat saattaa lapsen oikeudellisen isyyden biologista isyyttä vastaavaksi. Tunnustamisen vahvistamisen edellytyksenä on siten äidin ja sen miehen hyväksyminen, joka 2 §:n nojalla on lapsen isä. Jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta, myös hänen on hyväksyttävä tunnustaminen edellyttäen, että hän kykenee ymmärtämään asian merkityksen. Kun tällainen tunnustaminen vahvistetaan, 2 §:n nojalla vahvistettu isyys kumoutuu ja tunnustajasta tulee lapsen isä. Säännös vastaa nykytilaa.

Pykälän 3 momentissa on säännös isyyden tunnustamisesta lapsen kuoleman jälkeen. Pääsääntönä on, että isyyttä ei enää tässä vaiheessa voida tunnustaa. Tämän myös voimassa olevassa laissa olevan rajoituksen perusteena on, että tunnustamisella ei enää tässä vaiheessa voida edistää lapsen parasta. Rajoituksella estetään myös se, että mies tunnustaisi lapsen vain saadakseen perintöoikeuden tämän jälkeen.

Tilanteissa, joissa vastasyntynyt lapsi kuolee, äiti ja lapsen biologinen isä saattavat kuitenkin pitää inhimillisesti tärkeänä sitä, että isyys voidaan vielä vahvistaa. Nykyinen sääntely, jossa tunnustamislausema on ehdittävä antaa lapsen vielä eläessä, voi olla tunnustajalle vaikeassa elämäntilanteessa kohtuuton. Sen vuoksi ehdotetaan, että isyys voitaisiin lapsen kuoltua tunnustaa tapauksissa, joissa lapsi on kuollut niin pian syntymänsä jälkeen, että tunnustamislausemaa ei ole olosuhteet huomioon ottaen voitu antaa lapsen eläessä.

Pykälän 3 momenttiin ei ole otettu tarkkaa aikarajaa, joka estäisi tunnustamisen siinä tapauksessa, että lapsi oli elänyt aikarajaa pitempään. Isyyden tunnustamisen vahvistavan maistraatin tulee harkita asia yksittäistapauksessa vallitsevien olosuhteiden perusteella. Yleensä voitaneen lähteä siitä, että lapsi eh-

ditään vaikeuksista tunnustaa muutaman kuukauden kuluessa hänen syntymästään. Joissakin tapauksissa, joissa mies on ulkomailla tai vakavasti sairaana, kohtuullinen aika voi olla hieman pitempi. Isyyttä ei ehdotetun säännöksen mukaan kuitenkaan voitaisi tunnustaa enää sen jälkeen, kun lapsen kuolemasta on kulunut vuosi tai enemmän.

Pykälän 3 momentissa säädetään vielä, että jos isyys tunnustetaan lapsen kuoleman jälkeen, isyys selvitetään, kuten 2 luvussa säädetään. Muutoin isyyden selvittämisasia raukeaa, kun lastenvalvoja saa tiedon lapsen kuolemasta. Kuten säännöksen sanamuoto osoittaa, mahdollisuus tunnustaa lapsi tämän kuoleman jälkeen koskee ainoastaan tilanteita, joissa lapsi syntyy elävänä. Kuolleen syntynyttä lasta ei edelleenkaan voitaisi tunnustaa.

16 §. Isyyden tunnustaminen ennen lapsen syntymää. Yleisperusteluissa selostetuista syistä pykälän 1 momentissa ehdotetaan, että isyys voitaisiin tunnustaa jo ennen syntymää. Kysymyksessä on osapuolille tarjottu uusi mahdollisuus. Jos sitä ei käytetä hyväksi, isyys voidaan tunnustaa lapsen syntymän jälkeen nykyiseen tapaan.

Pykälän 2 momentissa säädetään tunnustamismenettelystä, kun isyys tunnustetaan ennen lapsen syntymää. Tunnustaminen tapahtuu siten, että mies ilmoittaa äitiysneuvolassa terveydenhoitajalle tai kättilölle olevansa naiselle syntyvän lapsen isä. Ilmoitus annetaan sen kunnan äitiysneuvolassa, jossa syntyvän lapsen äidille ja miehelle on annettu raskaudenaikaisia neuvolapalveluita. Miehen on annettava ilmoituksensa henkilökohtaisesti ja hänen on siis oltava itse läsnä ilmoitusta annettaessa. Myös tulevan äidin tulee olla paikalla ilmoitusta annettaessa ja hänen tulee hyväksyä tunnustaminen. Ennen ilmoituksen antamista ja sen hyväksymistä osapuolille on selvítettävä tunnustamisen merkitys ja oikeusvaikutukset. Selvítettäviin asioihin kuuluu muun muassa se, että tunnustaja, äiti tai mies, joka katsoo olevansa lapsen isä, voi ilmoittaa kirjallisesti lastenvalvojalle viimeistään 30. päivänä lapsen syntymästä käsityksensä siitä, että lapsen tunnustanut mies ei ole lapsen isä. Tunnustamisen oikeusvaikutusten selvittämiseen kuuluu myös korostaa tunnustajan ja äidin velvollisuutta pysyä totuudessa. Väärän

tiedon antaminen ei ole lapsen edun mukaista ja tahallinen väärän tiedon antaminen ilmoituksessa tai sellaisen ilmoituksen hyväksyminen, jonka hyväksyjä tietää olevan väärä, saattaa viime kädessä tulla rikosoikeudellisesti arvioitavaksi. Asiaa on käsitelty tarkemmin 7 ja 57 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Tunnustaminen koskee sitä lasta, jonka tunnustamisen hyväksynyt, raskaana oleva nainen myöhemmin synnyttää. Koska syntävällä lapsella ei vielä ole omaa henkilötunnusta, hänet yksilöidään raskaana olevan äidin ja arvioidun syntymäajan perusteella. Jos sikiöitä on yhtä useampia, tunnustaminen koskee jokaista syntyvää lasta. Tunnustamisen pätevyyteen ei vaikuta se, tiesikö tunnustaja sikiöiden lukumäärän. Ennen lapsen syntymää annetun tunnustamislausuman ajankohdasta ei ole säädetty laissa. Neuvolotoimintaa sääntelevän valtioneuvoston asetuksen (338/2011) mukaan lasta odottavan perheen hyvinvointia selvitetään niin sanotussa laajassa terveystarkastuksessa raskauden aikana. Molemmat puoliset kutsutaan tuolloin yhdessä vastaanotolle. Keskustelu tunnustamisen merkityksestä ja oikeusvaikutuksista ja tunnustamisilmoituksen vastaanotto olisi luonteva toteuttaa samassa yhteydessä. Toisaalta tarkoituksena on, että mahdollisuutta ei käytettäisi vielä raskauden alkuvaiheessa, kun raskauden keskenmenoriski on suurempi. Estettä ei ole yhdistää tunnustamislausuman vastaanottamista ja sen hyväksymistä muuhun kuin ns. laajaan terveystarkastukseen. Tarkoituksena ei ole ollut luoda joustamatonta järjestelmää, jossa ennakkollisen tunnustamisen mahdollisuus on suljettu kokonaan pois esimerkiksi niissä tilanteissa, joissa lapsen oletettu isä on lähdössä ulkomaille tai on muutoin tavoittamattomissa tietynä ajankohtana. Tästä syystä ehdotetussa pykälässä ei ole tarkemmin säännelty ennakkollisen tunnustamisen ajankohtaa. Koska käytännöt kunnissa vaihtelevat, parhaan ajankohdan tunnustamislausuman vastaanottamiselle katsotaan muotoutuvan käytännössä.

Pykälän 3 momentissa säädetään mahdolliseksi isyyden tunnustaminen ennen lapsen syntymää myös äidin kotikunnan lastenvalvojan luona. Tämä vaihtoehto olisi toissijai-

nen suhteessa tunnustamiseen neuvolassa, koska tunnustamalla lapsi ennen lapsen syntymää lastenvalvojan luona ei saavuteta samoja asiainninn keskitämiseen liittyviä etuja kuin asiainnilla neuvolassa. Tunnustamisen mahdollistaminen myös lastenvalvojan luona on kuitenkin perusteltua siksi, lastenvalvojalta voi joissain tilanteissa olla asiantuntemuksensa ja kokemuksensa myötä neuvolahenkilökuntaa paremmat edellytykset arvioida, täytyvätkö tunnustamisen vastaanottamisesta kieltäytymiselle 4 momentissa säädetyt edellytykset esimerkiksi henkilöllisyyden selvittämisen tai kielivaikeuksien osalta. Ehdotettu sääntely mahdollistaa sen, että äitiysneuvola, jossa tunnustamisen esteitä ei ole mahdollista riittävästi selvittää, ohjaa osapuolet lastenvalvojan luo. Lastenvalvoja harkitsee tällöin itsenäisesti, voidaanko tunnustaminen ottaa siellä vastaan. Myös muut edellytykset tunnustamislausuman vastaanottamiselle ovat samat kuin neuvolassa, eli ilmoitus on annettava henkilökohtaisesti tulevan äidin läsnä ollessa ja ennen tunnustamisen vastaanottamista osapuolille on selvitettävä tunnustamisen merkitys ja oikeusvaikutukset. Lastenvalvojalla ei usein ole samanlaisia taustatietoja äidin raskaudesta ja perheestä kuin neuvolahenkilökunnalla. Tunnustamislausuman kohdentamiseksi tiettyyn syntyvään lapseen ehdotetaan 3 momentissa tästä syystä, että äidin tulee esittää raskaudesta todistus, josta käy ilmi lapsen arvioitu syntymäaika.

Pykälän 4 momentissa säädetään terveydenhoitajan, kättilön ja lastenvalvojan velvollisuudesta kieltäytyä tunnustamisen vastaanottamisesta. Isyyden tunnustaminen etukäteen on uusi mahdollisuus käytettäväksi sellaisissa tilanteissa, joissa tunnustaminen ja vastuun ottaminen lapsesta luontevasti soveltuu osaksi äitiysneuvontaa ja vanhemmuuteen valmistautumista. Tällaisissa tilanteissa isyydestä ei ole epäselvyyttä. Tarkoituksena ei ole, että äitiysneuvoloihin siirtyisi asioita, jotka ovat oikeudellisesti vaikeita ja joiden ratkaiseminen sen vuoksi edellyttää sellaista asiantuntemusta, jota äitiysneuvoloissa ei ole. Sen vuoksi ehdotetaan, että tunnustamisen vastaanottamisesta olisi tietyissä tapauksissa kieltäydyttävä. Näitä olisivat tapaukset, joissa äiti vastustaa tunnustamista, osapuolten henkilöllisyyttä ei ole luotettavasti selvitetty

tai joissa tunnustamisen vastaanottajalla on äitiysneuvonnan yhteydessä tietoon saamisen tai muiden seikkojen vuoksi syytä olettaa, ettei tunnustaja ole lapsen isä. Tarkoituksena on, että kynnyksellä kieltäytymiselle on matalalla, jotta etenkin neuvolahenkilökunnan ei tarvitse käyttää aikaa epäselvän tilanteen selvittämiseksi. Tunnustamisen vastaanottamisesta olisi kieltäydyttävä myös, jos on epäselvyyttä siitä, ymmärtääkö tunnustaja tunnustamisen merkitystä. Jos äiti on täysi-ikäinen, mutta ei ymmärrä tunnustamisen merkitystä, etukäteen tunnustaminen estyy, sillä äiti ei tällöin voi hyväksyä tunnustamista, joka on näissä tapauksissa välttämätöntä. Säättämällä kieltäytyminen kättilön tai terveydenhoitajan velvollisuudeksi pyritään siihen, että laki antaisi heille vankan tuen tilanteissa, joissa osapuolet pyrkivät painostamaan heitä tunnustamisen vastaanottamiseen asiaan liittyvistä epäselvyyksistä huolimatta.

Pykälän 5 momentissa säädetään tunnustamisasiakirjan toimittamisesta lastenvalvojalle. Asiakirjasta säädetään 22 §:ssä. Kun äiti on hyväksynyt tunnustamisen, tunnustamisasiakirja on viipymättä toimitettava sen kunnan lastenvalvojalle, jolle isyyden selvittäminen 5 §:n mukaan kuuluu. Lastenvalvoja huolehtii näissäkin tapauksissa tunnustamiseen liittyvistä toimenpiteistä ja asiakirjojen lähettämisestä maistraatille isyyden vahvistamista varten. Tunnustamisesta näissä tapauksissa laadittavasta asiakirjasta tulisi lain toimeenpanon yhteydessä laatia lomakepohja. Sen mukaisen lomakkeen käyttäminen säästäisi sekä neuvolan henkilökunnan ja lastenvalvojien että maistraattien työtä.

Kun tunnustamisilmoitus annetaan ennen lapsen syntymää, voi käydä niin, että lapsi syntyykin kuolleena. Tässä tapauksessa asian käsittely raukeaa. Jos lapsi syntyy elävänä, tunnustaminen voidaan vahvistaa etukäteen annetun tunnustamisen perusteella, vaikka lapsi olisi kuollut ennen isyyden vahvistamista.

17 §. Tunnustamisen peruuttaminen ja kiistäminen. Pykälässä säädetään mahdollisuudesta ilmoittaa lapsen syntymän jälkeen, että lapsen tunnustanut mies ei ole lapsen isä.

Pykälän 1 momentin mukaan mies, joka on 16 §:n nojalla tunnustanut isyytensä ennen lapsen syntymää, voi peruuttaa tunnustami-

sen ilmoittamalla siitä kirjallisesti isyyden selvittämisestä huolehtivalle lastenvalvojalle. Tunnustamisen peruuttaminen on tehtävä kirjallisesti. Peruuttamismahdollisuuden varoaminen miehelle on katsottu kohtuulliseksi, koska tunnustaessaan lapsen ennen tämän syntymää mies ei ole voinut tehdä lapsesta sellaisia havaintoja, jotka saattavat vaikuttaa tunnustamiseen. Myös kysymys lapsen syntymäajasta saa lisävalaistusta vasta sen jälkeen, kun tiedetään, milloin lapsi syntyi ja miten kehittyneenä. Jotta isyyden vahvistaminen ei tunnustajalle annetun perumismahdollisuuden vuoksi lykkäntyisi, peruuttamiselle varatun ajan on oltava lyhyt. Esityksessä ehdotetaan, että tunnustamisen peruuttaminen olisi toimitettava viimeistään 30. päivänä lapsen syntymästä. Jos tunnustaminen peruutetaan, lastenvalvoja aloittaa isyyden selvittämisen. Isyyden selvittämisestä huolehtivasta lastenvalvojasta säädetään 5 §:ssä.

Pykälän 2 momentin mukaan myös lapsen äiti tai mies, joka katsoo olevansa lapsen isä, voi samalla tavoin kuin 1 momentissa eli lastenvalvojalle tehtävällä kirjallisella ilmoituksella ilmoittaa käsityksensä siitä, että lapsen tunnustanut mies ei ole lapsen isä. Ilmoitus tulee tehdä viimeistään 30. päivänä lapsen syntymästä.

Sekä 1 että 2 momentissa tarkoitettujen ilmoituksen tekeminen käynnistää lapsen isyyden selvittämisen samalla tavalla kuin muissakin tilanteissa, joissa isyyttä ei ole todettu 2 §:n nojalla. Lastenvalvoja kutsuu osapuolet tuolloin 6 §:ssä tarkoitettuun neuvotteluun isyyden selvittämiseksi. Isyyttä ei tuolloin voida vahvistaa ennen lapsen syntymää annetun tunnustamislausuman perusteella.

18 §. Isyyden tunnustaminen lapsen syntymän jälkeen. Pykälässä säädetään isyyden tunnustamisesta silloin, kun se tapahtuu lapsen syntymän jälkeen. Tunnustaminen tapahtuu 1 momentin mukaan siten, että mies ilmoittaa tunnustamisen vastaanottajalle olevansa lapsen isä. Tunnustamisen vastaanottajan on ennen tunnustamista selvitettävä miehelle tunnustamisen merkitys ja oikeusvaikutukset. Hänelle on myös ilmoitettava, että tahallinen väärän tiedon antaminen ilmoituksessa tai sellaisen ilmoituksen hyväksyminen, jonka hyväksyjä tietää olevan väärä, ei ole lapsen edun mukaista ja saattaa viime kä-

dessä tulla rikosoikeudellisesti arvioitavaksi. Asiaa on käsitelty tarkemmin 7 ja 57 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Tunnustamisen vastaanottajina voivat 2 momentin mukaan olla lastenvalvoja, maistraatin päällikkö, henkikirjoittaja ja julkinen notaari sekä tietyissä tilanteissa myös vihkipä. Tunnustamisen vastaanottavan viranomaisen toimialuetta ei ole erikseen määritelty, joten mies voi antaa tunnustamislauseman näille henkilöille viranomaisen toimialueesta tai asianosaisten kotikunnasta riippumatta. Jos tunnustaminen tapahtuu ulkomailla, sen ottaa vastaan sellainen Suomen edustuston virkamies, joka voi edustustossa suorittaa julkisen notaarin tehtäviä. Tunnustamisesta on laadittava asiakirja, josta säädetään 22 §:ssä. Pykälän 1 ja 2 momentin sisältöä on lakiviittausten osalta ajanmukaistettu, mutta ne vastaavat pääosin nykytilaa.

Pykälän 3 momentin mukaan isyyden tunnustamislauseman vastaanottaneen viranomaisen on viipymättä lähetettävä tunnustamisesta laadittu asiakirja isyyden selvittämisestä huolehtivalle lastenvalvojalle, jos tunnustamisen on vastaanottanut joku muu viranomaisen. Isyyden selvittämisestä huolehtivasta lastenvalvojasta säädetään 5 §:ssä. Asiakirjan lähettämisestä edelleen on nykyisin säädetty asetuksella. Kunnallisten viranomaisten velvollisuuksista on tarpeen säätää laissa. Sisällöltään säännös vastaa nykytilaa.

Pykälän 4 momentin mukaan tunnustamislausema voidaan antaa vieraassa valtiossa myös noudattaen sitä muotoa ja menettelyä, jota kyseisen valtion lain mukaan on noudatettava. Miehellä, joka antaa tunnustamislauseman ulkomailla, on näin ollen käytettävissä kaksi vaihtoehtoista toimintatapaa: hän voi antaa tunnustamislauseman 2 momentin nojalla Suomen edustustossa, jolloin noudatetaan isyyslaissa säädettyä muotoa taikka hän voi 4 momentin nojalla antaa tunnustamislauseman vieraan maan viranomaiselle noudattaen sitä muotoa, jota asianomaisen vieraan valtion laissa säädetään noudatettavaksi. On huomattava, että ehdotettu säännös koskee vain tunnustamislauseman antamista eikä vaikuta siihen, miten muut isyyden selvittämiseen liittyvät toimet olisi suoritettava. Säännös vastaa nykytilaa.

19 §. Tunnustamisen hyväksyminen. Pykälässä säädetään tilanteista, joissa tunnustaminen on hyväksyttävä, jotta isyys voitaisiin sen perusteella vahvistaa.

Hyväksyminen on 1 momentin mukaan tarpeen silloin, kun tunnustetaan lapsi, jonka osalta isyys on jo todettu äidin avioliiton perusteella. Tällaisessa tilanteessa, jossa tunnustaja pyrkii pääsemään isäksi aviomiehen asemesta, isyyttä ei voida tunnustamisen perusteella vahvistaa, elleivät sekä äiti että äidin aviomies ole hyväksyneet tunnustamista. Ehdotus vastaa nykyistä sääntelyä.

Pykälän 2 momentissa säädetään isyyden tunnustamisesta tapauksissa, joissa lapsi on täyttänyt 15 vuotta. Tällöin lapsen hyväksyminen on lähtökohtaisesti tarpeen siitä riippumatta, mitä tilannetta tunnustamisella halutaan muuttaa. Lapsen sukuasemaa ei siten isyyden tunnustamisen perusteella voida muuttaa ilman lapsen suostumusta, kun lapsi on täyttänyt 15 vuotta. Ehdotus vastaa nykytilaa.

Pykälän 3 momentissa säädetään tilanteesta, jossa mies on käyttänyt 16 §:ssä annettua mahdollisuutta tunnustaa lapsi äitiysneuvolassa ennen lapsen syntymää. Jotta isyys voidaan vahvistaa tunnustamisen perusteella, edellytetään tällöin, että syntyvän lapsen äiti hyväksyy tunnustamisen. Vaatimus äidin hyväksymisestä käy välillisesti ilmi jo 16 §:n 5 momentista, sillä sen mukaan tunnustamisasiakirjaa ei toimiteta neuvolasta lastenvalvojalle ennen kuin äidin kirjallinen hyväksyminen tunnustamiselle on saatu. Selvytyden vuoksi on kuitenkin tarpeellista, että vaatimus äidin hyväksymisestä ilmaistaan nimenomaisesti 19 §:ssä, johon muutkin tunnustamisen hyväksymistä koskevat säännökset on koottu.

Pykälän 4 momentissa on säännös hyväksymisen vastaanottamisesta. Sen mukaan hyväksyminen annetaan sen kunnan lastenvalvojalle, joka selvittää isyyden. Isyyden selvittämisen toimeenpanijasta säädetään 5 §:ssä. Jos jokin muu taho 18 §:n mukaan ottaa vastaan tunnustamisen, se voi ottaa vastaan myös hyväksymisen. Tunnustamisen hyväksyminen on korostetusti henkilökohtainen oikeustoimi. Sitä ei voida suorittaa edustajan välityksellä ja se on annettava vastaanottajalle henkilökohtaisesti.

20 §. Kuuleminen. Pykälässä on säännökset siitä, keille on varattava tilaisuus tulla kuuluksi sen vuoksi, että mies on tunnustanut isyyden. Kuulemisen päätavoitteena on varata kuultaville mahdollisuus tehdä huomautuksia tunnustamista vastaan ja siten osaltaan lisätä varmuutta tunnustamisen oikeellisuudesta.

Tunnustamisen vuoksi on 1 momentin 1 kohdan mukaan kuultava ensinnäkin lapsen äitiä. Äidin kuuleminen ei kuitenkaan ole tarpeen, jos isyys on 16 §:ssä tarkoitettu tavoin tunnustettu ennen lapsen syntymää ja äiti on tuolloin hyväksynyt tunnustamisen.

Äidin lisäksi on momentin 2 kohdan mukaan kuultava myös lapsen huoltajaa. Tämä kuulemisvelvollisuus ajankohtaistuu niissä tapauksissa, joissa muu kuin äiti on äidin ohella tai äidin sijasta lapsen huoltaja. Kuulemisvelvollisuutta ei kuitenkaan ole, jos huoltajan kuulemista ei voida hankaluuksista järjestää. Tilanteissa, joissa huoltajan olinpaikkaa ei tiedetä eikä hän tosiasiallisesti huolehdi lapsesta, kuuleminen ei toteuttaisi tarkoitustaan.

Jos tunnustaja on alaikäinen, on momentin 3 kohdan mukaan kuultava myös tunnustajan huoltajaa tai muuta laillista edustajaa, esimerkiksi kotoutumisen edistämisestä annetussa laissa (1386/2010) tarkoitettua edustajaa.

Tunnustamisen vuoksi voidaan kuulla myös sellaisia henkilöitä, joiden osalta kuulemiseen ei ole velvollisuutta. Näin voidaan 2 momentin mukaan menetellä, jos kuuleminen on tarpeen asian selvittämiseksi. Esimerkiksi tilanteissa, joissa äiti on alaikäinen, on usein perusteltua kuulla äidin huoltajaa. Jos lapsen äiti on täysi-ikäinen, mutta ei tilansa vuoksi ymmärrä tunnustamisen merkitystä, voi olla perusteltua kuulla äidin lähiomaista tai muuta äidille läheistä henkilöä taikka äidin edunvalvojaa.

Edellä selostettuja kuulemista koskevia säännöksiä noudatetaan myös silloin, kun isyys on 16 §:n mukaisesti tunnustettu ennen lapsen syntymää. Kuulemisen toteuttaa tällöinkin lastenvalvoja. Kuuleminen ajankohtaistuu näissä tapauksissa sangen harvoin. Kyseeseen tulevat lähinnä tilanteet, joissa tunnustaja on alaikäinen. Jos äiti on täysi-ikäinen, mutta ei ymmärrä tunnustamisen

merkitystä, etukäteen tunnustaminen estyy, sillä äiti ei tällöin voi hyväksyä tunnustamista, joka on näissä tapauksissa välttämätöntä. Kuulemisen ajankohdasta ei ole ehdotuksessa säännöksiä. Kuuleminen voitaisiin siten toteuttaa joko ennen lapsen syntymää tai syntymän jälkeen.

Kuulla voidaan joko suullisesti tai kirjallisesti. Voimassaolevan isyyslain mukaan kuuleminen tulee toteuttaa henkilökohtaisesti. Tältä osin ehdotus muuttaisi voimassaolevaa sääntelyä.

Kuulemisen toteuttaminen kuuluu edellä tarkoitettulle lastenvalvojalle. Kuulla voisi kuitenkin myös muu edellä mainittu toimielin, joka on ottanut sellaisen tunnustamisen vastaan, jota 18 §:ssä tarkoitetaan. Kuulemisen toteuttaminen tulee toimeenpanovaiheessa ottaa huomioon lomakkeita laadittaessa.

21 §. Henkilöllisyyden toteaminen. Pykälässä säädetään henkilöllisyyden toteamisesta tilanteessa, jossa viranomainen ottaa vastaan 16 tai 18 §:ssä tarkoitettua tunnustamislausuman tai 19 §:ssä tarkoitettua hyväksymisen taikka 20 §:ssä tarkoitettua suullisen kuulemisen. Ehdotetun säännöksen mukaan henkilöllisyys voidaan todeta henkilöllisyystodistuksen perusteella tai muulla tähän verrattavalla, luotettavalla tavalla.

Henkilöllisyystodistuksella tarkoitetaan poliisin myöntämiä henkilöllisyyttä osoittavia asiakirjoja. Henkilöllisyyttä osoittavat asiakirjat on määritelty poliisin myöntämistä henkilöllisyyttä osoittavista asiakirjoista annetun valtioneuvoston asetuksen (707/2006) 1 §:ssä. Näitä ovat henkilökorttilain (829/1999) 1 §:n 1 ja 3 momentissa tarkoitettu voimassa oleva henkilökortti ja passilain (671/2006) 3 §:ssä tarkoitettu voimassa oleva passi. Ehdotetun lain 60 §:n nojalla tarkempia säännöksiä henkilöllisyyden toteamiseksi hyväksyttävistä asiakirjoista voidaan tarvittaessa antaa valtioneuvoston asetuksella.

22 §. Tunnustamisesta ja sen hyväksymisestä laadittava asiakirja. Pykälässä on säännökset tunnustamisesta ja sen hyväksymisestä laadittavasta asiakirjasta sekä tunnustamislausuman tiedoksiannosta.

Pykälän 1 momentista käy ilmi, että tunnustaminen ja tunnustamisen hyväksyminen ovat tahdonilmaisuja, jotka annetaan kirjallisesti. Asiakirja on päivättävä ja siihen merki-

tään lapsen, lapsen äidin ja tunnustavan miehen yksilöinti- ja yhteystiedot. Yksilöintitiedoilla tarkoitetaan suomalaisessa viranomaiskäytännössä henkilön nimeä ja väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetun lain (661/2009) 11 §:ssä tarkoitettua henkilötunnusta. Jos henkilöllä ei ole suomalaista henkilötunnusta, asiakirjaan merkitään tiedot henkilön syntymäajasta ja -paikasta.

Tunnustamisen ajankohdasta voi käytännössä aiheutua joitakin väistämättömiä eroja asiakirjan sisältöön nähden. Kun isyys tunnustetaan ennen lapsen syntymää, lasta ei voida yksilöidä hänen oman henkilötunnuksensa perusteella, vaan tunnustaminen koskee lasta, jonka tuleva äiti myöhemmin synnyttää. Syntymätön lapsi yksilöidään raskaana olevan naisen yksilöintitietojen ja lapsen arvioidun syntymäajankohdan perusteella. Yhteystiedoilla tarkoitetaan henkilön postiosoitetta ja mahdollista sähköpostiosoitetta. Asiakirjan allekirjoittavat isyytensä tunnustanut mies ja tunnustamisen vastaanottaja. Jos jonkun tulee hyväksyä tunnustaminen, hyväksyjän ja hyväksymisen vastaanottajan on allekirjoitettava asiakirja.

Säännöksessä ei edellytetä, että tunnustaminen ja sen hyväksyminen on tehtävä samalle asiakirjalle, vaikka se tavallisesti on käytännöllisintä. Jos ne annetaan eri asiakirjoilla, hyväksymisasiakirjasta tulee käydä yksiselitteisesti ilmi, mitä tunnustamista hyväksyminen koskee. Erillisen asiakirjan laatiminen voi olla tarpeen erityisesti silloin, kun tunnustaminen on tapahtunut vieraassa valtiossa sen menettelymuotojen mukaisesti. Tarkoituksena on, että tunnustamista ja sen hyväksymistä koskevasta asiakirjasta laaditaan lain toimeenpanovaiheessa lomakepohja, jota seuraten asiakirja tulee laadituksi oikein.

Pykälän 2 momentissa säädetään, että lastenvalvojan on annettava tunnustamislauseman antamisesta tieto lapselle, äidille taikka aviomiehelle postitse saantitodistusta vastaan, jos tämän tulee hyväksyä tunnustaminen, mutta lastenvalvojalla ei ole todistettavasti tietoa siitä, että tämä on saanut tiedon tunnustamislauseman antamisesta. Koska 19 §:ssä tarkoitettu tunnustamisen hyväksyminen on edellytys isyyden vahvistamiselle,

on lapsen tunnustaneen miehen kannalta tärkeää, että tieto tunnustamisesta saatetaan niiden henkilöiden tietoon, joiden tulee hyväksyä tunnustaminen. Isyysasian osapuolet saattavat olla yhtä aikaa läsnä lastenvalvojan luona tunnustamislausemaa annettaessa, jolloin lastenvalvojalla on todistettavasti tieto siitä, että hyväksyjä on saanut tunnustamista koskevan tiedon. Jos näin ei ole tai muuta todistetta tiedon välittymisestä ei ole saatavissa, hänen tulee antaa tieto tunnustamislauseman antamisesta postitse saantitodistusta vastaan henkilölle, jonka tulee hyväksyä tunnustaminen. Velvoite on rajattu niihin tilanteisiin, joissa hyväksyjän olinpaikka on tunnettu.

23 §. Asiakirjojen toimittaminen maistraatille. Pykälässä on säännökset asiakirjojen toimittamisesta maistraatille sen jälkeen, kun isyys on selvitetty ja mies on tunnustanut isyytensä. Toimitettavat asiakirjat ovat isyyden selvittämisestä tehty pöytäkirja ja tunnustamisasiakirja. Jos tunnustamiseen tarvitaan jonkun hyväksyminen tai kuuleminen ja se on annettu erillisellä asiakirjalla, tulee myös hyväksymis- tai kuulemisasiakirja toimittaa maistraattiin. Kuten aiemmin 12 §:n yhteydessä on selostettu, isyyden selvittämispöytäkirjan sisältö riippuu siitä, onko isyys tunnustettu ennen lapsen syntymää vai sen jälkeen.

4 luku **Miehen oikeudenomistajien suostumus isyyden vahvistamiseen**

24 §. Suostumus isyyden vahvistamiseen ilman oikeudenkäyntiä. Pykälässä säädetään mahdollisuudesta vahvistaa ennen lapsen syntymää kuollut mies avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen isäksi miehen oikeudenomistajien suostumuksella ilman oikeudenkäyntiä. Säännöksen tavoitteena on helpottaa menettelyä selkeissä tapauksissa, joissa mies on kuollut ennen lapsen syntymää, mutta ei ole epäselvyyttä siitä, että hän on lapsen isä. Säännöksessä edellytetään, että oikeusgeeneettisellä isyystutkimuksella voidaan osoittaa kuolleen miehen olevan lapsen isä ja että kaikki miehen oikeudenomistajat ovat antaneet suostumuksen siihen, että isyys voidaan

vahvistaa. Miehen oikeudenomistajat määräytyvät perintökaaren 18 luvun 1 §:n perusteella, jonka mukaan miehen kuolinpesän osakkaita ovat lähtökohtaisesti perilliset ja yleistestamentin saajat sekä eloonjäänyt puoliso.

Ehdotettu säännös on uusi verrattuna voimassa olevaan sääntelyyn. Sen avulla voidaan välttää asiallisesti tarpeeton tuomioistuinkäsittely tapauksissa, joissa isyydestä on olemassa vahva näyttö ja asian osapuolten kesken on yksimielisyys. Ehdotuksen 26 §:n mukaan isyyden vahvistaa näissä tapauksissa maistraatti lastenvalvojan toimittaman selvityksen perusteella.

25 §. *Suostumuksesta laadittava asiakirja.* Pykälässä on säännös 24 §:ssä tarkoitettujen miehen oikeudenomistajien suostumuksesta. Sen mukaan suostumuksesta on laadittava asiakirja. Suostumukseen ja siitä laadittuun asiakirjaan sovelletaan, mitä isyyden tunnustamista koskevassa luvussa säädetään tunnustamisesta lapsen syntymän jälkeen, tunnustamiseen liittyvästä kuulemisesta, tunnustamisen hyväksymisestä ja asiakirjojen toimitamisesta maistraatille.

Toisin kuin annettaessa tunnustamislausumaa tai hyväksyttäessä tunnustamista, oikeudenomistajan suostumusta ei kuitenkaan edellytetä annettavan henkilökohtaisesti vastaanottajan läsnä ollessa, vaan kirjallinen suostumus on riittävä. Tämä on perusteltua siksi, että kuolleen miehen oikeudenomistajilla ei useinkaan ole sellaista ensi käden tietoa lapsen syntyperään liittyvistä seikoista kuin miehellä itsellään olisi ollut. Lisäksi isyyttä ei näissä tilanteissa voi vahvistaa ilman, että oikeusgeneettinen isyytustutkimus osoittaa miehen olevan lapsen isä. Oikeustoimen rinnasteisuus isyyden tunnustamisen tavoin luonteeltaan korostetusti henkilökohtaisiin oikeustoimiin kuitenkin rajaa sen käyttömahdollisuuden tilanteisiin, joissa kaikki oikeudenomistajat ovat täysivaltaisia. Jos oikeudenomistajien joukossa on alaikäinen tai edunvalvonnassa oleva henkilö, joka ei kykene ymmärtämään asian merkitystä, isyyden vahvistaminen on välttämätöntä hoitaa kanneteitse. On myös huomattava, että vaikka 15—17-vuotias henkilö voi antaa tunnustamislausuman omassa asiassaan, hän ei voi antaa suostumusta isyyden vahvistami-

selle esimerkiksi isänsä oikeudenomistajana, koska kyse ei ole hänen omaa henkilöään koskevasta asiasta (oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 §).

Jos oikeudenomistajana on oikeushenkilö, periaatetta korostetusti henkilökohtaisista oikeustoimista ei voida soveltaa, koska ei ole kyse luonnollisesta henkilöstä. Oikeushenkilön antamaan suostumukseen sovelletaan kyseisen oikeushenkilön edustamista ja päätöksentekoa koskevia yleisiä säännöksiä.

5 luku **Isyyden vahvistaminen maistraatissa**

26 §. *Maistraatin toimivalta.* Pykälässä on säännökset toimivaltaisesta viranomaisesta, kun kysymys on isyyden vahvistamisesta tunnustamisen tai miehen oikeudenomistajien suostumuksen perusteella. Isyyden vahvistaa näissä tilanteissa maistraatti.

Pykälän 1 momentin 1 kohdassa on säännös edellytyksistä, joiden vallitessa maistraatin tulee vahvistaa isyys tunnustamisen perusteella. Näin on tehtävä, jos tunnustaminen on tapahtunut oikein menettelymuodoin eikä ole aihetta epäillä, ettei isyyden tunnustanut mies ole lapsen isä. Jotta maistraatti voisi jättää isyyden vahvistamatta, vahvistamatta jättämisen tulisi perustua epäilyyn vanhemmuussuhteen olemassaolosta tai 15—22 §:ssä säädetyn edellytyksen täyttymättä jättämisestä.

Momentin 2 kohdassa on säännös edellytyksistä, joiden vallitessa maistraatti voi vahvistaa, että ennen lapsen syntymää kuollut mies on avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen isä. Näin voidaan menetellä, jos toimitettu isyyden selvittäminen ja oikeusgeneettinen isyytustutkimus osoittavat hänen olevan lapsen isä ja miehen oikeudenomistajat ovat antaneet suostumuksensa isyyden vahvistamiseen. Maistraatilla ei siten ole toimivaltaa, jos oikeusgeneettistä isyytustutkimusta ei ole tehty tai jos jonkun miehen oikeudenomistajan suostumusta ei ole saatu. Maistraatin harkintaan sitä vastoin jää, miten korkeaa isyyden todistusvoimaa DNA-tutkimukselta edellytetään, jotta miehen isyyttä voidaan pitää selvitettyinä.

Pykälän 2 momentissa on säännös, jonka mukaan isyys voidaan vahvistaa, vaikka miehen tai äidin henkilöllisyyttä ja perhesiteitä osoittavat asiakirjat ovat puutteelliset, eikä niitä pyrkimyksistä huolimatta ole mahdollista täydentää. Tällainen tilanne saattaa syntyä esimerkiksi tilanteissa, joissa henkilö on lähtöisin sellaisesta valtiosta, jossa ei ole kattavaa väestötietojärjestelmää tai jonka väestötietojärjestelmästä ei ole kohtuudella saatavissa tietoja vallitsevasta yhteiskunnallisesta tilanteesta johtuen. Jotta isyys voidaan tällaisessa tilanteessa vahvistaa, miehen isyys tulee olla todennettu oikeusgeneettisen isyys-tutkimuksen avulla.

Jos mies, joka oli 16 §:n mukaisesti tunnustanut lapsen ennen tämän syntymää, kuolee ennen kuin lapsi syntyy, nousee esille kysymys, vahvistetaanko isyys tällöin 1 momentin 1 vai 2 kohdan mukaisesti. Pykälän 3 momentissa säädetään tästä tilanteesta. Sen mukaan isyys voidaan vahvistaa tunnustamisen perusteella. Miehen oikeudenomistajien suostumus ei tällöin ole tarpeen.

27 §. Alueellisesti toimivaltainen maistraatti. Pykälän mukaan isyyden vahvistaminen kuuluu lähtökohtaisesti lastenvalvojan toimialueen maistraatille. Töiden tasaamiseksi maistraattien välillä ja alueellisesti kattavan maistraattien verkoston ylläpitämiseksi voi kuitenkin olla tarpeen, että työtehtäviä siirretään maistraattien välillä. Näin on menetelty nykyisinkin. Jotta tehtävien siirto voidaan joustavasti toteuttaa, pykälään sisältyy asetuksenantovaltuus.

Asetuksenantovaltuuden mukaan valtiovarainministeriön asetuksella voitaisiin antaa tarvittavat säännökset siitä, miltä maistraateilta toimivalta siirtyy, mille maistraateille se siirtyy ja millä perusteilla toimivalta jakautuu vastaanottavien maistraattien kesken. Siirtämisen edellytyksenä on ehdotetun pykälän mukaan, että siirtäminen on tarpeen maistraattien toiminnan tehostamiseksi tai tasapainoisen kehityksen edistämiseksi.

Ehdotus vastaa nykyisin voimassa olevaa lakia. Säännöksessä käytettyjä termejä on kuitenkin uudistettu. Nykyisessä laissa maistraatin toimenpidettä nimitetään tunnustamisen hyväksymiseksi. Ehdotetussa säännöksessä tästä nimityksestä on luovuttu, koska se tarkoittaa sekä nykyisin että tämän ehdotuk-

sen mukaan muutakin toimenpidettä. Nykyinen termi ei ehdotetussa laissa olisi asianmukainen senkään vuoksi, että maistraatin toimivalta voi perustua paitsi isyyden tunnustamiseen, myös kuolleen miehen oikeudenomistajien antamaan hyväksymiseen. Toimenpide, jonka maistraatti suorittaa, on ehdotetun lain mukaan isyyden vahvistaminen tunnustamisen perusteella tai isyyden vahvistaminen miehen oikeudenomistajien suostumuksen perusteella.

28 §. Asian käsittely maistraatissa ja muutoksenhaku. Pykälässä säädetään isyyden vahvistamista koskevan asian käsittelystä maistraatissa. Pykälän säännökset täydentävät yleislakina sovellettavan hallintolain (434/2003) säännöksiä. Asian käsittelyyn kuuluu muun muassa sen tarkastaminen, että tunnustaminen tai miehen oikeudenomistajien suostumus on annettu oikealla tavalla toimivaltaisen viranomaisen tai muun toimieliimen edessä, että tarvittavat hyväksymiset on saatu ja tilaisuus tulla asiassa kuulluksi on varattu niille, joille se lain mukaan tulee varata. Maistraatti tekee päätöksensä niiden asiakirjojen pohjalta, jotka lastenvalvoja on velvollinen sille lähettämään.

Pykälän 1 momentissa on säännös maistraatin oikeudesta pyytää lastenvalvojaa täydentämään asiakirjoja tai hankkimaan lisäselvitystä. Näin voidaan menetellä, jos asia ei ole menetelty, kuten 3 ja 4 luvuissa säädetään, asiakirjat ovat puutteelliset tai asian ratkaisemisen kannalta tarpeellista lisäselvitystä on saatavilla. Maistraatin tulee tällöin yksilöidä, millaista saatavilla olevaa lisäselvitystä se pitää tarpeellisena.

Maistraatin päätökseen ei 2 momentin mukaan saa hakea muutosta. Jos maistraatti on päättänyt, että isyyttä ei tunnustamisen tai miehen oikeudenomistajien suostumuksen perusteella voida vahvistaa, tunnustaja, lapsi tai hänen puhevaltaansa 31 §:n nojalla käytävä edustaja voivat panna käräjäoikeudessa vireille kanteen isyyden vahvistamiseksi 30 §:ssä säädettyjen määräaikojen puitteissa. Heidän oikeusturvansa on siten järjestetty 6 luvun säännösten kautta, jotka koskevat isyyden vahvistamista oikeudenkäynnissä. Tästä syystä maistraatin päätökseen on liitettävä tieto 29 §:ssä tarkoitettusta kanneoikeudesta ja 30 §:n 2 momentissa tarkoitettusta

määräajasta. Muutoksenhakumahdollisuutta maistraatin päätöksestä ei ole tarpeen antaa myöskään silloin, kun tunnustaminen on hyväksytty. Jos esimerkiksi äiti pitää ratkaisua vääränä, hänellä on mahdollisuus saada oikeusturvaa isyyden kumoamiskanteen kautta. Maistraatin tulee asianosaisten lisäksi antaa päätös tiedoksi myös sille lastenvalvojalle, joka on selvittänyt isyyden.

6 luku **Isyyden vahvistamista koskeva oikeudenkäynti**

29 §. Kanneoikeuden edellytykset ja asianosaiset. Pykälässä säädetään niistä henkilöistä, jotka voivat panna vireille kanteen isyyden vahvistamiseksi, ja kanneoikeuden edellytyksistä.

Pykälän 1 momentin perusteella kanneoikeus on ensinnäkin lapsella, jonka osalta isyyttä ei ole todettu äidin avioliiton perusteella eikä vahvistettu aikaisemmin maistraatin tai tuomioistuimen päätöksellä. Lapsen tulee nostaa kanne isäksi otaksumaansa miestä vastaan. Jos mies on kuollut, kanne nostetaan miehen oikeudenomistajia vastaan. Miehen oikeudenomistajat määräytyvät perintökaaren 18 luvun 1 §:n perusteella, jonka mukaan kuolinpesän osakkaita ovat lähtökohtaisesti perilliset ja yleistestamentin saajat sekä eloonjäänyt puoliso. Jos edellä tarkoitettuja kuolinpesän osakkaita ei ole, viime kädessä voidaan haastaa Valtiokonttori vastamaan isyyden vahvistamiskanteeseen perintökaaren 5 luvun 1 §:n johdosta. Säännös vastaa voimassaolevaa oikeutta.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi miehen kanneoikeuden edellytyksistä. Mies, joka katsoo olevansa lapsen isä, voi nostaa isyyden vahvistamista koskevan kanteen momentin 1 kohdan perusteella, jos lastenvalvoja on keskeyttänyt isyyden selvittämisen 11 §:n 2 momentin 1 kohdan nojalla, koska lapsesta tai lapsen äidistä ei ole saatu näyttöä, joista oikeusgeneettiset isyystutkimukset olisi voitu tehdä. Kyseessä voi esimerkiksi olla tilanne, jossa äiti vastustaa isyyden selvittämistä ja on sen vuoksi kieltäytynyt näytteenotosta sillä seurauksella, ettei riittävää näyttöä isyydestä ole saatu.

Koska miehellä, joka katsoo olevansa lapsen isä, tulee olla mahdollisuus saada varmuus isyydestään ja isyytensä sen jälkeen vahvistetuksi, on perusteltua antaa hänelle kyseisessä tilanteessa kanneoikeus. Tuomioistuin voi tällöin määrätä tutkimuksen tehtäväksi oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain nojalla.

Momentin 2 kohdan perusteella miehellä, joka katsoo olevansa lapsen isä, on oikeus nostaa kanne tuomioistuimessa isyyden vahvistamiseksi myös silloin, kun mies on tunnustanut lapsen, mutta maistraatti on jättänyt isyyden vahvistamatta muun syyn vuoksi kuin siksi, ettei tarvittavaa hyväksymistä tunnustamiselle ole saatu. Isyyden vahvistamatta jättäminen on tällöin voinut johtua esimerkiksi siitä, että lapsen äiti tai lastenvalvoja on esittänyt varteenotettavan epäilyn miehen isyydestä, mutta epäilyksiä ei ole voitu osoittaa todeksi oikeusgeneettisen isyystutkimuksen avulla asianosaisten suostumuksen puuttuessa.

Kanneoikeutta ei momentin 2 kohdan mukaan sitä vastoin ole, jos maistraatti on hylännyt tunnustamisen sillä perusteella, että tarvittavaa hyväksymistä tunnustamiselle ei ole saatu. Tapauksista, joissa tunnustaminen edellyttää toisen hyväksymistä, säädetään 19 §:ssä. Jos tunnustaminen esimerkiksi koskee 2 §:ssä tarkoitettua lasta, jonka oikeudellinen isä on äidin aviomies, tunnustamislauseman antajalla ei ole oikeutta nostaa kanne isyyden vahvistamiseksi, jos äidin ja lapsen oikeudellisen isän hyväksymistä ei ole saatu.

Nykyiseen lakiin verrattuna ehdotuksessa laajennetaan jossakin määrin miehen kanneoikeutta. Nykyisin miehellä on kanneoikeus vain siinä tapauksessa, että maistraatti on jättänyt isyyden vahvistamatta, koska se on katsonut olevan aiheutta olettaa, ettei tunnustaja ole lapsen isä. Uudeksi kanneoikeuden perusteeksi ehdotetaan tilannetta, jossa lastenvalvoja on tehnyt keskeyttämispäätöksen puuttuvan oikeusgeneettisen näytön vuoksi.

Pykälän 3 momentin mukaan jos vastaajana ollut mies kuolee oikeudenkäynnin aikana, tulevat miehen oikeudenomistajat hänen sijaansa. Säännöstä sovelletaan myös silloin, kun mies on kantajana. Jos mies on ollut kuollessaan kantajana asiassa, miehen oikeu-

denomistajat voivat joko jatkaa kannetta tai jättää asian sikseen.

30 §. Kanneoikeuden rajoitukset. Pykälässä säädetään asianosaisten kanneoikeuden rajoituksista. Pykälän 1 momentin mukaan kannetta isyyden vahvistamiseksi ei voida ajaa, jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta ja vastustaa isyyden vahvistamista. Isyyden vahvistamista koskevaa kannetta ei voida myöskään saattaa vireille eikä asian käsittelyä jatkaa, jos lapsi on kuollut. Lapsia koskevassa lainsäädännössä lähtökohtana on lapsen etu. Jos lapsi kuolee, lapsen etuun tähtäävää intressiä isyyden vahvistamiselle ei enää ole. Säännös koskee myös sellaisia riitatilanteita, joissa mies on pyrkinyt tunnustamaan lapsen tämän kuoleman jälkeen, mutta tunnustaminen ei ole johdantanut isyyden vahvistamiseen. Säännökset vastaavat nykytilaa.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan lisäksi säädettäväksi siitä, että miehen, joka katsoo olevansa lapsen isä, on pantava kanne isyyden vahvistamiseksi vireille vuoden kuluessa siitä päivästä, jona hän sai tiedon 29 §:n 2 momentissa tarkoitetusta lastenvalvojan tai maistraatin päätöksestä.

Kanneajan rajoitus vastaa nykytilaa. Koska miehen kanneoikeus voi 29 §:n mukaan perustua paitsi maistraatin, myös lastenvalvojan päätökseen, kanneajan rajoitus on ollut tarpeen ulottaa koskemaan myös viimeksi mainittuja tilanteita. Kanneajan rajoitus on edelleen perusteltu, koska lapsen vanhemmuutta koskevat ratkaisut tulee lapsen edun vuoksi tehdä mahdollisimman nopeasti lapsen syntymän jälkeen.

31 §. Lapsen puhevallan käyttäminen. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi alaikäisen lapsen puhevallan käyttämisestä.

Pykälän 1 momentin mukaan isyyden vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä alaikäisen lapsen puhevaltaa käyttää se lastenvalvoja, joka on 5 §:n nojalla on selvittänyt isyyden. Lähtökohtaisesti kyseessä on lapsen äidin tai lapsen kotikunnan lastenvalvoja. Lastenvalvoja voi edustaa lasta sekä silloin, kun lapsi on kantajana, että silloin, kun mies on nostanut kanteen lasta vastaan eli kun lapsi on vastaajan asemassa. Lastenvalvojan puhevalta on kuitenkin käytännössä rajattu. Lastenvalvoja voi toimia lapsen edustajana oikeudenkäynnissä ja tässä asemassaan

esimerkiksi vastaanottaa haasteen lapsen puolesta, mutta lastenvalvojalla ei ole toimivaltaa toimia lapsen puolesta asiassa, joka kuuluu yksinomaan lapsen huoltajan tehtäviin. Näin ollen lastenvalvoja ei voi esimerkiksi antaa suostumusta oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen lapsen puolesta. Jos lapsi ei asu tai oleskele Suomessa, mutta suomalainen tuomioistuimien käsittelyä asiaa jonkun muun kuin lain 49 §:n 1 momentin 1 tai 2 kohdassa mainitun toimivaltaperusteiden perusteella, lastenvalvojalla ei näissä tilanteissa ole puhevaltaa isyyden vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä. Lapsen puhevallan käyttäminen kuuluu tällöin hänen lailliselle edustajalleen. Säännös vastaa nykytilaa.

Pykälän 2 momentin perusteella alaikäisen lapsen puhevaltaa saavat lastenvalvojan ohella käyttää lapsen huoltaja tai muu laillinen edustaja ja 15 vuotta täyttänyt lapsi itse soveltaen, mitä oikeudenkäymiskaaren 12 luvussa säädetään. Tilanteessa, jossa lapsi ei ole vielä täyttänyt 15 vuotta, mutta on lähestymässä 15 vuoden ikää, on usein tarpeen selvittää myös alle 15-vuotiaan alaikäisen mielipide. Kanneita isyyden vahvistamiseksi ei voida ajaa ilman lapsen suostumusta sen jälkeen, kun lapsi on täyttänyt 15 vuotta. Ehdotetussa säännöksessä on ratkaisuoheje myös sellaisia tilanteita varten, joissa lapsen edustajat ovat puhevaltaa käyttäessään keskenään erimielisiä. Mainitun kaltaisessa erimielisyystilanteessa on noudatettava lastenvalvojan mielipidettä. Erimielisyystilanteita koskevaa säännöstä lukuun ottamatta säännös vastaa nykytilaa.

Pykälän 3 momentin mukaan tuomioistuimen tulee varata tilaisuus tulla kuulluksi jokaiselle, joka 1 tai 2 momentin mukaan saa käyttää lapsen puhevaltaa. Vaikka äiti ei olisi lapsen huoltaja, myös hänelle olisi varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jos kuuleminen on hankaluudetta järjestettävissä. Lapsen huoltajan kuuleminen on välttämätöntä, jos asiassa on tarve tehdä oikeusgeneettinen isyystutkimus. Säännös vastaa nykytilaa äidin kuulemista koskevaa erityissäännöstä lukuun ottamatta. Äidin kuuleminen on katsottu tarpeelliseksi, koska äidillä voidaan katsoa olevan sellaisia tietoja, jotka voivat edistää asian selvittämistä.

Pykälän 4 momentissa on erityissäännös oikeusavusta tilanteissa, joissa lastenvalvoja edustaa lasta isyyden vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä. Oikeusaputoimisto myöntää lapselle tällöin korvauksetta oikeusapulain (257/2002) mukaisen oikeusavun sen estämättä, mitä oikeusavun edellytyksistä muuten säädetään. Oikeusapulaissa olevia oikeusavun myöntämisen edellytyksiä ei siten tältä osin noudateta. Säännöksen päämerkitys on siinä, että lapsen taloudellisia olosuhteita ei tarvitse selvittää. Kun käytännössä lähes jokainen alaikäinen lapsi on oikeutettu oikeusapuun, taloudellisen selvityksen tekeminen aiheuttaa vain turhaa työtä.

32 §. Vastaajaksi haastaminen. Pykälässä säädetään vastaajaksi haastamisesta. Pykälän 1 momentin mukaan lapsen tulee haastaa vastaajaksi mies, jonka voidaan olettaa olevan lapsen isä. Lastenvalvojan toimintavollisuutta on lain 4 §:n 2 momentissa laajennettu koskemaan kaikkia alle 18-vuotiaita. Alaikäisten lasten osalta isyyden selvittäminen ohjautuu siten säännönmukaisesti lastenvalvojalle, joka selvittää, keitä vastaan mahdollinen kanne tulee nostaa. Jos kantajana on täysi-ikäinen lapsi, saattaa olla, ettei isyyttä ole lastenvalvojan toimesta selvitetty tai selvittäminen on jostain syystä keskeytynyt. Kantajana oleva lapsi joutuu tällöin itse selvittämään ne kanteensa perusteena olevat seikat, joiden vuoksi hän olettaa tietyn miehen olevan isänsä ja vaatii miehen isyyttä vahvistettavaksi.

Pykälän 2 momentissa säädetään tilanteesta, jossa sellaisia miehiä, joiden voidaan olettaa olevan lapsen isä, on useampi kuin yksi. Heidät voidaan haastaa vastaajiksi samaan oikeudenkäyntiin, mikä on usein tarkoituksenmukaista jo asian joutuisuuden vuoksi sekä prosessiekonomisista syistä. Ehdotettu säännös poikkeaa nykytilasta siinä, että kaikkien isäkandidaattien haastaminen yhtä aikaa vastaajiksi ei ole välttämätöntä. Käytännössä joku tai jotkut miehistä saattavat tulla muita miehiä todennäköisemmin kyseeseen lapsen isänä ja yksittäisissä tilanteissa voi olla perusteltua haastaa vain isänä todennäköisin tai todennäköisimmät miehet vastaajiksi. Tällainen todennäköisyysarvio on usein tehtävissä paitsi mahdollisesti jo hankitun oikeusgeneettisen ja lääketieteellisen selvityksen pe-

rusteella, myös muun muassa miehen ja äidin suhteesta, makaamiskerroista ja makaamisajankohdista saatujen tietojen nojalla. Uudistuksen tuomaa väljennystä on tarkoitettu käytettävän tapauksissa, joissa voidaan pitää todennäköisenä, että vastaajaksi haastetavasta miehestä saadaan tehtyä oikeusgeneettinen isyystutkimus.

Muutos on perusteltu siksi, että oikeusgeneettisten isyystutkimusten käyttöönoton jälkeen tutkimuksella voidaan luotettavasti sulkea pois yksittäisen miehen isyys geneettisen yhteensopimattomuuden perusteella ja esittää erittäin vahva näyttö toisen miehen isyydestä ilman eri miesten isyydestä esitetyn näytön vertailua keskenään. Tällaisessa tilanteessa asianosaisten oikeusturvanäkökohdat ja isyyskysymyksen oikeudellinen arviointi eivät enää välttämättä edellytä kanteiden nostamista kaikkia miehiä vastaan ja kanteiden käsittelyä yhdessä.

Kaikissa tilanteissa oikeusgeneettistä isyystutkimusta ei eri syistä ole mahdollista tehdä jokaisesta isänä kysymykseen tulevasta miehestä. Tällainen tilanne saattaa syntyä, jos mies on kuollut tai kadonnut, taikka asuu sellaisessa maassa, jossa häntä ei voida pakottaa näytteen antamiseen. Jos tällaisia miehiä on vastaajien joukossa useampi kuin yksi, luotettavan selvityksen saaminen isyydestä voi edellyttää, että ainakin kyseiset miehet haastetaan samaan oikeudenkäyntiin. Koska muu kuin oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen perustuva todistelu on yleensä todistusarvoltaan epävarmempaa, on näyttö näiden miesten osalta perusteltua edelleen arvioida samassa oikeudenkäynnissä.

Koska oikeusgeneettisellä isyystutkimuksella voidaan luotettavasti todeta, että tutkittu mies ei voi olla lapsen isä, kanteen nostamista on yleensä syytä rajoittaa siten, ettei muuhun näyttöön kuin oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen perustuvaa kannetta nosteta miestä vastaan ennen kuin niiden miesten isyys, joista näyte mainittua tutkimusta varten on saatavissa, on luotettavasti selvitetty.

Kussakin asiassa on muun muassa oikeudenkäynnin mahdollinen kesto huomioon ottaen erikseen harkittava, keitä kaikkia vastaan kanne on kulloinkin tarkoituksenmukaista nostaa. Vaikka kaikista isänä mahdollisista miehistä olisi teetettävissä oikeusge-

neettiset isyystutkimukset, voi esimerkiksi jonkun miehen haastaminen pitkittyä siten, että on perusteltua nostaa samalla kanne myös muita vastaan ja nopeuttaa siten käsittelyä. Kansainvälistyminen ja voimassaolevan isyyslain voimaanpanolain kumoaminen voivat aiheuttaa tilanteita, joissa edellytetään joustavuutta kanteen nostamismahdollisuuden suhteen. Tapauksia, joissa isyyttä ei voida perustaa oikeusgeneettisellä isyystutkimuksella saatavaan näyttöön, tulee näistä syistä todennäköisesti edelleenkin käsiteltäväksi.

Pykälän 3 momentissa säädetään tilanteesta, jolloin mies nostaa isyyden vahvistamiskanteen lasta vastaan. Lastenvalvoja suorittaa lain 4 §:n 2 momentin mukaan isyyden selvittämisen myös silloin, kun mies on halukas tunnustamaan mahdollisen isyytensä. Jos isyyden selvittäminen ei johda isäksi haluaan miehen isyyden vahvistamiseen, tällä on lain 29 §:n 2 momentin edellytysten vallitessa oikeus nostaa kanne lasta vastaan, jota lastenvalvoja voi toimivaltansa puitteissa edustaa. Useimmiten isyyden vahvistamiskannetta edeltää siten lastenvalvojan toimittama isyyden selvittäminen.

Kantajana oleva mies voi haastaa vastaajaksi lapsen ohella myös ne miehet, jotka kantajan lisäksi voivat tulla kysymykseen lapsen isänä. Heidän haastamisensa ei kuitenkaan ole välttämätöntä. Kantajana oleva mies on yleensä itse halukas antamaan näytteen oikeusgeneettistä isyystutkimusta varten. Lain 29 §:n 2 momentin 1 kohta oikeuttaa miehen nostamaan isyyden vahvistamista koskevan kanteen, jos äidistä tai lapsesta ei ole vastustuksen vuoksi saatu näytettä isyyttä selvittäessä. Tuomioistuimien voi kannetta käsitellessään velvoittaa sekä äidin että lapsen tutkimuksiin. Tapaukset, joissa isyyttä ei näin saada riittävän luotettavasti selvitettyksi, lienevät harvinaisia edellyttäen, etteivät isänä kysymykseen tulevat miehet ole keskenään lähisukulaisia. Tarvetta saada muut isäehdokkaat mukaan samaan oikeudenkäyntiin ilmenee todennäköisesti vain harvoin.

Pykälän 4 momentin mukaan miestä, jonka osalta on oikeusgeneettisellä isyystutkimuksella selvitetty, että hän ei voi olla lapsen isä, ei saa ilman erityistä syytä haastaa vastaajaksi. Oikeusgeneettisten isyystutkimusten luot-

tettavuus on niin suuri, että turhan oikeuskäsittelyn välttämiseksi säännöstä on pidetty tarpeellisena. Erityisenä syynä voidaan pitää tilannetta, jossa kantaja esittää perustellun epäilyn siitä, että näyte on esimerkiksi otettu muusta henkilöstä kuin vastaajasta tai että näytteet ovat käsittelyn aikana vaihtuneet.

33 §. Haasteen tiedoksianto. Pykälässä todetaan haasteen tiedoksiantoon sovellettavan oikeudenkäymiskaaren 11 luvun säännöksiä. Luvun 9 §:n mukaan tuomioistuin huolehtii tiedoksiannon toimittamisesta kuuluttamalla, jollei tiedoksiannon vastaanottajan eikä hänen tiedoksiannon vastaanottamista varten valtuuttamansa olinpaikasta voida saada tietoa. Kuuluttamalla tieto asiasta ei käytännössä useinkaan välity vastaajalle. Tällaista haastamistapaa käyttämällä asiassa esitettävä näyttö saattaa jäädä puutteelliseksi vastaajan jäätyä oikeudenkäynnin ulkopuolelle. Seurauksena voi olla väärä kanteen hyväksyvä tai hylkäävä tuomio, joka on muutettavissa vain purkuteitse. Sen vuoksi ehdotetussa säännöksessä edellytetään, että haasteen tiedoksianto voidaan oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 9 §:stä poiketen toimittaa kuuluttamalla vain, jos isyydestä on saatavilla siinä määrin todisteita, että oikeudenkäynnin aloittamista miestä vastaan on pidettävä lapsen edun mukaisena. Säännös vastaa nykytilaa.

Säännöksen asettama näyttökynnys ylittyy etenkin, jos miehestä johtuu oikeusgeneettinen isyystutkimus osoittaa miehen olevan lapsen isä. Todisteluvaatimusta ei ole kuitenkaan asetettava liian korkealle. Myös muunlainen kanteen tueksi ilmoitettu näyttö voi tapauksesta riippuen olla riittävä peruste kuulustiedoksiannon käyttämiselle. Joskus oikeusgeneettistä isyystutkimusta varten tarvittavan näytteen saaminen nimenomaan edellyttää tuomioistuimen määräystä, kuten silloin, kun miestä ei ole tavoitettu tai hän on kadonnut ja ainoa miehestä saatavilla oleva biologinen näyte on saatavissa häntä aiemmin hoitaneesta terveydenhuollon toimintayksiköstä vain tuomioistuimen päätöksellä (oikeusgeneettisistä isyystutkimuksista annetun lain 5 §).

34 §. Isyyden selvittämisestä laaditun pöytäkirjan tiedoksianto. Pykälän mukaan kantajan tulee liittää isyyden selvittämisestä laadittu pöytäkirja haastehakemukseen, jos isyys

on lain mukaan pitänyt selvittää. Jos pöytäkirjaa ei ole liitetty haastehakemukseen, tuomioistuimen tulee pyytää pöytäkirja lastenvalvojalta.

Nykyisin vain lastenvalvojalta edellytetään pöytäkirjan toimittamista tuomioistuimelle haastehakemuksen yhteydessä. Jos kanteen nostaa joku muu kuin lastenvalvoja, tuomioistuin pyytää pöytäkirjan lastenvalvojalta. Säännös muuttaisi nykytilaa siten, että myös silloin, kun isyyden vahvistamiskanteen nostaa esimerkiksi mies tai täysi-ikäinen lapsi, hänen tulee sitä ennen hankkia isyyden selvittämisestä laadittu pöytäkirja, jos isyyden selvittäminen on tullut lain mukaan toimittaa, ja liittää se haastehakemuksen oheen. Säännöksen tarkoituksena on varmistua siitä, että kantajalla on jo ennen kanteen nostamista käytettävissään asianmukainen asiakirjaineisto, jotta hän voi arvioida kanteen menestymismahdollisuudet ja vedota kanteen menestymisen kannalta merkityksellisiin seikkoihin.

Lastenvalvojalle osoitettuun asiakirjapyyntöön sovelletaan, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään. Sen ohella noudatetaan ehdotetun lain 12 §:n 3 momenttia, jossa on säännös oikeudesta saada tieto isyyden selvittämisestä laaditusta pöytäkirjasta. Jos pöytäkirjaa ei kuitenkaan ole liitetty haastehakemukseen, tuomioistuimen tulee pyytää pöytäkirja lastenvalvojalta. Tuomioistuimen ei tule jättää asiaa tutkittavaksi ottamatta sillä perusteella, että kantaja ei ole liittännyt pöytäkirjaa haastehakemuksen oheen.

35 §. Oikeuspaikka. Pykälän 1 momentin mukaan toimivaltaisesta tuomioistuimesta isyyden vahvistamista koskevassa asiassa säädetään oikeudenkäymiskaaren 10 luvussa.

Oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 12 §:n 1 momentin mukaan isyyden vahvistamista koskeva asia tutkitaan käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä äidillä tai lapsella on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka. Oikeuspaikat ovat keskenään vaihtoehtoisia, mutta ehdottomia. Toissijaisista oikeuspaikoista säädetään saman luvun 18 §:ssä.

Pykälän 2 momentissa on säännös isyyden vahvistamiskanteen tavanomaista laajemmasta vireilläolovaikutuksesta. Kun isyyden vahvistamista koskeva asia on vireillä yhdes-

sä toimivaltaisessa tuomioistuimessa, ei saman lapsen isyyskysymystä saa tutkia toisessa tuomioistuimessa myöskään toisen miehen isyyden osalta. Säännöksen tarkoituksena on, että isyyden vahvistamista koskevat asiat keskitetään vain yhden toimivaltaisen tuomioistuimen käsiteltäviksi. Näin ollen jos kaksi miestä nostaa kanteen isyytensä vahvistamiseksi saman lapsen osalta ja ensimmäinen panee kanteen vireille äidin kotipaikan tuomioistuimessa ja toinen panee kanteen vireille myöhemmin lapsen kotipaikan tuomioistuimessa, jälkimmäinen tuomioistuin ei saa tutkia kannetta. Tuomioistuimen on tuolloin siirrettävä asia oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 22 §:ssä säädetyin tavoin kantajan suostumuksella siihen tuomioistuimeen, jossa asia on jo vireillä. Säännöksen sanamuotoa on selvyuden vuoksi tarkennettu, mutta se vastaa sisällöltään nykytilaa.

Oikeuspaikkaa koskeviin säännöksiin ei ole otettu nykyiseen lakiin sisältyvää säännöstä, jonka mukaan asia voitaisiin siirtää toiseen tuomioistuimeen tarkoituksenmukaisuusperusteella. Voimassaolevan lain tarkoituksenmukaisuusharkintaan perustuva siirtomahdollisuus on menetännyt merkitystään nykytilanteessa, kun todisteluun liittyy enää harvoin makaamisnäytön arviointia tai muuta henkilötodisteluun liittyvää harkintaa.

36 §. Kanteen peruuttaminen ja isyyden poissuljenta. Pykälässä on säännökset kanteen peruuttamisesta ja isyyden poissuljennasta tilanteissa, joissa isyyden vahvistamista koskevaa kannetta ajetaan useita miehiä vastaan.

Pykälän 1 momentin mukaan kun isyyden vahvistamista koskevaa kannetta ajetaan useampaa kuin yhtä miestä vastaan, voi kantaja peruuttaa kanteen jonkun miehen osalta, jos mies ei vastusta kanteen peruuttamista. Miehen suostumusta edellytetään, koska hän voi haluta, että asia on oikeusvoimaisesti ratkaistu ja kanne on hänen osaltaan hylätty. Jos kanne peruutetaan, asia jää hänen osaltaan sillensä vaille asiaratkaisua. Kanteen peruuttamiselle tarvitaan lisäksi tuomioistuimen suostumus. Koska kanteen peruuttaminen jonkun miehen osalta saattaa vaikuttaa myös muiden vastaajina olevien miesten asemaan oikeudenkäynnissä, ehdotetaan 1 momentissa vielä, että tuomioistuimen tulee kuulla muita

vastaajia ennen suostumistaan kanteen peruuttamiseen. Tavallisesti tuomioistuimella ei ole syytä suostua kanteen peruuttamiseen ilman perusteltua syytä, jos vastaajien joukossa on henkilöitä, joista ei ole saatu tehtyä oikeusgeneettistä isyystutkimusta. Säännös vastaa nykytilaa.

Pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuin voi kanteen sillensä jättämisen sijaan hylätä kanteen yhden tai useamman miehen osalta, jos oikeusgeneettisen isyystutkimuksen perusteella on pidettävä todistettuna, ettei kyseinen mies voi olla lapsen isä. Kanteen hylkäävän osatuomion antaminen kesken isyysasian käsittelyn on momentissa sidottu luotettavaan näyttöön siitä, että mies ei voi olla lapsen isä. Näissä tilanteissa ei edellytetä muiden vastaajina olevien miesten suostumusta osatuomion antamiseksi. Säännös vastaa nykytilaa.

Voimassa olevaan lakiin sisältyvä muutoksenhakukieltoa koskeva säännös ehdotetaan poistettavaksi, koska 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, joissa kanteen peruutetaan, asia ei saa oikeusvoimaista ratkaisua eikä tarvetta hakea muutosta yleensä synny. Pykälän 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa puolestaan kyseessä on asian päättävä osatuomio, johon tulee olla normaaliin tapaan muutoksenhakuoikeus. Isyyden vahvistamista koskevaan osatuomioon saisi näin ollen hakea muutosta yleisten muutoksenhakua koskevien säännösten mukaan. Muutoksenhausta hovioikeuteen ja korkeimpaan oikeuteen säädetään oikeudenkäymiskaaren 25 ja 30 luvuissa.

37 §. Näytön hankkiminen. Pykälässä on säännös näytön hankkimisesta isyysasiassa. Tuomioistuimen on omasta aloitteestaan määrättävä hankittavaksi kaikki se selvitys, minkä se katsoo asian ratkaisemisen kannalta tarpeelliseksi. Säännös vastaa sitä, mikä muutenkin on voimassa riita-asioissa, joissa sovinto ei ole sallittu. Käytännössä oikeusgeneettiset isyystutkimukset muodostavat isyyden vahvistamisasioissa ensiarvoisen tärkeän todistusaineiston. Niistä säädetään tarkemmin laissa oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta.

Jos oikeudenkäynnistä esiin tulleiden seikkojen perusteella on aihetta epäillä, että mies, joka ei ole asianosaisena, on lapsen isä, tuo-

mioistuin voi varata hänelle tilaisuuden tulla kuulluksi. Jos lastenvalvoja on toimivaltainen eikä 15 vuotta täyttänyt lapsi sitä vastusta, tuomioistuin voi myös kehottaa tätä selvittämään miehen isyyden. Jos lastenvalvoja havaitsee isyyden selvitettyään, että miehen, joka ei ole asianosaisena, voidaan olettaa olevan lapsen isä, tulee hänen lapsen puhevaltaa käyttäessään haastaa tämä vastaajaksi lain 32 §:n nojalla.

Jos kantajana on lapsi, jota lastenvalvoja ei edusta, tai yli 15-vuotias lapsi vastustaa oikeudenkäynnin ulkopuolella olevan miehen isyyden selvittämistä, tuomioistuin voi omaloitteisesti kuulla miestä oikeudenkäynnissä, mutta kantaja ei ole velvollinen vastoin tahtoaan selvittämään miehen isyyttä eikä haastamaan tätä vastaajaksi asiassa. Erityisesti tilanteessa, jossa oikeudenkäyntiin vastaajaksi haastetun miehen isyyttä ei jostain syystä voida selvittää oikeusgeneettisellä isyystutkimuksella eikä lapsi halua nostaa kannetta toista isänä kysymykseen tulevaa miestä vastaan, selvityksen saaminen isyydestä voi edellyttää ei-asianosaisasemassa olevan henkilön kuulemistä.

Säännös vastaa nykytilaa. Nykyisessä isyyslaissa olevaa kieltoa kuulla asianosaisia tai heidän edustajiaan totuusvakuutuksen nojalla ei kuitenkaan ole otettu lakiehdotukseen. Tämä johtuu siitä, että totuusvakuutuksen käyttämisestä on ehdotettu yleisesti luovuttavaksi eduskunnan käsiteltävänä olevassa oikeudenkäymiskaaren 17 lukua koskevassa hallituksen esityksessä (HE 46/2014 vp, s. 29–30). Jos lakiesitys hyväksytään, erityissäännöksen ottaminen uuteen isyyslakiin käy tarpeettomaksi.

38 §. Muutoksenhaun käsittely. Säännöksen mukaan jos kantaja tai vastaaja hakee muutosta isyydestä annettuun tuomioon, voi muutoksenhakutuomioistuin käsitellä isyyskysymyksen niidenkin asianosaisten osalta, joita muutoksenhaku ei koske. Säännös on perusteltu etenkin niissä tapauksissa, joissa kaikkien isänä mahdollisten miesten osalta ei ole ollut käytettävissä isyyden luotettavasti vahvistavaa tai poissulkevaa oikeusgeneettistä isyystutkimusta. Jos isyyttä koskeva vaatimus on kuitenkin hylätty sen vuoksi, että oikeusgeneettisellä isyystutkimuksella on suljettu pois se mahdollisuus, että mies voisi ol-

la lapsen isä, ei asiaa tämän miehen osalta tule enää ottaa uudelleen käsiteltäväksi ilman erityistä syytä. Erityisenä syynä voidaan pitää tilannetta, jossa esitetään perusteltu epäily siitä, että näyte on otettu muusta henkilöstä tai että näytteet ovat käsittelyn aikana vaihtuneet. Säännös poikkeaa voimassaolevasta sääntelystä siten, että aiemman velvoittavan säännöksen sijaan tuomioistuim voi käyttää säännöksessä rajatuin tavoin harkintaa, käsittelee se asian kaikkien asianosaisten osalta vai ei.

Pykälään ei ole otettu muita nykyiseen lakiin sisältyviä muutoksenhakua koskevia erityissäännöksiä, koska poikkeaminen yleisistä säännöksistä ei ole enää tarpeen. Muutoksenhakuun isyyden vahvistamisasioissa sovelletaan yleisiä, oikeudenkäymiskaaren 25 ja 30 luvun säännöksiä.

7 luku Isyyden kumoaminen

39 §. *Isyyden kumoamisen perusteet.* Pykälässä osoitetaan isyyden kumoamisen perusteet. Sen mukaan isyys on kumottava, jos oikeusgeneettisen isyystutkimuksen avulla tai muutoin on selvitetty, ettei miehen ja lapsen välillä ole 3 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettua suhdetta. Isyys on siten kumottava ensinnäkin, jos on selvitetty, ettei mies ole siittänyt lasta. Siittämiseen rinnastetaan muut tavat, joilla äiti on hedelmöityshoitojen ulkopuolella hedelmöitetty miehen siittiöitä käyttäen. Näissä tilanteissa on toisin sanoen kysymys isyyden kumoamisesta sillä perusteella, että lapsi ei polveudu miehestä.

Isyyden kumoamisen peruste voidaan näissä tapauksissa ensisijaisesti näyttää toteen siten, että osapuolista tehdään oikeusgeneettinen isyystutkimus, jossa saadaan miehen osalta poissuljenta. Tuomioistuim soveltaa kuitenkin todisteiden vapaata harkintaa, joten poissuljenta oikeusgeneettisessä isyystutkimuksessa ei ole ainoa tapa näyttää asia toteen. Riittävä näyttö voi ilman tällaista tutkimusta olla saatavissa esimerkiksi tilanteissa, joissa miehen poissaolon perusteella on selvää, että hän ei ole voinut siittää kyseistä lasta aikana, jolloin lapsi on tullut siitetyksi. Maistraatin osalta oikeusgeneettinen isyystutkimus on kuitenkin välttämätön, jotta se

voisi 40 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa päätöksellään kumota aviomiehen isyyden.

Jos äidille on annettu hedelmöityshoitoa, isyys voidaan kumota joko sillä perusteella, että mies ei ole suostunut hedelmöityshoitoon tai sillä perusteella, että lapsi ei ole syntynyt hoidon tuloksena. Jos hedelmöityshoidon antamisen edellytyksenä on ollut kirjallinen hoitosuostumus, tiedot hedelmöityshoitoon annetusta suostumuksesta ovat hoidonantajan arkistossa, josta ne on pyynnöstä luovutettava hoitoa saaneelle. Tapauksissa, joissa kanteen perusteena on miehen suostumuksen puuttuminen, ratkaisu voidaan tavallisesti perustaa näin saatavaan näyttöön. Jos isyyden kumoamista vaaditaan sillä perusteella, että lapsi ei ole syntynyt hoidon tuloksena, näyttömahdollisuudet riippuvat siitä, onko hoidossa käytetty miehen omia siittiöitä vai luovutettuja siittiöitä. Ensiksi mainitussa tapauksessa riittävä näyttö on saatavilla, jos isä saa oikeusgeneettisessä isyystutkimuksessa poissuljennan. Jälkimmäisessä tapauksessa näytön saaminen isyyden kumoamisen perusteesta voi olla sitä vastoin vaikeaa, koska hedelmöityshoitoa suojelemaan luovuttajan anonymiteettiä. Tieto luovuttajan henkilöllisyydestä on vain lapsen saatavissa sen jälkeen, kun hän on täyttänyt 18 vuotta.

Ehdotettu säännös vastaa pääperiaatteiltaan nykyistä lakia. Osapuolten todistustaakka ei ehdotuksen mukaan kuitenkaan enää riippuisi siitä, onko lapsi siitetty ennen avioliittoa, sen aikana vai puolisoitten asuessa välien rikkoutumisen vuoksi erillään. Parisuhteiden muuttuminen ja oikeusgeneettisten isyystutkimusten kehittyminen ovat tehneet todistustaakka-säännöt sekä perusteettomiksi että tarpeettomiksi.

40 §. *Isyyden kumoaminen maistraatin päätöksellä.* Pykälässä luetellaan ne tilanteet, joissa isyys voidaan kumota maistraatin päätöksellä.

Pykälän 1 momentin mukaan aviomiehen isyys on kumottu, kun toinen mies on 18 §:ssä tarkoitettulla tavalla tunnustanut isyytensä ja maistraatti on vahvistanut tunnustamisen. Maistraatin tulee 26 §:n mukaan vahvistaa isyys tunnustamisen perusteella, jos tunnustaminen on tapahtunut 15—22 §:ssä säädetyin tavoin, eikä ole aihetta

olettaa, ettei isyyden tunnustanut mies ole lapsen isä. Vahvistamisen yhteydessä maistraatti myös tarkistaa, että lapsen äiti ja hänen aviomiehensä ovat hyväksyneet tunnustamisen 19 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla. Jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta, vaaditaan isyyden vahvistamiseksi myös hänen hyväksymisensä. Kun maistraatti vahvistaa tunnustamisen, erillinen isyyden kumoamispäätös on tarpeeton. Säännös vastaa nykytilaa.

Pykälän 2 momentin mukaan maistraatti voi päätöksellään kumota aviomiehen isyyden, jos lapsen äiti ja äidin aviomies ovat yhdessä pyytäneet isyyden selvittämistä lastenvalvojalta 4 §:n 2 momentin 3 kohdan perusteella. Mainitun kohdan perusteella heidän tulee pyytää isyyden selvittämistä ennen kuin kuusi kuukautta on kulunut lapsen syntymästä. Isyyden kumoaminen ei ole mahdollista maistraatin päätöksellä, ellei oikeusgeneettisiä isyystutkimuksia ole tehty. Jos isyyden selvittämisen yhteydessä tehtyjen oikeusgeneettisten isyystutkimusten perusteella voidaan todeta, että aviomies ei voi olla lapsen isä, aviomiehen isyys voidaan heidän yhteisestä hakemuksestaan kumota maistraatin päätöksellä. Asia voidaan ratkaista lasta kuulematta ja määräämättä lapselle edunvalvojaa, koska päätös perustuu yksiselitteisesti todettuun oikeusgeneettiseen näyttöön eikä lapsen etua koskevaan tapauskohtaiseen arvioon.

Maistraatille ehdotettu toimivalta kumota aviomiehen isyysolettamaan perustuva isyys niissä tapauksissa, joissa toinen mies ei tunnusta lasta, on uusi. Nykyisin aviomiehen isyys on mahdollista kumota tällaisissa tapauksissa vain tuomioistuimen päätöksellä. Jos lapsen äiti ja aviomies ovat kuitenkin yksimielisiä asiasta ja lastenvalvojan avustuksella on oikeusgeneettisin isyystutkimuksin saatu luotettava näyttö siitä, että aviomies ei voi olla lapsen isä, ei ole tarkoituksenmukaista viedä asiaa tuomioistuimessa ratkaistavaksi.

Mainittua 2 momentin säännöstä voidaan kuitenkin soveltaa vain tietyissä tilanteissa. Sitä voidaan ensinnäkin käyttää vain silloin, kun puoliset ovat määrääjässä pyytäneet lastenvalvojalta isyyden selvittämistä ja tämän jälkeen hakeneet maistraatilta isyyden kumoamista ennen kuin vuosi on kulunut lapsen syntymästä. Momentissa tarkoitettua päätöksen

tulee aina perustua valvotuissa olosuhteissa toteutettuun luotettavaan oikeusgeneettiseen näyttöön siitä, että aviomies ei voi olla lapsen isä. Jos äiti ja aviomies ovat teettäneet oikeusgeneettiset isyystutkimukset yksityisesti ilman lastenvalvojan myötävaikutusta, maistraatti tekee arvion siitä, voidaan-ko aiemmin hankittuja tutkimustuloksia käyttää päätöksen perusteena.

Mahdollisuus kumota isyys maistraatin päätöksellä ei ole käytettävissä myöskään silloin, kun äidille on annettu hedelmöityshoitoa ajankohtana, jolloin lapsi on saatettu alkuun. Jos lapsen äiti ja hänen aviomiehensä haluavat saattaa isyyden arvioitavaksi sillä perusteella, että lapsen isä ei ole antanut suostumustaan 3 §:n 3 momentissa tarkoitettuun hedelmöityshoitoon tai lapsi ei ole syntynyt annetun hoidon tuloksena, kanne isyyden kumoamiseksi tulee nostaa käräjäoikeudessa, jolla on maistraattia paremmat edellytykset arvioida olosuhteisiin liittyvät yksittäistapaukselliset näkökohdat.

Pykälän 3 momentin mukaan maistraatin 1 tai 2 momenteissa antamiin päätöksiin ei saa hakea muutosta. Sekä pykälän 1 että 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa kaikkien asian osapuolten myötävaikutus on edellytyksenä sille, että asia voidaan ratkaista maistraatissa, joten muutoksenhakumahdollisuus ei ole tarpeen. Jos kuitenkin 1 momentissa tarkoitettu tunnustamiseen perustuva isyys halutaan kumota, isyyden kumoamiseksi voidaan nostaa kanne tuomioistuimessa lain 7 luvun säännösten mukaisesti. Asian uudelleenratkaisu ei näin ollen edellytä muutoksenhakua maistraatin päätökseen.

41 §. *Isyyden kumoaminen kanteen perusteella.* Pykälässä säädetään henkilöistä, joilla on oikeus nostaa isyyden kumoamista koskeva kanne ja isyyden kumoamista koskevan asian asianosaisista.

Pykälän 1 momentin mukaan isyyden kumoamiskanteen käräjäoikeudessa saa nostaa lapsi, äiti tai mies, jonka isyys on äidin avioliiton perusteella todettu tai maistraatin päätöksellä vahvistettu. Säännös vastaa nykytilaa. Jos isyys on vahvistettu lainvoimaisella tuomioistuimen ratkaisulla, ei kanteen nostaminen ole sitä vastoin mahdollista. Aikaisemman tuomion kumoaminen edellyttää oi-

keudenkäymiskaaren 31 luvussa säänneltyä tuomion purkamista.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että 1 momentissa mainittujen henkilöiden lisäksi kumoamiskanteen saa säännöksessä luetelluin edellytyksin nostaa myös mies, joka katsoo olevansa äidin avioliiton aikana syntyneen lapsen isä äidin aviomiehen sijasta. Miehen kanneoikeuden edellytyksistä ehdotetaan säädettäväksi 42 §:n 2 momentissa, jonka perustelujen yhteydessä niitä selotetaan tarkemmin. Säännös on nykytilaan nähden uusi.

Pykälän 3 momentin mukaan isyyden kumoamiskanne on nostettava niitä 1 momentissa mainittuja henkilöitä vastaan, joilla kantajan ohella on oikeus kanteen nostamiseen. Äidin tulee siten nostaa isyyden kumoamiskanne paitsi lasta myös 1 momentissa tarkoitettua miestä vastaan. Lapsen tulee nostaa kanne sekä miestä että äitiään vastaan. Tilanteessa, jossa alaikäisen lapsen äiti ja 1 momentissa tarkoitettu mies ovat yksimielisiä isyyden kumoamisasiassa, ei ole estettä sille, että he nostavat isyyden kumoamiskanteen yhdessä lasta vastaan edellyttäen että molempien kanneoikeus on edelleen voimassa.

Pykälän 4 momentin mukaan jos asianosainen kuolee oikeudenkäynnin kestäessä, hänen oikeudenomistajansa tulevat hänen sijansa. Säännöstä sovelletaan sekä silloin, kun asianosainen on vastaajana, että silloin, kun asianosainen on kantajana. Jos asianosainen on kuollessaan ollut kantajana asiassa, voivat oikeudenomistajat joko jatkaa kannetta tai jättää asian sikseen.

Oikeudenomistajien käsite määräytyy perintökaaren 18 luvun 1 §:n perusteella, jonka mukaan kuolinpesän osakkaita ovat lähtökohtaisesti perilliset ja yleistestamentin saajat sekä eloonjäänyt puoliso. Jos kuolinpesän osakkaita ei ole, asianosaiseksi tulee perintökaaren 5 luvun 1 §:n johdosta Valtiokonttori.

42 §. Kanneoikeuden rajoitukset. Pykälässä säädetään isyyden kumoamiskanteen yleisistä rajoituksista. Pykälän 1 momentin mukaan lapsen kanneoikeutta voi käyttää vain 15 vuotta täyttänyt lapsi itse. Säännös vastaa voimassaolevaa oikeutta ja korostaa lapsen itsemääräämisoikeutta henkilöään koskevassa asiassa. Jos lapsi ei ole vielä täyttänyt 15 vuotta tai hän on täyttänyt 15 vuotta, mut-

ta ei mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi kykene ymmärtämään asian merkitystä, hänelle voidaan kuitenkin määrätä edunvalvoja kanneoikeuden käyttämistä varten, jos siihen on lapsen edun kannalta erittäin painava syy.

Lapsen etu voi joissain tilanteissa vaatia kanteen nostamista jo ennen kuin hän täyttää 15 vuotta. Erittäin painavana syynä edunvalvojan määräämiseen ei voi olla pelkästään se, että muiden kanneoikeuden haltijoiden määräaika kanteen nostamiselle on umpeutunut. Säännöksen tulkinnassa tulee olla lähtökohdana, että lapsen on yleensä saatava harkita asia itse täytettyään vaaditun iän. Esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa lapsen ja oikeudellisen isän välille ei ole muodostunut sosiaalista isän ja lapsen suhdetta, voi kuitenkin olla lapsen edun mukaista, että isyyden kumoamisasia tutkitaan odottamatta siihen asti, kunnes lapsi on täyttänyt 15 vuotta. Näin voi olla erityisesti silloin, kun lapsen biologisella isällä ja lapsella on jo läheinen ja lapselle tärkeä suhde toisiinsa ja isyyden kumoaminen avaa mahdollisuuden isyyssuhteen oikeudelliseen vahvistamiseen. Vastaava tilanne voi tulla esiin, jos lapsi on jo täyttänyt 15 vuotta, mutta ei mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi kykene ymmärtämään asian merkitystä ja olemaan aloitteellinen omassa asiassaan. Kuten momentin sanamuoto osoittaa, erittäin painavan syyn olemassaolo on tutkittava edunvalvojan määräämisen yhteydessä.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi niistä edellytyksistä, joiden vallitessa miehellä, joka katsoo olevansa lapsen äidin avioliiton aikana syntyneen lapsen isä, on oikeus nostaa kanne äidin aviomiehen isyyden kumoamiseksi. Ehdotettu niin sanotun toisen miehen kanneoikeus koskee vain äidin avioliiton aikana syntyneiden lasten isyyden kumoamista eli tilanteita, joissa isyys on todettu avioliitosta johtuvan isyysolehtaman perusteella. Toisen miehen kanneoikeus ei ulotu tilanteisiin, joissa maistraatti on vahvistanut isyyden tunnustamisen perusteella. Tunnustamisen perusteella vahvistettu isyys on kertaalleen selvitetty. Tunnustaminen edellyttää aktiivista myötävaikutusta myös tunnustajalta.

Säännöksessä edellytetään, että kaikki momentissa luetellut edellytykset täyttyvät yhtäaikaaisesti. Momentin 1 kohdan mukaan lapsen äidin ja hänen aviomiehensä on tullut asua erillään lapsen syntymän aikaan. Erillään asuminen ei välttämättä edellytä esimerkiksi muuttoilmoituksen tekemistä, vaan tosiasiallisen yhteiselämän lakkaaminen, joka ilmenee erillään asumisena, on riittävää.

Momentin 2 kohdan mukaan kantajana olevan miehen on puolestaan tullut asua yhdessä lapsen äidin kanssa lapsen syntymän aikaan ja osallistua lapsen hoitoon tai hänen on muutoin kyettävä osoittamaan se, että hänen ja lapsen välille on muodostunut perheyhteyteen rinnastettava suhde. Perheyhteyteen rinnastettavan suhteen syntyminen ei siten välttämättä edellytä yhdessä asumista vaan olosuhteista riippuen se voi syntyä muullakin tavoin. Suhteen täytyy kuitenkin olla aito ja lapsen elämän kannalta merkittävä.

Momentin 3 kohdan mukaan tuomioistuimen tulee 1 ja 2 kohdissa lueteltujen edellytysten lisäksi arvioida kanteen nostamisen olevan tuomioistuimen käytettävissä olevan aineiston perusteella kokonaisuutena katsottuna lapsen edun mukaista.

Toisen miehen kanneoikeuden tavoitteena on antaa lapsen biologiselle isälle mahdollisuus saada perhe-elämälleen suojaa tapauksissa, joissa lapsen äidin ja hänen aviomiehensä muodostaman perheen keskinäinen yhteys on rikkoutunut. Ehdotetun muutoksen taustalla on epäkohta, että tilanteissa, joissa yhteiselämä äidin ja hänen aviomiehensä välillä on tosiasiallisesti lakannut, mutta avioliitto on vielä voimassa, lapsen biologisen ja sosiaalisen isän mahdollisuus saada isyytensä vahvistetuksi on voimassa olevan lain mukaan riippuvainen sekä äidin että hänen aviomiehensä hyväksynnästä.

Pykälän 3 momentin mukaan aviomiehellä tai isyytensä tunnustaneella miehellä ei ole oikeutta nostaa kannetta isyytensä kumoamiseksi, jos hän, saatuaan tietää toisen miehen olleen sukupuoliyhdyntässä äidin kanssa tai toisen miehen siittiöitä käytetyn äidin hedelmöittämiseen lapsen siirtämisaikana, on lapsen syntymän jälkeen kirjallisesti ilmoittanut, että lapsi on hänen. Säännös vastaa aineelliselta sisällöltään nykytilaa, vaikka sen kielel-

listä ilmaisua on ajanmukaistettu. Säännöksen tarkoituksena on suojella vakiintunutta perhe-elämää ja perheenjäsenten luottamusta aiemmin luotuihin perhesuhteisiin. Ilmoitus voidaan toteuttaa tekemällä tätä koskeva asiakirja tai toimenpide, jonka tarkoitus on sama, kuten lapsen tunnustaminen tietoisena toisen miehen isyyden mahdollisuudesta. Yksipuolinen ilmoitus sitoo vain sen antanutta miestä eikä rajoita muiden asianosaisten kanneoikeutta. Saman momentin mukaan myöskään äidillä ei ole oikeutta nostaa kannetta isyyden kumoamiseksi, jos hän on kirjallisesti hyväksynyt edellä tarkoitettua ilmoituksen. Hyväksyminen voi tapahtua joko samassa asiakirjassa tai siitä erillisessä asiakirjassa. Säännös on uusi. Lapsen äidin hyväksymistä koskeva säännös on perusteltu samoista syistä kuin edellä on lausuttu miehen kirjallisesta ilmoituksesta.

43 §. Kuoleman vaikutus kanneoikeuteen ja vastaajan puhevallan käyttöön. Pykälässä on säännökset kanneoikeudesta tilanteissa, joissa isyyden kumoamiskannetta ei ole pantu vireille ennen asianosaisen kuolemaa. Vireillä olevan kanteen jatkamisesta asianosaisen kuoleman jälkeen on säännös 41 §:n 4 momentissa.

Pykälän 1 momentissa kielletään isyyden kumoamiskanteen vireillepano tilanteissa, joissa lapsi on kuollut. Lapsen oikean sukulaisuussuhteen selvittäminen ei ole enää lapsen kuoltua lapsen edun kannalta merkityksellistä. Säännös vastaa tältä osin nykytilaa. Säännös ei sen sijaan rajoita lapsen kanneoikeutta tilanteissa, jossa sekä lapsen äiti että kanteeseen oikeutettu mies ovat kuolleet. Tällaisessa tilanteessa ei nykyisin ole kanneoikeutta. Rajoitusta on voimassaolevaa isyyslakia valmisteltaessa perusteltu näyttökysymysten vaikeutumisen tilanteissa, jossa lapsen molemmat oikeudelliset vanhemmat ovat kuolleet. Perustelu ei oikeusgeneettisten isyystutkimusten käyttöönoton jälkeen ole enää riittävä, koska näytteet tutkimuksia varten on usein mahdollista saada vanhempien kuolemasta huolimatta joko heistä aiemmin otetuista kudospäätteistä tai heidän lähisukulaisistaan.

Pykälän 2 momentissa kielletään kanteen vireillepano sellaisen 41 §:ssä tarkoitettua asianosaisen puolesta, joka on kuollut. Oike-

us isyyden kumoamista koskevan kanteen vireillepanoon on katsottava luonteeltaan sillä tavoin henkilökohtaiseksi, että sitä koskevan oikeuden siirtyminen kanneoikeuden haltijan oikeudenomistajille ei olisi asianmukaista. Esimerkiksi äidin passiivisuus voi ilmentää sitä, ettei hän halua järkyttää lapsen sukua. Olisi perusteetonta olla piittaamatta tästä ja antaa kanneoikeus äidin oikeudenomistajille. Asianosaisen oikeudenomistajat voivat kuitenkin jatkaa asianosaisen eläessään vireillepanemaa kannausta, kuten 41 §:n 4 momentissa säädetään. Säännös selkeyttää nykytilaa. Samaan lopputulokseen on päädytty tulkinnan kautta voimassa olevassa oikeudessa. Siitä, että oikeudenomistajat eivät voi panna vireille kannausta kuolleen asianosaisen asemesta ehdotetaan kuitenkin säädettäväksi poikkeus miehen perillisten osalta. Sen mukaan kuolleen miehen puolisoilla ja perillisillä on eräissä tapauksissa oikeus saattaa isyyden kumoamiskanne vireille. Kanneoikeuden edellytyksistä ja kanteen nostamisen määräajasta on säännös ehdotetun lain 44 §:n 3 momentissa.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi vastaajan puhevallan käytöstä tapauksissa, joissa mies, jonka tulisi 41 §:n 3 momentin mukaan olla vastaajana, on kuollut. Vastaajaksi on tällöin haastettava miehen oikeudenomistajat. Jos kantajana on lapsi, häntä itseään ei lueta oikeudenomistajaksi. Oikeudenomistajiin voi tällöin kuulua henkilöitä, jotka lapsen jälkeen ovat miehen lähimpiä perillisiä. Jos lapsen äiti on kuollut, hänen oikeudenomistajiaan ei haasteta vastaajiksi isyyden kumoamista koskevassa asiassa, sillä isyyden kumoamisella ei ole vaikutuksia heidän oikeudelliseen asemaansa.

44 §. Määräaika kanteen nostamiselle. Pykälässä säädetään isyyden kumoamiskanteen nostamiseen liittyvistä määräajoista. Pykälän 1 momentin mukaan äidin, 42 §:n 2 momentissa tarkoitetun miehen ja miehen, jonka isyys on todettu avioliiton perusteella, on pantava kanne vireille kahden vuoden kuluessa lapsen syntymästä. Jos miehen isyys on vahvistettu tunnustamisen perusteella, isyytensä tunnustaneen miehen ja äidin kanneai-ka lasketaan kuitenkin päivämäärästä, jolloin isyys on tunnustamisella vahvistettu. Kahden vuoden määräaika sisältyy myös nykyiseen

lakiin ja on edelleen perusteltu, koska lapsen vanhemmuutta koskevat kiistat on lapsen edun vuoksi syytä saada oikaistuksi mahdollisimman pian lapsen syntymän jälkeen. Lapsen omalle kanneoikeudelle ei sitä vastoin ole asetettu määräaika. Säännös vastaa tälläkin osin nykytilaa.

Pykälän 2 momentin mukaan jos äidillä, aviomiehellä, isyytensä tunnustaneella miehellä tai miehellä, joka katsoo olevansa lapsen isä, on ollut laillinen este tai hän näyttää muun erittäin painavan syyn, jonka vuoksi kannausta ei ole aikaisemmin nostettu, hän voi panna kanteen vireille kahden vuoden määräajan jälkeen. Laillisesta esteestä säädetään oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 28 §:ssä. Muun painavan syyn osalta on olemassa korkeimman oikeuden käytäntöä (KKO 1978—II—148). Esimerkkinä painavasta syystä on tilanne, jossa mies saa tietää vasta määräajan jälkeen olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä isyyttään. Nykyisen lain aikana omaksuttuja tulkintoja ei ole tarpeen muuttaa, joten aikaisempaa käytäntöä voidaan vastaisuudessaakin käyttää apuna painavan syyn käsitettä tulkittaessa. Kanne olisi nostettava viipymättä sen jälkeen, kun syy, joka esti kanteen nostamisen määräajassa, on poistunut. Tällainen viivytyksettömän toiminnan vaatimus on jo nykyisin omaksuttu oikeuskäytännössä.

Kanteen nostamiseen oikeuttavien perusteiden arviointi voi edellyttää asianosaisten kuulemistä ja muuta todistelua. Kanneoikeuden olemassaolo ratkaistaan isyyden kumoamista koskevan kanteen käsittelyn yhteydessä. Säännös vastaa nykytilaa niin sanotun toisen miehen kanneoikeutta lukuun ottamatta, jota koskeva säännös on uusi.

Pykälän 3 momentin mukaan jos aviomies tai isyytensä tunnustanut mies on kuollut menettämättä kanneoikeuttaan, on eloon jääneellä puolisoilla sekä jokaisella, joka lapsen ohella tai lapsen jälkeen on miehen lähin perillinen, oikeus nostaa kanne vuoden kuluessa miehen kuolemasta tai, jos miehellä vielä olisi ollut käytettävissään pitempi aika, tuon ajan kuluessa. Puolison ja jokaisen perillisen kanneoikeus on itsenäinen. Mahdollisuus kanteen nostamiseen ei siten riipu siitä, miten muut perilliset suhtautuvat kanneoikeuden käyttöön. Puolison ja perillisten kanneoikeus

edellyttää sitä, että mies olisi kuolinhetkellään voinut nostaa kanteen joko 44 §:n 1 tai 2 momentin perusteella. Jos aviomies tai isyytensä tunnustanut mies on eläessään ilmoittanut lapsen omakseen 42 §:n 3 momentissa tarkoitettulla tavalla, on myös hänen perillistensä kanneoikeus menetetty määräajasta riippumatta.

Perillisellä tarkoitetaan perittävän sukulais- tai puolisoa, joka on lain nojalla oikeutettu perintöön vainajan jälkeen. Henkilö, jonka oikeus perustuu yleistestamenttiin, on kuolinpesän osakas, mutta ei lainkohdassa tarkoitettu perillinen. Ehdotus vastaa tältä osin nykyistä sääntelyä. Yleistestamentin saajille ei ole annettu kanneoikeutta, koska on haluttu välttää sellaiset tilanteet, joissa yleistestamentin saaja ajaa kannetta, vaikka miehen perilliset, jotka ovat tottuneet pitämään lasta sisaruksenaan tai muutoin sukulaisenaan, eivät halua tilanteen muuttamista.

Voimassaolevan lainsäädännön mukaan miehen puoliso ja perilliset eivät menetä kanneoikeuttaan ennen kuin vuoden kuluttua siitä, kun heihin on kohdistettu miehen vanhemmuuteen liittyvä vaatimus, jos mies ei ole asunut pysyvästi lapsen kanssa. Ehdotettuun lakiin ei ole otettu vastaavaa säännöstä. Ehdotetun 3 momentin mukaisesti puolison tai perillisten kanneoikeus edellyttää sitä, että mies olisi kuolinhetkellään voinut nostaa kanteen. Pelkäämään se seikka, että mies ei ole asunut lapsensa kanssa, ei ole nyky-yhteiskunnassa riittävä syy poiketa tästä lähtökohdasta. Lapsen olemassaolo saattaa tulla puolisolle ja muille perillisille yllätyksenä miehen kuoleman jälkeen, mutta ellei mies itse ole eläessään riitauttanut isyyttään ja hänen kanneaikansa on jo umpeutunut, ei pelkäämään uuden perillistahon yllätyksellinen ilmaantuminen ole sellainen seikka, jonka perusteella tulisi sallia isyyden riitauttaminen mahdollisesti vuosia normaalin kanneajan päättymisen jälkeen. Vastaavalle erityissäännökselle ei ole enää syy perustetta. Muutoin säännös vastaa nykytilaa.

45 §. Sivullisen miehen kuuleminen. Pykälässä säädetään muun kuin oikeudenkäynnissä asianosaisena olevan miehen kuulemisesta isyyden kumoamista koskevassa asiassa.

Jos isyyden kumoamista koskevassa oikeudenkäynnissä esille tulleiden seikkojen pe-

rusteella on aihetta olettaa, että tietty mies, joka ei ole asianosaisena, on lapsen isä, voi tuomioistuimella varata hänelle tilaisuuden tulla kuulluksi. Säännös muuttaa nykytilaa siten, että tuomioistuimelle on annettu harkintavaltata sen suhteen, onko kyseistä miestä tarvetta kuulla.

Sivullisen miehen kuulemistarve on voimassa olevan lain säätämisaikaan verrattuna vähäisempi, koska oikeusgeneettisten isyystutkimusten käyttöönoton jälkeen aviomiehen tai isyytensä tunnustaneen miehen ei enää tarvitse esittää selvitystä muun miehen isyydestä, vaan näytöksi riittää selvitys siitä, ettei aviomies tai tunnustaja itse ole lapsen isä. Oikeusgeneettisen isyystutkimuksen avulla hän pystyy osoittamaan tämän pitävästi ilman toisen miehen kuulemistakin.

Toisaalta niissä tapauksissa, joissa oikeusgeneettisiä isyystutkimuksia ei ole käytettävissä, sivullisen miehen kuuleminen ja hänen avullaan mahdollisesti saatava isyyden todentamista koskeva oikeusgeneettinen näyttö voi olla keino selvittää, ettei aviomies tai isyytensä tunnustanut mies ole lapsen isä. Mahdollisuus on tarpeen esimerkiksi silloin, kun äiti ajaa isyyden kumoamiskannetta aviomiestänsä vastaan tilanteessa, jossa aviomies on kadonnut. Sivullisen miehen DNA-näytteen avulla voidaan osoittaa, että sivullinen mies on lapsen isä. Tällöin aviomiehen isyys voidaan kumota sillä perusteella, että aviomies ei voi olla lapsen isä.

46 §. Oikeuspaikka. Pykälässä on viittaus-säännös oikeudenkäymiskaaren 10 lukuun, jossa säädetään toimivaltaisesta tuomioistuimesta isyyden kumoamista koskevassa asiassa. Oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 12 §:n mukaan isyyden kumoamista koskeva asia tutkitaan siinä käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä lapsella on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka. Toissijaisista oikeuspaikoista säädetään saman luvun 18 §:ssä. Säännös vastaa nykytilaa.

47 §. Oikeudenkäyntimenettely. Pykälän mukaan isyyden kumoamista koskevaan oikeudenkäyntiin sovelletaan, mitä 33 ja 37 §:ssä säädetään. Nämä viittaukset osoittavat, että myös isyyden kumoamista koskevassa asiassa haasteen tiedoksianto voidaan toimittaa kuuluttamalla noudattamalla 33 §:ssä mainittuja periaatteita. Myös näytön

hankkimiseen sovelletaan soveltuvin osin 37 §:n oikeusohjeita. Säännös vastaa nykytilaa.

8 luku **Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset**

Lakiin ehdotetut kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset vastaavat lakiin lailla 1016/2009 lisätyn, voimassa olevan 7 luvun säännöksiä, joiden yksityiskohdaiset perustelut ovat lain 1016/2009 säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä HE 104/2009 vp (s. 17—23) ja eduskunnan lakivaliokunnan mietinnössä LaVM 14/2009 vp (s. 2—3). Tässä esityksessä ehdotetaan kuitenkin 49 §:n säännöksiä Suomen viranomaisten kansainvälisestä toimivallasta muutettaviksi siten, että pykälän 2 momenttia muutetaan ja pykälään lisätään uusi 3 momentti.

49 §. *Suomen viranomaisten kansainvälinen toimivalta.* Pykälän 2 momentin muutos rajaa tunnustavan miehen asuin- tai oleskelupaikkaan perustuvan erityisen toimivallan vain niihin tilanteisiin, joissa lapsi on jo syntynyt. Lasta ei näin ollen voi tunnustaa ennen lapsen syntymää Suomessa, ellei lapsen äidille ja miehelle ole annettu 16 §:ssä tarkoitettuja raskaudenaikaisia neuvolapalveluita Suomessa. Rajoitus on tarpeen, koska isyyden määräytymiseen sovelletaan yleensä sen valtion lakia, jossa lapsi syntyy, eikä tunnustavan miehen asuinpaikkavaltion lakia. Tunnustamisen mahdollistaminen ennen lapsen syntymää Suomessa miehen asuinpaikan perusteella siitä huolimatta, että lapsen äiti asuu toisessa valtiossa, olisi omiaan johtamaan risiiritilanteeseen kahden valtion lain välillä. Osapuolet voisivat jäädä virheelliseen käsitykseen siitä, että isyyden vahvistamisasia on käsitelty loppuun, vaikka valtio, jossa lapsi on syntynyt, ei tunnusta Suomessa ennen lapsen syntymää annettua tunnustamislausumaa. On asianmukaista, että isyys pyritään ensisijaisesti vahvistamaan valtiossa, jossa äiti ja lapsi asuvat. Jos tämä ei ole mahdollista, Suomen viranomaisilla on ehdotuksen mukaan toimivalta käsitellä isyyden selvittämistä ja tunnustamista koskeva asia miehen

asuin- tai oleskeluliittymän perusteella, mutta vasta lapsen syntymän jälkeen.

Pykälän 3 momentissa suljetaan pois mahdollisuus isyyden selvittämiseen 2 luvun mukaisesti Suomessa niissä tapauksissa, joissa Suomen viranomaisten yleinen (mukaan lukien tuomioistuimen) toimivalta perustuu ainoastaan vastaajan asuinpaikkaa tai oleskelu- tai turvapaikkaa koskevaan liittymään. Säännös on tarpeen, koska isyyden selvittäminen tilanteessa, jossa lapsi ei asu Suomessa ja vastaaja ei ole halukas tunnustamaan lasta, muodostuu erittäin vaikeaksi toteuttaa. On asianmukaista, että isyyden selvittäminen toimitetaan tuolloin lapsen asuin- tai oleskelupaikan viranomaisten eikä vastaajan asuinpaikan viranomaisten toimesta.

9 luku **Erinäiset säännökset**

56 §. *Lapsen itsemääräämisoikeuden rajoittaminen.* Pykälässä on säännös 15 vuotta täyttäneen lapsen itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta, jos lapsi ei mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi kykene ymmärtämään asian merkitystä. Pääsääntönä on, että 15 vuotta täyttänyt alaikäinen on kyllin kypsä ymmärtämään vanhemmuussuhteensa vahvistamiseen tähtäävien toimien merkityksen ja tekemään tätä koskevia päätöksiä. Jos lapsella on kuitenkin todettu esimerkiksi mielenterveyden häiriö tai kehitysvammaisuus, joka rajoittaa lapsen kykyä hahmottaa vanhemmuussuhteen vahvistamiseen liittyvien toimien vaikutuksia niin merkittävällä tavalla, että lapsen ei voida katsoa kykenevän ymmärtämään asian merkitystä, säännöksen mukaan tiettyjä lapsen itsemääräämisoikeutta koskevia pykälä ei sovelleta.

Soveltamisrajoitukset on rajattu isyyden selvittämisen keskeyttämistä koskevaan 11 §:ään, isyyden tunnustamisen hyväksymistä koskevaan 19 §:ään sekä isyyden vahvistamista koskevan kanneoikeuden rajoituksia koskevaan 30 §:ään. Mainituissa tilanteissa lapsen vastustus voi estää isyyden vahvistamisen, minkä voidaan yleensä ottaen katsoa olevan lapsen edun vastainen lopputulos. Lain 14 § on jätetty säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle, jotta lapsi voi halutesaan riitauttaa lastenvalvojan tekemän arvion

lapsen ymmärryskyvystä ja hakea muutosta lastenvalvojan isyyden selvittämistä koskevaan päätökseen siten kuin hallintolainkäytölaissa säädetään.

57 §. *Perättömän lausuman antaminen isyysasiassa.* Pykälässä on säännökset viranomaiselle isyysasian yhteydessä annetun perättömän lausuman rangaistavuudesta.

Pykälän 1 momentin mukaan säädetään sakon uhalla rangaistavaksi äidin viranomaiselle isyysasian yhteydessä antama väärä tieto, joka osaltaan johtaa siihen, että isyys vahvistetaan virheellisesti. Ollakseen rangaistava lausuma tulee antaa isyyden selvittämisen yhteydessä, tunnustamisen vuoksi tapahtuneen kuulemisen aikana tai tunnustamisen hyväksymisen yhteydessä lausuman vastaanottavalle viranomaiselle. Rangaistavuus ei edellytä, että lausuma olisi annettu kirjallisesti. Rangaistavuus edellyttää kuitenkin, että väärä tieto on annettu tahallisesti. Toisin sanoen lausujan on tullut tietää, että hänen ilmoittamansa tieto on virheellinen ja voi johtaa isyyden vahvistamiseen. Jonkin tiedon salaaminen, esimerkiksi sen kertomatta jättäminen, että äidillä on lapsen siittämisen aikaan ollut muitakin kumppaneita, ei sen sijaan riittäisi tunnusmerkistön täyttymiseen. Jos lastenvalvoja sitä vastoin kysyy asiaa ja äiti vastoin totuutta kieltää muiden kumppanien olemassaolon, hän antaa väärän tiedon ja voi siten syyllistyä tekoon.

Rangaistussäännöksellä pyritään siihen, että lastenvalvoja voisi perustaa toimintansa oikeaan tietoon, mikä on edellytyksenä sille, että isyyden selvittäminen voidaan suorittaa tarkoituksenmukaisesti ja tehokkaasti.

Jotta virheellisen tiedon antaminen olisi rangaistavaa, sen tulee osaltaan johtaa siihen, että isyys vahvistetaan virheellisesti. Jos oikeusgeneettisissä isyystutkimuksissa havaitaan, että äidin ilmoittama mies ei voi olla lapsen biologinen isä, eikä isyyttä tästä syystä vahvisteta, tämän säännöksen rangaistavuuden edellytykset eivät täyty. Edellytys isyyden oikeudellisesta vahvistamisesta antaa äidille mahdollisuuden ennen isyyden vahvistamista korjata aiemmin annettu virheellinen tieto.

Pykälän 2 momentissa rangaistussäännös on ulotettu mieheen, joka isyyden selvittämisen yhteydessä, isyyttä tunnustaessaan tai

hyväksyessään tunnustamisen on antanut väärän tiedon edellä 1 momentissa mainituin seurauksin. Myös miehen osalta rangaistavuus edellyttää, että väärä tieto on annettu tahallisesti. Väärän tiedon antamisen tulee tässäkin osaltaan johtaa siihen, että isyys vahvistetaan virheellisesti. Rangaistavaa on myös se, että mies tunnustaa isyyden, vaikka hän tietää, ettei hän voi olla lapsen isä, jos sen seurauksena isyys vahvistetaan. Sitä vastoin isyyden tunnustaminen tilanteessa, jossa tunnustaja tietää toisenkin miehen tulevan kysymykseen lapsen isänä, ei ole rangaistavaa. Tällöinhän ei ole kysymys tilanteesta, jossa mies tietäisi isyyden mahdolliseksi ja isyydestään antamansa tiedon siten vääräksi.

Ehdotettu rangaistussäännös on toissijainen, jos muualla laissa samasta teosta on säädetty ankarampi rangaistus. Rikoslaisissa on säädetty rangaistavaksi muun muassa rekisterimerkintärikos (RL 16:7) ja väärän todistuksen antaminen viranomaiselle (RL 16:8). Väärän isyyden ilmoittaminen saattaa täyttää myös petoksen tunnusmerkistön, jos teolla on aiheutettu taloudellista vahinkoa (RL 36:1). Kustakin edellä mainitusta rikoksesta voidaan tuomita enimmillään vankeusrangaistus. Jos teko täyttää edellä mainittujen rikosnimikkeiden tunnusmerkistön, nyt ehdotettua rangaistussäännöstä ei sovelleta.

Myös voimassa olevassa isyyslaissa säädetään rangaistavaksi perättömän lausuman antaminen isyyden selvittämisen yhteydessä. Tähän verrattuna ehdotettu rangaistussäännös on suppeampi, koska se kattaa vain aktiivisen valehtelun viranomaiselle, mutta ei vaitioloa asiaan liittyvistä seikoista. Toisaalta se on laiveampi, koska sen soveltamisala kattaa paitsi isyyden selvittämisen, myös isyyden tunnustamisen ja sen edellytyksenä olevan hyväksymisen. Lisäksi rangaistussäännöksen ehdotetaan kattavan paitsi äidin lausuman, myös isyysasian selvittämiseen osallistuvan miehen lausuman. Näin ollen isyytensä tunnustava mies, joka tietää, että hän ei voi olla lapsen isä, voi syyllistyä perättömän lausuman antamiseen samalla tavoin kuin äiti, joka hyväksyy tunnustamisen tietoisena samasta seikasta. Ehdotetuilla muutoksilla ei ole tarkoitettu puuttua siihen, millä edellytyksillä teko on rangaistava muiden rangaistussäännösten nojalla.

58 §. Käsitteilyn kiireellisyys. Pykälässä säädetään isyyden selvittämistä, vahvistamista ja kumoamista koskevien asioiden käsittelemisestä kiireellisinä. Lapsen etu edellyttää, että hänen sukuasemaansa koskevat asiat saadaan selvitettyiksi mahdollisimman joutuisasti. Säännöksessä ei ole erikseen eritelty niitä viranomaisia, joissa asiaa käsitellään. Näin ollen säännös soveltuu kaikkiin isyyden selvittämistä, vahvistamista tai kumoamista käsitteleviin viranomaisiin. Käytännössä käsitteilyn kiireellisyysvaatimus koskee kuntien sosiaali- ja terveystointia, maistraatteja ja tuomioistuimia.

59 §. Virka-apu. Pykälässä on lastenvalvojan virka-apuvelvollisuutta koskeva säännös. Vastaava säännös on sijoitettu nykyisin isyyden vahvistamisesta ja kumoamisesta sekä lapsen elatuksesta annettuun asetukseen (673/1976). Koska perustuslain 121 §:n 2 momentin mukaan kunnille annettavista tehtävistä tulee säätää lailla, on tätä koskeva säännös tuotu lain tasolle. Sisällöltään säännös vastaa nykytilaa.

60 §. Tarkemmat säännökset. Pykälän 1 momentissa on asetuksenantovaltuus valtioneuvoston asetukseksi, jossa tarvittaessa säädetään tarkemmin lapsen syntymää koskevasta ilmoituksesta, lääketieteellisen selvityksen antamisesta ja siitä maksettavasta korvauksesta, maistraatin toimintatavoista, kun isyys on vahvistettu tai kumottu maistraatin päätöksellä sekä henkilöllisyyden toteutukseksi hyväksyttävistä asiakirjoista. Uusi asetuksenantovaltuus on tarpeen, koska voimassaoleva isyyslain voimaantuloa annettu laki ehdotetaan esityksessä kumottavaksi.

Pykälän 2 momentissa on lisäksi asetuksenantovaltuus oikeusministeriön asetukseksi, jossa säädetään isyysasioissa käytettävistä lomakkeista. Voimassaolevan isyyden vahvistamisesta ja kumoamisesta sekä lapsen elatuksesta annetun asetuksen mukaan tarvittavien lomakkeiden kaavat vahvistaa oikeusministeriö. Ehdotetun säännöksen mukaan lomakkeiden kaavat vahvistaa Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tämä on perusteltua, koska Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta annetun lain (668/2008) 2 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden ohjaus kuuluu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtäviin ja on perus-

teltua, että ohjaustehtävään kuuluu myös vastuu läheisesti käytännön toimintaan liittyvien lomakkeiden valmistelusta.

10 luku Voimaantulo

61 §. Voimaantulo. Pykälän 1 momentissa on kaksiportainen voimaantulosäännös. Tarkoituksena on, että valtaosa lain säännöksistä tulisi voimaan noin vuoden kuluttua sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu. Lain toimeenpanoon on varattava riittävästi aikaa ehdotettujen organisatoristen muutosten vuoksi ja tähän liittyvään koulutukseen, tiedottamiseen sekä uusien toimintakäytäntöjen luomiseen ja ohjaukseen. Lisäksi on tarpeen päivittää käytössä olevat lomakkeet ja luoda tarvittavat uudet lomakekaavat ehdotetun isyyslain mukaisiin tarpeisiin.

Toimeenpanotoimia koskeva perustelu ei kuitenkaan sovellu ennen nykyisen isyyslain voimaantuloa avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten kanne-oikeutta ja perintöoikeutta koskeviin säännöksiin. Näitä tilanteita koskeva oikeudellinen tilanne on epäselvä ja tarve sen pikaiseksi selkeyttämiseksi on ilmeinen. Tästä syystä ehdotetaan, että lain 65 §:n 1 ja 2 momentti sekä 67 § tulevat voimaan lain muista säännöksistä poiketen mahdollisimman pian.

Pykälän 2 momentin säännöksellä kumotaan nykyinen isyyslaki ja sen voimaantuloa annettu laki. Nykyiseen isyyslakiin viitataan kumottavana lakina sekaannuksen välttämiseksi.

62 §. Lain soveltaminen. Pykälässä on lain ajallista soveltamisalaa koskeva pääsääntö. Ehdotettua lakia olisi sovellettava yleensä myös silloin, kun lapsi on syntynyt ennen lain voimaantuloa. Sillä, minkä ikäinen lapsi on, ei tavallisesti ole merkitystä. Tästä pääsäännöstä on kuitenkin tarpeen joissakin tilanteissa poiketa. Poikkeuksia koskevat säännökset ovat jäljempänä tässä luvussa.

63 §. Isyyden selvittäminen. Pykälässä on säännökset tilanteista, joissa isyyden selvittäminen on vireillä tämän lain tullessa voimaan. Se, sovelletaanko isyyden selvittämiseen tätä lakia vai aikaisempaa lakia, riippuisi pykälän 1 momentin mukaan siitä, onko nykyisen isyyslain 7 §:ssä tarkoitettu neuvottelu pidetty ennen tämän lain voimaantuloa.

Jos näin on tapahtunut, sovellettaisiin aikaisempaa lakia. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että lastenvalvoja ei saa jatkaa isyyden selvittämistä, jos äiti kirjallisesti ilmoittaa lastenvalvojalle vastustavansa isyyden selvittämistä nykyisen isyyslain 8 §:n 2 momentin mukaisesti. Sillä seikalla, ilmoitetaanko vastustusta ennen tämän lain voimaantuloa vai myöhemmin, ei ole merkitystä.

Isyyden selvittäminen ei edellä tarkoitetuissa tilanteissa kuitenkaan jäisi kokonaan aikaisemman lain soveltamispiiriin, vaan tällöin olisi kuitenkin sovellettava, mitä 11 §:n 2 momentin 1 ja 2 kohdassa säädetään. Tämä tarkoittaa sitä, että lastenvalvojan, joka keskeyttää isyyden selvittämisen säännöksissä mainituilla perusteilla, tulee tehdä siitä päätös. Päätöksen merkitys on siinä, että mies, joka katsoo olevansa lapsen isä, voi tämän jälkeen panna vireille isyyden vahvistamiskanteen 29 §:n 2 momentin mukaisesti.

Pykälän 2 momentissa on säännös isän itseään pitävän miehen asemasta tilanteissa, joissa äiti 1 momentissa tarkoitettuna isyyden selvittämisen yhteydessä vastustaa isyyden selvittämistä. Sen mukaan isyyden selvittämistä voidaan miehen pyynnöstä jatkaa, vaikka mies ei ole tunnustanut isyyttään. Nykyisen isyyslain 8 §:n 3 momenttia ei toisin sanoen tältä osin sovellettaisi, vaan miehen asema olisi sama kuin ehdotetun uuden lain mukaan.

64 §. Isyyden tunnustaminen. Pykälässä on säännös tunnustamisen hyväksymiseen maistraatissa sovellettavasta laista tapauksissa, joissa mies on tunnustanut isyyden ennen tämän lain voimaantuloa. Näissä tapauksissa olisi sovellettava aikaisempaa lakia. Poikkeuksena olisi kuitenkin tunnustamisen johdosta toimitettava kuuleminen, johon voidaan soveltaa ehdotetun lain mukaista menettelyä. Kuuleminen olisi siis mahdollista toteuttaa myös kirjallisesti, jos kuuleminen ajankohdasta tilanteessa, jossa tämä laki on tullut jo voimaan. Jos isyyden tunnustaminen on tapahtunut tämän lain voimaantulon jälkeen, sovellettaisiin tämän lain säännöksiä siitä riippumatta, onko isyyden selvittämiseen ollut sovellettava tätä vai aikaisempaa lakia.

65 §. Isyyden vahvistamiskanne. Pykälän 1 momentti koskee isyyden vahvistamiskannetta, joka on vireillä tämän lain tai momen-

tin tullessa voimaan. Kanteen käsittelyyn tuomioistuimessa on tuolloin sovellettava 1 momentin voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Erilliset viittaukset lain ja 1 momentin voimaantuloon ovat tarpeen, koska 65 §:n 1 ja 2 momentin ja 67 §:n ehdotetaan tulevan voimaan muuta lakia aikaisemmin. Kanteeseen, joka on tuolloin vireillä, sovelletaan lähtökohtaisesti aikaisempaa isyyslakia ja isyyslain voimaantuloa annettua lakia. Tästä ehdotetaan kuitenkin tehtäväksi poikkeus isyyslain voimaantuloa annettua lain 7 §:n 2 momentin osalta. Mainitussa pykälässä on kanneaikaa koskeva säännös niihin tapauksiin, joissa lapsi on syntynyt ennen nykyisen isyyslain voimaantuloa, toisin sanoen aikaisemmin kuin 1 päivänä loka-kuuta 1976. Ehdotuksen mukaan tätä lainkohtaa ei enää sovelleta. Se, että kanne aika oli asian vireillä tullessa umpeutunut, ei siten estä kanteen hyväksymistä. Lapsen perintöoikeudesta näissä tapauksissa säädetään kuitenkin ehdotuksen 67 §:ssä. Ehdotettua ratkaisua on selvitetty lakiehdotuksen yleisperusteluissa.

Pykälän 2 momentti koskee tapauksia, joissa tuomioistuin on ennen momentin voimaantuloa jättänyt isyyden vahvistamatta isyyslain voimaantuloa annettua lain 7 §:n 2 momentin nojalla. Ehdotetun säännöksen mukaan tällainen päätös ei estä isyyden vahvistamista koskevan uuden kanteen nostamista. Säännöstä sovellettaisiin, jos uudelleen nostettu isyyden vahvistamiskanne on vireillä momentin tullessa voimaan tai jos se saateetaan vireille momentin jo tultua voimaan.

Säännös liittyy siihen, että mahdollisuus panna vireille isyyden vahvistamiskanne ehdotetaan ulotettavaksi myös niihin, joiden osalta määräaika kanteen nostamiseksi on edellä mainitun lainkohdan mukaan umpeutunut. Säännös on tarpeen, jotta ne, jotka ovat jo aiemmin yrittäneet isyyden vahvistamista kanneteitse, mutta joiden kanne on määräajan umpeutumisen tai miehen kuoleman vuoksi hylätty tai jätetty tutkimatta, eivät joutuisi muista poikkeavaan asemaan. Lainvoimainen tuomioistuimen päätös tuottaa normaalitapauksessa oikeusvoimavaikutuksen, jonka vuoksi aiempi päätös tulee purkaa ennen kuin uusi kanne on mahdollista panna vireille. Ehdotetun säännöksen nojalla tämä ei kui-

tenkaan ole tarpeen. Tämä ei tavallisesti olisi mahdollistakaan, sillä kanteen hylkääminen, joka on perustunut laissa asetettuun määräaikaan, ei yleensä voi olla sillä tavoin virheelinen, että siihen voitaisiin ylimääräisin muutoksenhakukeinoin puuttua. Ehdotuksella vältetään asian tarpeeton käsittely ylimääräisen muutoksenhaun keinoin.

Ehdotettu säännös koskee vain niitä tapauksia, joissa isyys on jätetty vahvistamatta isyyslain voimaantulosta annetun lain 7 §:n 2 momentin nojalla. Se ei siten oikeuta isyyden vahvistamista koskevan kanteen uudelleen nostamiseen muissa tapauksissa. Se, onko hylkääminen johtunut mainitusta syystä, käy tavallisesti ilmi päätöksen perusteluista.

Pykälän 3 momentissa on säännös, joka rajoittaa lastenvalvojan oikeutta ajaa lapsen puolesta kanteita isyyden vahvistamiseksi tapauksissa, joissa isyyden selvittämiseen on sovellettava aikaisempaa lakia. Ehdotetun säännöksen mukaan lastenvalvojalla ei ole kanneoikeutta, jos lapsi on alle 15-vuotias ja äiti kumottavan lain 8 §:n 2 momentissa säädetty tavoin vastustaa isyyden selvittämistä. Säännös liittyy äidin kieltäytymisoikeutta koskevaan siirtymäsääntelyyn. Äidin oikeudesta estää isyyden selvittäminen ehdotetaan tässä laissa luovuttavaksi. Isyyden selvittämiseen sovelletaan ehdotetun lain 63 §:n mukaan kuitenkin aikaisempaa lakia, jos isyyslain 7 §:ssä tarkoitettu isyyden selvittämisestä koskeva neuvottelu on pidetty ennen tämän lain voimaantuloa. Näissä tapauksissa äidillä on siten edelleen kieltäytymisoikeus. Tämän vuoksi on perusteltua, että kieltäytymisoikeuteen liittyvä lastenvalvojan kanneoikeuden rajoitus, josta nykyisin säädetään isyyslain 25 §:ssä, näissä tapauksissa edelleen säilytetään.

Äidin vastustus ei sitä vastoin ole merkityksellinen, jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta. Näissä tapauksissa lastenvalvoja voi 31 §:n mukaan käyttää alaikäisen lapsen puhevaltaa, jollei lapsi vastusta isyyden vahvistamista.

66 §. Isyyden kumoaminen. Jos isyyden kumoamista koskeva kanne tulee vireille tämän lain tultua voimaan, siihen on 62 §:ssä olevan pääsäännön mukaan yleensä sovellettava tämän lain säännöksiä. Tästä on kuitenkin tarpeen tehdä joitakin poikkeuksia, joista säädetään tässä pykälässä.

Pykälän 1 momentti koskee isyyden kumoamista tapauksissa, joissa lapsi on syntynyt aikaisemmin kuin 1 päivänä lokakuuta 1976. Äiti ei näissä tapauksissa voi panna vireille isyyden kumoamiskannetta. Vastaava säännös on nykyisin isyyslain voimaantulosta annetun lain 10 §:ssä, ja se ehdotetaan säilytettäväksi, koska ei ole perustetta sille, että kanneoikeutta näissä tilanteissa laajennettaisiin. Lapsi on näissä tapauksissa 38-vuotias tai vanhempi. Tämä huomioon ottaen säännöksen käytännöllinen merkitys on hyvin vähäinen, sillä jos ehdotetusta poiketen säädettäisiin, että äidin kanneoikeuteen on sovellettava tätä lakia, kanneoikeus olisi käytännössä jokseenkin aina vanhentunut.

Pykälän 2 momentti koskee isyyden kumoamista muun kuin äidin, lapsen tai isäksi todetun tai vahvistetun miehen kanteesta. Sen mukaan ehdotetun lain 41 §:n 2 momenttia ja 42 §:n 2 momenttia, joissa tästä mahdollisuudesta säädetään, ei sovellettaisi, jos lapsi on syntynyt ennen tämän lain voimaantuloa. Ehdotettu säännös on tarpeen oikeusvarmuuteen liittyvistä syistä. Nykyisen isyyslain mukaan perheenjäsenet ovat voineet luottaa siihen, että lasten sukuasemaa ei perheen ulkopuolisten toimesta riitauteta. Tätä luottamusta on tarpeen suojata siten, ettei tämän lain 41 §:n 2 momenttia ja 42 §:n 2 momenttia säädetä takautuvasti sovellettavaksi.

Pykälän 3 momentti koskee isyyden kumoamiskannetta, joka on vireillä tämän lain tullessa voimaan. Siihen olisi sovellettava aikaisempaa lakia. Kanteita ei kuitenkaan voitaisi jättää tutkimatta sillä perusteella, että äiti ja mies ovat kumpikin kuolleet. Tähän kysymykseen sovellettaisiin siten ehdotettua lakia, jossa molempien kuolemasta johtuvaa kannerajoitusta ei ole.

67 §. Lapsen perintöoikeus eräissä tapauksissa. Pykälässä on säännökset lapsen perintöoikeudesta isänpuoleisessa suvussa tilanteissa, joissa lapsi on syntynyt aikaisemmin kuin 1 päivänä lokakuuta 1976 ja isyys vahvistetaan kanteella. Kysymys on toisin sanon tapauksista, joissa kanneoikeus voimassa olevan lain mukaan vanhentui 1 päivänä lokakuuta 1981.

Pykälän 1 momentti koskee tilanteita, joissa lapsi on syntynyt ennen 1 päivää lokakuuta

ta 1976 ja isyys vahvistetaan tuomioistuimessa 67 §:n tultua voimaan. Lapsella ei säännöksen mukaan ole perintöoikeutta sellaisen isänpuoleisen perittävän jälkeen, joka oli kuollut ennen isyyden vahvistamiseen johtaneen kanteen vireille tuloa. Jos esimerkiksi lapsen isä ja isän isä ovat kuolleet, kun kanne tulee vireille, lapsella ei ole perintöoikeutta heidän jälkeensä, mutta hänellä on sitä vastoin, jos isyys vahvistetaan, perintöoikeus isän äidin tai isän sisaruksen jälkeen, joka on elossa mainittuna ajankohtana. Säännöstä sovelletaan sekä ehdotetun lain 65 §:n että kumottavan lain nojalla nostettuihin kanteisiin.

Pykälän 2 momentti koskee tilanteita, joissa isyys on isyyden voimaantulosta annetun lain 7 §:n 2 momentissa oleva määräaika-säännös syrjäyttäen vahvistettu tuomioistuimessa ennen 67 §:n voimaantuloa kumottavan lain nojalla. Kanteita, joissa vaaditaan isyyden vahvistamista kanneoikeuden vanhentumisesta huolimatta, on nostettu erityisesti sen jälkeen, kun korkein oikeus tapauksessa KKO 2012:11 katsoi, että kanneaikaa koskeva säännös oli perustuslain 106 §:n nojalla jätettävä soveltamatta. Ne oikeuspoliittiset ja perusoikeuksista johdettavat perusteet, joiden vuoksi lapsen perintöoikeutta on 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa aiheellista rajoittaa, koskevat myös nyt puheena olevaa tilannetta. Sen vuoksi ehdotetaan, että 1 momentissa säädettyä perittävän kuolemaa koskevaa rajoitusta sovelletaan myös näissä tapauksissa. Sillä seikalla, ratkaistaanko isyyden vahvistamiskanne ennen vai jälkeen pykälän voimaantulon, ei olisi merkitystä lapsen perintöoikeuden kannalta.

Ennen 1 päivää lokakuuta 1976 avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten mahdollisimman yhdenmukainen kohtelu edellyttää, että kaikkiin ennen tämän pykälän voimaantuloa ratkaistuihin tapauksiin sovelletaan samoja periaatteita kuin tämän pykälän voimaantulon jälkeen ratkaistuihin tapauksiin. Tämä tarkoittaa, että mahdollisesti jo toimitettu perinnönjako voidaan joutua peräyttämään ja toimittamaan uudelleen. Vaikka perintöosuutensa perinnönjaossa jo saaneiden perillisten asemaan liittyy oikeusvarmuuteen ja omaisuuden suojaan liittyviä näkökohtia, yhdenvertaisuusnäkökohdat yhdessä suhteellisuusperiaatteen soveltamisen kanssa johta-

vat eri suuntiin vievien näkökohtien punninnassa nyt ehdotettuun ratkaisuun.

Pykälän 3 momentissa on säännös lakiosan laskemisesta niissä tapauksissa, joissa 1 tai 2 momentissa tarkoitettulla lapsella on perintöoikeus isänpuoleisen perittävän jälkeen. Sen mukaan lakiosaa laskettaessa jäämistön arvoon ei voida vaatia lisättäväksi sellaista lahjoitusta, joka oli annettu ennen kuin kanne isyyden vahvistamiseksi tuli vireille. Sama koskee perintökaaren 7 luvun 4 §:ssä tarkoitettuja henkivakuutusmaksuja ja 6 §:ssä tarkoitettua lahjanlupausta, jos lisäyksen tekemisen muutoin aiheuttava seikka oli tapahtunut ennen isyyden vahvistamiskanteen vireillepanoa. Säännöksen tarkoituksena on estää se, että takautuvasta lainsäädännöstä johtuva perittävän kannalta yllättävä perintöoikeus vaikuttaisi niihin kuolemanvaraistoiimiin, joihin perittävä oli ryhtynyt aikaisemmin. Säännöstä ei kuitenkaan sovelleta, jos osoitetaan, että toimenpiteen ilmeisenä tarkoituksena oli vähentää nyt puheena olevan lapsen lakiosaa. Tällainen tarkoitus on voinut olla esimerkiksi sellaisella oikeustoimella, johon on ryhdytty vasta sen jälkeen, kun perittävään on otettu yhteyttä sen selvittämiseksi, voisiko hän tunnustaa lapsen vai onko tarpeen nostaa isyyden vahvistamiskanne.

Pykälän 4 momentti koskee tilanteita, joissa lapsella oli 30 päivänä syyskuuta 1976 isä, mutta isyys on sen jälkeen kumottu tai isyyden vahvistamista koskeva päätös on purettu. Sen mukaan pykälän 1–3 momentissa säädettyjä perintöoikeuden rajoituksia ei näissä tapauksissa sovelleta vaan edellä mainitusta syystä isättömäksi tullut lapsi rinnastetaan isyyslain voimaantulon jälkeen syntyneeseen lapseen. Ehdotettu säännös vastaa oikeustilaa, joka syntyi korkeimman oikeuden katsottua ratkaisussaan KKO 1993:58, että isyyslain voimaantulosta annetun lain 7 §:ssä säädettyt kanneoikeuden rajoitukset eivät säännöksen sanamuodosta huolimatta koskevan kanteen nostaminen on tullut mahdolliseksi vasta myöhemmin kuin isyyslain voimaantullessa.

68 §. *Viittaukset aikaisempaan lakiin.* Pykälä sisältää oikeusohjeen niiden tilanteiden varalle, joissa laissa tai asetuksessa on viitat-

tu lainkohtaan, jonka tilalle on tullut tämän lain säännös.

1.2 Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta

2 §. Tutkimuksen teettäminen. Pykälään ehdotetaan tehtäväksi muutos, jonka myötä pykälään sisältyvä viittaus kumottavaan isyyslakiin päivitetään vastaamaan ehdotetun isyyslain kyseistä säännöstä.

3 §. Tutkimuksen tekijä. Ehdotetulla pykälällä ajanmukaistetaan voimassaoleva säännös vastaamaan tutkimuksen tekijöistä nykyisin käytettäviä nimiä. Säännös vastaa sisällöltään nykytilaa.

11 §. Tutkimusmääräyksen antaminen. Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi vastaamaan 13 §:n 3 momenttiin tehtävää muutosta siitä, kuka voi ottaa oikeusgeneettistä isyystutkimusta varten tarvittavan näytteen. Voimassa olevan säännöksen mukaan todistuksen antaa näytteen ottamisesta vastuussa oleva lääkäri. Koska ehdotetun 13 §:n 3 momentin mukaan näytteen ottaa terveydenhuollon toimintayksikössä terveydenhuollon ammattihenkilö eikä lääkäri, myös todistuksen näytteen ottamisesta voi antaa lääkärin sijaan näytteen ottamisesta vastuussa oleva tarvittavan koulutuksen saanut terveydenhuollon ammattihenkilö. Todistuksen voi antaa myös isyyslain 18 §:n 2 momentissa tarkoitettu Suomen edustuston virkamies. Todistusta ei voi antaa lastenvalvoja. Näytteenottomahdollisuus lastenvalvojan valvonnassa on rajattu vain niihin tilanteisiin, joissa oikeusgeneettinen isyystutkimus tehdään tutkittavan suostumuksella. Pykälässä tarkoitetuissa tilanteissa on kyse tuomioistuimen määräämistä oikeusgeneettisestä tutkimuksesta. Säännöksellä ohjataan tuomioistuimen määräämät tutkimukset terveydenhuollon toimintayksikköihin. Kansainvälisissä tilanteissa näyte voidaan ottaa myös Suomen edustuston virkailijan valvonnassa.

13 §. Näytteen ottaminen. Säännöksen 1 momentissa ehdotetaan, että elossa olevasta tutkittavasta otetaan solunäyte oikeusgeneettistä tutkimusta varten suun limakalvolta, jollei verinäytteen ottamiseen ole erityistä syytä. Käytännössä näyte otetaan sivelynäytteenä posken sisäpinnalta. Momenttia ehdo-

tetaan muutettavaksi siten, että solunäytteen ottaminen suun limakalvolta asetetaan säännöstasolla ensisijaiseksi vaihtoehdoksi verinäytteeseen nähden. Erityisenä syynä verinäytteen ottamiselle voi olla esimerkiksi se, että suun limakalvolta otetusta näytteestä ei ole saatu selkeää tutkimustulosta ja tutkimustulosten varmistamista varten tarvitaan uusintänäyte.

Voimassaolevan lain mukaan solunäytteen ottaminen suun limakalvolta voidaan ottaa vain, jos verinäytteen ottamisesta voi aiheutua tutkittavalle terveydellistä haittaa tai vaaraa tai jos sen ottamiselle on muu painava syy. Säädosmuutoksen tavoitteena on mahdollistaa näytteenotto esimerkiksi lastenvalvojan luona, jolloin erillinen käynti terveyskeskuksessa tai muussa terveydenhuollon toimintayksikössä näytteen ottamista varten on tarpeeton. Sivelynäytteen posken sisäpinnalta ottaa tuolloin tutkittava itse lastenvalvojan valvonnassa. Solunäytteen ottaminen on verinäytettä vähemmän kajoava, mutta yhtä luotettava vaihtoehto. Siirtymisellä posken sisäpinnan solunäytteisiin arvioidaan nopeutettavan oikeusgeneettisten isyystutkimusten tulosten saatavuutta.

Pykälän 2 momenttia ei ehdoteta muutettavaksi vaan se säilyisi nykyisellään.

Säännöksen 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että verinäytteen ottaa siihen tarvittavan koulutuksen saanut laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö terveydenhuollon toimintayksikössä. Voimassaolevan lain mukaan verinäytteen voi ottaa vain laillistettu tai luvan saanut lääkäri taikka hänen välittömässä valvonnassaan muu terveydenhuollon ammattihenkilö. Edellytyksen, jonka mukaan verinäytteen voi ottaa vain lääkäri tai se voidaan ottaa vain hänen välittömässä valvonnassaan, ei enää katsota vastaavan terveydenhuollon työvoiman asianmukaista kohdentamista. Edellytyksestä ehdotetaan tästä syystä luovuttavaksi. Näytteen luotettavuuden turvaamiseksi ehdotetaan kuitenkin, että verinäytteen saa ottaa vain siihen koulutuksen saanut laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö, jolloin näytteen voi ottaa sairaanhoitajan, terveydenhoitajan, kättilön ja laboratoriohoitajan koulutuksen saanut henkilö. Näyte suun limakalvolta voidaan ottaa myös lastenvalvojan tai isyyslain 18 §:n

2 momentissa tarkoitetun Suomen edustuston virkamiehen tai saman pykälän 3 momentissa tarkoitetun viranomaisen tai toimielimen valvonnassa. Kuten edellä 1 momentin yhteydessä on todettu, käytännössä näytteen ottaa kontaminaatioriskin minimoimiseksi tutkittava itse tai, jos kyse on pienestä lapsesta, hänen huoltajansa lastenvalvojan tai edellä mainittujen viranomaisten valvonnassa. Kuten voimassa olevassa laissa, ennen näytteen ottamista näytteenantajan on todistettava henkilöllisyytensä näytteen vastaanottajalle.

1.3 Nimilaki

4 §. *Lapsen sukunimen muuttaminen isän sukunimeksi.* Säännökseen ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti. Uudella säännöksellä tehdään mahdolliseksi lapsen sukunimen muuttaminen isän sukunimeksi lapsen kuoleman jälkeen, jos isyys on tunnustamisen perusteella vahvistettu vasta sen jälkeen, kun lapsi on kuollut. Lapsen sukunimen muuttaminen lapsen kuoleman jälkeen on mahdollista, jos mies on tunnustanut lapsen ehdotetun uuden isyyslain 15 §:n 3 momentissa tarkoitetulla tavalla lapsen kuoleman jälkeen tai jos mies on tunnustanut lapsen ennen lapsen syntymää 16 §:ssä tarkoitetulla tavalla, mutta lapsi kuolee ennen kuin maistraatti on vahvistanut miehen isyyden. Säännös täydentää mainittuja isyyslain säännöksiä. Lapsen vanhemmat voivat pitää inhimillisistä syistä tärkeänä, että lapsen sukunimi voidaan muuttaa isyyden vahvistamisen yhteydessä hänen isänsä sukunimeksi vielä lapsen kuoleman jälkeen. Lisäys on tästä syystä perusteltu.

1.4 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta

8 a §. *Sopimus lapsen huollosta ennen lapsen syntymää.* Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 8 a §. Uudella säännöksellä tehdään mahdolliseksi yhteishuoltoa koskevan sopimuksen tekeminen ennen lapsen syntymää. Säännös liittyy läheisesti isyyslain 16 §:ssä ehdotettuun mahdollisuuteen tunnustaa lapsi ennen lapsen syntymää.

Pykälän 1 momentissa ehdotetun säännöksen mukaan tunnustamisen yhteydessä isyytensä tunnustanut mies ja syntyvän lapsen äiti

voivat tehdä sopimuksen siitä, että lapsen huolto uskotaan molemmille vanhemmille yhteisesti. Sopimus allekirjoitetaan tällöin henkilökohtaisesti äitiysneuvolassa terveydenhoitajan tai kättilön läsnä ollessa. Mahdollisuus on rajattu yhteishuoltosopimukseen, koska yksinhuoltoa sekä lapsen asumista ja tapaamisoikeutta koskevat sopimukset edellyttävät niiden vastaanottajalta sellaista erityisosaamista, jota terveydenhuollon ammattihenkilöltä ei voida edellyttää. Säännös edellyttää, että mies on tunnustanut isyytensä ennen huoltosopimuksen tekemistä. Jos terveydenhoitajan tai kättilön ehdotetun isyyslain 16 §:n 4 momentin nojalla on kieltäydyttävä ottamasta isyyden tunnustamista vastaan, hän ei voi ottaa vastaan myöskään yhteishuollosta tehtyä sopimusta.

Pykälän 2 momentin mukaan tunnustamisen vastaanottaneen terveydenhoitajan tai kättilön on allekirjoituksellaan todistettava 1 momentissa tarkoitettu sopimus ja sen jälkeen toimitettava asiakirja isyyslain 16 §:n 5 momentissa tarkoitettulle lastenvalvojalle sopimuksen vahvistamista varten. Käytännössä tämä tarkoittaa, että sopimuksen vastaanottanut terveydenhoitaja tai kättilö lähettää asiakirjat 8 §:ssä tarkoitetun kunnan lastenvalvojalle isyyden tunnustamista koskevien asiakirjojen yhteydessä. Isyyslain 5 ja 16 §:n 5 momentin säännösten mukaan isyyden tunnustamista koskevat asiakirjat lähetetään lähtökohtaisesti lapsen äidin kotikunnan lastenvalvojalle. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 8 §:n mukaan lapsen huoltoa koskevan sopimuksen vahvistaa lähtökohtaisesti lapsen asuinpaikan mukaan määräytyvä lastenvalvoja. Käytännössä vastasyntyneen lapsen ja lapsen äidin asuinpaikka ovat lähes aina samat. Jos kuitenkin lapsen huoltoa koskeva asiakirja on tullut muun kunnan lastenvalvojalle kuin sille, joka vahvistaa huoltosopimuksen lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 8 §:n nojalla, tämän on viipymättä toimitettava lapsen huoltoa koskeva asiakirja tuossa säännöksessä tarkoitettulle lapsen asuinkunnan lastenvalvojalle.

Säännöksen mukaan sosiaalilautakunta ei voi vahvistaa sopimusta ennen kuin miehen isyys on vahvistettu. Säännöksen tavoitteena on estää yhteishuollosta tehdyn sopimuksen

vahvistaminen ennen kuin isyyttä koskeva asia on käsitelty loppuun. Koska isyyden tunnustaminen on ehdotetun isyyslain 6 §:n 2 momentin ja 17 §:n mukaan mahdollista peruuttaa tai kiistää viimeistään 30. päivänä lapsen syntymästä, huoltosopimusta ei voi vahvistaa ennen kuin mainittu määräaika on kulunut loppuun ja maistraatti on vahvistanut miehen isyyden.

Tarkoituksena on, että säännöksessä tarkoitettua lapsen huoltoa koskevasta sopimuksesta laaditaan lain toimeenpanovaiheessa lomakepohja, jota seuraten asiakirja tulee laaditaksi oikein.

1.5 Laki lapsen elatuksesta

8 b §. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi lastenvalvojan virka-apua koskeva 8 b §. Sisällöltään vastaava säännös on sijoitettu nykyisin isyyden vahvistamisesta ja kumoamisesta sekä lapsen elatuksesta annettuun asetukseen. Koska perustuslain 121 §:n 2 momentin mukaan kunnille annettavista tehtävistä tulee säätää lailla, on tätä koskeva säännös tuotu lain tasolle. Sisällöltään säännös vastaa nykytilaa.

13 §. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että momentissa tehty viittaus kumottavaan isyyslakiin päivitetään vastaamaan ehdotetun isyyslain vastaavaa säännöstä. Samalla korjataan puutteellinen viittaus vastaamaan alkuperäistä tarkoitusta.

17 §. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että momentissa annettua asetuksenantovaltuutta tarkennetaan. Oikeusministeriön asetuksella voidaan ehdotetun muutoksen perusteella säätää elatusavusta sovittaessa tai sitä vahvistettaessa käytettävistä lomakkeista. Muutoksen tavoitteena on, että asetuksenantovaltuus täyttää nykyiset asetuksenantovaltuudelta edellytetyt täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimukset.

2 Tarkemmat säännökset

Ehdotetun isyyslain 60 §:ssä on asetuksenantovaltuus tarkempien säännösten antamiseksi eräistä isyysasioihin liittyvistä ilmoituksista, selvityksistä, maistraattien toimintatavoista sekä henkilöllisyyden toteamiseksi

hyväksyttävistä asiakirjoista. Valtuus on tarpeen, koska voimassaoleva isyyslain voima-panosta annettu laki, jossa nykyisin säädetään asetuksenantovaltuudesta, ehdotetaan esityksessä kumottavaksi.

Samassa pykälässä on lisäksi asetuksenantovaltuus oikeusministeriön asetukseksi, jossa säädetään isyysasioissa käytettävistä lomakkeista. Voimassaolevan isyyden vahvistamisesta ja kumoamisesta sekä lapsen elatuksesta annetun asetuksen mukaan tarvittavien lomakkeiden kaavat vahvistaa oikeusministeriö. Ehdotetun säännöksen mukaan lomakkeiden kaavat vahvistaa Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tämä on perusteltua, koska Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta annetun lain (668/2008) 2 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden ohjaus kuuluu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtäviin ja on perusteltua, että tähän ohjaustehtävään kuuluu myös vastuu läheisesti käytännön toimintaan liittyvien lomakkeiden valmistelusta.

Ehdotetun isyyslain 27 §:ssä on lisäksi asetuksenantovaltuus valtiovarainministeriön asetukseksi, jolla voidaan antaa tarkemmat säännökset siitä, miltä maistraateilta toimivalta isyysasioissa siirtyy, mille maistraateille se siirtyy ja millä perusteilla toimivalta jakautuu vastaanottavien maistraattien kesken. Ehdotus vastaa nykyisin voimassa olevaa lakia ja on tarpeen maistraattien toiminnan tehostamiseksi tai tasapainoisen alueellisen kehityksen edistämiseksi. Voimassa olevaa valtiovarainministeriön asetusta toimivaltaisista maistraateista ja toimivaltaisesta aluehallintovirastosta eräissä maistraatin ja aluehallintoviraston tehtävissä (1351/2011) ei ole tässä yhteydessä tarpeen muuttaa.

Myös lapsen elatuksesta annetun lain 17 §:n 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että sen sisältämää asetuksenantovaltuutta ehdotetaan tarkennettavaksi. Mainituissa asetuksenantovaltuuksissa eritellään täsmällisemmin ja tarkkarajaisemmin ne asiakokonaisuudet, mistä on tarkoitus säätää oikeusministeriön asetuksella.

Tarkemmat säännökset oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetaan oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetussa asetuksessa (755/2005). Ehdotetuista muutoksista oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta an-

nettuun lakiin johtuu, että mainittuun asetukseen on tarpeen tehdä eräitä erityisesti tutkimuksessa tarvittavan näytteen ottajaan liittyviä muutoksia. Tätä varten ei kuitenkaan tarvita erillistä asetuksenantovaltuutta, koska sellainen sisältyy jo voimassa olevaan oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettuun lakiin eikä valtuutta ehdoteta muutettavaksi tai kumottavaksi.

Luonnoksia edellä mainituista asetuksista ei ole katsottu tarkoituksenmukaiseksi valmistella vielä tässä vaiheessa lakien ehdotettu voimaantuloajankohta huomioon ottaen.

3 Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan noin vuoden kuluttua niiden vahvistamisesta lukuun ottamatta säännöksiä, jotka koskevat ennen nykyisen isyyslain voimaantuloa syntyneiden lasten kanneoikeutta ja perintöoikeutta.

Vuoden mittainen aika vahvistamisen ja voimaantulon välillä on perusteltu ottaen huomioon tarve varata aikaa lakien täytäntöönpanon vaatimille toimille. Täytäntöönpanotoimet edellyttävät muun muassa uuden valtioneuvoston ja oikeusministeriön asetuksen laatimista ja muutosten valmistelua oikeusgeneettisistä isyystutkimuksista annettuun valtioneuvoston asetukseen. Lisäksi kaikki isyyden selvittämiseen, tunnustamiseen ja vahvistamiseen liittyvät lomakkeet tulee ajanmukaistaa ja selvittää tarve uusien lomakepohjien luomiseksi sekä saattaa lomakkeet helposti käytettävään muotoon. Lain tehokas toimeenpano edellyttää joustavaa yhteistyötä neuvoloiden, lastenvalvojien sekä maistraattien välillä, mitä varten on tarpeen luoda tehokkaat toimintakäytännöt yhteistyössä edellä mainittujen toimijoiden välillä. Toimintaprosessin luomisesta vastaisi Terveiden ja hyvinvoinnin laitos siitä annetun lain 2 §:n nojalla. Lisäksi lakiuudistuksen täytäntöönpano edellyttää viranomaistoimijoiden kouluttamista ja ohjeistamista sekä kansalaisten tiedottamista uuden isyyslain tuomista muutoksista.

Edellä kerrotut lain täytäntöönpanotoimia koskevat perustelut eivät sovellu säännöksiin, jotka koskevat ennen nykyisen isyyslain

voimaantuloa syntyneiden lasten kanne- ja perintöoikeutta. Näiden lasten osalta on perusteltua selkiyttää oikeudellinen tilanne mahdollisimman nopeasti. Tästä syystä ehdotetaan, että ehdotetun isyyslain 65 §:n 1 ja 2 momentit ja 67 § tulevat voimaan mahdollisimman pian.

4 Suhde perustuslakiin ja sääntämisyjärjestys

Perustuslain 6 §:ssä säädetään ihmisten yhdenvertaisuudesta lain edessä ja siitä, ettei ketään saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 7 artiklan mukaan lapsella on, mikäli mahdollista, oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan. Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on tulkinnut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa turvatun yksityiselämän suojan sisältävän lapsen oikeuden tuntea alkuperänsä.

Mahdollisuus tunnustaa isyys ennen lapsen syntymää

Lakiehdotuksen ensisijaisena tavoitteena on edistää lasten yhdenvertaisuutta riippumatta hänen vanhempiensa perhemuodosta lapsen syntymisen hetkellä. Esityksessä ehdotetaan yksinkertaistettua menettelyä isyyden tunnustamiseksi selvissä tapauksissa jo ennen lapsen syntymää äitiysneuvolakäyntien yhteydessä riippumatta siitä, asuvatko lapsen vanhemmat yhdessä vai eivät (isyyslain 16 §). Lakiin perustuvaa isyysolettamaa ei ole kuitenkaan katsottu mahdolliseksi laajentaa esimerkiksi avoliittoperheisiin, koska lapsen vanhempien perhesuhteiden selvittäminen pelkästään väestötietojärjestelmämerkintöjen perusteella olisi omiaan johtamaan virhetulkintoihin perustavanlaatuisen oikeussuhteen määrittelyssä. Erilaiselle kohtelulle on katsottu olevan hyväksyttävä peruste (PeVL 35/2010 vp., PeVL 41/2010 vp.).

Ennen isyyslain voimaantuloa avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten kanneoikeus

Toinen lasten yhdenvertaisuutta edistävä ehdotus koskee ennen 1 päivää lokakuuta 1976 avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten oikeutta saada isyys vahvistettua kanteella (isyyslain 65 §). Nykyinen isyyslaki, joka tuli voimaan 1 päivänä lokakuuta 1976, antaa lapselle mahdollisuuden saada isyys vahvistettua tuomioistuimessa oletetun isän tahdosta riippumatta. Isyyslain voimaantuloa annettun lain 7 §:n 2 momentissa tämä mahdollisuus annettiin taannehtivasti myös ennen lain voimaantuloa syntyneille lapsille, mutta kanne oli pantava vireille viiden vuoden kuluessa lain voimaantulosta eikä kannetta voitu nostaa, jos mies oli kuollut. Sittemmin sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (esim. tapauksissa *Grönmark v. Suomi*, *Backlund v. Suomi*, *Laakso v. Suomi* ja *Röman v. Suomi*) että korkein oikeus (KKO 2012:11) ovat katsooneet edellä tarkoitetun lapsen kanneoikeuden rajoittamista koskevan säännöksen loukkaavan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa ja perustuslain 10 §:ssä turvattua yksityiselämän suojaa. Esityksessä ehdotetaan lapsen kanneoikeuden palauttamista sen estämättä, mitä isyyslain voimaantuloa annettun lain 7 §:n 2 momentissa säädetään. Nyt jo aikuisiässä olevilla lapsilla olisi oikeus nostaa isyyden vahvistamista koskeva kanne oletetun isän tahdosta riippumatta niissäkin tilanteissa, joissa asiasta on jo olemassa lainvoimainen isyyslain voimaantuloa annettun lain 7 §:n 2 momenttiin perustuva tuomioistuimen ratkaisu, jossa isyys on jätetty vahvistamatta. Tältä osin ennen 1 päivää lokakuuta 1976 avioliiton ulkopuolella syntyneet lapset asetetaan samaan asemaan myöhemmin syntyneiden lasten kanssa.

Ennen isyyslain voimaantuloa avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten perintöoikeus

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan isyysuhteen vahvistamiseen liittyy automaattisesti oikeus isän kuoleman jälkeen jättävään perintöön. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 1. lisäpöytäkirjan 1 artiklassa ja perustuslain 15 §:ssä turvattu omaisuuden suoja ei ulotu vielä konkretisoitumattomaan

perintöoikeuteen, mutta esimerkiksi 7.2.2013 ratkaistussa *Fabris v. Ranska* -tapauksessa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut omaisuuden suojan ulottuvan myös omaisuuteen kohdistuviin perillisen legitimeihin odotuksiin. Tapauksessa tuomioistuin katsoi, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artiklaa oli loukattu tarkasteltuna yhdessä 1. lisäpöytäkirjan 1 artiklan kanssa, koska Ranskan kansalliset tuomioistuimet olivat hylänneet avioliiton ulkopuolisesta suhteesta avioliiton aikana syntyneen lapsen valituksen. Vuonna 1943 syntynyt valittaja oli jäänyt ilman perintöä äitinsä kuoleman jälkeen äidin ja äidin aviomiehen jaettua keskinäisellä sopimuksellaan molempien eläessä omaisuutensa avioliitosta syntyneen kahden muun sisaruksen kesken. Ranskassa lapsen syntyperään liittyvä eriarvoinen perintöoikeudellinen kohtelu poistettiin lailla vasta vuonna 2001. Lain siirtymäsäännösten mukaan lakia tuli soveltaa myös lain voimaantullessa jakamattomiin kuolinpesiin. Avioliiton ulkopuolisesta suhteesta syntyneiden lasten perintöoikeutta on pohdittu myös esimerkiksi tapauksissa *Marckx v. Belgia* (13.6.1979), *Vermeire v. Belgia* (29.11.1991), *Mazurek v. Ranska* (1.2.2000), *Camp ja Bourimi v. Alankomaat* (3.10.2000) sekä *Merger ja Cros v. Ranska* (22.12.2004). Ihmisoikeustuomioistuimen tapauskäytännön mukaan jäsenvaltion tulee esittää erittäin painavat perusteet, jotta eriarvoinen kohtelu lapsen syntyperän perusteella voidaan katsoa kohtuulliseksi suhteessa tavoiteltuihin päämääriin.

Kanneoikeuden palauttamisella taannehtivasti yli 30 vuotta isyyslain voimaantuloissa asetetun määräajan päättymisen jälkeen puututtaisiin merkittävällä tavalla isäksi vahvistettavan miehen, hänen lähiomaistensa ja mahdollisten testamentinsaajien luottamukseen oikeustilan pysyvyydestä. Jos asiaa tarkastellaan miehen ja hänen perillistensä kannalta, miehen ja hänen perillistensä omaisuuden suoja muodostaa tärkeimmän konkreettisen rajoitteen lapsen perintöoikeuden toteuttamiselle. Rajoitteella on merkitystä erityisesti silloin, kun mies on kuollut, koska perillisten perintöoikeus on konkretisoitunut perittävän kuoleman hetkellä. Vaikka perintöä ei olisi vielä jaettu, perillisen perintö-

osuudelle voidaan jo perittävän kuolinhetkellä määritellä tietty varallisuusosoikeudellinen arvo, joka nauttii omaisuuden suoja. Jos kanneoikeuden palauttamisen kautta isyyden vahvistuttaneille lapsille annettaisiin perintöoikeus isänpuoleisessa suvussa perittävän kuolemasta riippumatta, tämä tarkoittaisi varovasti arvioiden useiden satojen kuolinpesien avaamista ja lainvoiman saaneiden perinnönjakojen toimittamista uudelleen. Käytännön haitat näin konkretisoituneeseen varallisuusosoikeudelliseen oikeuteen puuttumisesta olisivat sitä suuremmat, mitä kauemmin perinnön saamisesta on kulunut aikaa ja mitä täydellisemmin perintöomaisuus on sulautunut osaksi varallisuuden haltijan omaisuutta. Edellä mainituista syistä ennen 1 päivää lokakuuta 1976 avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten isyyden vahvistamisesta syntyvää perintöoikeutta ehdotetaan rajoitettavaksi siten, että perintöoikeutta ei ole sellaisen isänpuoleisen perittävän jälkeen, joka oli kuollut ennen kuin isyyden vahvistamiseen johtanut kanne tuli vireille (isyyslain 67 §:n 1 momentti). Säännöstä sovelletaan yhdenvertaisuussyistä 2 momentin mukaan myös, jos isyys oli vahvistettu ennen ehdotetun isyyslain voimaantuloa.

Jos perittävä on elossa, on otettava huomioon hänen omaisuuden suoja. Nykyiseen lainsäädäntöön luottaen perittävä on saattanut tehdä sukupolvenvaihdosjärjestelyjä, joihin voi sisältyä esimerkiksi alihintaisia kauppoja tai ennakkoperintöjä. Näihin järjestelyihin voi sisältyä edellytys, että muut perittävän lapset saavat vastaavasti enemmän omaisuutta perinnönjaossa. Olisi omaisuuden suojan kannalta ongelmallista, jos perillinen, joka on takautuvan lainsäädännön kautta saanut asemansa, voisi rikkoa tällaisia järjestelyitä. Esityksessä ehdotetaan, että takautuvan kanneoikeuden avulla isyyden vahvistuttanut ja perintöoikeuden saanut lapsi ei voi vaatia lakiosaa laskettaessa otettavaksi huomioon lahjoituksia, jotka oli tehty ennen kanteen nostamista, ellei hän osoita perittävän ilmeisenä tarkoituksena olleen vähentää kyseisen lapsen lakiosaa (67 §:n 3 momentti). Takautuvan kanneoikeuden avulla isyyden vahvistuttaneen lapsen perintöoikeus olisi muutoin rinnasteinen muiden rintaperillisten perintöoikeuteen.

Vaikka ehdotetun isyyslain 67 §:n 1—3 momenteissa ehdotetaan takautuvan kanneoikeuden nojalla isyyden vahvistuttaneen lapsen perintöoikeutta rajoitettavaksi edellä kuvatuin tavoin, on katsottu, että eriarvoiselle kohtelulle on erittäin painavat perusteet (PeVL 35/2010 vp., PeVL 41/2010 vp., edellä mainittu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tapauskäytäntö).

Edellä tarkoitettuja rajoituksia ei esityksen mukaan sovelleta silloin, jos lapsella on nyt kumottavan isyyslain voimaantullessa ollut isä, mutta isyys on sen jälkeen kumottu tai isyyttä koskeva tuomio on purettu (67 §:n 4 momentti). Näissä tilanteissa lapsi tai hänen edustajansa eivät olisi voineet ryhtyä toimiin biologisen isän isyyden vahvistamiseksi isyyslain voimaanpanolaisissa asetetun määräajan puitteissa, mistä johtuu, että perintöoikeuden rajoittaminen olisi suhteellisuusperiaatteen vastaista. Ehdotus vastaa tältä osin oikeustilaa, joka syntyi korkeimman oikeuden katsottua ratkaisussaan KKO 1993:58, että isyyslain voimaanpanosta annetun lain 7 §:ssä säädetty kanneoikeuden rajoitukset eivät säännöksen sanamuodosta huolimatta koske tilannetta, jossa isyyden vahvistamista koskevan kanteen nostaminen on tullut mahdolliseksi vasta myöhemmin kuin isyyslain voimaantullessa.

Lapsen itsemääräämisoikeus

Lapsen oikeudesta vaikuttaa itseään koskeviin asioihin on säädetty erityisesti Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 12 artiklassa ja lapsen oikeuksien käyttöä koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen 3 artiklassa. Säännösten mukaan lapselle, joka kykenee muodostamaan oman näkemyksensä, tulee taata oikeus ilmaista näkemyksensä häntä koskevissa asioissa ja hänelle on tämän oikeuden toteuttamiseksi annettava mahdollisuus tulla kuuluksi häntä koskevissa oikeudellisissa toimitissa. Perustuslain 6 §:n mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Esitetyn ehdotuksen mukaan 15 vuotta täyttänyt lapsi käyttää itsenäisesti puhevaltaansa lastenvalvojan ja hänen lakimääräisen edustajansa ohella isyy-

den vahvistamista koskevassa asiassa (31 §). Alaikäinen, joka on täyttänyt 15 vuotta, on tasaveroisessa asemassa isyyden selvittämistä koskevassa neuvottelussa muiden neuvottelun osapuolten kanssa, ja hänellä on muiden osapuolten tahdosta riippumaton oikeus keskeyttää isyyden selvittäminen (11 §:n 1 momentti), olla hyväksymättä häntä koskevaa tunnustamislausumaa (19 §:n 2 momentti) ja estää isyyden vahvistamista koskevan kanteen ajaminen (30 §:n 1 momentti). Lapsen kanneoikeutta isyyden kumoamiseksi voi lähtökohtaisesti käyttää vain 15 vuotta täyttänyt lapsi itse. Jos alaikäinen on alle 15-vuotias, hänelle voidaan määrätä edunvalvoja kanneoikeuden käyttämistä varten vain, jos siihen on lapsen oman edun kannalta erittäin painava syy (42 §:n 1 momentti). Esitykseen sisältyy lisäksi isyyden selvittämisestä laaditun pöytäkirjan tiedonsaantioikeutta koskeva säännös, jossa 15 vuotta täyttäneen alaikäisen tiedonsaantioikeus on turvattu muiden osapuolten kanssa tasaveroisella tavalla (12 §:n 3 momentti).

Sukupuolten välinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Perustuslain 6 §:n 1 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Saman pykälän 4 momentin mukaan valtion tulee edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa yhteiskunnallisessa toiminnassa. Esityksessä ehdotetaan poistettavaksi äidin mahdollisuus yksipuolisesti vastustaa isyyden selvittämistä ja estää isyyden vahvistamista koskevan kanteen nostaminen. Miehellä ehdotetaan lisäksi annettavaksi kanneoikeus tilanteessa, jossa miehen isyys on mahdollinen, mutta äiti ei ole suostunut oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen isyyden varmistamiseksi (29 §:n 2 momentti). Nykyisin mies joutuu tunnustamaan lapsen ilman varmuutta isyydestään

kanneoikeuden saadakseen. Tuomioistuinkäsittelyn kuluessa tuomioistuin voi velvoittaa äidin ja lapsen oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain nojalla. Ehdotus parantaa miehen asemaa isyyden vahvistamista koskevassa asiassa.

Oikeusturva

Ehdotus edistää perustuslain 21 §:ssä turvattua oikeutta saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä toimivaltaisessa tuomioistuimessa. Esityksessä ehdotetaan laajennettavaksi niiden henkilöiden piiriä, jotka voivat nostaa isyyden kumoamiskanteen, vaikka lapsi olisi syntynyt äidin avioliiton aikana. Nykyisin isyyden kumoamiskanteen voi nostaa vain aviomies, äiti tai lapsi itse. Miehellä, joka aviomiehen asemasta katsoo olevansa lapsen oikea isä, ehdotetaan annettavaksi mahdollisuus nostaa isyyden kumoamiskanne tietyin edellytyksin (42 §:n 2 momentti).

Johtopäätökset

Lakiehdotukseen liittyy useita asiakohtia, joilla on liittymä perus- ja ihmisoikeuksiin. Ehdotuksen ei ole katsottu olevan ristiriidassa perustuslain tai Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. Näillä perusteilla lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Koska ennen 1 päivää lokakuuta 1976 avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten perintöoikeuden kannalta asia on kuitenkin tulkinanvarainen, on suotavaa, että esitys saatetaan perustuslakivaliokunnan käsiteltäväksi.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Isyyslaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Lain soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan isyyden toteamiseen ja vahvistamiseen sekä isyyden kumoamiseen.

2 §

Isyys avioliiton perusteella

Aviomies on lapsen isä, kun lapsi on syntynyt avioliiton aikana.

Jos avioliitto on aviomiehen kuoleman vuoksi purkautunut ennen lapsen syntymää, aviomies on lapsen isä, jos lapsi on syntynyt sellaiseen aikaan, että lapsi on voinut tulla siitetyksi ennen aviomiehen kuolemaa. Jos äiti on ennen lapsen syntymää solminut uuden avioliiton, uusi aviomies on kuitenkin lapsen isä.

3 §

Isyys muissa tapauksissa

Jos isyyttä ei todeta 2 §:n nojalla, isyys vahvistetaan maistraatin tai tuomioistuimen päätöksellä.

Isä on tällöin se:

- 1) joka on siittänyt lapsen;

- 2) jonka siittiöitä on käytetty äidin hedelmöittämiseen muulla tavalla ja lapsi on tästä syntynyt.

Jos lapsen äidille on annettu hedelmöityshoidoista annetun lain (1237/2006) 1 §:ssä tarkoitettua hedelmöityshoitoa ja lapsi on syntynyt annetun hoidon tuloksena, lapsen isä on mies, joka yhteisymmärryksessä äidin kanssa antoi suostumuksensa hoitoon. Jos hoitoa on annettu naiselle yksin, lapsen isä on mies, jonka siittiöitä on käytetty hoidossa, jos mies on ennen hoidon antamista tai yhteisymmärryksessä äidin kanssa hoidon antamisen jälkeen suostunut isyyden vahvistamiseen mainitun lain 16 §:n 2 momentin mukaisesti.

2 luku

Isyyden selvittäminen

4 §

Isyyden selvittämisen tarkoitus ja käyttöala

Isyyden selvittämisen tarkoituksena on hankkia sellaisia tietoja, joiden nojalla isyys voidaan vahvistaa tai todentaa.

Lastenvalvoja selvittää isyyden, kun:

- 1) lastenvalvoja saa tiedon 18 vuotta nuoremasta lapsesta, jonka osalta isyyttä ei ole todettu 2 §:n nojalla;

- 2) mies haluaa tunnustaa isyytensä, eikä isyyttä ole todettu 2 §:n nojalla;

- 3) lapsen äiti ja mies, jonka isyys on todettu 2 §:n nojalla, yhdessä pyytävät lastenvalvojalta isyyden selvittämistä ennen kuin kuusi kuukautta on kulunut lapsen syntymästä;

4) lapsen äiti ja mies, jonka isyys on todettu 2 §:n nojalla, hyväksyvät sen, että isyys selvitetään toisen miehen tunnustettua tai ilmoitettua aikovansa tunnustaa lapsen 15 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla.

Isyyden selvittäminen voidaan aloittaa jo ennen lapsen syntymää, jos näytön saaminen isyydestä muutoin vaarantuisi tai siihen on muu erityinen syy. Oikeusgeneettisessä isyystutkimuksessa tarvittava näyte lapsesta voidaan kuitenkin ottaa vasta lapsen syntymän jälkeen.

Jos lapsi kuolee ennen kuin isyyden selvittäminen on toimitettu, asian käsittely raukeaa. Isyyden selvittäminen aloitetaan kuitenkin uudestaan, jos mies haluaa tunnustaa isyyden ja tunnustamislausuma voidaan 15 §:n 3 momentin mukaan vielä antaa.

5 §

Isyyden selvittämisen toimeenpanija

Isyyden selvittää äidin kotikunnan lastenvalvoja. Jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta, lapsen äiti on kuollut tai äidillä ei ole Suomessa kotikuntaa, isyyden selvittää kuitenkin lapsen kotikunnan lastenvalvoja tai, jos lapsella ei ole täällä kotikuntaa, sen kunnan lastenvalvoja, jossa lapsi oleskelee.

Jos mies haluaa tunnustaa isyytensä, eikä isyyden selvittäminen kuulu minkään 1 momentissa tarkoitettun kunnan lastenvalvojalle, isyyden selvittää miehen kotikunnan lastenvalvoja.

Jos isyyden selvittäminen ei 1 ja 2 momentin mukaan kuulu minkään kunnan lastenvalvojalle, isyyden selvittää Helsingin kaupungin lastenvalvoja.

6 §

Neuvottelu isyyden selvittämiseksi

Saatuana tiedon seikasta, jonka vuoksi isyys on selvitettävä, lastenvalvojan on neuvoteltava äidin, 15 vuotta täyttäneen lapsen ja, jos mahdollista, sen miehen kanssa, joka saattaa olla lapsen isä. Jos isyys selvitetään 4 §:n 2 momentin 3 tai 4 kohdan nojalla, neuvotteluun on kutsuttava myös mies, jonka isyys on todettu 2 §:n nojalla.

Jos isyys on 16 §:n mukaisesti tunnustettu ennen lapsen syntymää, neuvottelu toimitetaan kuitenkin vain, jos äiti, tunnustaja tai mies, joka katsoo olevansa lapsen isä, viimeistään 30. päivänä lapsen syntymästä ilmoittaa lastenvalvojalle käsityksensä, että lapsen tunnustanut mies ei ole lapsen isä.

7 §

Neuvottelun toimittaminen ja velvollisuus pysyä totuudessa

Neuvottelussa pyritään saamaan ne tiedot, joiden avulla isyys voidaan selvittää. Neuvottelun aluksi lastenvalvojan tulee selostaa isyyden selvittämiseen liittyvät toimenpiteet sekä isyyden vahvistamisen merkitys ja sen oikeusvaikutukset.

Tietoja antaessaan äidillä ja miehellä on velvollisuus pysyä totuudessa. Sama velvollisuus koskee myös tunnustamislausuman antamista, tunnustamisen hyväksymistä ja tunnustamisen johdosta toimitettua kuulemistä.

8 §

Lastenvalvojan oikeus saada tietoja

Lastenvalvojan oikeuteen saada tietoja isyyden selvittämistä varten sovelletaan, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (812/2000) säädetään. Lastenvalvojalla on oikeus saada miehen henkilöllisyyden ja asuinpaikan selvittämiseksi tarpeellisia tietoja salassapitosäännösten estämättä myös äidin ilmoittaman miehen työnantajalta sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnasta annetussa laissa (308/2006) tarkoitettun majoitustoiminnan harjoittajalta.

9 §

Geneettisen ja lääketieteellisen selvityksen hankkiminen

Lastenvalvojan on tilattava isyyden selvittämisen yhteydessä oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain (378/2005) 1 §:ssä tarkoitettu oikeusgeneettinen isyystutkimus lapsesta, äidistä ja miehestä, joka saattaa olla lapsen isä, jos mies pyytää tutki-

musta tai jos lastenvalvoja muuten katsoo sen tarpeelliseksi. Jos tutkimus voidaan mainitun lain mukaan määrätä tehtäväksi muusta kuin edellä tarkoitettusta henkilöstä, lastenvalvoja voi katsoessaan sen aiheelliseksi tilata tutkimuksen.

Lastenvalvojan tilaama oikeusgeneettinen isyystutkimus voidaan tehdä vain sen suostumuksella, josta näyte on tarkoitus ottaa. Jos tutkimus aiotaan tehdä vainajasta tai hänestä aiemmin otetusta näytteestä eikä vainaja ole eläessään antanut suostumusta tutkimukseen, siihen on saatava vainajan oikeudenomistajien suostumus.

Jos tutkimus on tarkoitus tilata miehen tai äidin molemmista vanhemmista, toisesta vanhemmasta yksin tai muusta sukulaisesta, lastenvalvojan tilaamaan tutkimukseen ja siihen annettavaan suostumukseen sovelletaan, mitä oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 6, 7 ja 9 §:ssä sekä 11 §:n 1 momentissa säädetään tuomioistuimen määräämästä tutkimuksesta.

Lastenvalvoja voi hankkia lääketieteellisen asiantuntijalausannon lapsen siirtämisaikakohdasta, jos sen hankkimista voidaan pitää tarpeellisena muut selvitykset huomioon ottaen.

10 §

Tutkittavalle annettavat tiedot ja ilmoitukset

Ennen oikeusgeneettisessä isyystutkimuksessa tarvittavan näytteen ottamista ja tutkimuksen tilaamista lastenvalvojan tulee selostaa tutkittavalle tutkimukseen liittyvät toimenpiteet ja tutkimuksen merkitys isyyden selvittämisen kannalta sekä 9 §:n 1—3 momentissa tarkoitettut edellytykset tutkimuksen tekemiselle.

Saatuun oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen perustuvan lausunnon lastenvalvojan on viipymättä ilmoitettava sen sisällöstä tutkittavalle.

11 §

Isyyden selvittämisen keskeyttäminen

Isyyden selvittäminen on keskeytettävä, jos 15 vuotta täyttänyt lapsi sitä vaatii.

Lastenvalvoja voi päättää, että isyyden selvittäminen keskeytetään, jos:

1) on ilmeistä, ettei isyyden vahvistamista varten ole saatavissa riittävästi tietoja;

2) lapsi on syntynyt hedelmöityshoidoista annetun lain 1 §:ssä tarkoitettujen hoidon tuloksena naiselle, joka on saanut hoitoa yksin, ja on selvitetty, että siittiöiden luovuttaja ei ole mainitun lain 16 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla suostunut siihen, että hänet voidaan vahvistaa hoidon tuloksena syntyneen lapsen isäksi;

3) mies ei ole tunnustanut lasta ja on erityinen syy olettaa, että isyyden selvittäminen ei olisi lapsen edun mukaista, eikä 15 vuotta täyttänyt lapsi vaadi isyyden selvittämistä.

Keskeytetty isyyden selvittäminen on aloitettava uudestaan:

1) äidin, 15 vuotta täyttäneen lapsen tai isän itseään pitävän miehen pyynnöstä, jos 2 momentin 1 tai 2 kohdassa tarkoitettujen keskeyttämisen edellytykset eivät enää täyty;

2) äidin, 15 vuotta täyttäneen lapsen tai isyyden tunnustaneen miehen pyynnöstä, jos selvittämisen keskeyttäminen on perustunut 2 momentin 3 kohtaan.

12 §

Isyyden selvittämisestä laadittava pöytäkirja

Lastenvalvojan on laadittava isyyden selvittämisestä pöytäkirja. Pöytäkirjaan tulee merkitä kaikki ne tiedot, joilla on merkitystä isyyttä vahvistettaessa.

Jos neuvottelua isyyden selvittämiseksi ei 6 §:n 2 momentin mukaan ollut toimitettava, isyyden selvittämisestä laadittava pöytäkirja sisältää ainoastaan:

1) tiedon siitä, että kukaan 6 §:n 2 momentissa mainituista henkilöistä ei ole määrääjässä ilmoittanut käsitystään siitä, että isyyden tunnustanut mies ei ole lapsen isä;

2) lastenvalvojan lausuman siitä, että hänen tiedossaan olevien seikkojen nojalla ei ole aihetta epäillä sitä, että joku muu kuin tunnustaja olisi lapsen isä.

Äidillä, 15 vuotta täyttäneellä lapsella ja miehellä, jolla on 29 §:n 2 momentin mukainen kanne-oikeus, on pyynnöstä oikeus saada tieto isyyden selvittämisestä laaditusta pöytäkirjasta kokonaisuudessaan siitä riippumat-

ta, mitä viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 11 §:n 2 momentin 1 kohdassa säädetään.

13 §

Tunnustamistilaisuuden varaaminen ja kanteen nostaminen

Lastenvalvojan on varattava miehelle tilaisuus tunnustaa isyytensä, jos hän katsoo, että oikeusgeneettisen isyystutkimuksen tai muun selvityksen valossa voidaan pitää todistettuna, että mies on lapsen isä.

Jos mies ei tunnusta isyyttä eikä lapsi ole täyttänyt 18 vuotta, lastenvalvoja ajaa lapsen puolesta kannetta isyyden vahvistamiseksi siten kuin 6 luvussa säädetään.

14 §

Muutoksenhaku

Lapsen äiti, 15 vuotta täyttänyt lapsi ja mies, joka katsoo olevansa lapsen isä, saa hakea muutosta isyyden selvittämisen keskeyttämistä tai sen uudelleen aloittamista koskevaan lastenvalvojan päätökseen valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään. Edellä mainitut ja lastenvalvoja saavat hakea muutosta hallinto-oikeuden päätökseen, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.

Isyyden vahvistamista koskevan kanteen nostamisesta säädetään 29 §:ssä. Lastenvalvojan 11 §:n nojalla antamaan päätökseen on liitettävä tieto kanneoikeudesta ja siihen liittyvästä määräajasta.

3 luku

Isyyden tunnustaminen

15 §

Tunnustamisen käyttöala

Jollei 2 momentissa toisin säädetä, isyyden tunnustaminen ei voi koskea lasta, jolla on jo isä. Tunnustaa ei myöskään voida lasta, joka on adoptoitu.

Tunnustaa voidaan kuitenkin lapsi, jonka osalta isyys on todettu 2 §:n nojalla, jos ne, joiden hyväksyminen 19 §:n nojalla tarvitaan, hyväksyvät tunnustamisen. Kun tunnustaminen vahvistetaan maistraatissa, 2 §:n nojalla todettu isyys kumoutuu.

Isyyttä ei voida tunnustaa lapsen kuoleman jälkeen. Isyys voidaan kuitenkin tunnustaa, jos lapsi on kuollut niin pian syntymänsä jälkeen, että tunnustamislausumaa ei ole olosuhteet huomioon ottaen voitu antaa lapsen eläessä. Tunnustamislausuma on tässä tapauksessa annettava ennen kuin vuosi on kulu- nut lapsen kuolemasta. Jos isyys tunnustetaan lapsen kuoleman jälkeen, isyys selvitetään, kuten 2 luvussa säädetään.

16 §

Isyyden tunnustaminen ennen lapsen syntymää

Mies voi tunnustaa isyytensä ennen lapsen syntymää ilmoittamalla olevansa syntävän lapsen isä siten kuin jäljempänä säädetään.

Ilmoitus on annettava henkilökohtaisesti ja tulevan äidin läsnä ollessa terveydenhoitajalle tai kättilölle sen kunnan äitiysneuvolassa, jossa syntävän lapsen äidille ja miehelle on annettu raskaudenaikaisia neuvolapalveluita. Ennen tunnustamisen vastaanottamista osapuolille on selvitettävä tunnustamisen merkitys ja oikeusvaikutukset.

Tunnustamislausuma, jota 2 momentissa tarkoitetaan, voidaan antaa myös äidin kotikunnan lastenvalvojalle äidin esitettyä todistuksen raskaudesta. Tällöin noudatetaan, mitä 2 momentissa säädetään.

Terveydenhoitajan, kättilön tai lastenvalvojan, jota 2 ja 3 momentissa tarkoitetaan, on kieltäydyttävä ottamasta vastaan tunnustamista, jos:

- 1) äiti vastustaa tunnustamista;
- 2) miehen tai tulevan äidin henkilöllisyyttä ei ole luotettavasti selvitetty;
- 3) on syytä epäillä, ettei tunnustaja ole lapsen isä; tai
- 4) on syytä epäillä, että tunnustaja ei mielentilansa, kielivaikeuksien tai muun syyn vuoksi kykene ymmärtämään tunnustamisen merkitystä.

Tunnustamisesta laadittavasta asiakirjasta säädetään 22 §:ssä. Äidin hyväksytyä tunnustamisen kirjallisesti asiakirja on viipymättä toimitettava sen kunnan lastenvalvojalle, jolle isyyden selvittäminen 5 §:n mukaan kuuluu.

17 §

Tunnustamisen peruuttaminen ja kiistäminen

Mies, joka on 16 §:n nojalla tunnustanut isyytensä, voi peruuttaa tunnustamisensa ilmoittamalla siitä kirjallisesti isyyden selvittämisestä huolehtivalle lastenvalvojalle viimeistään 30. päivänä lapsen syntymästä.

Lapsen äiti tai mies, joka katsoo olevansa lapsen isä, voi 1 momentissa säädetyin tavoin ilmoittaa käsityksensä siitä, että lapsen tunnustanut mies ei ole lapsen isä.

18 §

Isyyden tunnustaminen lapsen syntymän jälkeen

Mies voi tunnustaa isyytensä lapsen syntymän jälkeen ilmoittamalla henkilökohtaisesti 2 momentissa tarkoitettulle tunnustamisen vastaanottajalle olevansa lapsen isä. Vastaanottajan on ennen tunnustamista selvitettävä miehelle tunnustamisen merkitys ja oikeusvaikutukset.

Isyyden tunnustamisen ottaa vastaan lastenvalvoja, maistraatin päällikkö, henkikirjoittaja tai julkinen notaari. Mies, joka avioliittoa solmittaessa haluaa tunnustaa olevansa kihlakumppaninsa lapsen isä, voi antaa tunnustamislausuman myös vihkijälle. Tunnustamisen ottaa ulkomailla vastaan sellainen Suomen edustuston virkamies, joka voi konsulipalvelulain (498/1999) 33 §:n mukaan suorittaa edustustossa julkisen notaarin tehtäviä. Tunnustamisesta laadittavasta asiakirjasta säädetään 22 §:ssä.

Jos tunnustamislausuman on vastaanottanut muu viranomainen kuin isyyden selvittämisestä huolehtiva lastenvalvoja, tunnustamisesta laadittu asiakirja on viipymättä lähetettävä mainitulle lastenvalvojalle.

Tunnustamislausuma voidaan vieraassa valtiossa antaa noudattaen sitä muotoa ja menettelyä, jota kyseisen valtion lain mukaan on noudatettava.

19 §

Tunnustamisen hyväksyminen

Isyyttä ei voida tunnustamisen perusteella vahvistaa, jos tunnustaminen koskee 2 §:ssä tarkoitettua lasta, elleivät äiti ja aviomies ole hyväksyneet tunnustamista.

Isyyttä ei voida tunnustamisen perusteella vahvistaa myöskään, jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta, ellei lapsi ole hyväksynyt tunnustamista.

Jos tunnustaminen on tehty ennen lapsen syntymää, isyyttä ei voida vahvistaa tunnustamisen perusteella, ellei syntyvän lapsen äiti ole hyväksynyt tunnustamista.

Hyväksyminen, jota 1 ja 2 momentissa tarkoitetaan, annetaan sen kunnan lastenvalvojalle, joka selvittää isyyden. Hyväksymisen voi vastaanottaa myös se, joka on ottanut vastaan tunnustamisen. Hyväksyminen on annettava sen vastaanottajalle henkilökohtaisesti.

20 §

Kuuleminen

Lastenvalvojan on varattava seuraaville tilaisuuksille kuulluksi tunnustamisen johdosta:

1) äidille, jollei hän ole 16 §:n mukaisesti hyväksynyt tunnustamista;

2) lapsen huoltajalle, jos se on hankaluu-
detta järjestettävissä;

3) tunnustajan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle, jos tunnustaja on alaikäinen.

Lastenvalvoja voi kuulla muitakin kuin 1 momentissa tarkoitettuja henkilöitä, jos se on asian selvittämiseksi tarpeen. Kuulla voidaan suullisesti tai kirjallisesti. Kuulla voi myös se, joka on ottanut vastaan 18 §:ssä tarkoitettun tunnustamisen.

21 §

Henkilöllisyyden toteaminen

Edellä 16 tai 18 §:ssä tarkoitetun tunnustamislausuman, 19 §:ssä tarkoitetun hyväksymisen tai 20 §:ssä tarkoitetun suullisen kuulemisen vastaanottajan tulee todeta tunnustamislausuman tai hyväksymisen antajan tai kuultavan henkilöllisyys henkilöllisyystodistuksen perusteella tai muulla tähän verrattavalla, luotettavalla tavalla.

22 §

Tunnustamisesta ja sen hyväksymisestä laadittava asiakirja

Tunnustamisesta ja sen hyväksymisestä on tehtävä asiakirja. Asiakirja on päivättävä ja siihen merkitään lapsen, lapsen äidin ja tunnustavan miehen yksilöinti- ja yhteystiedot. Asiakirjan allekirjoittavat isyytensä tunnustanut mies ja tunnustamisen vastaanottaja. Jos jonkun tulee hyväksyä tunnustaminen, hyväksyjän ja hyväksymisen vastaanottajan on allekirjoitettava asiakirja.

Jollei lapsi, äiti taikka aviomies, jonka tulee hyväksyä tunnustaminen, ole todistettavasti saanut tietoa tunnustamislausuman antamisesta ja heidän olinpaikkansa on tunnettu, lastenvalvojan on annettava heille tieto tunnustamisesta postitse saantitodistusta vastaan.

23 §

Asiakirjojen toimittaminen maistraatille

Kun isyyden selvittäminen on toimitettu ja mies on tunnustanut isyytensä, tulee isyyden selvittäneen lastenvalvojan toimittaa isyyden selvittämisestä tehty pöytäkirja ja tunnustamista koskevat asiakirjat 27 §:ssä tarkoitetulle maistraatille.

4 luku

Miehen oikeudenomistajien suostumus isyyden vahvistamiseen

24 §

Suostumus isyyden vahvistamiseen ilman oikeudenkäyntiä

Jos lapsi on syntynyt avioliiton ulkopuolella ja isyyden selvittäminen ja oikeusgeneettinen isyystutkimus osoittavat ennen lapsen syntymää kuolleen miehen olevan lapsen isä, miehen oikeudenomistajat voivat lapsen syntymän jälkeen antaa suostumuksen siihen, että isyys vahvistetaan ilman oikeudenkäyntiä maistraatin päätöksellä.

25 §

Suostumuksesta laadittava asiakirja

Miehen oikeudenomistajien 24 §:ssä tarkoitetusta suostumuksesta on laadittava asiakirja. Suostumukseen ja asiakirjaan sovelletaan, mitä tässä laissa säädetään isyyden tunnustamisesta lapsen syntymän jälkeen, tunnustamiseen liittyvästä kuulemisesta, tunnustamisen hyväksymisestä ja asiakirjojen toimittamisesta maistraatille. Oikeudenomistajan suostumusta ei kuitenkaan edellytetä annettavan vastaanottajan läsnä ollessa.

5 luku

Isyyden vahvistaminen maistraatissa

26 §

Maistraatin toimivalta

Isyys vahvistetaan maistraatissa, jos:

1) mies on tunnustanut isyyden 15—22 §:ssä säädetyin tavoin eikä ole aihetta epäillä, ettei mies ole lapsen isä;

2) ennen lapsen syntymää kuolleen miehen oikeudenomistajat ovat 24 ja 25 §:ssä säädetyin tavoin antaneet suostumuksensa siihen, että isyys vahvistetaan maistraatin päätöksellä, ja 24 §:ssä tarkoitetun selvityksen perus-

teella voidaan pitää selvitettyinä, että mies on lapsen isä.

Isyys voidaan vahvistaa, vaikka miehen tai äidin henkilöllisyyttä ja perhesiteitä osoittavat asiakirjat ovat puutteelliset, jos lisäselvitystä ei kohtuudella ole saatavissa ja isyyden selvittäminen ja oikeusgeneettinen isyystutkimus osoittavat, että mies on lapsen isä.

Jos mies on 16 §:ssä säädetyin tavoin tunnustanut isyytensä, isyys voidaan 1 momentin 1 kohdassa säädetyin perustein vahvistaa, vaikka mies olisi kuollut ennen lapsen syntymää.

27 §

Alueellisesti toimivaltainen maistraatti

Isyyden vahvistaa 26 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa se maistraatti, jonka toimialueella lastenvalvoja toimii.

Jos maistraattien toiminnan tehostamiseksi tai tasapainoisen alueellisen kehityksen edistämiseksi on tarpeen siirtää isyyden vahvistamista koskevia asioita maistraatilta toiselle, valtiovarainministeriön asetuksella säädetään, miltä maistraateilta toimivalta siirtyy ja mille maistraateille se siirtyy, sekä toimivallan jakautumisen perusteista asiat vastaanotettavien maistraattien kesken.

28 §

Isyysasian käsittely maistraatissa ja muutoksenhaku

Isyyden vahvistamista koskevan asian käsittelyyn maistraatissa sovelletaan hallintolain (434/2003). Jos asiassa ei ole menetely, kuten 3 ja 4 luvuissa säädetään, asiakirjat ovat puutteelliset tai isyyskysymystä ei ole riittävästi selvitetty, maistraatti voi pyytää lastenvalvojaa täydentämään asiakirjoja tai hankkimaan tarpeellista saatavilla olevaa lisäselvitystä.

Maistraatin päätökseen ei saa hakea muutosta. Asianosaisen oikeudesta nostaa kanne isyyden vahvistamiseksi ja kanteen nostamiselle säädetyistä määräajoista säädetään 29 ja 30 §:ssä. Päätökseen on liitettävä tieto 29 §:ssä tarkoitettua kanneoikeudesta ja 30 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräajasta.

ta. Sen lisäksi, mitä hallintolain 54 §:ssä säädetään tiedoksiantovelvollisuudesta, maistraatin on annettava päätös tiedoksi lastenvalvojalle.

6 luku

Isyyden vahvistamista koskeva oikeudenkäynti

29 §

Kanneoikeuden edellytykset ja asianosaiset

Lapsi, jonka osalta isyyttä ei ole äidin avioliiton perusteella todettu eikä maistraatin tai tuomioistuimen päätöksellä vahvistettu, voi vaatia isyyden vahvistamista nostamalla kanteen isäksi otaksumaansa miestä vastaan. Jos mies on kuollut, kanne nostetaan miehen oikeudenomistajia vastaan.

Miehellä, joka katsoo olevansa lapsen isä, on oikeus nostaa isyyden vahvistamista koskeva kanne lasta vastaan:

1) jos lastenvalvoja on keskeyttänyt isyyden selvittämisen, koska lapsesta tai lapsen äidistä ei ole saatu näytettä, josta oikeusgeneettinen isyystutkimus olisi voitu tehdä; tai
2) jollei maistraatti ole vahvistanut isyyttä ja siihen on muu syy kuin se, ettei 19 §:ssä tarkoitettua hyväksymistä ole saatu.

Jos mies kuolee kanteen ollessa vireillä, miehen oikeudenomistajat tulevat hänen sijajansa.

30 §

Kanneoikeuden rajoitukset

Kannetta isyyden vahvistamiseksi ei voida ajaa, jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta ja vastustaa isyyden vahvistamista. Kannetta ei voida saattaa vireille eikä asian käsittelyä jatkaa, jos lapsi on kuollut.

Miehen, joka katsoo olevansa lapsen isä, on pantava kanne vireille vuoden kuluessa siitä päivästä, jona hän sai tiedon 29 §:n 2 momentissa tarkoitettua lastenvalvojan tai maistraatin päätöksestä.

31 §

Lapsen puhevallan käyttäminen

Isyyden vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä alaikäisen lapsen puhevaltaa käyttää lastenvalvoja, joka on 5 §:n nojalla selvittänyt isyyden. Lastenvalvojalla ei kuitenkaan ole puhevaltaa, jos Suomen viranomaisten kansainvälinen toimivalta perustuu muuhun kuin 49 §:n 1 momentin 1 tai 2 kohdassa tarkoitettuun seikkaan.

Isyyden vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä alaikäisen lapsen puhevaltaa saavat lastenvalvojan ohella käyttää lapsen huoltaja tai muu laillinen edustaja ja 15 vuotta täyttänyt lapsi itse soveltaen, mitä oikeudenkäymiskaaren 12 luvussa säädetään. Jos lastenvalvoja ja lapsen muu edustaja ovat puhevaltaa käyttäessään erimielisiä, on noudatettava lastenvalvojan mielipidettä.

Tuomioistuimen tulee varata tilaisuus tulla kuulluksi jokaiselle, joka 1 tai 2 momentin mukaan saa käyttää lapsen puhevaltaa. Myös lapsen äidille tulee varata tilaisuus tulla kuulluksi, vaikka hän ei olisi lapsen huoltaja, jos kuuleminen on hankaluudetta järjestettävissä.

Lapselle, jota lastenvalvoja 1 momentin nojalla edustaa isyyden vahvistamista koskevassa asiassa, myönnetään korvauksetta oikeusapulain (257/2002) mukainen oikeusapujen estämättä, mitä oikeusavun edellytyksistä muuten säädetään.

32 §

Vastaajaksi haastaminen

Lapsen tulee haastaa vastaajaksi mies, jonka voidaan olettaa olevan lapsen isä.

Jos tällaisia miehiä on useita, voidaan heidät haastaa vastaajiksi samaan oikeudenkäyntiin. Miehet tulee haastaa vastaajiksi samaan oikeudenkäyntiin, jos on ilmeistä, että selvityksen saaminen isyydestä sitä edellyttää.

Jos mies nostaa 29 §:ssä tarkoitetun kanteen lasta vastaan, hän voi haastaa vastaajiksi myös ne miehet, jotka kantajan ohella voivat tulla kysymykseen lapsen isänä.

Miestä, jonka osalta on oikeusgeneettisellä isyystutkimuksella selvitetty, että hän ei voi

olla lapsen isä, ei saa ilman erityistä syytä haastaa vastaajaksi.

33 §

Haasteen tiedoksianto

Haasteen tiedoksiannosta säädetään oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa. Jollei tiedoksiannon vastaanottajan eikä hänen tiedoksiannon vastaanottamista varten valtuuttamansa olinpaikasta voida saada tietoa, haasteen tiedoksianto voidaan kuitenkin toimittaa kuuluttamalla vain, jos isyydestä on saatavilla siinä määrin todisteita, että oikeudenkäynnin aloittamista miestä vastaan on pidettävä lapsen edun mukaisena.

34 §

Isyyden selvittämisestä laaditun pöytäkirjan tiedoksianto

Kantajan tulee liittää isyyden selvittämisestä laadittu pöytäkirja haastehakemukseen, jos isyys on lain mukaan pitänyt selvittää. Jos pöytäkirjaa ei ole liitetty haastehakemukseen, tuomioistuimen tulee pyytää pöytäkirja lastenvalvojalta.

35 §

Oikeuspaikka

Toimivaltaisesta tuomioistuimesta isyyden vahvistamista koskevassa asiassa säädetään oikeudenkäymiskaaren 10 luvussa.

Kun isyyden vahvistamista koskeva asia on vireillä toimivaltaisessa tuomioistuimessa, ei saman lapsen isyyskysymystä saa tutkia toisessa tuomioistuimessa. Tuomioistuimen on tällöin siirrettävä asia oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 22 §:ssä säädetyin tavoin siihen tuomioistuimeen, jossa asia on jo vireillä.

36 §

Kanteen peruuttaminen ja isyyden poissuljenta

Kun isyyden vahvistamista koskevaa kantetta ajetaan useampaa kuin yhtä miestä vas-

taan, voi kantaja peruuttaa kanteen jonkun miehen osalta, jos tämä ei vastusta kanteen peruuttamista. Kanne voidaan peruuttaa kuitenkin vain, jos tuomioistuimien kuultuaan muita vastaajia tähän suostuu. Tuomioistuimen on tällöin jätettävä asia kyseistä miestä koskevalta osalta sellensä.

Jos isyyden vahvistamista koskevaa kantetta ajetaan useampaa kuin yhtä miestä vastaan, tuomioistuin voi ennen isyyskysymyksen lopullista ratkaisemista hylätä kanteen yhden tai useamman miehen osalta, jos oikeusgeneettisen isyystutkimuksen perusteella on pidettävä todistettuna, ettei kyseinen mies voi olla lapsen isä.

37 §

Näytön hankkiminen

Tuomioistuimen on omasta aloitteestaan määrättävä hankittavaksi kaikki se selvitys, minkä se katsoo asian ratkaisemisen kannalta tarpeelliseksi. Jos oikeudenkäynnissä esiintulleiden seikkojen perusteella on aihetta olettaa, että mies, joka ei ole asianosaisena, on lapsen isä, tuomioistuin voi varata hänelle tilaisuuden tulla kuulluksi. Tuomioistuin voi myös kehottaa lastenvalvojaa täydentämään isyyden selvittämistä.

38 §

Muutoksenhaun käsittely

Jos kantaja tai vastaaja hakee muutosta isyydestä annettuun tuomioon, voi muutoksenhakutuomioistuin käsitellä asian myös sellaisen asianosaisen osalta, jota muutoksenhaku ei koske. Asiaa ei kuitenkaan tule ilman erityistä syytä ottaa käsiteltäväksi sellaisen miehen osalta, jota muutoksenhaku ei koske ja jota koskeva vaatimus on hylätty sen vuoksi, että hänen isyytensä ei ole mahdollinen suoritettun oikeusgeneettisen isyystutkimuksen nojalla.

7 luku

Isyyden kumoaminen

39 §

Isyyden kumoamisen perusteet

Miehen isyys on kumottava, jos oikeusgeneettisen isyystutkimuksen avulla tai muutoin on selvitetty, ettei miehen ja lapsen välillä ole 3 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettua suhdetta.

40 §

Isyyden kumoaminen maistraatin päätöksellä

Aviomiehen isyys on kumottu, kun toinen mies on 18 §:ssä tarkoitetulla tavalla tunnustanut isyytensä ja maistraatti on vahvistanut isyyden tunnustamisen perusteella.

Jos lapsen äiti ja aviomies ovat yhdessä pyytäneet lastenvalvojalta isyyden selvittämistä 4 §:n 2 momentin 3 kohdassa tarkoitetulla tavalla, ja oikeusgeneettisen isyystutkimuksen perusteella voidaan todeta, että aviomies ei voi olla lapsen isä, maistraatti voi vanhempien yhteisestä hakemuksesta vahvistaa, että aviomies ei ole lapsen isä. Maistraatti ei kuitenkaan voi päättää asiasta, jos äidille on annettu hedelmöityshoitoa ajankohtana, jolloin lapsi on saatettu alkuun. Asia voidaan ratkaista lasta kuulematta. Hakemus maistraatille tulee tehdä ennen kuin vuosi on kulu-
nut lapsen syntymästä.

Maistraatin 1 ja 2 momenteissa tarkoitettuihin päätöksiin ei saa hakea muutosta.

41 §

Isyyden kumoaminen kanteen perusteella

Isyyden kumoamista koskevan kanteen saa käräjäoikeudessa nostaa lapsi, äiti tai mies, jonka isyys on avioliiton perusteella todettu tai maistraatin päätöksellä vahvistettu.

Isyyden kumoamista koskevan kanteen saa 42 §:n 2 momentissa mainituissa tapauksissa nostaa myös se, joka katsoo 1 momentissa tarkoitettun miehen asemesta olevansa lapsen isä.

Kanne on nostettava niitä 1 momentissa mainittuja henkilöitä vastaan, joilla kantajan ohella on oikeus kanteen nostamiseen.

Jos asianosainen kuolee oikeudenkäynnin kestäessä, hänen oikeudenomistajansa tulevat hänen sijaansa.

42 §

Kanneoikeuden rajoitukset

Lapsen kanneoikeutta voi käyttää vain 15 vuotta täyttänyt lapsi itse, 15 vuotta nuoremman lapselle tai 15 vuotta täyttäneelle lapselle, joka ei mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi kykene ymmärtämään asian merkitystä, voidaan kuitenkin määrätä edunvalvoja lapsen kanneoikeuden käyttämistä varten, jos siihen on lapsen edun kannalta erittäin painava syy.

Miehellä, joka katsoo olevansa äidin avioliiton aikana syntyneen lapsen isä, on oikeus nostaa kanne äidin aviomiehen isyyden kumoamiseksi ainoastaan, jos:

1) äiti ja aviomies ovat asuneet erillään lapsen syntymän aikaan;

2) kantaja on asunut yhdessä lapsen äidin kanssa lapsen syntymän aikaan ja osallistunut lapsen hoitoon tai jos kantajan ja lapsen välille on muutoin muodostunut perheyhteyteen rinnastettava suhde; ja

3) tuomioistuimien arvioi kanteen nostamisen olevan lapsen edun mukainen.

Aviomiehellä tai isyytensä tunnustaneella miehellä ei ole oikeutta nostaa kannetta, jos hän saatuaan tietää toisen miehen olleen sukupuoliyhdynnässä äidin kanssa tai toisen miehen siittiötä käytetyn äidin hedelmöittämiseen lapsen siittämisaikana on lapsen syntymän jälkeen kirjallisesti ilmoittanut, että lapsi on hänen. Äidillä ei ole oikeutta nostaa kannetta, jos hän on kirjallisesti hyväksynyt edellä tarkoitetun ilmoituksen.

43 §

Kuoleman vaikutus kanneoikeuteen ja vastaajan puhevallan käyttöön

Kannetta isyyden kumoamiseksi ei voida panna vireille, jos lapsi on kuollut.

Kannetta isyyden kumoamiseksi ei voida panna vireille sellaisen 41 §:ssä tarkoitetun asianosaisen puolesta, joka on kuollut. Isäksi todetun tai vahvistetun miehen kuoltua hänen puolisonsa ja perillensä voivat kuitenkin saattaa isyyden kumoamiskanteen vireille siten kuin 44 §:n 3 momentissa säädetään.

Jos mies, jonka 41 §:n 1 momentin mukaan tulisi olla asiassa vastaajana, on kuollut, vastaajaksi on haastettava hänen oikeudenomistajansa. Jos äiti on kuollut, hänen oikeudenomistajiaan ei haasteta vastaajiksi.

44 §

Määräaika kanteen nostamiselle

Äidin, 42 §:n 2 momentissa tarkoitetun miehen ja miehen, jonka isyys on todettu avioliiton perusteella, on pantava kanne vireille kahden vuoden kuluessa lapsen syntymästä. Jos miehen isyys on vahvistettu tunnustamisen perusteella, isyytensä tunnustaneen miehen ja äidin on pantava kanne vireille kahden vuoden kuluessa siitä, kun isyys on tunnustamisella vahvistettu.

Kanne voidaan tutkia, vaikka se olisi pantu vireille määräajan päättymisen jälkeen, jos kantajalla, jota 1 momentissa tarkoitetaan, oli laillinen este tai hän näyttää muun erittäin painavan syyn, jonka vuoksi kannetta ei ole aikaisemmin nostettu. Kanne on kuitenkin jätettävä tutkimatta, jos sitä ei ole nostettu viipymättä sen jälkeen, kun syy kanteen nostamatta jättämiselle oli poistunut.

Jos aviomies tai isyytensä tunnustanut mies on kuollut menettämättä kanneoikeuttaan, on eloon jääneellä puolisoilla sekä jokaisella, joka lapsen ohella tai lapsen jälkeen on miehen lähin perillinen, oikeus nostaa kanne vuoden kuluessa miehen kuolemasta tai, jos miehellä vielä olisi ollut käytettävissään pitempi aika, tuon ajan kuluessa.

45 §

Sivullisen miehen kuuleminen

Jos oikeudenkäynnissä esille tulleiden seikkojen perusteella on aihetta olettaa, että tietty mies, joka ei ole asianosaisena, on lap-

sen isä, voi tuomioistuimien varata hänelle tilaisuuden tulla kuulluksi.

46 §

Oikeuspaikka

Toimivaltaisesta tuomioistuimesta isyyden kumoamista koskevassa asiassa säädetään oikeudenkäymiskaaren 10 luvussa.

47 §

Oikeudenkäyntimenettely

Isyyden kumoamista koskevaan oikeudenkäyntiin sovelletaan, mitä 33 ja 37 §:ssä säädetään.

8 luku

Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset

48 §

Isyyden määräytyminen välittömästi lain nojalla

Isyys määräytyy välittömästi lain nojalla Suomen lain mukaan, jos:

- 1) lapsen äidillä lapsen syntymän aikaan on asuinpaikka Suomessa; tai
- 2) lapsen äidillä ei lapsen syntymän aikaan ole asuinpaikkaa missään valtiossa ja hän oleskelee tuolloin Suomessa tai on täällä turvapaikanhakijana.

Jos Suomen lakia ei 1 momentin mukaan sovelleta, isyys määräytyy välittömästi lain nojalla sen valtion lain mukaan, jota on sovellettava siinä valtiossa, jossa:

- 1) lapsen äidillä lapsen syntymän aikaan on asuinpaikka; tai
- 2) lapsen äiti lapsen syntymän aikaan oleskelee tai on turvapaikanhakijana, jos äidillä ei tuolloin ole asuinpaikkaa missään valtiossa.

Jos lapsella kuitenkin on syntymän aikaan kaikki asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen läheisempi yhteys johonkin muuhun val-

tioon kuin siihen, jonka laki 1 tai 2 momentin mukaan tulisi sovellettavaksi, isyyden määräytymiseen välittömästi lain nojalla sovelletaan tuossa valtiossa sovellettavaa lakia.

Jos isyysuhde on lapsen syntymän jälkeen vakiintunut muussa kuin 1—3 momentissa tarkoitetussa valtiossa sovellettavan lain mukaiseksi ja lapsella on läheinen yhteys tuohon valtioon, isyyden määräytymiseen välittömästi lain nojalla sovelletaan 1—3 momentista poiketen tuossa valtiossa sovellettavaa lakia.

49 §

Suomen viranomaisten kansainvälinen toimivalta

Suomen viranomaiset ovat toimivaltaisia isyyttä koskevassa asiassa, jos:

- 1) lapsella on Suomessa asuinpaikka;
- 2) lapsella ei ole asuinpaikkaa missään valtiossa, mutta hän oleskelee Suomessa tai on täällä turvapaikanhakijana;
- 3) vastaajalla tai ainakin yhdellä heistä on tai viimeksi ennen kuolemaansa oli Suomessa asuinpaikka;
- 4) vastaajalla ei ole asuinpaikkaa missään valtiossa, mutta hän oleskelee tai viimeksi ennen kuolemaansa oleskeli Suomessa tai on täällä turvapaikanhakijana; taikka
- 5) lapsi tai mies on tai viimeksi ennen kuolemaansa oli Suomen kansalainen eikä asiaa voida ratkaista siinä vieraassa valtiossa, jossa lapsella tai miehellä on asuinpaikka ja asian ratkaisemiselle Suomessa on erityinen syy.

Isyyden selvittämistä ja tunnustamista koskevassa asiassa Suomen viranomaiset ovat sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, toimivaltaisia, jos mies haluaa tunnustaa syntyneen lapsen isyyden ja:

- 1) miehellä on Suomessa asuinpaikka; taikka
- 2) miehellä ei ole asuinpaikkaa missään valtiossa, mutta hän oleskelee Suomessa tai on täällä turvapaikanhakijana.

Isyyden selvittämistä, jota 2 luvussa tarkoitetaan, ei kuitenkaan toimiteta, jos Suomen viranomaisten toimivalta perustuu ainoastaan 1 momentin 3 tai 4 kohtaan.

50 §

Vieraassa valtiossa vireillä olevan asian vaikutus

Jos vieraan valtion viranomaisessa on vireillä isyyttä koskeva asia ja on ilmeistä, että asiassa annettava päätös tunnustetaan Suomessa, Suomen viranomaisen on keskeytettävä saman, täällä myöhemmin vireille tulleen asian käsittely, kunnes on selvitetty, tunnustetaanko vieraassa valtiossa annettu päätös täällä.

Suomen viranomainen voi kuitenkin olla keskeyttämättä asian käsittelyä tai jatkaa keskeytetyn asian käsittelyä, jos osoitetaan, että ratkaisun saaminen muutoin kohtuuttomasti viivästyisi.

51 §

Sovellettava laki

Isyyttä koskevassa asiassa sovelletaan Suomen lakia, jollei 48 §:stä muuta johdu.

52 §

Vieraassa valtiossa annetun päätöksen tunnustaminen

Isyydestä vieraassa valtiossa annettu päätös, joka on voimassa siinä valtiossa, tunnustetaan Suomessa ilman eri vahvistusta.

Vieraassa valtiossa annettua päätöstä ei kuitenkaan tunnusteta, jos:

1) päätöksen antaneen vieraan valtion viranomaisen toimivalta ei perustunut kenenkään osapuolen asuin- tai kotipaikkaan, kansalaisuuteen tai muuhun sellaiseen liittymään, joka huomioon ottaen viranomaisella olisi ollut perusteltu syy ottaa asia käsiteltäväkseen;

2) päätös on annettu pois jäänyttä vastaan eikä haastehakemusta tai vastaavaa asiakirjaa ole annettu tiedoksi pois jääneelle niin hyvässä ajoin ja sillä tavalla, että hän olisi voinut valmistautua vastaamaan asiassa;

3) päätös on ristiriidassa sellaisen Suomessa annetun isyyttä koskevan päätöksen kanssa, jota koskeva oikeudenkäynti on tullut vi-

reille ennen ulkomailla annettuun päätökseen johtanutta oikeudenkäyntiä;

4) päätös on ristiriidassa sellaisen vieraassa valtiossa aikaisemmin annetun isyyttä koskevan päätöksen kanssa, joka tunnustetaan Suomessa; taikka

5) päätös on vastoin Suomen oikeusjärjestyksen perusteita.

Päätöksenä, jota 1 ja 2 momentissa tarkoitetaan, pidetään tuomioistuimen ja muun viranomaisen päätöstä sekä oikeustoimen vahvistamista tai rekisteröintiä, jos lapsen ja miehen välistä suhdetta pidetään tällaisen toimenpiteen seurauksena isyysuhteena tai isyysuhteen katsotaan tällaisen toimenpiteen vuoksi lakanneen siinä valtiossa, jossa rekisteröinti tai muu toimenpide on suoritettu.

53 §

Vieraassa valtiossa annetun päätöksen vahvistaminen

Helsingin hovioikeus voi hakemuksesta vahvistaa, tunnustetaanko vieraassa valtiossa isyydestä annettu päätös Suomessa.

Asiaa käsiteltäessä hovioikeuden on varattava lapselle, isälle, äidille tai jollekulle muulle tilaisuus tulla kuulluksi, jos kuuleminen on tarpeen asian selvittämiseksi ja kuuluttavan olinpaikka on vaikeuksitta selvitettävissä.

54 §

Säännösten toissijaisuus

Tämän luvun säännöksiä on sovellettava ainoastaan, jollei pohjoismaisten isyysratkaisujen tunnustamisesta annetusta laista (352/1980) muuta johdu.

55 §

Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisuus

Vieraan valtion lain säännös on jätettävä huomiotta, jos sen soveltaminen johtaisi Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen tulokseen.

9 luku

Erinäiset säännökset

56 §

Lapsen itsemääräämisoikeuden rajoittaminen

Edellä 11, 19 ja 30 §:ää ei sovelleta, jos 15 vuotta täyttänyt lapsi ei mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi kykene ymmärtämään asian merkitystä.

57 §

Perättömän lausuman antaminen isyysasiassa

Jos äiti isyyden selvittämisen yhteydessä, tunnustamisen vuoksi tapahtuneessa kuulemisessa tai hyväksyessään tunnustamisen tahallaan antaa viranomaiselle väärän tiedon, joka osaltaan johtaa siihen, että isyys vahvistetaan virheellisesti, hänet on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *perättömän lausuman antamisesta isyysasiassa* sakkoon.

Mitä 1 momentissa säädetään, sovelletaan vastaavasti mieheen, joka isyyden selvittämisen yhteydessä, isyyttä tunnustaessaan tai hyväksyessään tunnustamisen tahallaan antaa viranomaiselle väärän tiedon, joka osaltaan johtaa siihen, että isyys vahvistetaan virheellisesti.

58 §

Käsittelyn kiireellisyys

Isyyden selvittämistä, vahvistamista ja kumoamista koskevat asiat on käsiteltävä kiireellisinä.

59 §

Virka-apu

Lastenvalvoja on pyynnöstä velvollinen antamaan virka-apua toisen kunnan lastenval-

vojalle isyyden selvittämisessä ja vahvistamisessa lastenvalvojalle kuuluissa tehtävissä. Tällöin lastenvalvoja on velvollinen myös edustamaan toista lastenvalvojaa käsiteltäessä tämän toimeen kuuluvaa asiaa toimialueensa tuomioistuimessa tai muun viranomaisen luona.

60 §

Tarkemmat säännökset

Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarvittaessa tarkemmin:

1) lapsen syntymää koskevasta ilmoituksesta;

2) lääketieteellisen selvityksen antamisesta ja siitä maksettavasta korvauksesta;

3) maistraatin toimintatavoista, kun isyys on vahvistettu tai kumottu maistraatin päätöksellä;

4) henkilöllisyyden toteamiseksi hyväksyttävistä asiakirjoista.

Oikeusministeriön asetuksella säädetään niistä isyyden selvittämiseen, tunnustamiseen, oikeudenomistajien suostumukseen ja isyyden vahvistamiseen liittyvistä asiakirjoista, jotka annetaan asianomaiseen tarkoitukseen vahvistetulla lomakkeella. Terveiden ja hyvinvoivien laitosten vahvistaa käytettävien lomakkeiden kaavat.

10 luku

Voimaantulo

61 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 . Lain 65 §:n 1 ja 2 momentti ja 67 § tulevat kuitenkin voimaan päivänä kuuta 20 .

Tällä lailla kumotaan isyyslaki (700/1975), jäljempänä *kumottava laki*, ja isyyslain voimaanpanosta annettu laki (701/1975).

62 §

Lain soveltaminen

Tätä lakia sovelletaan myös silloin, kun lapsi on syntynyt ennen tämän lain voimaantuloa, jollei toisin säädetä.

63 §

Isyyden selvittäminen

Jos lapsi on syntynyt ja isyyden selvittämistä koskeva neuvottelu on pidetty ennen tämän lain voimaantuloa, isyyden selvittämiseen sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Isyyden selvittämisen keskeyttämiseen sovelletaan tällöin kuitenkin, mitä 11 §:n 2 momentin 1 ja 2 kohdassa säädetään.

Jos äiti 1 momentissa tarkoitettussa tapauksessa vastustaa isyyden selvittämistä, isyyden selvittämistä voidaan miehen pyynnöstä jatkaa, vaikka mies ei ole tunnustanut isyyttään.

64 §

Isyyden tunnustaminen

Jos mies on tunnustanut isyyden ennen tämän lain voimaantuloa, tunnustamisen hyväksymiseen sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

65 §

Isyyden vahvistamiskanne

Jos isyyden vahvistamista koskeva kanne on vireillä tuomioistuimessa tämän lain tai momentin tullessa voimaan, siihen sovelletaan tämän momentin voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Kanne ei kuitenkaan voida hylätä isyyslain voimaanpanosta annetun lain 7 §:n 2 momentissa säädetyllä perusteella.

Isyyden vahvistamiskanne, joka on vireillä tämän momentin tullessa voimaan tai joka tulee vireille tämän momentin tultua voimaan, voidaan tutkia sen estämättä, että tuomioistuin on aikaisemmin jättänyt isyyden vahvis-

tamatta isyyslain voimaanpanosta annetun lain 7 §:n 2 momentin nojalla.

Jos isyyden selvittämiseen on 63 §:n mukaan sovellettava tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä, lastenvalvoja ei voi lapsen puolesta ajaa kannetta isyyden vahvistamiseksi, jos äiti kumottavan lain 8 §:n 2 momentissa säädetyin tavoin vastustaa isyyden selvittämistä ja lapsi ei ole täytännyt 15 vuotta.

66 §

Isyyden kumoaminen

Äiti ei voi panna vireille isyyden kumoamiskannetta, jos lapsi on syntynyt aikaisemmin kuin 1 päivänä lokakuuta 1976.

Edellä 41 §:n 2 momenttia ja 42 §:n 2 momenttia ei sovelleta, jos lapsi on syntynyt ennen tämän lain voimaantuloa.

Isyyden kumoamiskanteeseen, joka on tuomioistuimessa vireillä tämän lain voimaan tullessa, sovelletaan säännöksiä, joita oli sovellettava tämän lain tullessa voimaan. Kanne ei kuitenkaan voida jättää tutkimatta sillä perusteella, että äiti ja aviomies ovat kumpikin kuolleet.

67 §

Lapsen perintöoikeus eräissä tapauksissa

Jos isyys vahvistetaan tuomioistuimessa ja lapsi on syntynyt aikaisemmin kuin 1 päivänä lokakuuta 1976, lapsella ei ole perintöoikeutta sellaisen isänpuoleisen perittävän jälkeen, joka oli kuollut ennen kuin isyyden vahvistamiseen johtanut kanne tuli vireille.

Mitä 1 momentissa säädetään, on sovellettava myös, jos isyys on vahvistettu kumottavan lain nojalla ennen tämän pykälän voimaantuloa.

Jos 1 tai 2 momentissa tarkoitettulla lapsella on perintöoikeus isänpuoleisen perittävän jälkeen, lapsen lakiosaa laskettaessa ei oteta huomioon sellaisia perintökaaren (40/1965) 7 luvun 3, 4 ja 6 §:ssä tarkoitettuja oikeustoimia, jotka perittävä oli tehnyt ennen kuin kanne isyyden vahvistamiseksi tuli vireille,

paitsi jos osoitetaan perittävän ilmeisenä tarkoituksena olleen vähentää kyseisen lapsen lakiosaa.

Mitä 1—3 momenteissa säädetään, ei kuitenkaan sovelleta, jos 1 tai 2 momentissa tarkoitettulla lapsella oli 30 päivänä syyskuuta 1976 isä, mutta isyys on sen jälkeen kumottu tai isyyttä koskeva tuomio on purettu.

68 §

Viittaukset aikaisempaan lakiin

Jos laissa tai asetuksessa viitataan lainkohtaan, jonka tilalle on tullut tämän lain säännös, tämän lain tultua voimaan noudatetaan tämän lain vastaavaa säännöstä.

2.

Laki

oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain (378/2005) 2 ja 3 §, 11 §:n 3 momentti ja 13 § seuraavasti:

2 §

Tutkimuksen teettäminen

Tuomioistuin voi käsiteltävänään olevassa isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa määrätä tutkimuksen tehtäväksi, jos asianosainen sitä vaatii tai jos tuomioistuin pitää sitä muutoin tarpeellisena asian selvittämiseksi. Lastenvalvoja voi tilata tutkimuksen, jos isyyslain (/20) 9 §:ssä säädetty edellytykset ovat olemassa.

3 §

Tutkimuksen tekijä

Tutkimus tehdään Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksessa tai Helsingin yliopiston Hjelt-instituutissa (*tutkimuksen tekijä*).

11 §

Tutkimusmääräyksen antaminen

Todistuksen antaa näytteen ottamisesta vastuussa oleva terveydenhuollon ammattihenkilö tai isyyslain 18 §:n 2 momentissa tarkoitettu Suomen edustuston virkamies.

13 §

Näytteen ottaminen

Elossa olevasta otetaan tutkimusta varten solunäyte suun limakalvolta, jollei verinäytteen ottamiseen ole erityistä syytä.

Vainajasta näyte otetaan saatavilla olevasta kudoksesta.

Verinäytteen ottaa siihen tarvittavan koulutuksen saanut laillistettu terveydenhuollon

ammattihenkilö terveydenhuollon toimintayksikössä. Näyte suun limakalvolta voidaan ottaa myös lastenvalvojan tai isyyslain 18 §:n 2 momentissa tarkoitetun Suomen edustuston virkamiehen valvonnassa. Ennen näytteen ottamista näytteenantajan on todistettava henkilöllisyytensä näytteenottajalle tai näytteenoton valvojalle.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 .

3.

Laki

nimilain 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti lisätään nimilain (694/1985) 4 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 617/1998, uusi 4 momentti seuraavasti:

4 §
Lapsen sukunimen muuttaminen isän sukunimeksi

on tunnustamisen perusteella vahvistettu vasta sen jälkeen, kun lapsi on kuollut.

Lapsen sukunimi voidaan muuttaa isän sukunimeksi lapsen kuoleman jälkeen, jos isyys -----

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 .

4.

Laki**lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin (361/1983) uusi 8 a § seuraavasti:

8 a §

Sopimus lapsen huollosta ennen lapsen syntymää

Jos mies on tunnustanut isyytensä ennen lapsen syntymää isyyslain (/20) 16 §:ssä tarkoitetulla tavalla, mies ja syntyvän lapsen äiti voivat samassa yhteydessä tehdä sopimuksen siitä, että lapsen huolto uskotaan molemmille vanhemmille yhteisesti.

Tunnustamisen vastaanottaneen terveydenhoitajan tai kättilön on todistettava omalla allekirjoituksellaan vanhempien allekirjoitukset ja sen jälkeen toimitettava asiakirja isyyslain 16 §:n 5 momentissa tarkoitetulle lastenvalvojalle sopimuksen vahvistamista varten. Sosiaalilautakunta ei voi vahvistaa sopimusta ennen kuin miehen isyys on vahvistettu.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 _____ .

5.

Laki**lapsen elatuksesta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lapsen elatuksesta annetun lain (704/1975) 13 §:n 2 momentti ja 17 §:n 2 momentti sekä
lisätään lakiin uusi 8 b § seuraavasti:

3 luku

Elatusavun vahvistaminen sopimuksella

8 b §

Lastenvalvoja on pyynnöstä velvollinen antamaan virka-apua toisen kunnan lastenvalvojalle elatusavun vahvistamista koskeissa asioissa lastenvalvojalle kuuluvissa tehtävissä. Tällöin lastenvalvoja on velvollinen myös

edustamaan toista lastenvalvojaa käsiteltäessä tämän toimeen kuuluvaa asiaa toimialueensa tuomioistuimessa tai muun viranomaisen luona.

13 §

Isyyden vahvistamista koskevan kanteen yhteydessä isyyslain (/20) 31 §:n 1 ja 2 momentissa mainitulla lapsen edustajalla

on oikeus vaatia myös lapselle tulevan elatusavun vahvistamista.

keista annetaan oikeusministeriön asetuksella.

17 §

Tarkempia säännöksiä elatusavusta sovittaessa ja vahvistettaessa käytettävistä lomak-

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

Helsingissä 25 päivänä kesäkuuta 2014

Pääministerin sijainen, valtiovarainministeri

ANTTI RINNE

Oikeusministeri *Anna-Maja Henriksson*

2.

Laki**oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain (378/2005) 2 ja 3 §, 11 §:n 3 momentti ja 13 § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

2 §

2 §

*Tutkimuksen teettäminen**Tutkimuksen teettäminen*

Tuomioistuin voi käsiteltävänäään olevassa isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa määrätä tutkimuksen tehtäväksi, jos asianosainen sitä vaatii tai jos tuomioistuin pitää sitä muutoin tarpeellisenä asian selvittämiseksi. Lastenvalvoja voi tilata tutkimuksen, jos isyyslain (700/1975) 11 §:ssä säädetty edellytykset ovat olemassa.

Tuomioistuin voi käsiteltävänäään olevassa isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa määrätä tutkimuksen tehtäväksi, jos asianosainen sitä vaatii tai jos tuomioistuin pitää sitä muutoin tarpeellisenä asian selvittämiseksi. Lastenvalvoja voi tilata tutkimuksen, jos isyyslain (/20) 9 §:ssä säädetty edellytykset ovat olemassa.

3 §

3 §

*Tutkimuksen tekijä**Tutkimuksen tekijä*

Tutkimus tehdään Kansanterveyslaitoksessa tai Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitoksessa (*tutkimuksen tekijä*).

Tutkimus tehdään *Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa* tai Helsingin yliopiston *Hjeltinstituutissa* (*tutkimuksen tekijä*).

11 §

11 §

*Tutkimusmääräyksen antaminen**Tutkimusmääräyksen antaminen*

Todistuksen antaa näytteen ottamisesta vastuussa oleva lääkäri.

Todistuksen antaa näytteen ottamisesta vastuussa oleva *terveydenhuollon ammattihenkilö tai isyyslain 18 §:n 2 momentissa*

tarkoitettu Suomen edustuston virkamies.

13 §

Näytteen ottaminen

Elossa olevasta otetaan tutkimusta varten verinäyte. Jos verinäytteen ottamisesta voi aiheutua tutkittavalle terveydellistä haittaa tai vaaraa taikka jos on muu painava syy, näyte voidaan ottaa suun limakalvolta.

Vainajasta näyte otetaan saatavilla olevasta kudoksesta.

Näytteen ottaa laillistettu tai luvan saanut lääkäri taikka hänen välittömässä valvonnassaan muu terveydenhuollon ammattihenkilö. Ennen näytteen ottamista lääkärin on todettava tutkittavan henkilöllisyys.

13 §

Näytteen ottaminen

Elossa olevasta otetaan tutkimusta varten *solunäyte suun limakalvolta, jollei verinäytteen ottamiseen ole erityistä syytä.*

Vainajasta näyte otetaan saatavilla olevasta kudoksesta.

Verinäytteen ottaa siihen tarvittavan koulutuksen saanut laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö terveydenhuollon toimintayksikössä. Näyte suun limakalvolta voidaan ottaa myös lastenvalvojan tai isyyslain 18 §:n 2 momentissa tarkoitetun Suomen edustuston virkamiehen valvonnassa. Ennen näytteen ottamista näytteenantajan on todistettava henkilöllisyytensä näytteenottajalle tai näytteenoton valvojalle.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 . _____

3.

Laki**nimilain 4 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään nimilain (694/1985) 4 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 617/1998, uusi
4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

4 §

*Lapsen sukunimen muuttaminen isän su-
kunimeksi*

—————
*Lapsen sukunimi voidaan muuttaa isän su-
kunimeksi lapsen kuoleman jälkeen, jos isyys
on tunnustamisen perusteella vahvistettu vas-
ta sen jälkeen, kun lapsi on kuollut.*

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .*

—————

4.

Laki**lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin (361/1983) uusi 8 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

8 a §

Sopimus lapsen huollosta ennen lapsen syntymää

Jos mies on tunnustanut isyytensä ennen lapsen syntymää isyyslain (/20) 16 §:ssä tarkoitetulla tavalla, mies ja syntyvän lapsen äiti voivat samassa yhteydessä tehdä sopimuksen siitä, että lapsen huolto uskotaan molemmille vanhemmille yhteisesti.

Tunnustamisen vastaanottaneen terveydenhoitajan tai kättilön on todistettava omalla allekirjoituksellaan vanhempien allekirjoitukset ja sen jälkeen toimitettava asiakirja isyyslain 16 §:n 5 momentissa tarkoitetulle lastenvalvojalle sopimuksen vahvistamista varten. Sosiaalilautakunta ei voi vahvistaa sopimusta ennen kuin miehen isyys on vahvistettu.

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .*

5.

Laki**lapsen elatuksesta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lapsen elatuksesta annetun lain (704/1975) 13 §:n 2 momentti ja 17 §:n 2 momentti sekä
lisätään lakiin uusi 8 b § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 luku

Elatusavun vahvistaminen sopimuksella

8 b §

Lastenvalvoja on pyynnöstä velvollinen antamaan virka-apua toisen kunnan lastenvalvojalle elatusavun vahvistamista koskevissa asioissa lastenvalvojalle kuuluvissa tehtävissä. Tällöin lastenvalvoja on velvollinen myös edustamaan toista lastenvalvojaa käsiteltäessä tämän toimeen kuuluvaa asiaa toimialueensa tuomioistuimessa tai muun viranomaisen luona.

13 §

Isyyden vahvistamista koskevan kanteen yhteydessä on isyyslain 24 §:n 1 momentissa mainitulla lapsen edustajalla oikeus vaatia myös lapselle tulevan elatusavun vahvistamista.

13 §

Isyyden vahvistamista koskevan kanteen yhteydessä isyyslain (/20) 31 §:n 1 ja 2 momentissa mainitulla lapsen edustajalla on oikeus vaatia myös lapselle tulevan elatusavun vahvistamista.

17 §

Tarkempia säännöksiä tämän lain täytäntöönpanosta annetaan tarvittaessa asetuksella.

17 §

Tarkempia säännöksiä *elatusavusta sovittaessa ja vahvistettaessa käytettävistä lomakkeista* annetaan oikeusministeriön asetuksella.

Voimassa oleva laki

HE 91/2014 vp
Ehdotus

95

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 . _____